

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ Α/Γ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Β
1310

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1957

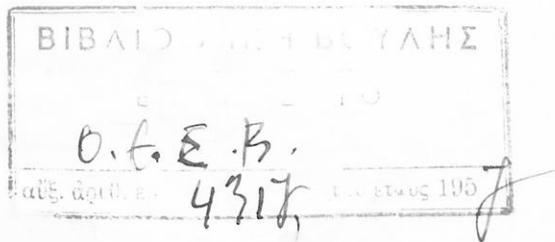
ΣΤ'

89

ΣΧΒ

Μύρα (5)

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΜΕΓΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1957

002
EAS
STB
1310

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΑΝΘΑΝΟΜΕΝ ΑΥΤΗΝ

Συχνά κάμνετε περιπάτους καὶ ἐκδρομὰς εἰς τὰς ἔξοχὰς γύρω ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου κατοικεῖτε. Κατὰ τοὺς περιπάτους αὐτοὺς βλέπετε λόφους καὶ κοιλάδας, ποτάμια καὶ λίμνας, δάση καὶ ἀγρούς· κάποτε ἐπισκέπτεσθε καὶ κανὲν γειτονικὸν χωρίον ἢ γειτονικήν πόλιν. Γνωρίζετε βέβαια καὶ διάφορα μέρη τῆς πόλεώς σας, π.χ. τὴν ἀγοράν, τὸ ταχυδρομεῖον, τὸ δημαρχεῖον, μερικὰ ἔργοστάσια καὶ καταστήματα κλπ.

Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πλησίον τῆς κατοικίας σας καὶ τὰ εἰδατε τόσον συχνά, ὥστε ἐμάθατε ἀκριβῶς καὶ ποῦ εἶναι καὶ τί εἶναι καὶ εἰς τί χρησιμεύουν. "Οταν ἐμανθάνατε αὐτὰ τὰ πράγματα, ἐμανθάνατε Γεωγραφία διδάσκει τί ὑπάρχει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς, ποῦ κατοικοῦν ἀνθρώποι καὶ ποια εἶναι τὰ ἔργα καὶ ὁ βίος των· μὲ δλίγος λέξεις, ἡ Γεωγραφία μᾶς δίδει ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἐπιφάνειας τῆς Γῆς.

"Ο καλύτερος λοιπὸν τρόπος διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν εἶναι νὰ βλέπωμεν μὲ τὰ μάτια μας τοὺς τόπους καὶ τὰ πράγματα.

"Αλλ' ἡ Γῆ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπισκεφθῶμεν οἱ ἴδιοι ὄλους τοὺς τόπους της. Διὰ τοῦτο διδασκόμεθα δι' αὐτοὺς ἀπὸ εἰκόνας καὶ χάρτας καὶ ἀπὸ περιγραφὰς ἀλλων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐπεσκέφθησαν. Θὰ γίνῃ δὲ τὸ μάθημά μας πολὺ εὔκολωτερον καὶ εὐχάριστον, ἂν προτιγουμένως κάμωμεν ἐκδρομὰς εἰς τὰ περίχωρά μας καὶ μὲ προσοχὴν παρατηρήσωμεν τοὺς τόπους καὶ τὰ πράγματα, τὰ ὅποια περιλαμβάνουν. Κάθε πέτρα, κάθε φυτόν, κάθε στάλα βρυχῆς ἔχουν τὸ καθένα κάτι νὰ μᾶς διηγηθοῦν διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὅποιον ἐκτελοῦν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν. "Οταν δὲ ἐννοήσωμεν τὴν ἴδιαιτέραν μας πατρίδα, τὴν ὅποιαν βλέπομεν, θὰ δυνάμεθα νὰ ἐννοῶμεν καὶ τὰς χώρας, τὰς ὅποιας δὲν βλέπομεν. "Ετοι θὰ γνωρίσωμεν καὶ τὴν μεγαλυτέραν μας πατρίδα,

τὴν Ἐλλάς, καὶ θὰ μάθωμεν καλύτερα νὰ τὴν ἐκτιμῶμεν καὶ νὰ τὴν ἀγαπῶμεν.

2. ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

1. — "Οταν ἐπιχειρῶμεν μίαν ἑκδρομήν, πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζωμεν ποῖον δρόμον θὰ ἀκολουθήσωμεν, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπόν μας. Ἀλλὰ μόνον αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει νὰ γνωρίσωμεν καὶ πόσην ἀπόστασιν ἔχομεν νὰ βαδίσωμεν.

Τὰς ἀποστάσεις τὰς μετροῦμεν μὲ τὸ μέτρον 1000 μέτρα εἶναι 1 χιλιόμετρον.

"Οταν βαδίζωμεν εἰς μίαν δημοσίαν ὁδόν, βλέπομεν εἰς κάθε χιλιόμετρον ἔνα λίθον τοποθετημένον εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ. Κάθε λίθος ἔχει γραμμένον ἔνα ἀριθμόν, ὃ δποῖος φανερώνει πόσα χιλιόμετρα ἀπέχει τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου.

Εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ὁδοὺς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἐνὸς χιλιομέτρου τὴν ὑποδιαιροῦν καὶ εἰς διαστήματα 100 μέτρων.

Διὰ νὰ διατρέξωμεν πεζοὶ ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου, χρειάζόμεθα συνήθως 12 λεπτά. "Ωστε εἰς μίαν ὡραν διατρέχομεν 5 χιλιόμετρα.

"Αν λοιπὸν γνωρίζωμεν πόσον ἀπέχει ἔνας τόπος ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου εύρισκόμεθα, ἥμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν πότε θὰ φθάσωμεν εἰς αὐτόν. Καὶ ἀντιθέτως, ἀπὸ τὸν χρόνον, τὸν δποῖον χρειάζόμεθα, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς ἔνα τόπον, εύρισκομεν τὴν ἀπόστασίν του.

Ασκήσεις. — 1. Μέτρησε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπόστασιν 100 μ. Ἐπειτα βάδισε εἰς τὴν ἀπόστασιν αὐτὴν καὶ συγχρόνως ἀριθμησε τὰ βήματά σου. Πόσα βήματα χρειάζεσαι δι' 100 μέτρα; Πόσα ἐκατοστὰ τοῦ μέτρου εἶναι τὸ βῆμα σου; — 2. Ὑπολόγισε τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ δύο δένδρων καὶ κατόπιν μέτρησέ την πρῶτα μὲ τὰ βήματά σου καὶ ἐπειτα μὲ τὸ μέτρον. — 3. Πόσα λεπτὰ τῆς ὡρας χρειάζεσαι, διὰ νὰ βαδίσῃς κανονικῶς ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου εἰς τὴν δημοσίαν ὁδόν; — 4. Ὁρισε μὲ τὰ βήματά σου ἢ μὲ τὴν ὡραν τὴν ἀπόστασιν τῆς οἰκίας σου ἀπὸ τὸ σχολεῖον. — 5. Ὄρυμασε τόπους, οἱ δποῖοι ἀπέχουν μᾶς ὡρας ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν πατρίδα σου.

2. — Διὰ νὰ μετρήσωμεν μίαν ἐπιφάνειαν, μεταχειριζόμεθα ὡς μονάδα τὸ τετραγωνικὸν μέτρον, δηλ. ἔν τετράγωνον, τοῦ ὅποιου κάθε πλευρὰ ἔχει μῆκος 1 μέτρου. Μεγαλύτερον μέτρον ἐπιφανείας εἶναι τὸ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον, τοῦ ὅποιου κάθε πλευρὰ εἶναι 1 χιλιόμετρον.

Ασκήσεις. — 1. Μετρήσατε τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς σχολικῆς αίθουσῆς καὶ εὖρετε τὸ μέγεθος τῆς ἐπιφανείας. — 2. Εὗρετε ὄμοιός την ἐπιφάνειαν τῆς αὐλῆς τοῦ σχολείου σας.

3. — Διὰ νὰ μετρήσωμεν τὸ ὑψος ἐνὸς κτιρίου, μεταχειριζόμεθα τὰ μέτρα μήκους. Τὸ ὑψος ὅμως ἐνὸς λόφου ἢ ἐνὸς βουνοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ εὕρωμεν, ἀν μετρήσωμεν μὲ τὴν μετροταῖναν τὴν ὁδόν, τῇ ὅποια ἀνέρχεται εἰς τὴν κορυφήν του. Διὰ νὰ τὸ εὕρωμεν, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν μίαν γραμμήν κάθετον ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ ἕως τὴν βάσιν του.

‘Ως βάσιν δι’ ὅλα τὰ ὑψώματα τῆς Γῆς λαμβάνομεν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἐτοι λέγομεν : ἡ κορυφὴ τοῦ ‘Υμηττοῦ κείται 1027 μέτρα ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης’ ἢ

ἀπλῶς : ὁ ‘Υμηττός ἔχει ὑψος 1027 μ. Ὁ ‘Ολυμπος ἔχει ὑψος 2918 μ.

Εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς ἔχουν γραμμένον τὸ ὑψος ποὺ ἔχει ὁ σταθμὸς ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὸ λέγεται ὑψόμετρον. Ἐπίσης εἰς τὰς κορυφὰς πολλῶν βουνῶν εύρισκομεν γραμμένον εἰς πινακίδας τὸ ὑψόμετρόν των. — Ποῖον εἶναι τὸ ὑψος τοῦ τόπου σας ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ;

3. ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

Διὰ νὰ γνωρίσωμεν τόπους καὶ χώρας, τὰς ὅποιας δὲν ἐπεσκέφθημεν, μεταχειριζόμεθα εἰκόνας καὶ χάρτας.

Αἱ εἰκόνες μᾶς δεικνύουν τὰ τοπία, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας. Οἱ χάρται παρουσιάζουν μεγαλύτερα μέρη τῆς

1. Τὸ ὑψος ἐνὸς βουνοῦ.

Γῆς· ὅλα' αὐτοὺς δὲν ἡμπιροῦμεν νὰ τοὺς ἐννοήσωμεν ἀμέσως, διότε περιέχουν σημεῖα καὶ χρώματα, τὰ δόποια πρέπει πρωτύτερα νὰ μάθωμεν νὰ ἔξηγῶμεν.

1. Φωτογραφίαι ἀπὸ ἀεροπλάνον. — Ἡ εἰκὼν 2 εἶναι φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνον. Εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὸ κεντρικὸν μέρος

2. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνον : Τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν.
(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

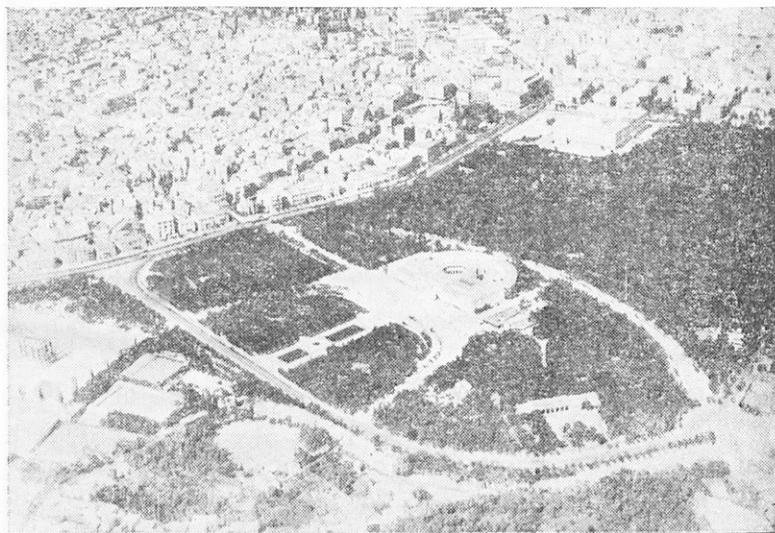
τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως τὸ βλέπουν οἱ ἀεροπόροι μας, ποὺ πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Τὸ μεγάλο οἰκοδόμημα εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς εἰκόνος εἶναι τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα. Ἐμπρὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ Μνημεῖον τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ Συντάγματος.

Ἄπὸ τὴν πλατεῖαν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ὁδὸς Σταδίου, ἡ ὧποίᾳ φέρει εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὄμονοίας. Ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ μὲ τὴν ίδιαν διεύθυνσιν εἶναι αἱ λεωφόροι Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημίας. Τὰ τρία μεγάλα οἰκοδόμήματα μὲ τοὺς ὥραίους κήπους, ποὺ

φαίνονται μεταξύ τῶν λεωφόρων αὐτῶν, εἶναι κατά σειράν ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη, ὡραιότατα κτίρια τῶν Ἀθηνῶν. Ὁπίσω ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον.

Τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα φαίνονται καὶ εἰς τὴν εἰκόνα 3. Παραπλεύρως εἶναι δὲ Βασιλικὸς κῆπος μὲ τὸ Ζάππειον καὶ τοὺς στύλους τοῦ

3. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου : Τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα
καὶ τὸ Ζάππειον.

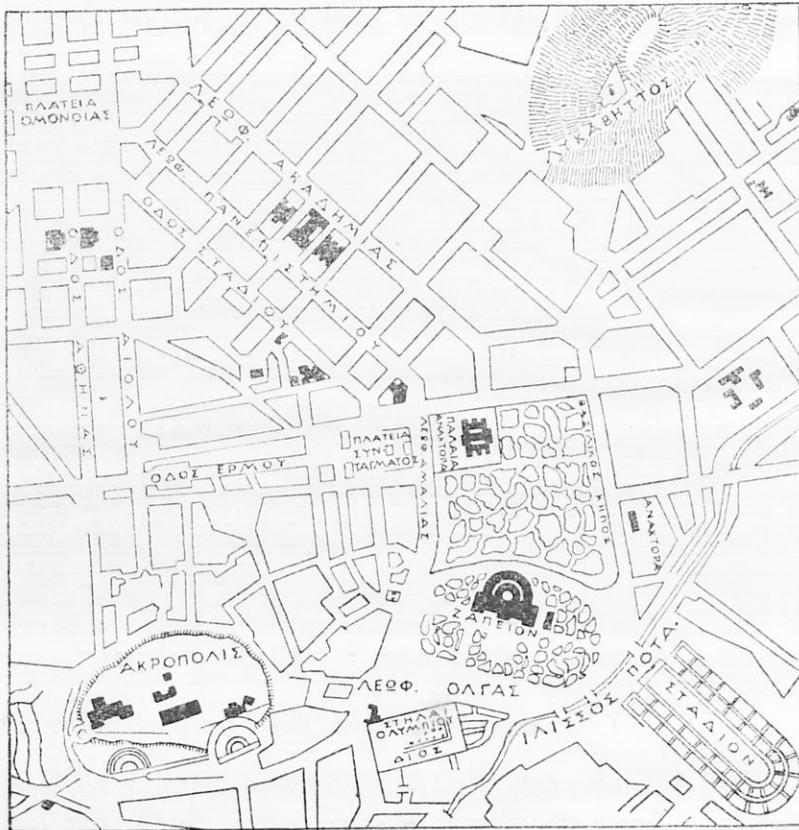
(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἀριστερὰ τοῦ Ζαππείου εἶναι ἡ λεωφόρος Ἀμαλίας, ἡ ὅποια ὁδηγεῖ πρὸς τὸν ιερὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ζάππειον διέρχεται ἡ λεωφόρος Ὅλυας, ἡ ὅποια φέρει διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Ἰλισοῦ εἰς τὸ κατάλευκον Στάδιον.

Μὲ τὰς εἰκόνας αὐτὰς εἰς χεῖρας ἔνας ξένος θὰ ἡμποροῦσε εὔκολα νὰ εὕρῃ τὸν δρόμον, διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν πλατείαν τῆς Ὄμονοίς, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἢ εἰς τὸ Στάδιον. Θὰ ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὸ ὡραιότερον μέρος τῶν Ἀθηνῶν καὶ θὰ ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, διὰ

νὰ θαυμάσῃ τὰ λείψανα τῆς τέχνης τῶν ἐνδόξων προγόνων μας.

2. Σχέδια.— ‘Ο ξένος μας δὲν θὰ ἡμποροῦσεν εὔκολα νὰ ἔχῃ εἰκόνας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀεροπλάνον’ θὰ ἡμποροῦσεν ὅμως εἰς ἐν

4. Σχεδιογράφημα τοῦ κεντρικοῦ μέρους τῶν Ἀθηνῶν.

περίπτερον νὰ προμηθευθῇ ἐν σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ὅμοιον μὲ τὴν ἀπέναντι εἰκόνᾳ. Αὐτὴ δεικνύει τὰ μέρη τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὅποια εἴδομεν καὶ εἰς τὰς δύο φωτογραφίας. Είναι ως νὰ τὰ βλέπῃ κανεὶς καὶ πάλιν ἀπὸ ὑψηλά· ἀλλ’ εἰς τὸ σχέδιον παριστάνονται μόνον αἱ βά-

σεις, μὲ τάς δόποίας τὰ διάφορα οἰκοδομήματα στηρίζονται εἰς τὴν γῆν.

Μὲ τὸ σχέδιον αὐτὸ δέξιος μας θὰ ἡμποροῦσε πολὺ εὔκολα νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖον του εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ σχέδιον μάλιστα τὸν διευκολύνει περισσότερον, διότι εἰς αὐτὸ εἶναι σημειωμένα τὰ ὄνόματα τῶν ὁδῶν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, ἐνῷ εἰς μίαν φωτογραφίαν τοῦτο εἶναι ἀδύνατον. Ἐπειτα, εἰς μίαν φωτογραφίαν ὅλα δὲν φαίνονται ἐξ ἵσου καθαρά, ὅπως εἰς ἓν σχέδιον. Τὸ σχέδιον λέγεται ἀλλέως καὶ σχεδιογράφημα.

3. Κλῖμαξ. — "Οπως εἰς τὴν φωτογραφίαν, ἔτοι καὶ εἰς τὸ σχέδιον οἱ τόποι καὶ τὰ οἰκοδομήματα φαίνονται πολὺ μικρότερα ἀπὸ ὅ, τι πραγματικῶς εἶναι. Ἀν ὅμως ἡξεύρωμεν πόσας φορὰς μικρότερα παριστάνονται εἰς τὸ σχέδιον, ἡμποροῦμεν νὰ τὰ φαντασθῶμεν εἰς τὸ πραγματικὸν τῶν μέγεθος.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο καλύτερον, ἀς ἴδωμεν πτῶς γίνεται ἐν σχέδιον. Καὶ πρῶτον ἀς κατασκευάσωμεν τὸ σχέδιον τῆς σχολικῆς μας αἰθούσης εἰς τὸν πίνακα.

Προηγουμένως πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ποία εἶναι ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς αἰθούσης. Ποία εἶναι ἡ βορεία πλευρά; Ποϊον εἶναι τὸ μῆκος κάθε πλευρᾶς; Εἰς ποίαν πλευράν καὶ εἰς ποίαν θέσιν εἶναι ἡ θύρα καὶ τὰ παράθυρα;

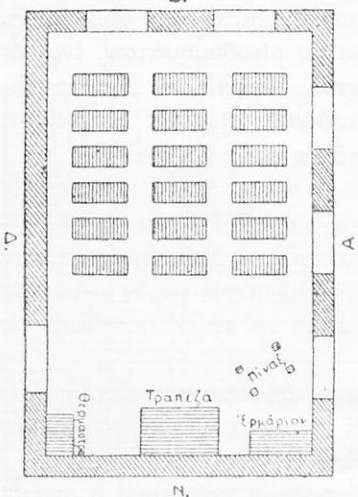
Θέτομεν τὸν πίνακα δριζοντίως εἰς τὸ πάτωμα τῆς αἰθούσης καὶ προσέχομεν, ωστε αἱ δύο μακραὶ πλευραὶ του νὰ εἶναι ἐστραμμέναι ἡ μία πρὸς Βορρᾶν καὶ ἡ ἄλλη πρὸς Νότον. Ἐπειτα σημειώνομεν κάθε πλευράν τοῦ δωματίου εἰς τὸν πίνακα κατὰ τὴν διεύθυνσιν, τὴν δόποίαν ἔχει τὸ δωμάτιον.

Ἐπειδὴ δέξιος εἶναι πολὺ μικρότερος ἀπὸ τὸ πάτωμα, πρέπει νὰ μικρύνωμεν τὰς πλευράς εἰς τὸ ἰχνογράφημά μας. Κανονίζομεν π. χ. νὰ γίνῃ δέκα φορὰς μικρότερον. Τότε διὰ κάθε μέτρον σύρομεν γραμμὴν ἐνὸς δεκάτου τοῦ μέτρου. Ἀν δηλ. ἡ αἰθούσα μας ἔχῃ μῆκος 8 μέτρων καὶ πλάτος 6 μέτρων, κάμνομεν τὸ ἰχνογράφημά μας μὲ μῆκος 8 δεκάτων τοῦ μέτρου καὶ μὲ πλάτος 6 δεκάτων τοῦ μέτρου. Εἰς τὰς ἀναλόγους θέσεις ἀφήνομεν ἀνοίγματα διὰ τὴν θύραν καὶ διὰ τὰ παράθυρα. Τέλος ἰχνογραφοῦμεν τὴν ἔδραν καὶ τὰ θρανία, καὶ αὐτὰ μὲ μέγεθος τὸ δέκατον τοῦ πραγματικοῦ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα εἰς τὸ ἰχνογράφημά μας γίνονται 10

φοράς μικρότερα ἀπὸ ὅ, τι πραγματικῶς είναι. Τότε λέγομεν: τὸ ἴχνογράφημα είναι κατασκευασμένον ύπὸ κλίμακα συμκρύνσεως. Ἡ κλίμαξ αὗτη σημειώνεται 1 : 10 ή $\frac{1}{10}$.

B.

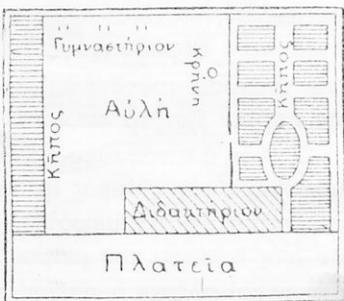
5. Σχέδιον σχολικῆς αιθούσας.

Στηρίζομεν τώρα τὸν πίνακα ἔτσι, ὡστε ὁ Βορρᾶς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὰ ἐπάνω. Τότε δεξιά μας θὰ είναι ἡ Ἀνατολή, ἀριστερὰ ἡ Δύσις καὶ κάτω ὁ Νότος.

Ἄσ τὸν ἴχνογραφήσωμεν τώρα τὴν αἴθουσαν καὶ εἰς τὸ τετράδιόν μας. Τὸ τετράδιον πάλιν είναι μικρότερον ἀπὸ τὸν πίνακα καὶ δι’ αὐτὸ πρέπει νὰ μικρύνωμεν περισσότερον τὰς πλευράς. Διὰ κάθε μέτρου σύρομεν τώρα γραμμὴν ἐνὸς ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου καὶ ὅλα τὰ ἴχνογραφοῦμεν 100 φοράς μικρότερα ἀπὸ τὸ πραγματικόν· ἡ κλίμαξ τώρα είναι 1 : 100.

Ἄν τώρα θελήσωμεν νὰ σχεδιάσωμεν εἰς τὸν πίνακα ἡ εἰς τὸ τετράδιον τὸ σχολεῖον μας μὲ δῆλην τὴν περιοχήν του, πρέπει νὰ μικρύνωμεν ἀκόμη περισσότερον τὰς διαστάσεις τῶν γραμμῶν, διὰ νὰ χωρέσουν περισσότερα οἰκοδομήματα καὶ τόποι εἰς τὸ σχέδιόν μας. Τοιουτορόπως ἡ σμίκρυνσις τῆς κλίμακος προχωρεῖ, ὡστε καὶ δόλοκληρος πόλις ἡμπτορεῖ νὰ χωρέσῃ εἰς ἐν τεμάχιον χάρτου. Εἰς τὸν μεγάλους μάλιστα χάρτας ἡ πόλις μας καταντᾷ ἔνας μικρὸς μαῦρος κύκλος.

Διὰ νὰ γίνῃ λοιπὸν ἐν σχεδιογράφημα πόλεως, χρειάζεται πολλὴ ἐργασία, διότι πρέπει μὲ προσοχὴν νὰ μετρηθοῦν ὅλοι οἱ δρόμοι καὶ

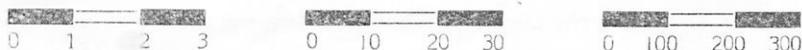

6. Σχέδιον σχολείου μὲ τὴν περιοχήν του.

τὰ οἰκοδομήματα, προτοῦ παρασταθοῦν εἰς τὴν θέσιν των. Τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν (εἰκὼν 4) ἔγινε μὲ κλίμακα 1 : 10.000· δηλαδὴ 1 μέτρον εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 10.000 μέτρων καὶ 1 ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 100 μέτρων εἰς τὴν πόλιν.

“Ωστε, ἐν γνωρίζω μεν τὴν κλίμακα, μὲ τὴν ὁ ποιίαν εἴναι χαραγμένον ἐν σχεδιογράφημα, εὐκόλως εύρισκομεν τὰς ἀποστάσεις τῶν τόπων, τούς ὅποιους παριστάνει. Ἡ κλίμαξ 1 : 1000 εἴναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν κλίμακα 1 : 100, διότι κάθε ἀντικείμενον εἰς αὐτὴν παριστάνεται μικρότερον παρὰ εἰς τὴν κλίμακα 1 : 100. Ὅσον δὲ μικροτέρα εἴναι ἡ κλίμαξ ἐνὸς σχεδίου, τόσον μεγαλυτέρα είναι ἡ περιοχή, τὴν ὅποιαν παριστάνει.

Τὴν κλίμακα σμικρύνσεως τὴν παριστάνομεν ὡς ἔξῆς :

Ἄσκησεις. — 1. Ποιὸν εἴναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τοῦ δωματίου σας ; Ποία εἴναι ἡ βορεία του πλενρά καὶ ποία ἡ ἀνατολική ; Κάμετε τὸ σχέδιον τοῦ δωματίου σας μὲ κλίμακα 1 : 10. — 2. Ποιὸν εἴναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς αὐλῆς σας ; Ποία εἴναι ἡ βορεία πλενρά της ; Εἰς ποιὸν μέρος τῆς αὐλῆς εἴναι ἡ οἰκία σας ; Κάμετε τὸ σχέδιον τῆς αὐλῆς σας μὲ κλίμακα 1 : 100. Σημειώσατε εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν τῆς οἰκίας. Διὰ νὰ τὴν τοποθετήσετε ἀκριβῶς εἰς τὸ σχέδιον, πρέπει πρωτότερα νὰ μετρήσετε ἀκριβῶς μὲ τὸ μέτρον τὰς ἀποστάσεις καὶ νὰ τὰς ἀπολογήσετε μὲ τὴν ἴδιαν σμίκρυνσιν, δηλαδὴ ὑπὸ τὴν ἴδιαν κλίμακα. — 3. Μετρήσατε εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ εῦρετε μὲ τὴν κλίμακα τὸ πραγματικὸν τῆς μῆκος.

4. Χάρται. — “Ἄν τὸ σχεδιογράφημα παριστάνῃ μεγάλο τμῆμα μιᾶς χώρας ἢ καὶ ὀλόκληρον χώραν, τότε λέγεται χάρτης γεωγραφικός. Ἡ ἐπάνω πλευρὰ τοῦ χάρτου δεικνύει πάντοτε τὸν Βορρᾶν.

Οἱ χάρται, τοὺς ὅποιους μεταχειρίζομεθα, διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν, ἔγιναν μὲ μικρὰν κλίμακα. Δι’ αὐτὸν δεικνύουν μόνον τὰ

κυριώτερα σημεία τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Τὴν μορφὴν μάλιστα τοῦ ἔδαφους (ὅρη, πεδιάδας κλπ.) τὴν δεικνύουν μὲν ὡρισμένα χρῶματα· π.χ. τὸ πράσινον χρῶμα παριστάνει τόπους χαμηλούς, ἔως 200 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης (χώρα πεδιάς)· τὸ κίτρινον χρῶμα δεικνύει τόπους, τῶν ὅποιων τὸ ὑψος εἰναι ἀπὸ 200· ἔως 500 μέτρα (χώρα λόφων δημητριανῶν)· τέλος τὸ φαιὸν χρῶμα δεικνύει τόπους, οἱ ὅποιοι περνοῦν τὰ 500 μέτρα κατὰ τὸ ὑψος (ὁρειός της χώρα). "Αν τὰ ὅρη φθάνουν εἰς μεγάλα ὕψη, τότε ὅσα μέρη εἰναι ὑψηλότερα ἀπὸ 1500 μέτρα παριστάνονται μὲν μελανόφαιον ἢ ἐρυθρόφαιον χρῶμα, αἱ δὲ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ μὲν λευκόν.

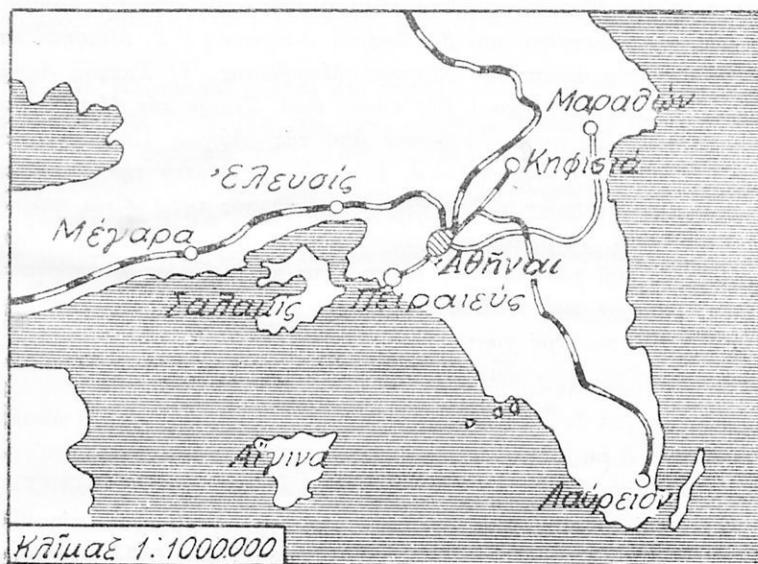
Εἰς μίαν εἰκόνα τὸ ὑψος τῶν διαφόρων ἀντικειμένων καὶ ἡ στρογγυλότης των διακρίνονται πρὸ πάντων μὲν τὴν σκιάν, τὴν ὅποιαν ταῦτα ρίπτουν, ὅταν φωτίζωνται ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν. 'Ομοίως καὶ εἰς τοὺς χάρτας μας τὰ ὅρη καὶ αἱ ὁροσειραὶ δεικνύονται καὶ μὲ τὴν σκιάσιν. Οἱ χαρτογράφοι δηλαδὴ σύρουν μικρὰς καὶ πυκνὰς γραμμάς, τὴν μίαν πλησίον τῆς ἄλλης, καὶ ἔτσι δεικνύουν τὴν διεύθυνσιν τῶν κλιτύων. "Οσον ἀποτομωτέρα εἰναι ἡ κατωφέρεια τοῦ δρους, τόσον πυκνότεραι καὶ βραχύτεραι εἰναι αἱ μικραὶ γραμμαί, τόσον σκοτεινοτέρα φαίνεται ἡ θέσις της ἐπὶ τοῦ χάρτου. 'Αντιθέτως τὰ δύματα πλάγια φαίνονται φωτεινότερα.

Παρατήρησε τὸν χάρτην σου. Μὲ ποῖον χρῶμα παριστάνει τὰς θαλάσσας καὶ τὰς λίμνας; Δεῖξε μερικοὺς ποταμούς. Πῶς τοὺς διακρίνεις ἀπὸ τὰς γραμμὰς τῆς συγκοινωνίας, δηλ. ἀπὸ τὰς ἀμάξιτὰς δόδοις καὶ ἀπὸ τοὺς σιδηροδρόμους; Εἰς τὸ ἄκρον τῶν χαρτῶν ὑπάρχει καὶ ἔξήγησις τῶν σημείων, μὲ τὰ ὅποια σημειώνονται αἱ πόλεις, αἱ κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία.

Σημείος. "Αν ἔνας γεωγραφικὸς χάρτης εἰναι σχεδιασμένος μὲ κλίμακα 1 : 100.000, τότε κάθε ἀπόστασις ἐπὶ τοῦ χάρτου εἰναι 100.000 φορὰς μικροτέρα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. 'Επομένως, ὅταν ἡ κλίμακ εἰναι 1 : 100.000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον. Ὅταν ἡ κλίμακ εἰναι 1 : 200.000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. Καὶ γενικῶς: ὅσας ἐκατοντάδας χιλιάδων ἔχει ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1.

έκατοστόμετρον τοῦ χάρτου εἰς τὴν πραγματικότητα.

Μὲ κλίμακα 1 : 1.000.000 τὸ ἐν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον, μὲ κλίμακα 1 : 2.000.000 τὸ ἐν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. "Ωστε : ὅσα ἔκατομμα ριαζεῖ ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 χιλιοστόμετρον τοῦ χάρτου.

7. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς.

Αἱ συνηθέστεραι κλίμακες είναι αἱ ἑξῆς :

$$\begin{aligned} 1 : & \quad 25.000, \text{ 1 ἔκατοστ. τοῦ χάρτου} = 250 \text{ μ. εἰς τὴν πραγματικότητα} \\ 1 : & \quad 50.000, \text{ 1 } \quad \text{»} \quad \text{»} \quad \text{»} = 500 \text{ μ. } \text{»} \quad \text{»} \quad \text{»} \end{aligned}$$

$$1 : \quad 100.000, \text{ 1 ἔκατοστ. τοῦ χάρτου} = 1 \text{ χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα}$$

$$1 : \quad 200.000, \text{ 1 } \quad \text{»} \quad \text{»} \quad \text{»} = 2 \text{ χλμ. } \text{»} \quad \text{»} \quad \text{»}$$

$$1 : \quad 500.000, \text{ 1 } \quad \text{»} \quad \text{»} \quad \text{»} = 5 \text{ χλμ. } \text{»} \quad \text{»} \quad \text{»}$$

1 :	1.000.000,	1 χιλιοστ.	τοῦ χάρτου =	1 χλμ.	εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	5.000.000,	1 » » =	5 χλμ. » » »		
1 :	10.000.000,	1 » » =	10 χλμ. » » »		

Ασκήσεις. — 1. Ὁ χάρτης τῆς σελίδος 19 δίδει τὸ σχῆμα τῆς Ἀττικῆς μὲ κλίμακα 1 : 1.000.000. Εἰς αὐτὸν εἶναι σημειωμένη ἡ θέσις τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Πειραιῶς, τῆς Ἐλευσίνος, τῶν Μεγάρων, τῆς Κηφισιᾶς, τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ Λαυρείου. Λεικρύονται ἐπίσης αἱ γραμμαὶ, τὰς ὁποίας ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ὃς καὶ ἡ ἀμαξιτὴ δόδος ποδὸς τὸν Μαραθῶνα. Πολὰ εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὰς Ἀθήνας α) ἔως τὴν Ἐλευσίνα καὶ β) ἔως τὸ Λαύρειον; — 2. Μέτρησε ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ἀπόστασιν Ἀθηνῶν - Μαραθῶνος. Ὁ Σπῆρος Λούνης ἔτρεχε 14 χλμ. τὴν ὥραν! Εἰς πόσας ὥρας ἔτρεξε τὸν Μαραθώνιον δρόμον; — 3. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἶναι τὸ Λαύρειον; Εἰς ποίαν ἡ Αἴγινα; — 4. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἴδιαιτέραν σον πατρόλιδα. Μὲ ποῖον χρῶμα δεικνύει τὸ ἔδαφός της; Εἶναι πεδιόν ἢ δρεινόν; — 5. Τί μῆκος παριστάνει εἰς τὴν πραγματικότητα 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου σου; Πόση εἶναι κατ' εὐθεῖαν ἡ ἀπόστασις μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Χαλκίδος, μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν κλίμακα τοῦ χάρτου σου;

4. Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Ἀσκήσεις εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χάρτου)

1. Τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος. — 1. Ποῖα πελάγη βρέχουν τὴν Ἑλάδα ἀπὸ τὴν Ἀνατολάς καὶ ποῖα ἀπὸ τὴν Δυσμάς; Ποίας θαλάσσης μέρη εἶναι τὰ πελάγη αὐτά; — 2. Εὗρε ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἰονίου πελάγους τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας). Ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸν τὴν ἐρυθρὰν γραμμήν, ἡ ὅποια διευθύνεται ὡς τόξον πρὸς Α καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀνατολικὸν στόμιον τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ ὁριθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει, ἔως ποῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολάς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος. "Οπου ἀρτη ἀκολουθεῖ τὴν ράχιν ἐνὸς βουνοῦ ἢ τὸν ροῦν ἐνὸς ποταμοῦ ἀποτελεῖ φυσικὸν ὄριον. "Οπου ὅμως τὸ ἔδαφος εἶναι ὁμολόν, π.χ. εἰς πεδιάδας, ἐκεῖ τοποθετοῦν λίθους, διὰ νὰ δεικνύουν τὸ σύνορον (ὁρό-

σηματική). — 3. Μὲ ποῖα κράτη ἡ Ἑλλὰς ἔχει κοινὰ ὅρια; — 4. Εὗρε τὰ κράτη αὐτὰ εἰς τὸν χάρτην τῆς Εύρωπης. Ποῖα ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ είναι μικρότερα τῆς Ἑλλάδος καὶ ποῖα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτήν; — 5. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἴδιαιτέραν σου πατρίδα. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος γνωρίζεις; — 6. Ποίας ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος γνωρίζεις; — 7. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς Ἀθήνας, τὰς Πάτρας, τὸν Βόλον, τὰ Ιωάννινα, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Φλώριναν, τὰς Σέρρας, τὴν Καβάλλαν, τὴν Ξάνθην, τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, τὴν Μυτιλήνην, τὴν Κέρκυραν, τὰ Χανιά.

2. Αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι. — 1. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς κυριωτέρας ὁροσειράς καὶ τοὺς σπουδαιοτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὄντος τους. Ποῦ ὑπάρχουν μεγάλαι πεδιάδες; — 2. Παρατήρησε τὴν διεύθυνσιν ποὺ ἔχουν αἱ κυριώτεραι ὁροσειραι τῆς Ἑλλάδος. — 3. Τὸ Ιόνιον καὶ τὸ Αιγαῖον πέλαγος ποῦ εἰσχωροῦν βαθύτερον εἰς τὴν ξηράν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν; — 4. Εὗρε τὸν Ισθμὸν τῆς Κορίνθου.

Τὸ Ιόνιον πέλαγος εἰς δύο σημεῖα εἰσχωρεῖ βαθύτερον εἰς τὴν ξηράν καὶ σχηματίζει βαθεῖς κόλπους, τὸν Κορινθιακὸν καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Απέναντι των εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αιγαίου πελάγους ὑπάρχουν ἐπίσης βαθεῖς κόλποι, ὁ Σαρωνικὸς καὶ ὁ Μαλιακός.

Ο Κορινθιακὸς ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ὁ Σαρωνικὸς ἀπὸ τὸ ὄπλο ἀποχωρίζουν πρὸς Νότον μίαν μεγάλην χερσόνησον, τὴν Πελοπόννησον. Καὶ βορειότερον μεταξὺ τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου στενεύει πάλιν ἡ ξηρά, ἀλλ’ ὅχι τόσον πολύ, διότι εἰς τὸ μέσον ὑπάρχουν ὅρη ύψηλά, τὰ Αγραφα καὶ ἡ Οθρυς. Καὶ ἐδῶ ὅμως χωρίζεται ἀπὸ τὸν κορμὸν τῆς χερσονήσου ἐν ὄπλῳ τμῆμα, ἡ Στερεά Ἑλλάς. Η Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεά ἀποτελοῦν τὰς νοτίας χώρας τῆς Ἑλλάδος.

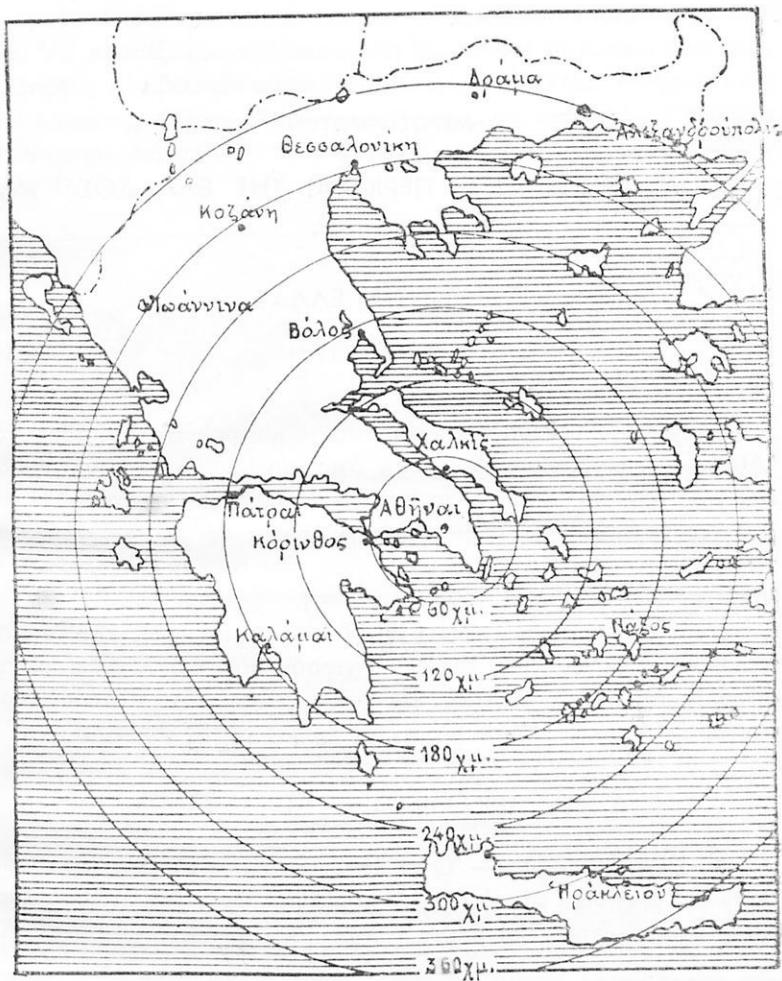
Πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς, ἡ ὅποια συνδέει τὸν Ἀμβρακικὸν μὲ τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ἐκτείνεται τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἑλλάδος, ἡ βορεία Ἑλλάς.

Μία μακρὰ ὁροσειρά, ἡ ὅποια ἐκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον (ἡ Πίνδος), διαιρεῖ τὴν βορείαν Ἑλλάδα εἰς δυτικὸν καὶ ἀνατολικὸν

μέρος. Τὸ δυτικὸν μέρος περιλαμβάνει τὴν Ἡπειρον. Τὸ ἀνατολικὸν διὰ μιᾶς πλαγίας ὁροσειρᾶς (Χάσσια - Καμβούνια - Πιέρια - Ὀλυμπος) ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἡ Μακεδονία ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολάς ἕως τὸν Νέστον ποταμόν. Πέραν αὐτοῦ ἀπλώνεται ἡ Θράκη.

Ασκήσεις. — 1. Μὲ πολὺν πλίμακα εἶναι σχεδιασμένος ὁ χάρτης συν τῆς Ἑλλάδος; Ποίαν ἀπόστασιν εἰς τὴν πραγματικότητα παριστάνει μῆκος ἐνὸς ἑκατοστομέτρου ἐπὶ τοῦ χάρτου σου; — 2. Εὖτε πόσον ἀπέχει ὁ τόπος σου ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην. — 3. Οἱ κύκλοι εἰς τὸν ἀπέναντι χάρτην ἐγράφησαν μὲ ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου ποὺ ἀναλογεῖ μὲ 60, 120, 180, 240, 300 καὶ 360 χλμ. "Οἱοι ἔχονται τὸ ἴδιον κέντρον (τὰς Ἀθήνας) καὶ λέγονται ὁ μόνος τοις;

Μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν ενδίσκομεν τὴν ἀπόστασιν ἐνὸς τόπου ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτοῦ. Ἡ ἀπόστασις ὅμως ὑπολογίζεται κατ' εὐθεῖαν γραμμῇ (διὰ τοῦ ἀέρος). Ποῖαι ἀπὸ τὰς πόλεις, ποὺ σημειώνονται εἰς τὸν χάρτην αὐτόν, ενδίσκονται εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. ἀπὸ τὰς Ἀθήνας; Ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 180 χλμ. καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χλμ.; — 4. Εὖτε εἰς τὸν χάρτην σου τὴν ἴδιαν τέραν σου πατρίδα. Μὲ κέντρον τὴν πατρίδα σου γράψε ὅμοιό τοις κύκλονς μὲ ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου 100, 200, 300 χλμ. Ποῖαι πόλεις ενδίσκονται εἰς ἀπόστασιν 100 καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χλμ. ἀπὸ τὸν τόπον σου;

8. Χάρτης τῆς Ἑλλάδος.

(Κλίμαξ 1 : 6.000.000)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. ΝΟΤΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΑΤΤΙΚΗ*

Αρχίζομεν τὰς ἐκδρομάς μας ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς Ἑλλάδος, τὰς Ἀθήνας. Περίγραψε τὸ ταξείδιον ἀπὸ τὴν ἴδιαιτέραν σου πατρίδα ἔως τὰς Ἀθήνας. [Σιδηροδρομικὴ (ἡ ἀτμοπλοϊκὴ) γραμμή, οἱ κυριώτεροι σταθμοί, ἡ χώρα διὰ τῆς ὁποίας θὰ διέλθετε, διάρκεια ταξειδίου, ἀπόστασις, διεύθυνσις πρὸς τὴν ὁποίαν εύρισκονται αἱ Ἀθῆναι ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας].

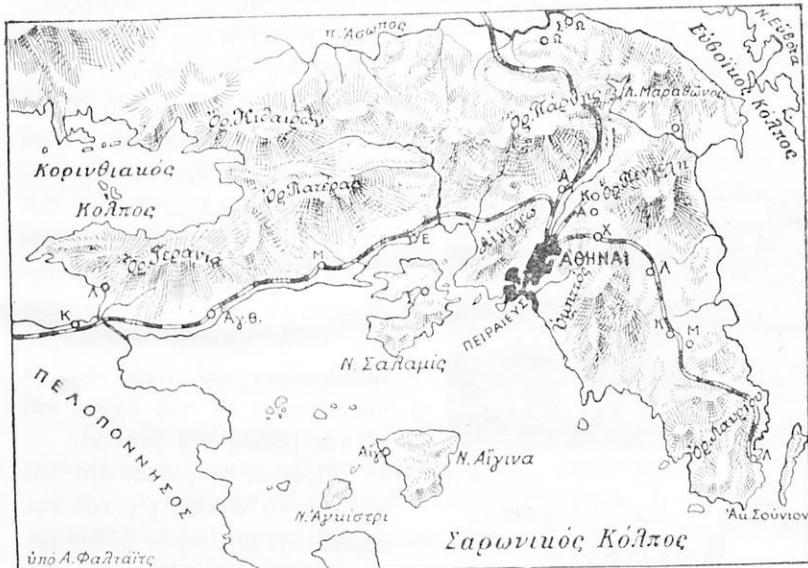
Οπως εἴδομεν ἀνωτέρω (εἰκ. 7), ἡ περιοχή, εἰς τὴν ὁποίαν εύρισκονται αἱ Ἀθῆναι, ἀποτελεῖ χερσόνησον καὶ λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον της ὄνομα Ἀττική. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εύρισκεται ἡ Ἀττική ; Ποῖον μέρος τῆς χώρας αὐτῆς ἀποτελεῖ ;

Α'. ΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Γενικὴ ἀποψίς. — "Οταν ἰστάμεθα εἰς ἐν ύψηλὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, βλέπομεν ὅτι ὁ δρίζων γύρω μας πρὸς τὰς περισσοτέρας διευθύνσεις κλείεται ἀπὸ βουνά (Ύμηττός, Πεντελικόν, Πάρνης, Αι-

* Η ἔξετασις τῆς Ἀττικῆς γίνεται διεξοδικῶς πρὸς παροχὴν τῶν ἀπαραιτήτων θεμελιωδῶν γεωγραφικῶν ἐννοιῶν καὶ σχέσεων εἰς τοὺς μαθητάς. Αὕτη θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν διδάσκοντα ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι καὶ ὡς ὑπόδειγμα, κατὰ τὸ ὅποιον οὗτος θὰ πραγματευθῇ τὴν φυσικὴν περιοχήν, ἐν ᾧ τὸ Γυμνάσιον. Ἐπροτιμήθη δὲ ἡ Ἀττική, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μικρὸν καὶ εύσύνοπτον γεωγραφικὴν περιοχὴν μὲ σαφεῖς τοὺς φυσικοὺς χαρακτῆρας.

γάλεως). Πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ ὅμως ὁ ὄριζων εἶναι ἀνοικτός, διότι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν ἀπλώνεται θάλασσα, ὁ Σαρωνικὸς κόλπος. "Αν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ ἴδωμεν ὅτι τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν αὐτῶν ἔως τὴν παραλίαν κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὴν θάλασσαν. "Ωστε ὅλη ἡ ἔκτασις γύρω εἰς τὰς Ἀθήνας ὅμοιάζει μὲ λεκάνην, ἀποτελεῖ λεκάνην οπέδιον, τὸ ὅποιον ἔχει κλίσιν πρὸς τὰ ΝΔ.

9. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς.

(Κλίμαξ 1 : 1.000.000)

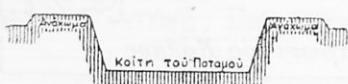
Μία χαμηλὴ βουνοσειρά (τὰ Τουρκοβούνια) διασχίζει τὸ λεκανόπεδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ καὶ καταλήγει εἰς σειράν λόφων (Λυκαβηττός, Ἀκρόπολις, Ἀρειος Πάγος, Πινύξ, λόφος τῶν Νυμφῶν ἢ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, λόφος τοῦ Φιλοπάππου). Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Ἡ βουνοσειρά αὐτὴ διαιρεῖ τὸ Ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον εἰς δύο ἄνισα μέρη. Μεγαλύτερον εἶναι τὸ δυτικὸν μέρος, τοῦ ὅποιον τὰ νερά μαζεύονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν

μέρος, τὸ δόποιον εἶναι μικρότερον, ρέει δὲ Ἰλισός ποταμός. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ποταμοὶ χύνονται εἰς τὸν δρόμον τοῦ Φαλήρου. Θάξεισαν τὸν μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτούς, τὸν Κηφισόν.

2. Ο Κηφισὸς ποταμός.— "Ἄν προχωρήσωμεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Ἱερὰν δόδον, θάξεισαν τὸν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ.

Ἡ γέφυρα συνδέει τὰς δύο ὅχθας τοῦ ποταμοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν

10. Ἡ κοίτη τοῦ Κηφισοῦ
καὶ τομῆι αὐτῆς.

τώρα σταθῶμεν μὲν τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτήν, τότε θεξιά μας ἔχομεν τὴν δεξιὰν ὅχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀριστερά μας τὴν ἀριστερὰν ὅχθην.

Καθὼς εἶναι γνωστόν, τὸ ὄδωρον ρέει πάντοτε πρὸς τὰ κάτω. Ἐπομένως ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ποταμοῦ εὐρίσκομεν καὶ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους.

Παρατηροῦμεν τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ. Οὔτος ἀπὸ ἐδῶ ἔως τὰς ἔκβολὰς εἶναι εὔθυς· διότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔκαμαν εἰς τὸ μέρος

εἶναι ἡ κοίτη ὡς μία μεγάλη αὐλαξ, εἰς τὴν δόποιαν δὲ ποταμὸς κυλίει τὰ ὄδατά του. Συνήθως τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ εἶναι χαμηλὰ καὶ ἥσυχον εἰς τὴν κοίτην του. Ἀλλὰ μετὰ μίαν δυνατὴν βροχὴν γίνεται ὄρμητικὸν καὶ ὑψώνεται πολύ. Τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὄποια τὸ ὄδωρο φθάνει, ὅταν γίνεται πλημμύρα, ἡμποροῦμεν καὶ τώρα νὰ τὰ διακρίνωμεν εἰς τὰς ὅχθας καὶ εἰς τὰς βάσεις τῆς γεφύρας.

Πρῶτον μετροῦμεν ἐπὶ τῆς γεφύρας τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ. Μὲ ἐν μακρὸν ξύλον μετροῦμεν καὶ τὸ βάθος τῆς κοίτης του. Ἐπειτα παρατηροῦμεν τὴν διεύθυνσιν, πρὸς τὴν δόποιαν ρέει δὲ ποταμός. "Ἄν

αὐτὸ τοῦ ποταμοῦ μεγάλα ἔργα, μὲ τὰ ὅποια ἐκανόνισαν τὴν κοίτην του. Μὲ μηχανήματα δηλ. τὴν ἑβάθυναν καὶ τὴν ἐπλάτυναν. Ἐτοι τὸ πλάτος τῆς κοίτης ἦγινε 30 μέτρα καὶ τὸ ὕψος τῆς: 8 μέτρα.

Πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως, ὅπου δὲν ἔγιναν τοιαῦτα ἔργα, ὁ ροῦς τοῦ ποταμοῦ δὲν εἶναι εὐθύς: ἀλλοῦ στρέφεται ἐλαφρῶς δεξιά, ἀλλοῦ κάμπτει ἀποτόμως ἀριστερά.

Διευθυνόμεθα πρὸς μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς καμπάς. Βλέπομεν ὅτι πρὸς τὴν μίαν ὅχθην τὸ ὄδωρ τοῦ ποταμοῦ ρέει μὲ ὄρμήν καὶ ἀναπηδᾷ μὲ ἀφρόν: ἐδῶ ὁ ποταμὸς ἀπέφαγε τὸν βράχον, ἀπέσπασε λίθους καὶ χώματα καὶ τὰ παρέσυρε μακράν. Ἐτοι ἡ ὅχθη αὐτῇ ἔγινεν ἀπόκρημνη.

Ἀντικρὺ τούναντίον τὸ ὄδωρ κινεῖται ἀργὰ καὶ δὲν ἔχει πλέον τὴν δύναμιν νὰ παρασύρῃ χαλίκια καὶ ἄμμον: ἐδῶ τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ εἶναι μικρότερον καὶ ἡ ὅχθη του ἔχει ἐλαφράν κλίσιν.

Προπάντων ὅταν εἶναι πλημμύρα, ὁ πόταμὸς κυλίει εἰς τὴν κοίτην του λίθους καὶ ἄλλα ὄλικά. Οἱ λίθοι αὐτοὶ συγκρούονται δένας μὲ τὸν ἄλλον, αἱ ἄκραι των τρίβονται καὶ ἔτοι οἱ λίθοι γίνονται στρογγύλοι. Τούς στρογγύλους αὐτοὺς λίθους τοὺς δύνομάζομεν κροκάλας.

Γενικῶς τὰ ὄδατα, τὰ ὅποια ρέουν, ἔχουν μεγάλην δύναμιν ἀποτρώγουν τὸ ἔδαφος καὶ μεταφέρουν χώμα, ἄμμον καὶ κροκάλας εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ τὰ ἀποθέτουν εἰς τὰς ὅχθας ἢ τὰ ἐκφορτώνουν εἰς τὴν θάλασσαν. Προπάντων ἐν καιρῷ πλημμύρας παρασύρουν ὅτι εύρεθῇ εἰς τὸν δρόμον των καὶ κάμνουν μεγάλην καταστροφήν.

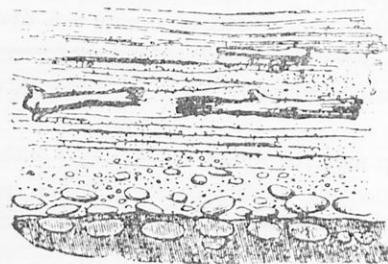
3. Ἡ πεδιάς τοῦ Κηφισοῦ. — Τὸ ἔδαφος καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὅχθας τοῦ ποταμοῦ εἶναι δύμαλὸν καὶ σχεδόν ἐπίπεδον: ἀποτελεῖ πεδιάδα, εἰς τὴν δύποίαν ὑπάρχουν ἀγροὶ σπαρμένοι, λαχανόκηποι καὶ ἐλαιῶνες.

Εἰς μερικὰ μέρη πλησίον τοῦ ποταμοῦ βλέπομεν μεγάλους λάκκους, σκαμμένους εἰς τὸ ἔδαφος. Ἐργάται ἔξαγουν ἀπὸ αὐτούς χώμα (πηλὸν) καὶ μὲ αὐτὸ κατασκευάζουν κεραμίδια, πλίνθους καὶ πήλινα ἀγγεῖα.

Ἄν παρατηρήσωμεν τὰ τοιχώματα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς λάκκους αὐ-

τούς, ήμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι στρωμένον κανονικά, ως νὰ σχηματίζῃ στρώματα. Πόθεν προέρχεται τοῦτο;

‘Ο Κηφισὸς κατὰ τὸν κάτω ροῦν του δὲν ἔρρεε πάντοτε εἰς τὴν σημερινήν του κοίτην. Αὐτή, προτοῦ τὴν κανονίσουν, ἦτο ἀβαθής καὶ δι’ αὐτὸν ὁ ποταμὸς συχνὰ ἡγλασσε διεύθυνσιν· ἄλλοτε δηλ. ἔρρεε δεξιώτερα καὶ ἄλλοτε ἀριστερώτερα. ‘Οταν λοιπὸν συνέβαινον συνεχεῖς καὶ ραγδαῖαι βροχαί, τὰ νερά ὑψώνοντο εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἐξεχείλιζαν ἀπὸ τὰς ὅχθας καὶ ἐπλημμυροῦσαν τὴν πεδιάδα. ‘Οταν ὅμως τὰ θολὰ νερά ἡρεμοῦσαν, τότε ἡ λεπτὴ ὅμμος καὶ τὸ χῶμα, τὰ ὅποια περιεῖχον, κατεκάθηντο καὶ ἐσχημάτιζον παχὺ στρῶμα λάσπης (ἰλύν). Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον δλόκληρος ἥ πεδιάς ἐστρώθη μὲ τὰς ὕλας αὐτάς, τὰς

11. Στρώματα τοῦ ἔδαφους εἰς τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ.

ὅποιας ὁ ποταμὸς ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἀπέθεσεν εἰς αὐτήν. Δι’ αὐτὸν καὶ τὸ ἔδαφός της εἶναι στρωμένον κανονικά.

Τὰ στρώματα τοῦ ἔδαφους, τὰ ὅποια κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματίζονται, τὰ λέγομεν προσχώσεις. ‘Οταν τὸ ὑψος τῆς πεδιάδος ἀπὸ τὴν ἐπιφύνειαν τῆς θαλάσσης εἶναι μικρόν, τότε ἥ πεδιάς λέγεται βαθύ πέδον.

4. — Πόθεν ὁ Κηφισός, καθὼς καὶ κάθε ποταμός, παραλαμβάνει τὸν πηλὸν καὶ τὴν ὅμμον καὶ τὰ χαλίκια, τὰ ὅποια ἀποθέτει εἰς τὴν κοίτην ἥ εἰς τὰς ὅχθας του; Καὶ πρῶτον, πόθεν τροφοδοτεῖται ὁ ποταμός;

‘Αν προχωρήσωμεν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, θὰ συναντήσωμεν διαφόρους ρύακας, οἵ διοῖοι χύνονται εἰς αὐτόν, ἄλλοι ἀπὸ τὴν δεξιὰν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἀριστεράν του ὅχθην (Ποδονίφτης, Πράξη, Κεφαλάρι). Αὐτοὶ εἶναι οἵ παραπόταμοι τοῦ Κηφισοῦ.

‘Αν προχωρήσωμεν ἀκόμη πρὸς τὰ ἐπάνω, θὰ φάσωμεν εἰς ἓν

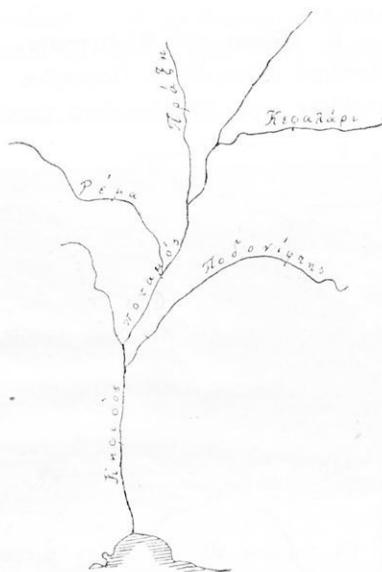
ἀπλοῦν ρυάκιον μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Πεντελικοῦ καὶ τέλος εἰς τὴν πηγὴν τοῦ ποταμοῦ. "Οπως αἱ ρίζαι ἐνὸς δένδρου φέρουν τροφὴν εἰς τὸν κορμόν, ἔτοι καὶ τὰ ρυάκια τροφοδοτοῦν τὸν ποταμόν.

'Ο Κηφισὸς μὲν ὅλους τοὺς παραποτάμους του ἀποτελεῖ ἐν πιο τάμιον σύστημα. 'Υψώματα τοῦ ἐδάφους, καὶ τὰ πλέον μικρά, εἶναι ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὄποιαν ἐν ρυάκιον ρέει πρὸς τοῦτον, ἄλλο πρὸς ἑκείνον τὸν ποταμόν. "Ωστε τὰ ὑψώματα αὐτὰ χωρίζουν τὴν ροήν τῶν ὑδάτων κατὰ διάφορον διεύθυνσιν, ἀποτελοῦν δηλ. ὑδροκριτικὴν γραμμὴν μεταξὺ δύο ποταμών συστημάτων (βλ. εἰκ. 13).

"Οταν ὅμως βρέχῃ, σχηματίζονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἀναρίθμητα ἄλλα ρυάκια. Αὐτά, ἐνῷ κατέρχονται, ρέουν διαρκῶς μὲν μεγαλυτέραν ταχύτητα, ξεπλύνουν τὴν ἐπιφάνειαν καὶ παρασύρουν ἄμμους καὶ χώματα καὶ χαλίκια. Εἰς τὰ βουνὰ μάλιστα, ὅπου αἱ βροχαὶ εἶναι δυνατώτεραι καὶ ἡ κλίσις τοῦ ἐδάφους μεγαλυτέρα, τὰ ρυάκια εἶναι ταχύτερα καὶ δρμητικώτερα. Δι' αὐτὸ δὲν παρασύρουν μόνον ἄμμους καὶ λίθους, ἄλλα καὶ ἀποτρώγουν τὸ ἐδάφος, διὰ τοῦ ὄποιου καταβαίνουν.

Καὶ τὰ ρυάκια αὐτὰ ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ. Δι' αὐτὸ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ μετὰ μίαν βροχὴν εἶναι πολὺ θολά, ἐν καιρῷ δὲ πλημμύρας συμπαρασύρουν πολλὰς καὶ βαρείας ὑλας.

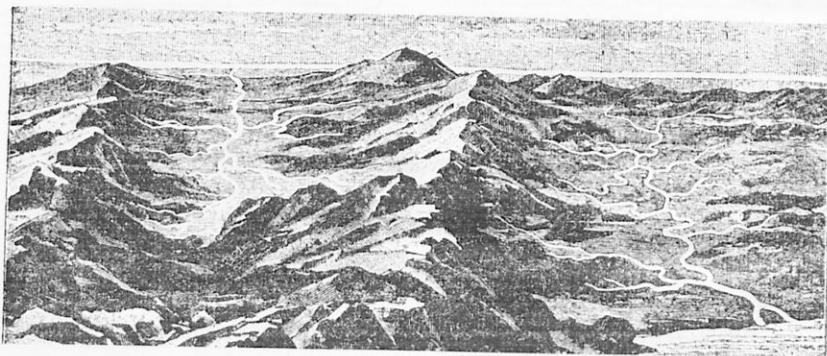
'Απὸ ὄσα εἴδομεν συμπεραίνομεν ὅτι τὸ ἐδάφος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ βαθυπέδου ἀπὸ τὰ Πατήσια ἔως τὴν παραλίαν προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ Κηφισοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλούς καὶ ἄμμους

12. 'Ο Κηφισὸς ποταμὸς μὲ τοὺς παραποτάμους του.

ἀνακατευμένους. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος αὐτὸ ἐγεννήθη ἀπὸ προσχώσεις, λέγεται προσχωσίγενες. Τὸ ἔδαφος αὐτὸ εἶναι μαλακὸν καὶ περιέχει τὰ συστατικά, τὰ ὅποια χρειάζονται τὰ φυτά, διὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν. Είναι γόνιμον ἔδαφος. Δι’ αὐτὸ δλόκληρος ἡ πεδιὰς καλλιεργεῖται καλῶς.

5. Κλῖμα καὶ βλάστησις. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. — Η δροσειρὰ Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος προφυλάσσει δλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀνέμους τοῦ Βορρᾶ. Διὰ

13. Οἱ ποταμοὶ εἰς τὴν εἰκόνα αὐτὴν ρέουν πρὸς διαφέρους διευθύνσεις. Η κορυφογραμμὴ τοῦ ὄρους, ἡ ὅποια χωρίζει τὰ οὔπατα τῶν ποταμῶν αὐτῶν, ἀποτελεῖ τὴν δροσιτικὴν γραμμὴν μεταξὺ δύο ποταμίων συστημάτων.

ΤΟῦτο ὁ χειμὼν εἶναι μαλακὸς καὶ ὥχι μόνον ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκῆ, ἀλλὰ καὶ ἡ πορτοκαλές καὶ ἡ λεμονέα (έσπεριδοειδῆ) καὶ τὰ φοινικοειδῆ, ποὺ εἶναι δένδρα θερμῶν χωρῶν, ἀντέχουν καὶ εύδοκιμοῦν.

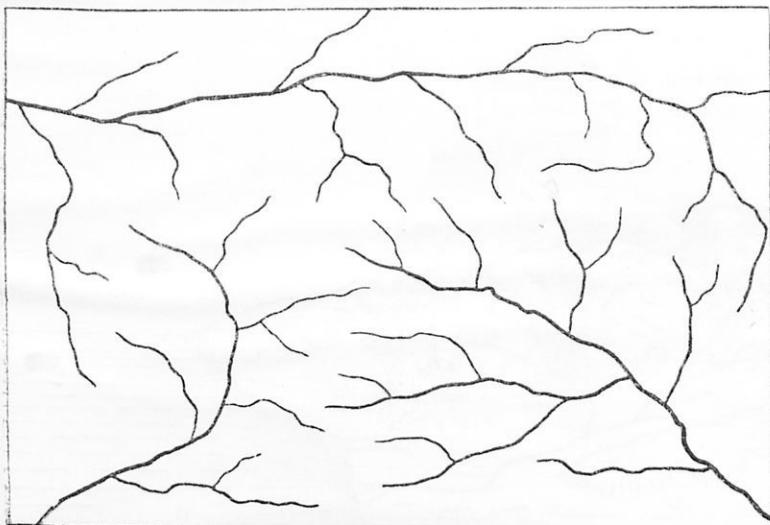
Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ λεκανοπέδιον εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν· δι’ αὐτὸ ἡ θαλασσία αὔρα, ἡ ὅποια κατὰ τὸ θέρος πνέει ἀπὸ τὸν Σαρωνικὸν (ὁ μπάτης), εἰσχωρεῖ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ μετριάζει τὴν ὑπερβολικὴν ζέστην (θαλάσσιον κλίμα).

Αἱ βροχαὶ ὅμως, τὰς ὅποιας δέχεται τὸ λεκανοπέδιον, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ἀττικὴ, εἶναι ὀλιγοσταῖ καὶ κυρίως πίπτουν κατὰ τὸ φινόπτωρον καὶ τὸν χειμῶνα. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἔξης λόγους :

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπικρατοῦν τὸν περισσότερον καιρὸν τοῦ ἔτους

οἱ βόρειοι καὶ βορειανατολικοὶ ἄνεμοι. Οἱ ἄνεμοι αὗτοὶ εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροὶ καὶ μόνον τὸν χειμῶνα φέρουν δλίγας βροχάς, σπανίως δὲ καὶ χιόνας. Κατὰ τὸ θέρος ὅμως, ὅτε πνέουν κανονικὰ καὶ ὀνομάζονται ἐτησίαι (μελτέμια), εἶναι τόσον ξηροί, ὥστε ἀπομακρύνουν κάθε ἵχνος ὑγρασίας.

Τὸ φθινόπωρον ἀρχίζουν νὰ πνέουν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ δποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἶναι ύγροι. Τότε ἀρχίζει

14. ("Ασκησις"). Σημείωσε τὰς ύδρονοριτικὰς γραμμὰς μεταξὺ τῶν ποταμίων συστημάτων εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο.

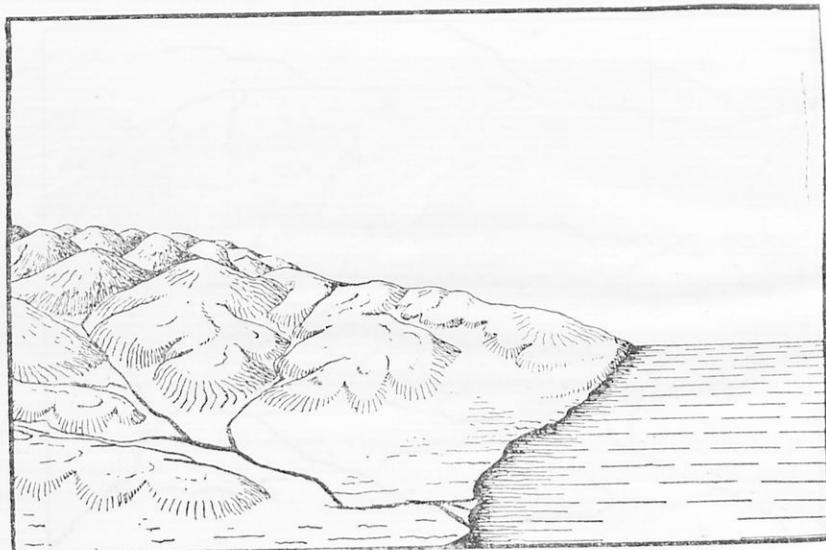
ἡ βροχερὰ ἐποχή, ἀλλὰ καὶ τότε βρέχει μόνον κατ' ἀραιὰ διαστήματα καὶ μὲ βροχάς ραγδαίας. Ἐτσι τὰ περισσότερα νερὰ ρέουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν.

"Ωστε ἡ Ἀττική, καὶ ίδιως τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι ἀπὸ τὰς ξηροτέρας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοί της, μόνον ὅταν βρέχῃ, ἔχουν τὴν ὅψιν ποταμοῦ, κατὰ δὲ τὸ θέρος διατηροῦν πολὺ δλίγον υδωρ.

Διὰ τὸ πότισμα τῶν λαχανοκήπων, τῶν ἀνθοκήπων καὶ τῶν

ἀμπέλων χρησιμοποιοῦν τότε τὸ ὕδωρ, τὸ ὄποιον ἀντλοῦν ἀπὸ τὰ πηγάδια τῆς πεδιάδος.

Ἡ θερμότης λοιπόν, τὸ κανονικὸν πότισμα καὶ ἡ ἐπιμελὴς καλλιέργεια συντελοῦν, ὥστε ἡ πεδιάς εἰς μεγάλην ἔκτασιν νὰ ὅμοιάζῃ μὲ καταπράσινον κῆπον. Δι’ αὐτὸν καὶ ὁ Βοτανικὸς κῆπος τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε πλησίον τοῦ Κηφισοῦ, εἰς αὐτὸν δὲ εύρισκομεν καὶ φυτὰ θερμοτέρων χωρῶν. Τὴν εύφορίαν τοῦ ἑδά-

15. ("Ασκησις"). Παράστησε μὲ βέλη τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὕδατος.

Περίγραψέ την κατὰ τὴν ἔξης σειράν : Θάλασσα, ἐξάτμισις, νέφη, βροχή, πηγή, ρύαξ, ποταμός, ἐκβολαί.

φασι μαρτυροῦν καὶ αἱ πανύψηλοι λεῦκαι, αἱ ὄποιαι σκιάζουν τὴν Ἱεράν δόδον.

Ἄπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν ὅτι αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος εἶναι κυρίως γεωργικαί. Μεγάλην ἔκτασιν καταλαμβάνουν οἱ λαχανόκηποι καὶ οἱ ἀνθόκηποι, ἐπειδὴ τὰ προϊόντα των εύρισκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἄργιλος εἶναι ἄφθονος εἰς τὴν πεδιάδα, πολλὰ εἴναι ἐκεῖ τὰ κεραμουργεῖα καὶ τὰ ἐργοστάσια τῆς ἀγγειοπλαστικῆς.

6. Τὰ ύψηλὰ καὶ λοφώδη μέρη τοῦ λεκανοπεδίου. Εἰς τὰ ἄκρα τοῦ βαθυπέδου τὸ ἔδαφος ὀλίγον κατ’ ὀλίγον ἀνέρχεται, ώστε εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Πεντελικοῦ φθάνει τὰ 300 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Καὶ πρὸς μὲν τὴν Πάρνηθα ἀπλώνεται ύψηλὴ πεδιάς, τὸ ύψη πεδιάς δον τῶν Ἀχαρνῶν, πρὸς δὲ τὸ Πεντελικὸν ὁ τόπος ἔχει πολλοὺς λόφους. Οἱ λόφοι αὐτοὶ σκεπτάζονται ἀλλοῦ μὲν ὡραῖα πεῦκα καὶ ἀλλοῦ μὲν ἀγρούς καὶ κήπους ὅπωροφόρων δένδρων.

16. Τομὴ τοῦ ἐδάφους πλησίον μᾶς ὅδοι.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους εἰς τὰ λοφώδη καὶ ὀρεινὰ μέρη, εἴναι ἀνάγκη νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἐν λατομεῖον.

Τὸ ἀπότομον τοίχωμα τοῦ λατομείου μᾶς δεικνύει μίαν τομὴν εἰς τὴν κλιτύν τοῦ λόφου. Ἐπάνω ὑπάρχει λεπτὸν στρῶμα ἀπὸ χῶμα, εἰς τὸ ὅποιον εἴναι ἀνακατευμένα χαλίκια καὶ ἄμμος· εἴναι τὸ χαλαρὸν ἔδαφος, εἰς τὸ ὅποιον βλαστάνουν τὰ φυτὰ (φυτικὸν ἔδαφος). Ὑποκάτω ὑπάρχει στερεὸς βράχος, ἀπὸ τὸν ὅποιον οἱ ἐργάται μὲ σιδηρᾶ ἐργαλεῖα ἔξαγουν λίθους, μὲ τοὺς ὅποιους κτίζομεν τὰς οἰκίας μας.

Τὸ μαλακὸν χῶμα, δὲ σκληρὸς βράχος, ἡ ἄμμος μὲ τὰ χαλίκια λέγονται πετρώματα.

Οι λίθοι τῶν λατομείων εἰς τὰ Τουρκοβούνια εἶναι ἀσβεστόλιθοι. Εἶναι ἐν πέτρωμα, ἀπὸ τὸ ὄποιον ἀποτελοῦνται καὶ ἡ Πάρνης καὶ ὁ Αἰγάλεως, καθὼς καὶ τὰ περισσότερα βουνά τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ πέτρωμα αὐτὸ ἔχει πολλοὺς πόρους καὶ δὲν συγκρατεῖ τὸ ὕδωρ, πού ἀπορροφᾷ τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ τὸ ἀφήνει νὰ κατασταλάζῃ καὶ νὰ διαρρέῃ εἰς ύπογείους αὔλακας καὶ εἰς καταβόθρας. Δι? αὐτὸ τὰ ἔδαφη, τὰ ὄποια εύρισκονται ἐπάνω εἰς πετρώματα ἀσβεστολίθου, εἶναι ξηρά.

Ἐνῷ ἡ ἐποχὴ τῆς ξηρασίας εἰς τὴν Ἀττικὴν διαρκεῖ συνήθως 5 - 6 μῆνας, τὰ βουνά της στολίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ ὥραια δάση ἀπὸ πεύκα καὶ ἀπὸ θάμνους ἀειθαλεῖς (δάφνη, μυρτιά, σχίνος, κουμαριά, ἀγριελαία κλπ.). ἡ Πάρνης μάλιστα ἀπὸ ὑψος 800 μέτρων καὶ ἀνω σκεπάζεται μὲ ὥραιάστατον δάσος ἐλάτης διότι τὰ δένδρα αὐτὰ ἀντέχουν εἰς τὴν ξηρασίαν.

Τὰ φυτὰ ὅμως, τὰ ὄποια καλλιεργοῦν εἰς τοὺς κήπους (λαχανικά, ἄνθη, ὀπωροφόρα), καθὼς καὶ αἱ ἄμπελοι, χρειάζονται πότισμα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους. Ἐχουν δὲ ἀνάγκην καὶ ἀπὸ λιπάσματα, διότι τὰ ἔδαφη τῆς Ἀττικῆς εἶναι ἀδύνατα, δηλαδὴ δὲν ἔχουν ἀρκετάς θρεπτικάς οὐσίας, πού χρειάζεται τὸ φυτὸν διὰ τὴν τροφὴν του.

Εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κλιμα εἶναι θερμόν, ἡ γῆ ἀνταμείβει τὸν φιλόπονον καλλιεργητήν. Παράγονται ὀπωρικά, σῦκα, σταφύλια, οἶνος, ἔλαιον, σανὸς καὶ ὀλίγα σιτηρά.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, ὅτι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν χωρικῶν εἰς τὸ βόρειον καὶ βορειοανατολικὸν τμῆμα τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ ἀμπελουργία, ἡ κηπουρικὴ καὶ ἡ γεωργία.

Διὰ τὰ προϊόντα των οἱ χωρικοὶ εύρισκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πόλεις αὐταὶ χρειάζονται πολὺ γάλα, πρὸ πάντων διὰ τὰ παιδιὰ καὶ διὰ τοὺς ἀρρώστους, πολλοὶ τρέφουν ἀγελάδας μὲ ἐκλεκτὴν τροφὴν (λάχανα, πίτυρα καὶ βαμβακόσπορον). "Ωστε πολλοὶ ἀνθρωποί ζοῦν ἀπὸ τὸ εἰσόδημα αὐτό, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ὀρνιθοτροφίαν.

Τὸ κλιμα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Πεντελικοῦ εἶναι ξηρὸν καὶ

νύγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ὑψος τοῦ τόπου εἶναι ἀρκετὸν (300 μ. ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης) καὶ πηγαὶ ἀναβλύζουν πολλαὶ (Κεφαλάρι), δι’ αὐτὸν καὶ τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ ἡ βλάστησις πλούσια. Λόφοι στολισμένοι μὲν ὠραιότατα πεῦκα, κῆποι γεμάτοι ἄνθη, κερασέας καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα κάμνουν τὸ μέρος αὐτὸν τὸ ὠραιότερον τῆς Ἀττικῆς. Δι’ αὐτὸν ἔκει ἀνεπτύχθησαν ὡς προάστεια τῶν Ἀθηνῶν ἡ **Κηφισιά**, τὸ **Ἀμαρούσιον**, τὸ **Ηράκλειον** καὶ τὸ **Χαλάνδριον**. Καὶ πολλὰ θεραπευτήρια καὶ ἀναρρωτήρια ἐκτίσθησαν ἔκει, καθὼς καὶ ἐπάνω εἰς τὴν Πάρνηθα.

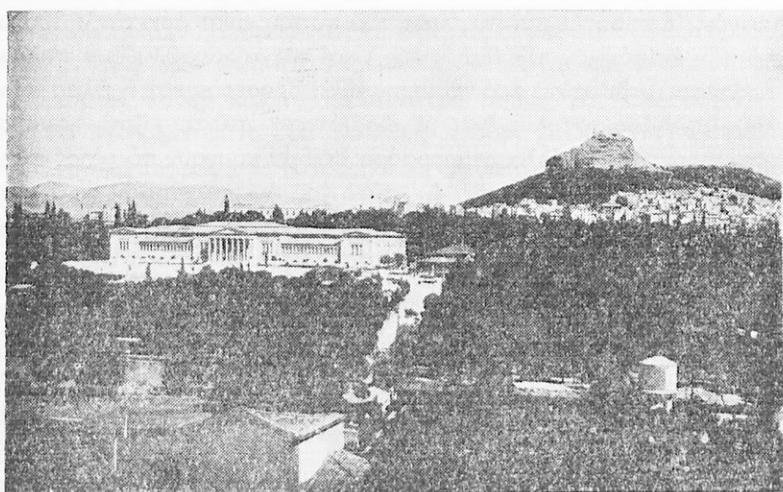
7. Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς. — Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ λεκανοπεδίου εύρισκονται αἱ Ἀθῆναι, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος.

Ἄπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Λυκαβηττοῦ (ὑψος 277 μ.) ἔχομεν θαυμασίαν ἀποψιν. Ὡς « θάλασσα ἀσάλευτος » ἀπλώνεται ἡ μεγάλη πόλις κάτω ἀπὸ καταγάλανον οὐρανόν. Μέσα ἀπὸ τὸ πέλαγος τῶν οἰκιδῶν ἔξεχουν οἱ θόλοι καὶ τὰ κωδωνοστάσια τῶν ἑκκλησιῶν. Τὴν λευκότητα τῆς εἰκόνος μόνον μερικοὶ πράσινοι τόποι διακόπτουν. είναι ὁ Βασιλικὸς κῆπος καὶ ὁ κῆπος τοῦ Ζαππείου, τὸ ἄλσος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ἄλσος τοῦ πεδίου τοῦ Ἀρεως καὶ οἱ μικροί, ἀλλὰ ὠραιότατοι κῆποι τοῦ Μουσείου καὶ τῶν διαφόρων πλατειῶν. Μερικά οἰκοδομήματα ἐπιβάλλονται μὲν τὸν ὅγκον των καὶ προσελκύουν ἰδιαιτέρως τὸ βλέμμα μας· διακρίνομεν τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, τὴν Ἀκαδημίαν, τὸ Πανεπιστήμιον, τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον, τὸ Μουσεῖον, τὸ Ἀρσάκειον, τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον κ.ἄ.

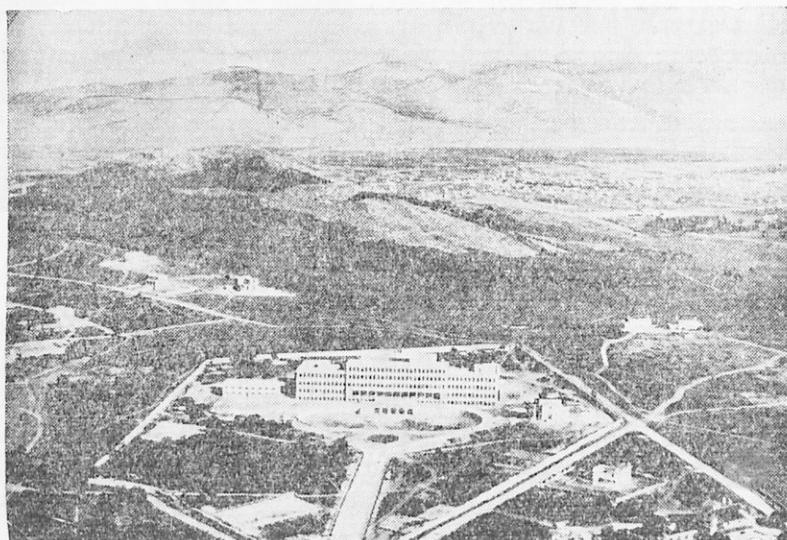
Στρέφομεν τώρα τὸ βλέμμα πρὸς Νότον. Πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν αἱ Ἀθῆναι ἔχουν σχεδὸν ἐνωθῆ ἀλλὰ τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον Φάληρον καὶ μὲ τὸν Πειραιᾶ.

17. Τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν,
(Φωτ. Τοπ. Ὑπηρ. Υπ. Σ/νίας)

18. Τὸ Ζάππειον μὲ τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος.

19. Τὸ νέον κτίριον τοῦ Ἀρσακείου.
Είναι τὸ μεγαλύτερον καὶ ώραιότερον ἐκπαιδευτήριον τῶν Ἀθηνῶν.
(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπηρ. Ὑπουρογ. Συγκοινωνίας)

‘Ο Σαρωνικός ἀντανακλᾶ τὸ φῶς καὶ λάμπει ὡς καθρέπτης. Πολλὰ εἶναι τὰ πλοῖα, ποὺ αὐλακώνουν τὰ νερά του.’ Άλλα ἀναχωροῦν καὶ ἄλλα διευθύνονται εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς· μεταφέρουν ἐπιβάτας καὶ ἐμπορεύματα ἢ κάρβουνα καὶ διάφορα ύλικὰ διὰ τὰ ἔργοστάσιά του.

Νέφος καπνοῦ ὑψώνεται ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Διακρίνομεν τὰς καπνοδόχους τῶν ἐργοστασίων, ὅπου χιλιάδες ἐργάστων ἐργάζονται.

“Εν βλέμμα εἰς
τὸν χάρτην τῆς
Ἐλλάδος καὶ εἰς
τὸ σχέδιον τοῦ
Πειραιῶς (εἰκ.
21) ἀρκεῖ, διὰ νὰ
μᾶς δεῖξῃ, ποῖα
πλεονεκτήματα ἔ-
χει ἐκ φύσεως δ
λιμήν του.

- 1) Εἶναι εὐρύχωρος καὶ ἀρκετά βαθύς, ὥστε εἰσπλέουν εἰς αὐτὸν καὶ μεγάλα πτλοῖα.
 - 2) Εἶναι ἀσφαλής, διότι τὰ γύρω ὑψώματα τὸν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς ἀνέμους.

20. Σχεδιογράφημα του Πειραιώς.

- 3) "Εχει ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἑσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος· διότι τὰ βουνά, τὰ ὅποια περιβάλλουν τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ἀφήνουν μεταξύ των διόδους, διὰ τῶν ὅποιών διέρχονται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ ὁδοὶ αὐτοκινήτων. (Εὗρε τὰς διόδους αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην).

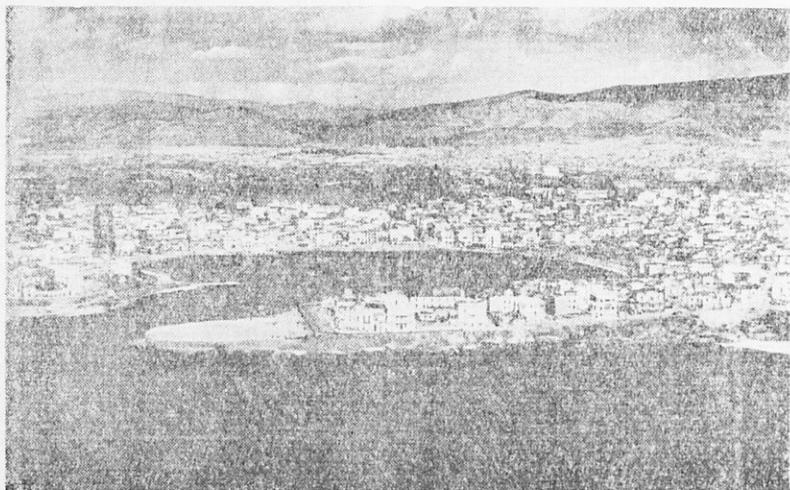
4) "Εχει θέσιν κεντρικὴν καὶ ἐπικοινωνεῖ κατὰ θάλασσαν μὲ ὅλας τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος.

5) Εύρισκεται εἰς τὸ μέσον τῶν θαλασσίων ὄρδων, αἱ ὅποιαι

φέρουν ἀπὸ τὴν δυτικὴν Μεσόγειον πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴ διώρυγα τοῦ Σουέζ.

⁹Απὸ τοὺς λόγους αὐτούς ἐννοοῦμεν, διατὶ ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς ἔχει πολὺ μεγάλην κίνησιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἀπέκτησε καὶ μεγάλας ἀποθήκας καὶ ἀποβάθρας, ὡστε ἔγινεν ὁ μεγαλύτερος ἐμπορικός μας λιμὴν. Εἶναι δὲ καὶ τὸ σπουδαιότερον βιομηχανικὸν κέντρον τῆς πατρίδος μας.

Τὸ δημιουργεῖον ἀπὸ τὰ προϊόντα, τὰ δηποταί εἰσάγομεν

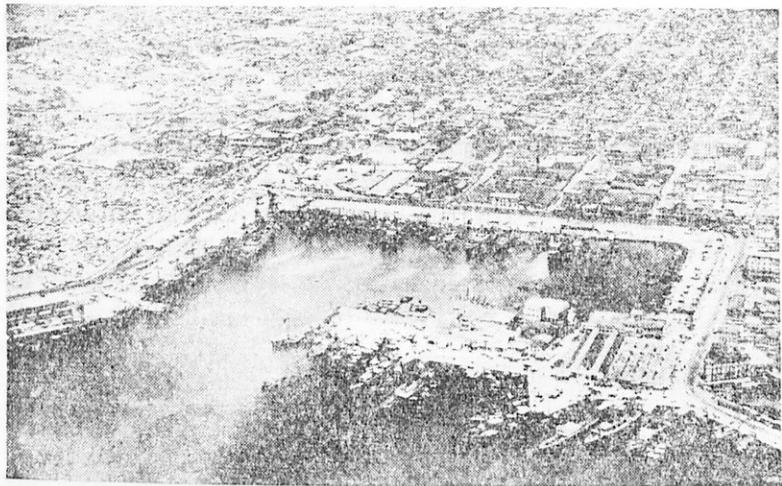

21. Ὁ Πειραιεὺς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

Ἐμπρὸς ὁ λιμὴν τῆς Ζέας (Πασαλιμάνη)· ὅπίσεως ὁ κεντρικὸς λιμὴν.

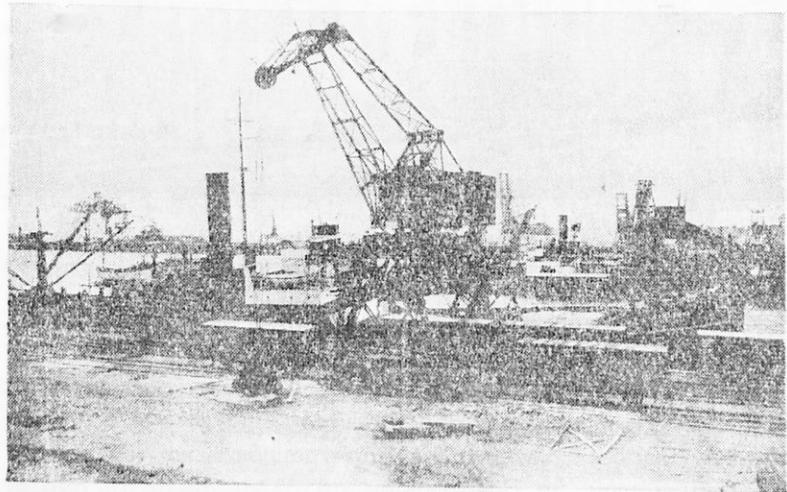
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

ἀπὸ ξένους τόπους, συγκεντρώνονται εἰς τὸν Πειραιᾶ. Εἰς τὸν Πειραιᾶ εἴναι οἱ μεγαλύτεροι ἀλευρόμυλοι, καθὼς καὶ τὰ μεγαλύτερα μηχανουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται ὄροτρα, ἀντλίαι καὶ ὄλλα σιδηρᾶ μηχανήματα. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἔνα μεγάλο ἐργοστάσιον χημικῶν λιπασμάτων διὰ τοὺς ἀγρούς, καθὼς καὶ βαμβακοκλωστήρια καὶ ύφαντήρια, ὅπου κατασκευάζονται βαμβακερά, μάλλινα καὶ μεταξωτά ύφασματα καὶ ώραῖοι τάπητες. Ἐπίσης ὑπάρχουν

22. Ὁ λιμὴν τῶν Ἀλῶν εἰς τὸν Ηειραιῶν.

Ἐκεῖ τὰ πλοῖα πλευρίζουν διὰ τὴν ἐπιβίβασιν καὶ ἀποβίβασιν τῶν ταξειδιωτῶν.

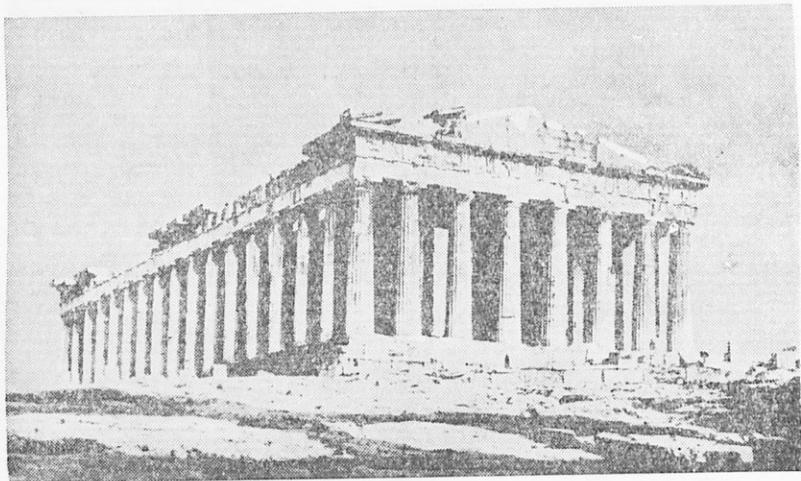
23. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μηχανήματα, μὲ τὰ ὅποια ἐξεβάθυναν τὸν λιμένα τοῦ Ηειραιῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

έργοστάσια ζυμαρικῶν, σαπωνοποιίας οἰνοπνευματοποιίας, ύαλουργίας, καπνού, σιγαρέτων κ. α. Εις τὸ Νέον Φάληρον ὑπάρχουν μεγάλα μεταξουργεῖα.

Διπλῆ γραμμὴ ἡλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, τροχιόδρομοι καὶ ὀμαξιταὶ ὁδοὶ συνδέουν τὸν Πειραιᾶ μὲ τὰς Ἀθήνας. Ὁ σιδηρόδρομος φθάνει ὑπογείως μέσα εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν Πλατεῖαν τῆς Ὄμονοίας, καὶ ἔκειθεν εἰς τὰ προάστεια Νέα Ἰωνία καὶ Ἡράκλειον πρόκειται δὲ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἔως τὴν Κηφισιάν.

Καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπάρχουν πολλὰ ἔργοστάσια, ὅπου κα-

24. Ὁ Παρθενών, ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς.

τασκευάζονται ὑφάσματα, τάπητες, ἔπιπλα, σιγαρέτα, πάγος, ζύθος κτλ.

Αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος. Ὁπως δὲ κατὰ τὸν παλαιὸν καιρὸν, ἔτσι καὶ σήμερον αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ ἄλλαι ἀνώταται σχολαὶ συγκεντρώνουν εἰς τὰς Ἀθήνας σπουδαστὰς ἀπὸ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἐχουν δὲ ὥραίας οἰκοδομάς, εὐθείας ὁδούς, πλατείας μὲ κήπους κλπ.

‘Ωραῖα καὶ δροσερὰ εἶναι τὰ προάστεια καὶ αἱ ἔξοχαι τῶν Ἀθηνῶν, ή Κηφισιά, τὸ Ἀμαρούσιον, τὸ Χαλάνδριον, τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον Φάληρον, ή Γλυφάδα κλπ.

Μὲ τὴν κατασκευὴν τῆς τεχνητῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς ἀπέκτησαν καὶ ἄφθονον καὶ καθαρώτατον ςδωρ.

Μέγα ἐργοστάσιον ἡλεκτροπαραγωγῆς χορηγεῖ εἰς τὰς δύο πόλεις ρεῦμα ἡλεκτρικὸν διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν κίνησιν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐργοστασίου τούτου δὲν ἥτο ἀρκετή, χορηγεῖται τώρα ρεῦμα καὶ ἀπὸ δύο νέα ἐργοστάσια, τοῦ Ἀλιβερίου καὶ τοῦ Λάδωνος.

“Ἐτσι αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς μὲ τὰ προάστειά των ἀνεπτύχθησαν εἰς δύο ἀπὸ τὰς πλέον πολιτισμένας μεγαλουπόλεις τῆς Εὐρώπης. Ὁ πληθυσμός των ἀνέρχεται σήμερον εἰς 1.380.000, ἐνῷ πρὸ 100 περίπου ἑτῶν μόλις ἔφθανε τὰς 14.000. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας σώζονται καὶ τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, πολλοὶ περιηγηταὶ ἔρχονται κατ’ ἓτος, διὰ τὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὰ μουσεῖα.

25. Ἡ Μονὴ τοῦ Δαφνίου ἐπὶ τῆς βόρεος πρὸς τὴν Ἐλευσίνα. Εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἀττικῆς.

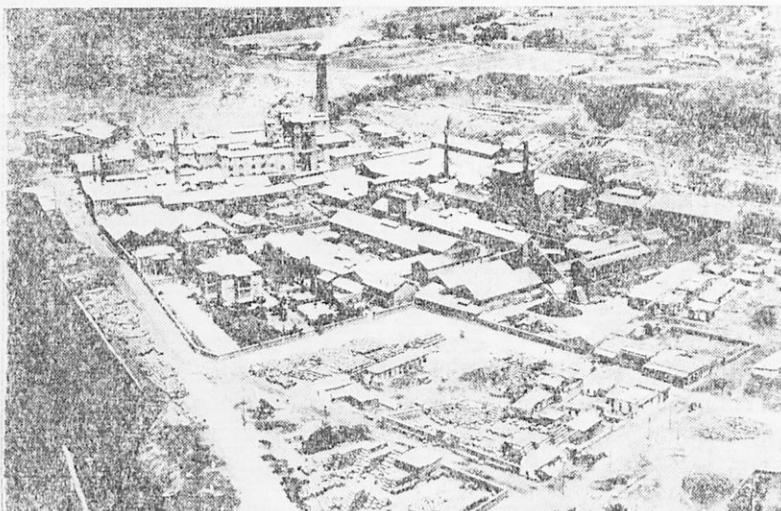
Β'. ΤΑ ΆΛΛΑ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Πλὴν τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἄλλα λεκανοπέδια μὲ μικρὰς ἐπίσης πεδιάδας.

Πρὸς Δυσμάς εἶναι τὰ λεκανοπέδια τῆς Ἐλευσίνος καὶ τῶν Μεγάρων, πρὸς τὰ ΒΑ ἡ πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος καὶ πρὸς Ἀνατολὰς ἡ πεδιάς τῶν Μεσογείων. Καὶ αὐτὰ εἶναι ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχουν τὸ ἴδιον γλυκὺ κλῖμα μὲ τὸ Ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον.

1. Η πεδιάς της Ἐλευσίνος μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται Θριάσιον πεδίον. Ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν χωρίζεται διὰ τοῦ χαμηλοῦ ὅρους Αἰγάλεω, ἀλλὰ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν διὰ τῆς διόδου τοῦ Δαφνίου.

Ἐπειδὴ ἡ νῆσος Σαλαμῖς φράσσει τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνος, ἡ πεδιάς αὐτὴ εἶναι περισσότερον κλειστή καὶ ἔχει θερμὸν θέρος.

26. Ἐργοστάσια τσιμέντων εἰς τὴν Ἐλευσίνα.

Ἄριστερά ἡ ἀποβάθρα, ὅπου οἱ σάκκοι φορτώνονται εἰς τὰ πλοῖα καὶ μεταφέρονται εἰς διάφορα μέρη.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπονομ. Συγκοινωνίας)

Οπως εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν ὁ Κηφισός, τοιουτοτρόπως καὶ ἐδῶ ὁ Σαρανταπόταμος καὶ οἱ ἄλλοι ρύακες ἐσκέπασαν τὴν πεδιάδα μὲ παχύ στρῶμα γῆς. Ἐδῶ εύδοκιμοῦν πολὺ τὰ σιτηρά. Δι’ αὐτὸ τὸν παλαιὸν καιρὸν εἰς τὴν Ἐλευσίνα ὑπῆρχε μέγας ναός, ὃπου ἐλάττευαν τὴν Δῆμητρα, τὴν θεὰν τῆς γεωργίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὁδός, ἡ ὁποία συνέδεε τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν Ἐλευσίνα, ἐλέγετο Ιερὰ Οδός. Μὲ τὸ ὄνομα δὲ αὐτὸ τὴν ὄνομάζομεν καὶ σήμερον.

Σήμερον ἡ Ἐλευσίς εἶναι βιομηχανικὴ πόλις μὲ 9.000 κατοί-

κους. Τὰ μεγάλα ἔργοστάσιά της παράγουν τσιμέντα, σάπωνας, οίνους, οίνοπινεύματα κ. α.

Ἡ πεδιάς τῆς Ἐλευσίνος είναι σπουδαία καὶ διὰ τὰς συγκοινωνίας, διότι εἰς αὐτὴν συναντῶνται οἱ ὄδοι, αἱ ὁποῖαι συνδέουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν βόρειον Ἑλλάδα μὲ τὴν Πελοπόννησον.

2. Ἡ πεδιάς τῶν Μεγάρων είναι ἐπίσης ἐστραμμένη πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ δέ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη ὁμοίως ἀπὸ προσχώσεις. Ἡ ἀμπελος καὶ ἡ ἐλαία είναι ἐδῶ τὰ κυριώτερα φυτά. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀμπελουργίαν, τὰ δὲ Μέ-

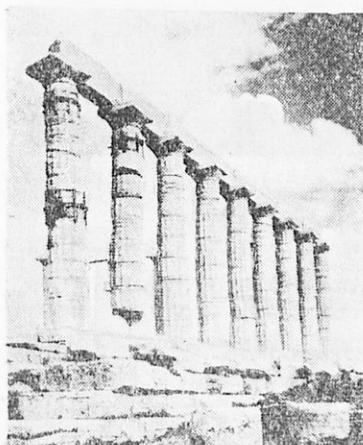

27. Μεγαρίτισσα.

γαρα είναι γεωργική πόλις μὲ 14.000 κατοίκους.

3. Ἡ πεδιάς τοῦ Μαραθώνος είναι μικροτέρα, ἀλλ᾽ ἔνδιξος διὰ τὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ τάφος τῶν Μαραθωνομάχων, ποὺ ἔπεσαν τὸ 490 π.Χ. εἰς τὴν μάχην, σώζεται ἀκόμη πλησίον τῆς παραλίας.

Ἡ ἀμπελουργία είναι καὶ ἐδῶ ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων. Ἄλλ' ὁ Μαραθών είναι μικρὸν χωρίον (2.500 κάτοικοι).

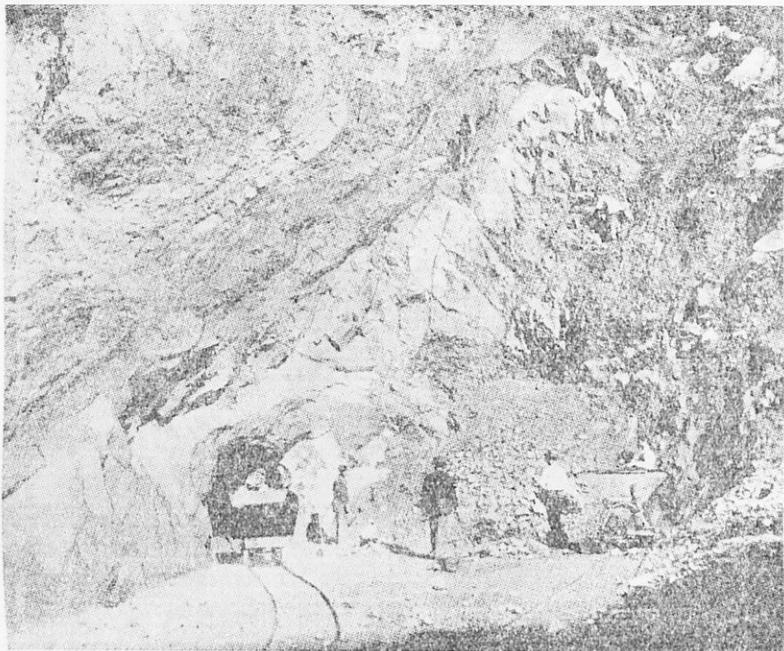

28. Ἐρείπια ἀπὸ τῶν ναῶν τοῦ Μαραθώνος εἰς τὸ Σεύνιον.

4. Μεγαλυτέρα καὶ εὐφορωτέρα είναι ἡ πεδιάς τῶν Μεσο-

γείων, ἡ ὅποια ἔκτείνεται ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸν ἕως τὰ βουνά τῆς Λαυρεωτικῆς. Μὲ τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν συγκοινωνεῖ διὰ τῆς διόδου, ἡ ὅποια ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ.

Τὸ ἔδαφος τῶν Μεσογείων, ὅπου εἶναι πεδινόν, προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις καὶ εἶναι ἀρκετὰ γόνιμον. Οἱ κάτοικοι τὸ καλλιεργοῦν μὲ

29. Λαύρειον. Εἴσοδος εἰς μεταλλεῖον.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικούρου)

μεγάλην ἐπιμέλειαν. "Ολη ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλους, ἔλαιας καὶ ὅπωροφόρα δένδρα.

Περίφημοι εἶναι οἱ οἶνοι τοῦ Μαρκοπούλου καὶ τῶν ὄλλων χωρίων τῆς Μεσογαίας (Κορωπί, Λιόπεσι).

Γ'. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. Ἡ Λαυρεωτική.—Τὸ νότιον μέρος τῆς Ἀττικῆς εἶναι ὄρει-

νὸν καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον. Ἐκεῖ τὸν παλαιὸν καιρὸν ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ἀπὸ τὸν ὅποιον σήμερον σώζονται δώδεκα κίονες.

Τὰ βουνὰ τῆς Λαυρεωτικῆς δὲν εἶναι ὑψηλά. Τὰ πετρώματά των εἶναι κρυσταλλοσχιστώδη καὶ περιέχουν μεταλλεύματα μολύβδου, ψευδαργύρου, σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου ἥσαν

30. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος.

Απὸ ἐδῶ τὰ νερὰ διοχετεύονται μὲν ὑπόγειον σήραγγα
εἰς Ἀθῆνας καὶ Πειραιᾶ.

ἀνέκαθεν τὰ πλουσιώτερα τῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖ εἰς τὰς ὑπογείους στοὰς οἱ ἐργάται σκάπτουν καὶ ἔξαγουν μεταλλεύματα. Δι' αὐτὸν οἱ κάτοικοι τοῦ Λαυρείου εἶναι σχεδὸν ὅλοι ἐργάται (7.000 κάτοικοι).

2. Ἡ βορεία Ἀττική. — Πρὸς βορρᾶν τῆς πεδιάδος τοῦ Μαραθῶνος ἡ χώρα εἶναι ὁρεινή (ἀρχαία Διακρία). Ἐδῶ ὑπάρχει ἡ τεχνητὴ λίμνη, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ὑδρεύονται αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πει-

ραιεύς. Εἰς τὴν κοιλάδα δηλ. τοῦ Χαράδρου κατεσκεύασαν πρὸ ἐτῶν ἔνα μεγάλο φράγμα· ἔτσι τὰ νερά τῆς βροχῆς σταματοῦν καὶ σχηματίζουν τὴν τεχνητὴν λίμνην.

Βορειότερον, πλησίον τοῦ Ὁρωποῦ, ὑπάρχουν ὀρυχεῖα, ὅπου πολλοὶ ἔργάται ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἔξαγωγὴν λιγνίτου. Ὁ λιγνίτης εἶναι εἶδος γαιάνθρακος, ὁ ὅποιος χρησιμεύει διὰ τὴν θέρμανσιν καὶ διὰ τὴν κίνησιν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν μηχανῶν τῶν ἔργοστασίων.

Πολλοὶ ἐπίσης ἔργάζονται καὶ εἰς τὰ λατομεῖα τῆς Πεντέλης, ὅπου ἔχάγουν λευκὰ μάρμαρα.

Τὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν τὸν παλαιὸν καιρόν, καθὼς καὶ σήμερον, τὰ ἔκτισαν μὲ τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης.

Δ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνήκουν καὶ αἱ νῆσοι Σαλαμίς καὶ Αἴγινα.

‘Η Σαλαμίς (κοινῶς Κούλουρη) ἔχει σχῆμα κυκλικὸν καὶ κλείει ὀπὸ δόνου τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνος. Ἡ εἰσόδος εἰς τὸν κόλπον γίνεται ὀπὸ τὰ δύο στενὰ

ποὺ ὑπάρχουν, ἐν πρὸς τὴν Ἀττικὴν (στενὸν Κερατσινίου) καὶ ἄλλο πρὸς τὴν Μεγαρίδα (Πέραμα, πλατ. 500 μ.). Εἰς τὸ στενὸν τοῦ Κερατσινίου τὸ 480 π. Χ. οἱ Ἑλληνες ἐνίκησαν τὸν τριπλάσιον στόλον τοῦ Ξέρξου. Ἐδῶ εἶναι σήμερον ὁ Ναύσταθμος τοῦ Βασιλικοῦ μας Ναυτικοῦ.

‘Η νῆσος εἶναι σχεδὸν γυμνὴ ἀπὸ δάση. Τὰ μόνα προιόντα τῆς εἶναι οἰνος, ἔλαιον καὶ ὀλίγα σιτηρά. Δι’ αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς (17.000) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀλιείαν ἢ ἔργάζονται εἰς τὸν Βασιλικὸν Ναύσταθμον.

Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νῆσου (10.000 κάτοικοι) ὑπάρχει διάφορος τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη.

‘Η Αίγινα στολίζεται μὲ ώραῖς δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ εἶναι τόπος παραθερισμοῦ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ὀλιεύαν σπόγγων, εἰς τὴν κατασκευὴν πηλίνων ἀγγείων καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν σιτηρῶν καὶ τῆς ἀμπέλου. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Αἰγίνης ἔχει 5.500 κατοίκους, ὅλος δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 9.500.

32. Αύλδον (Καρακόστας). Άλι χωρικαὶ τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὰς πανηγύρεις χορεύουν εἰς τὰ προαύλια τῶν ναῶν ἢ εἰς ἀνοικτοὺς γάρθους.

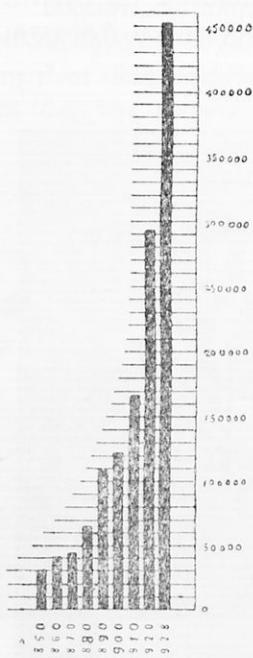
(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. **“Ορια. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους.** — ‘Η Ἀττικὴ ἀποτελεῖ τριγωνικὴν χερσόνησον, ἡ ὁποία πρὸς Βορρᾶν ἔχει ως ὄριον τὴν ὁροσειρὰν Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος, πρὸς Νότον δὲ τελειώνει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον.

“Αλλαὶ μικρότεραι ὁροσειραὶ ἔκτείνονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κατὰ

διαφόρους διευθύνσεις (ή Πεντέλη ἀπὸ Δ πρὸς Α, οἱ Αἰγάλεως καὶ ὁ Υμηττὸς ἀπὸ Β πρὸς Ν). Αἱ ὁροσειραὶ αὐταὶ διαιροῦν τὴν Ἀττικὴν εἰς διάφορα λεκανοπέδια, τὰ ὅποια εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς τὴν θάλασσαν ἀποτελοῦν μικρὰς πεδιάδας, τὰς ὅποιας διακρίνομεν μὲ τὰ ὄνόματα : τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἐλευσῖνος, τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Μεσογείων καὶ τῶν Μεγάρων. Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς Ἀττικῆς ύψωνονται τὰ ὅρη τῆς Λαυρεωτικῆς.

33. Πῶς ηὔξησεν ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τελευταῖα 80 ἔτη.

(Στατιστικὴ Ὑπηρεσία)

κὴν ἀνεπτύχθησαν αἱ μεγαλύτεραι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς.

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιαγράφησε τὴν Ἀττικὴν καὶ σημείωσε τὰ ὅρη, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις της. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὅποιας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὰς Ἀθῆρας. — 3. Παρατήρησε εἰς τὸ σχῆμα 33, πῶς ἐμεγάλωσαν αἱ Ἀθῆναι εἰς τὸ διάστημα 80 ἔτῶν. Πόσος ἦτο ὁ πληθυσμὸς τῶν τὸ 1850, τὸ 1900 καὶ τὸ 1928; Μεταξὺ ποίων ἔτῶν ὁ

2. Ἡ θέσις καὶ αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ τῆς Ἀττικῆς. — Ἡ Ἀττικὴ φημίζεται διὰ τὸ ξηρὸν καὶ ὑγιεινὸν τῆς κλίματος διὰ τὰς φυσικὰς καλλονάς της. Αἱ μαγευτικαὶ ἀκταί, ὁ γαλανὸς οὐρανός, τὰ χρώματα, μὲ τὰ ὅποια βάφονται κατὰ τὴν δύσιν τὰ βουνά της, κάμνουν τὴν Ἀττικὴν μίαν ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας περιοχὰς ὅχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης.

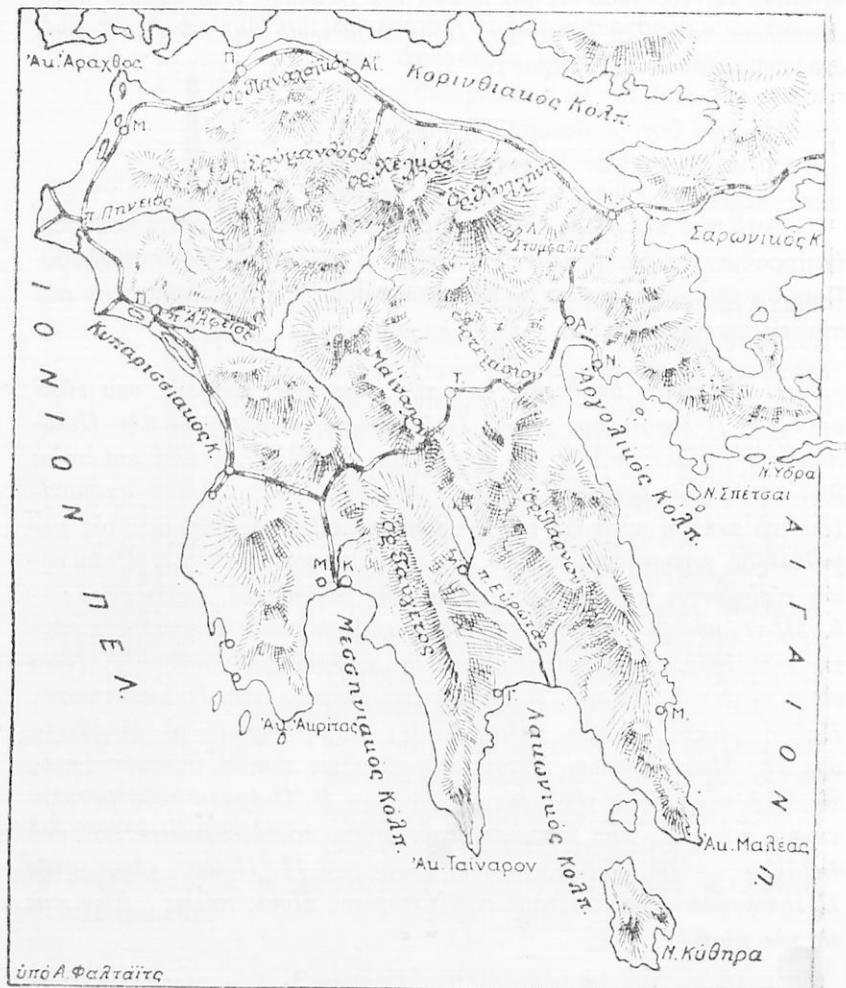
Τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας, τῆς ἀμπελουργίας καὶ τῆς ὀρυκτωρυχίας εἰς τὴν Ἀττικὴν εἶναι ὀλίγα. Ἀρα ἡ Ἀττικὴ δὲν ἔχει μεγάλον φυσικὸν πλοῦτον. Ἐχει δὲ μεγαλών τοις κατήν γεωγραφικὴν θέσιν, δηλ. θέσιν κεντρικὴν καὶ σπουδαίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον· ἔχει δὲ καὶ ἔξαρτον λιμένα εἰς τὸν Πειραιᾶ. Δι’ αὐτὸν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνεπτύχθησαν αἱ μεγαλύτεραι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς.

πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐμεγάλωσε περισσότερον; Ξενόεις διατί; — 4. Κατὰ τὸ ἔτος 1936 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιᾶ κατέπλευσαν 6570 ἀτμόπλοια καὶ 2920 ίστιοφόρα. Πόσα ἀτμόπλοια καὶ πόσα ίστιοφόρα ἀναλογοῦν εἰς ἐκάστην ἡμέρα;

2. Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ἄπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Φαλήρου, ὅταν δὲ ὁ ὄριζων εἴναι καθαρός, ἥμιτροῦμεν νὰ διακρίνωμεν τὰ ἀπέναντι βουνὰ τῆς Πελοποννήσου. Πρὶν διευθυνθῶμεν πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἃς παρατηρήσωμεν αὐτὴν εἰς τὸν χάρτην.

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν ἴδιαιτέραν πατρίδα σου ενδέσκεται ἡ Πελοπόννησος; — 2. Ποῖα πελάγη περιβρέχονταν τὴν Πελοπόννησον; Ποῖος κόλπος τὴν ἀποχωρίζει ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ποῖος ἀπὸ τὴν ἄλλην Στρεμμὰ Ἐλλάδα; Ποίους ἄλλους κόλπους σχηματίζουν τὰ πελάγη αὐτὰ εἰς τὴν Πελοπόννησον; — 3. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας χερσονήσους καὶ τὰ κνημιώτερα ἀκρωτήρια. — 4. Ποῖαν νῆσους ενδέσκονται πλησίον τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου; — 5. Μὲ τί ὄμοιάζει τὸ σχῆμα τῆς Πελοποννήσου; — 6. Ενδε εἰς τὸν χάρτην τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορινθίου καὶ τὸν πορθμὸν τοῦ Ρίου. — 7. Ποία εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ μορφὴ τοῦ ἑδάφους τῆς Πελοποννήσου; Ποῦ δὲ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη; — 8. Ὁνόμασε τὰ ὑψηλότερα ὅρη τῆς Πελοποννήσου. Ποῖον εἶναι τὸ ὄφος των ἐν συγκρίσει ποδὸς τὸ ψηλότερον ὅρος τῆς περιοχῆς σας; — 9. Ὁνόμασε τὸν μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Πελοποννήσου. Πόθεν πηγάζει ἐκαστος καὶ ποῦ ἐκβάλλει; — 10. Ποῦ ὑπάρχουν λίμναι; — 11. Ποίους τόπους τῆς Πελοποννήσου γνωρίζεις ἀπὸ τὴν Ἰστορίαν; Ποίας πόλεις; Ενδε τας εἰς τὸν χάρτην.

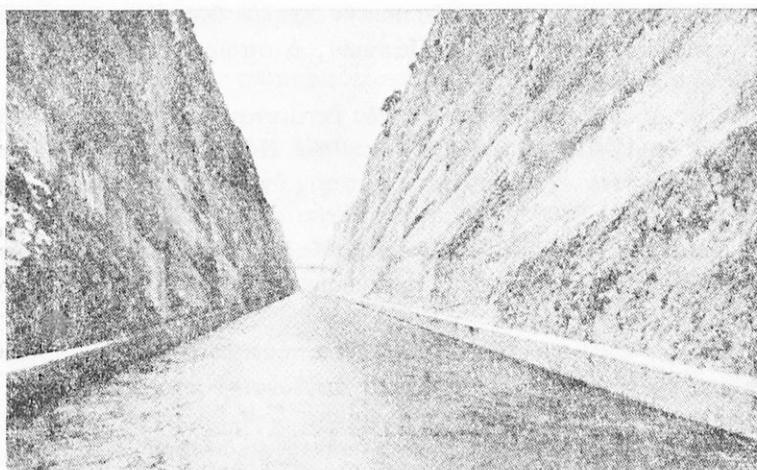

34. Χάρτης της Πελοποννήσου υπό κλίμακα 1 : 2.000.000

Α'. ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ
Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Τὸ ὄνομά της ἡ Πελοπόννησος ἔλαβεν ἀπὸ ἕνα πανάρχαιον βα-
σιλέα της, τὸν Πέλοπα. Μὲ τὴν τομὴν δὲ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε πράγματι
ν ἦ σοι, ἐνῷ πρωτύτερα ἦτο μόνον κατ' ὄνομα.

Ἡ τομὴ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε τὸ 1893. Ἐσκαψαν δηλαδὴ εἰς
τὸν Ἰσθμὸν μίαν βαθεῖαν αὔλακα (διώρυγα) καὶ τὴνωσαν τὸν

35. Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου.

Σαφωνικὸν μὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἐτσι τὰ πλοῖα, τὰ ὅποια
πρωτύτερα ἐπρεπε νὰ κάμνουν τὸν γῦρον τῆς Πελοποννήσου, τώρα
περνοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὴν μίαν θάλασσαν εἰς τὴν ἄλλην.

Τὸ μῆκος τῆς διώρυγος είναι 6.300 μέτρα, τὸ πλάτος τῆς 25 μ.
καὶ τὸ βάθος τῆς 8 μ. (κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης).
Ἡ κίνησις εἰς τὴν διώρυγα είναι μεγάλη. Ὅπελογίσθη, ὅτι κάθε
ἡμέραν περνοῦν ἀπὸ ἑκεῖ περίπου 20 ἀτμόπλοια καὶ 4 ίστιοφόρα.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

“Οπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελο-

ποννήσου είναι όρεινόν. "Αν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ διακρίνωμεν, στι αἱ ὄροσειραὶ της εἰς μὲν τὸ κεντρικὸν καὶ δυτικὸν μέρος διευθύνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ, εἰς δὲ τὸ ἀνατολικὸν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Εἰς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου ὑψώνονται τρία μεγάλα ὅρη, δ' Ἐρύμανθος, τὰ Ἀροάνια (Χελιδός) καὶ ἡ Κυλλήνη. Αἱ κορυφαὶ των φθάνουν εἰς ὑψη 2200 - 2300 μέτρων. Ἀπὸ τὰ ὅρη αὐτὰ διακλαδίζονται πρὸς Βορρᾶν μὲν τὸ Παναχαϊκὸν (Βοδιάς), πρὸς Νότον δὲ δύο ὄροσειραί, τὸ Ἀστεμίσιον καὶ τὸ Μαίναλον. Αἱ ὄροσειραὶ αὐταὶ περικλείουν μεταξύ των ἐν ὑψηλὸν ὁροπέδιον. Ὡς συνέχειά των είναι νοτιώτερον ὁ Πάρνων, ὁ ὅποῖος ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν.

Πρὸς Δυσμὰς τῶν ὄρεων αὐτῶν ἔκτείνεται μία ἄλλη ὄροσειρά, ἡ ὅποια ἀρχίζει μὲ τὸ Λύκαιον καὶ τὰ Νόμια ὅρη καὶ τελείωνει μὲ τὸν Ταῦγετον. Τὸ ὅρος αὐτὸ ἔχει τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς Πελοποννήσου (2400 μ.) καὶ καταλήγει εἰς τὸ Ταίναρον.

Τέλος χαμηλὰ ὅρη (Ἰθωμῆ, Μαθίας) ὑψώνονται εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν χερσόνησον, τὴν Μεσσηνιακήν. Αὕτη καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀκρίτας.

Τὰ ὅρη τῆς βορειοανατολικῆς Πελοποννήσου (Ἀραχναῖον, Δίδυμον) είναι χαμηλὰ καὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν σειραὶ ἀπὸ ὑψηλὰ ὄροπέδια (τῆς Τριπόλεως, τῆς Μεγαλοπόλεως).

Χαμηλαὶ πεδιναὶ ἔκτασεις ὑπάρχουν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια (Ἡλεία) καὶ εἰς τοὺς μυχοὺς τῶν κόλπων τῆς Πελοποννήσου. Ἐκεῖ σχηματίζονται μικραί, ἀλλ' εὔφοροι πεδιάδεις : ἡ Ἀργολική, ἡ Λακωνική καὶ ἡ Μεσσηνιακή. Τέλος στενὴ παραλιακὴ λωρίς ἔκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Γ'. ΥΔΑΤΑ

Ο μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου είναι ὁ Ἀλφειός. Ἀλλοι σχετικῶς μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου είναι ὁ Πηνειός καὶ ὁ Πάμισος. Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ ρέουν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου. Ἀντιθέτως ὁ Ἰναχός ποταμός, ὁ ὅποῖος ρέει

εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἔχει τόσον δλίγα ὄδατα, ώστε δὲν κατορθώνει· νὰ φθάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν.

Γενικῶς ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ ὄδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὄποιον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἀλλήλην ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, μόλις φθάνει τὸ ἥμισυ τοῦ ὄδατος, τὸ ὄποιον πίπτει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. "Αν δηλ. ἀφήσωμεν ἀνοικτὰ εἰς τὸ ὑπαίθρον δύο ἐντελῶς ἵσα καὶ ὅμοια δοχεῖα, ἐν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἄλλο εἰς τὴν Κυπαρισσίαν, τὸ ὄδωρ, τὸ ὄποιον θὰ μαζευθῇ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, εἰς μὲν τὸ πρῶτον δοχεῖον θὰ ἔχῃ ὑψος 50 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εἰς δὲ τὸ δεύτερον 92 ἑκατοστῶν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὑρίσκομεν, ὅτι τὸ ἔτήσιον μέσον ὑψος βροχῆς

εἰς τὰς Ἀθήνας	εἶναι	40	ἑκατοστὰ	τοῦ	μέτρου
» τὸ Ναύπλιον	»	50	»	»	»
» τὴν Τρίπολιν	»	80	»	»	»
» τὰς Καλάμας	»	84	»	»	»
» τὴν Κυπαρισσίαν	»	92	»	»	»
» τὴν Δημητσάναν	»	110	»	»	»
» τὴν Ζάκυνθον	»	112	»	»	»
» τὴν Κέρκυραν	»	120	»	»	»

*Από ποιόυς λόγους προέρχεται τοῦτο ;

Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν χειμῶνα φυσοῦν πότε οἱ βόρειοι ἦλθορειοανατολικοὶ ἀνεμοὶ καὶ πρότε οἱ νότιοι ἡ νοτιοδυτικοὶ ἀνεμοὶ. Οἱ πρῶτοι εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροί· οἱ δεύτεροι, οἱ ὄποιοι ἔρχονται απὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, εἶναι ὑγροὶ καὶ φέρουν βροχάς. Αἱ ὑψηλαὶ ὅμις ὁροσειρά, αἱ ὄποιαι ἔκτεινονται καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ, ἀναγκάζουν τοὺς νοτιοδυτικούς καὶ τοὺς νοτίους ἀνέμους νὰ ἀνέλθουν ὑψηλότερα. Ἐνῷ λοιπὸν ἀνέρχονται, φθάνουν εἰς ψυχρότερα στρώματα ἀέρος καὶ ψύχονται· ἐκεῖ οἱ ὄδρατμοί των συμπυκνώνονται, ὑγροποιοῦνται καὶ πίπτουν ὡς βροχή. Δι' αὐτὸν γενικῶς εἰς τὰ βούνα πίπτουν περισσότεραι βροχαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγάς των εἰς αὐτά. "Ἄλλ." ὅταν τὰ νέφη περάσουν ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὁροσειρὰς, καὶ φθάσουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τότε δὲν ἔχουν πλέον ἀρκετὴν ποσότητα ἀπὸ ὄδρατμούς.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς ἔχει μεγαλυτέρους ποταμούς καὶ πλουσιωτέραν βλάστησιν, ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ εἶναι πιτωχοτέρα. Δι’ αὐτὸν καὶ ἡ ἐν ἑργεια τῶν ποταμῶν εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πολὺ σπουδαιοτέρα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν.

Μᾶς εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ ποταμοὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν υλῶν, τὰς ὁποίας συμπαρασύρουν ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ ἐκφορτώνουν

36. Πῶς συγκατίζεται
ἡ βροχὴ εἰς τὰ βουνά.

εἰς τὰς ἐκβολάς των καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπεκτείνουν τὴν παραλίαν. Ἔτοι δὲ Ἀλφειὸς ἐσχημάτισεν εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν μεγάλην ἀμφώδη ἔκτασιν, τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς Ἀγουλινίτσης. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ ἀβαθῆ νερὰ οἱ

ἰχθύες ἀποθέτουν ἡσύχως καὶ ὀσφαλῶς τὰ αὐγά των καὶ ἐν γένει ζοῦν μὲ ἄνεσιν, αἱ λιμνοθάλασσαι εἶναι τὰ καταλληλότερα μέρη διὰ τὴν ἰχθυοπαραγωγὴν. Δι’ αὐτὸν εἰς τὴν Ἀγουλινίτσαν ὑπάρχει ἰχθυοτροφεῖον, ὃπου ψαρεύουν κεφάλους, χέλια καὶ ὄλλα ψάρια εἰς μεγάλας ποσότητας. Ἐχουν δύμας οἱ τόποι αὐτοὶ καὶ ἐνα μεγάλον κακόν, τὴν ἐλονοσίαν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου μὲ τὰς πλημμύρας των ἐσκέπασαν τὰ χαμηλὰ μέρη, ὃσα ἦσαν πλησίον εἰς τὰς δύχθας των, μὲ ἄφθονον ίλ. v. Ἔτοι ἐδημιούργησαν ἐκεῖ εύφορα βαθύπεδα.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

Οἱ νότιοι καὶ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι, οἱ ὄποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον, δὲν φέρουν μόνον βροχάς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἔχουν ἐπίδρασιν εύνοικὴν καὶ εἰς τὸ κλῖμα τῶν παραλίων μερῶν τῆς.

“Οταν λουώμεθα εἰς τὴν θάλασσαν, παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ νερά θερμαίνονται ὑπὸ τοῦ Ἡλίου ἀργότερα παρὰ ἡ ξηρά, ὄλλα καὶ ἀργότερα ψύχονται. Δι’ αὐτὸν καὶ οἱ ἄνεμοι, οἱ ὄποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εἶναι δροσεροὶ μὲν κατὰ τὸ θέρος, θερμοὶ δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα· ὥστε τὰ παράλια μέρη ἔχουν γενικῶς δροσερὸν θέρος καὶ γλυκὺν χειμῶνα. Τοιοῦτον κλῖμα λέγεται θαλάσσιον.

Τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως τῆς Πελοποννήσου δὲν εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν, διότι ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τὸ περιβάλλουν ὑψηλὰ βουνά. Αὔτα ἐμποδίζουν τοὺς θαλασσίους ἀνέμους νὰ φθάσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ νὰ μετριάσουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι' αὐτὸ δὲ χειμῶν ἔκει εἶναι πολὺ ψυχρός: θάητο δὲ καὶ τὸ θέρος πάρα πολὺ θερμόν, ἀν δὲν ἥσαν τὰ ὄροπέδια τοῦ ἐσωτερικοῦ πολὺ ὑψηλὰ (650 - 700 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). "Οταν ἔνας τόπος ἔχῃ τὸν μὲν χειμῶνα ψυχρόν, τὸ δὲ θέρος θερμόν, λέγομεν, ὅτι ἔχει κλῖμα ἡ πειρατικόν.

'Απὸ ὅσα εἴπομεν συμπεραίνομεν τὰ ἔξης :

1) "Οσον πλησιέστερα πρὸς τὴν θάλασσαν εἶναι ἔνας τόπος, τόσον θερμότερον χειμῶνα καὶ δροσερώτερον θέρος ἔχει· καὶ 2) ὅσον ύψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης κείται ἔνας τόπος, τόσον ψυχρότερος εἶναι.

'Η Πελοπόννησος λοιπόν, ἀν καὶ βρέχεται ὀλόγυρα ἀπὸ θάλασσαν, δὲν ἔχει εἰς ὅλα τὰ μέρη της τὸ ίδιον κλῖμα. Τὸ κλῖμα ὅμως, δηλ. ἡ θερμότης, οἱ ἀνεμοὶ καὶ ἡ ὑγρασία, ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, ἐπομένως καὶ εἰς τὰς ἀσχολίας καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων' δι' αὐτὸ θὰ ἔξετάσωμεν χωριστὰ τὴν κεντρικὴν καὶ χωριστὰ τὰς παραλιακὰς ζώνας τῆς Πελοποννήσου.

Ε'. ΛΙΦΤΣΙΚΑΙ ΗΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΗΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

1. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΗΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

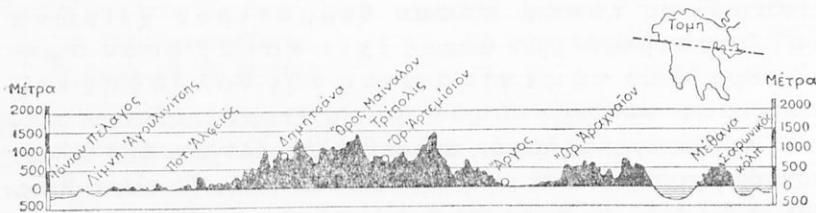
"Ορη ύψηλὰ περιβάλλουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς της. Καὶ τὰ μὲν βόρεια ὅρη ('Ἐρυμανθος, 'Αροάνια, Κυλλήνη) κλείουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ Βορρᾶ, ὡς νὰ ἀποτελοῦν τείχος ἀδιαπέραστον. Τὰ ὅρη δῆμος, τὰ ὅποια ὑψώνονται εἰς τὰς ὅλλας πλευράς της ('Αρτεμίσιον, Πάρων, Ταῦγετος, Νόμια), ἀφήνουν μεταξύ των χαμηλὰς διόδους. 'Απὸ τὰς διόδους αὐτὰς διέρχονται αἱ ὁδοὶ τῆς συγκοινωνίας (σιδηρόδρομοι, ἀμαξιταὶ ὁδοί).

'Η κεντρικὴ Πελοπόννησος μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὅνομα λέγεται **Αρκαδία**. Είναι χώρα ύψηλή. Τὸ Μαίναλον ὅρος, τὸ ὅποιον ἔκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, χωρίζει τὴν **Αρκαδίαν** εἰς δύο λεκά-

νας : τὴν λεκάνην τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας καὶ τὴν λεκάνην τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας.

1. Η λεκάνη τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας ὅποτελεῖ ύψηλὸν ὁροπέδιον, τὸ ὄροπέδιον τῆς Τριπόλεως (ύψος 650 - 700 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Τὸ ὄροπέδιον αὐτὸ δὲν ἔχει διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι’ αὐτὸ τὰ ὕδατά του ἀλλοῦ μὲν σχηματίζουν ἔλη καὶ λίμνας (*Στυμφαλίς*), ἀλλοῦ δὲ βυθίζονται εἰς καταβόθρας, δηλαδὴ εἰς χάσματα τῆς Γῆς² καὶ ρέουν ύπογείως. Ἐτοι ἡ λίμνη, τὴν ὁποίαν τὰ ὕδατα ἐσχημάτιζαν ἀλλοτε εἰς τὴν Φενέόν, ἀπεξηράνθη. Διότι τὰ ὕδατά της μὲ τὴν πίεσίν των ἤνοιξαν τὴν

37. Κάθετος τομὴ τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Δ. πρὸς Α.

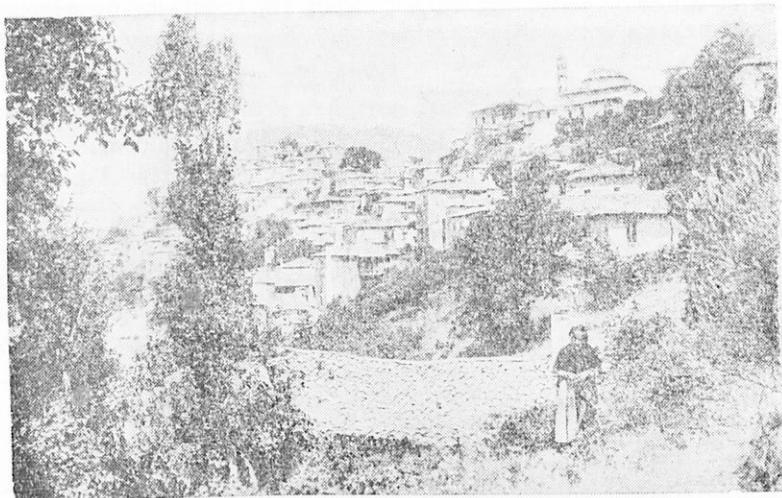
καταβόθραν, ἡ ὁποία εἶχε φραχθῆ. Τώρα τὰ νερὰ ρέουν ύπογείως καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Λάδωνος ποταμοῦ. Καὶ τούτου δὲ τὰ ὕδατα χάνονται μέσα εἰς καταβόθρας καὶ πάλιν ἀναφαίνονται παρακάτω.

Καθὼς εἴπομεν, τὸ ὄροπέδιον ἔχει τραχὺν χειμῶνα. Η θερμοκρασία εἰς τὴν Τρίπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ θέρους καὶ χειμῶνος εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη (βαθμοὶ 18), δι’ αὐτὸ οὔτε ἡ λεμονέα, οὔτε ἡ ἔλασία ἡμιποροῦν νὰ ἀνθέξουν. Εύδοκιμοῦν ὅμως τὰ σιτηρά, ἡ ἄμπελος καὶ τὰ γεώμητα. Προπάντων φημίζονται τὰ κρασὶα τῆς Τεγέας.

Ἐπειδὴ τὸ ὄροπέδιον εἶναι ἀρκετὰ ύψηλόν, τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ πολλοὶ πηγαίνουν εἰς τὴν Τρίπολιν πρὸς παραθερισμόν. Η Τρίπολις εἶναι κτισμένη εἰς τοὺς ἀνατολικούς πρόποδας τοῦ Μαινάλου ὅρους καὶ ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρική, ἡ Τρίπολις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἦτο

πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸῦ πρῶται μεγάλαι μάχαι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ 1821 ἔγιναν εἰς τὰ περίχωρα τῆς Τριπόλεως (Βαλτέτσι).

Σήμερον ἡ Τρίπολις εἶναι κέντρον ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν τῆς Ἀρκαδίας. Ἐχει 15.000 κατοίκους καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲν τὸ Ἀργος καὶ μὲν τὰς Καλάμας. Δρόμοι ἀμαξιτοὶ τὴν

38. Δημητσάνα, ἡ ἱστορικὴ κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας.

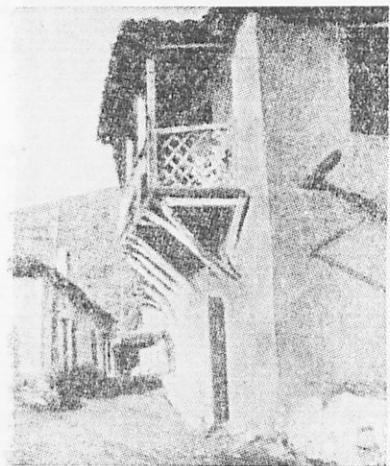
συνδέονται μὲν τὰς κυριωτέρας κωμοπόλεις τῆς Ἀρκαδίας καὶ μὲν τὴν Σπάρτην.

2. Ἡ δυτικὴ Ἀρκαδία εἶναι πολὺ δρεινὴ (ὅρη τῆς Γορτυνίας) καὶ μόνον μίαν στενὴν καὶ μακρὰν λεκάνην περικλείει, τὴν λεκάνην τῆς **Μεγαλοπόλεως**. Αὗτη διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ εἶναι χαμηλοτέρα ἀπὸ τὴν προηγουμένην (ὕψος 500 μ.). Τὰ ὄδατα τῆς λεκάνης αὐτῆς μαζεύονται καὶ εἰς τὴν κοίτην τοῦ Ἀλφειοῦ· ἔτσι εύρισκουν διέξοδον μεταξὺ τῶν βουνῶν τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ χύνονται εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος.

"Ἀλλοτε ἡ λεκάνη αὐτὴ ἦτο βυθὸς λίμνης καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἔδαφός

της ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλούς καὶ ἄμμους. Καὶ ἐδῶ παράγονται σιτηρὰ καὶ οἶνοι. Κέντρον τῆς περιοχῆς είναι ἡ **Μεγαλόπολις** (3.000 κάτ.), ἡ ὅποια εύρισκεται εἰς τὸ μέσον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τριπόλεως - Καλαμῶν.

Τὰ δρεινὰ μέρη τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας (ἐπαρχίας **Γορτυνίας**) δὲν ἔχουν ἀρκετὰ καλλιεργήσιμα μέρη. Δι’ αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀποδημοῦν εἰς ὅλλας πόλεις καὶ ἐπιδίδονται εἰς τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀπὸ τὰς πολλὰς κώμας τῆς Γορτυνίας ἀναφέρομεν τὰ **Λαγκάδια** (4.000 κάτ.) καὶ τὴν **Δημητσάναν** (2.000), ἡ ὅποια εύρισκεται εἰς ὑψος 1.000 μ. καὶ είναι πατρὶς τοῦ ἔθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ. Αὕτη εἶχεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας περίφημον Σχολὴν μὲν μεγάλην βιβλιοθήκην, κατὰ τὸν Ἱερὸν δὲ Ἀγῶνα είχε 14 πυριτιδούλους, οἱ ὅποιοι εἰργάζοντο νυχθημερόν, διὰ νὰ ἐφοδιάζουν πυρίτιδα εἰς τοὺς "Ελληνας ποὺ ἐπολέμουν.

39. Δρόμος εἰς ἐν χωρίον τῆς Ἀρκαδίας (τὰ Μαγιούλιανα) μὲν ὁραίους ἔξωστας.

στόλιθον καὶ παρουσιάζουν ἀποτόμους κλιτούς καὶ βαθείας χαράδρας καὶ βάραθρα. Εἰς μίαν ἀπότομον κλιτὸν τοῦ Χελμοῦ μία πηγὴ πίπτει ἀπὸ ὑψος 200 μέτρων ὡς καταρράκτης (ὅδατα τῆς **Στυγός**, κοινῶς Μαυρονέρι).

Γενικῶς τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας δέχονται πολλὰς βροχὰς καὶ δι’ αὐτὸν είναι γεμάτα ἀπὸ πηγάς καὶ ἀπὸ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη (ἔως ὑψος 700 μέτρων) φυτρώνουν ἡ πεύκη, ἡ κυπάρισσος καὶ ἡ βαθανιδέα. Ἀπὸ 700 μ. ἔως 900 μ. εύδοκιμεῖ ἡ δρῦς καὶ ἡ καρπανέα. Τέλος ἀπὸ 900 μ. ἔως 1900 μ. τὰ δάση ἀποτελοῦνται μόνον

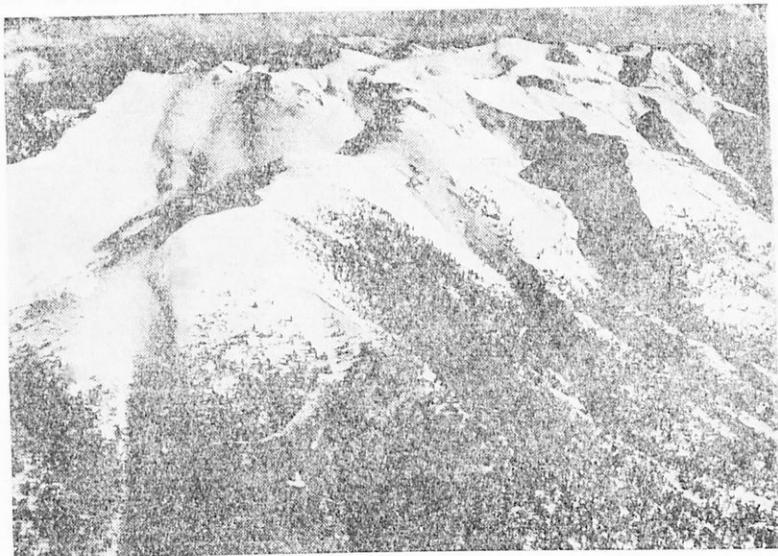
3. Τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας. —

Τὰ βόρεια Ἀρκαδικὰ ὄρη (Ἐρύμανθος ἢ Ὄλωνός, Ἀροάνια ἢ Χελμός, Κυλλήνη ἢ Ζήρια) ἀποτελοῦν ἔνα συμπαγῆ ὄγκον. Κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀσβε-

ἀπὸ ἐλάτην, ὁξιὰν καὶ ὑψηλὴν πεύκην (ἢ πεύκην Αὔστριο-κήν). Πέραν ἀπὸ τὴν ζώνην αὐτὴν τὸ ψῦχος εἶναι τόσον δρι-μύ, ὡστε κανὲν δένδρον δὲν ἥμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ (Ἄλπικὴ ζώνη).

Περίφημον εἶναι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν τὸ δάσος τῶν ἐλατῶν τῆς **Βυτίνης**, ὅπου εἰς ὕψος 1200 μ. ὑπάρχει σανατόριον.

Τὰ δάση αὐτὰ παρέχουν εἰς τοὺς κατοίκους ξυλείαν δι' οἰκο-

40. Ὁ Χελμὸς χιονισμένος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.
(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

δομὴν καὶ διὰ καύσιμον ὄλην. Ἄλλα καὶ βοσκὴν διὰ τὰ ποίμνια παρέχουν τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, καθὼς καὶ τῆς ὅλης Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸ πολλὰ πρόβατα καὶ αἴγες βόσκουν εἰς τὰ πλάγιά των. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἄφθονα εἰς τὸν τόπον τὰ μαλλιά, αἱ γυναικεῖς ὄφαίνουν τάπιτης (χαλιά, ἀντρομίδες), τοὺς διποίους πωλοῦν καὶ εἰς τὸ ἔμποριον. Εἰς τὴν Τρίπολιν μάλιστα ὑπάρχουν ἐργοστάσια φανελλοποιίας.

2. Η ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΑ ΠΑΡΑΛΙΑ

Γύρω ἀπὸ τὸ ὄρεινὸν αὐτὸν κέντρον αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου πρὸς μὲν τὸ Αἰγαῖον εἶναι στεναὶ καὶ ἀπόκρημνοι, πρὸς δὲ τὸ Ιόνιον εἶναι πλατεῖαι καὶ χαμηλαῖ. Θὰ ἔξετάσωμεν πρῶτον τὰ δυτικὰ καὶ τὰ βόρεια παράλια.

1. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου περιλαμβάνει χαμηλὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ

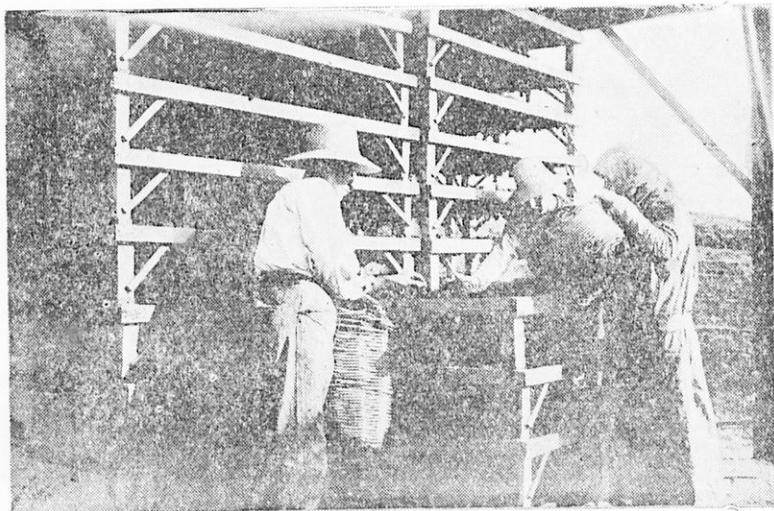
41. "Απλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς ἓνα ἀλώνι.

(Φωτογραφία Α. Σ. Ο.)

πρὸς τοὺς ΝΔ ἀνέμους, ἔχουν δὲ διὰ τοῦτο κλίμα θαλάσσιον καὶ κανονικάς καὶ ἀφθόνους βροχάς. Χιών σπανιώτατα πίπτει, διότι τὰ ὑψηλὰ ὅρη τῆς Πελοποννήσου προφυλάσσουν τὰ πεδινὰ αὐτὰ μέρη ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους ἀνέμους. Δι’ ὅλα αὐτὰ ἡ βλάστησις εἰς τὴν πλευρὰν αὐτὴν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πλουσιωτάτη. Προπάντων εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ εἰς τὴν Ἡλείαν ὑπάρχουν ὥραιότατα δάση δάφνας καὶ πικροδάφνας, μύρτους, σχίνους, φείκια, σπάρτα καὶ ἄλλους θάμνους.

Τὸ ἔδαφος εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλούς καὶ

άμμους· είναι προσχωσιγενές καὶ ποτίζεται ἀπὸ μεγάλους σχετικῶν ποταμούς (Πηνειός καὶ Ἀλφειός εἰς τὴν Ἡλείαν, Πάμισος εἰς τὴν Μεσσηνίαν). Δι’ αὐτὸν οἱ πεδιάδες αὐτοῖς εἶναι εὐφορώταται καὶ κατάφυτοι ἀπὸ ἄμμελια καὶ σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων καὶ λαχανικῶν. Ἀρκετὰς ὅμως ἔκτασεις καταλαμβάνουν καὶ οἱ ἀγροὶ τοῦ σίτου. Εἰς μερικὰ μέρη τῆς Μεσσηνίας, ὅπου ὁ Πάμισος πλημμυρίζει, παράγονται ϕρυζαὶ καὶ βάμβαξ. Τόσον δὲ γλυκὺ εἶναι τὸ κλίμα εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ὥστε εύδοκιμοῦν

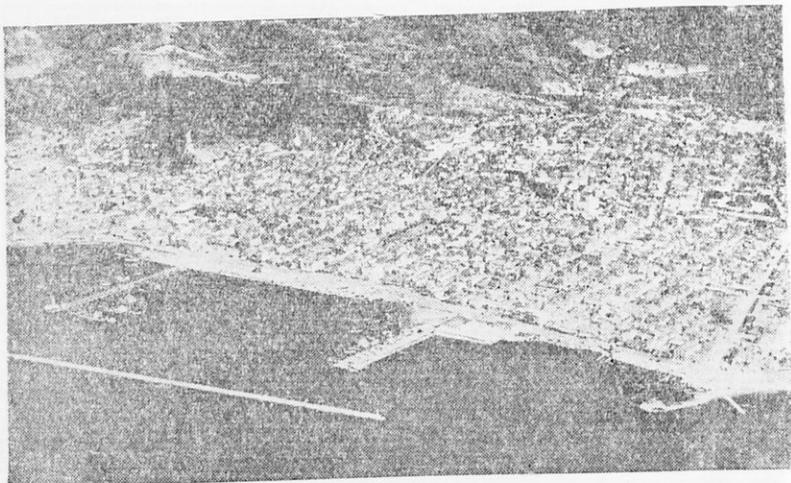
42. "Ἄλλοι ἀπλάνουν τὴν σταφίδα κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα,
διὸ νὺν τὴν προφυλάξσουν ἀπὸ τὴν βροχήν.

ἐκεῖ καὶ φυτὰ θερμῶν χωρῶν, καθὼς ὁ φοῖνιξ καὶ ἡ βανανέα. Μερικὰ μάλιστα ἔτη ωριμάζουν καὶ οἱ κερποί των. "Ωστε δλόκληρος ἡ Μεσσηνία ὁμοιάζει μὲ θαυμάσιον κῆπον.

Πλουσία εἶναι ἡ βλάστησις καὶ εἰς τὴν Ἡλείαν, ὅπου ἐπίσης ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς σταφιδαμπέλου. "Υπάρχουν ὅμως ἐκεῖ καὶ μεγάλα λιβάδια, ὅπως εἰς τὴν Ἀμαλιάδα καὶ εἰς τὴν Μανωλάδα, ὅπου τρέφονται ὀγκώδεις καὶ ὅλλα μεγάλα ζῆται, φημίζεται δὲ τὸ βούτυρον καὶ τὸ γιαούρτι τῆς Μανωλάδας.

2. Εις τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου (Κορινθία, Αίγιαλεια, Ἀχαΐα) ἡ παραλία εἶναι χαμηλή, ὅλῃ δέ τοι καὶ πλατεῖα· ἀποτελεῖ παραλιακήν λωρίδα, ἡ δόποια εἶναι κατάφυτος ἀπὸ σταφιδαμπέλους καὶ ἐλαῖας. Εἰς τὴν περιοχὴν μάλιστα τοῦ Αἴγιου καὶ τῆς Κορίνθου παράγεται ἡ καλυτέρα σταφίς (κορινθιακή). Εκεῖ παράγεται καὶ ξανθὴ σουλτανίνα, τὴν δόποιαν πτωλοῦν καὶ νωπήν ὡς σταφιλήν.

“Ολη λοιπὸν ἡ παραλία τῆς Πελοποννήσου πρὸς Δυσμὰς τοῦ Ισθμοῦ ἔως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Παμίσου ἀποτελεῖ ἔνα συνεχῆ καὶ ἀπέ-

43. Αἱ Πάτραι καὶ ὁ λιμὴν τῶν, ἀπὸ ἀεροπλάνου.

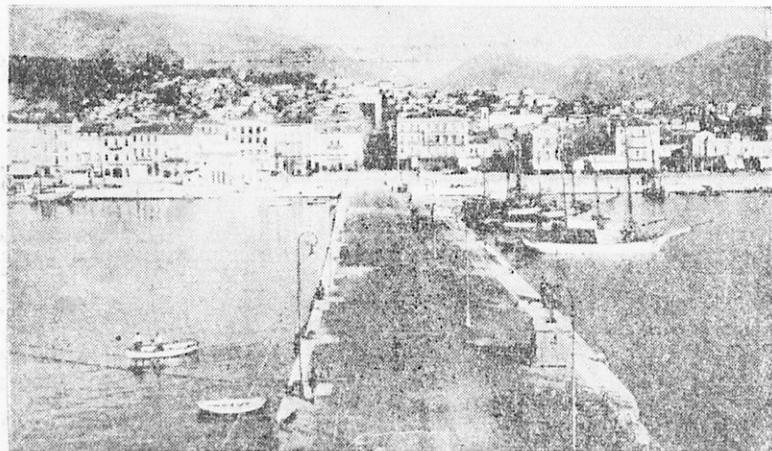
‘Ο κεντρικὸς λιμὴν προφυλάσσεται μὲν ἔνα μεγάλον κυματοθραύστην.
(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς ‘Υπηρ. ‘Υπουργ. Συγκοινωνίας)

ραντον ὀμπελῶνα σταφίδος, μέσα εἰς τὸν δόποιον εἶναι φυτευμένα καὶ ἐλαῖαι καὶ πορτοκαλέαι καὶ συκαί.

3. Ἡ σταφίς εἶναι τὸ κύριον προϊὸν τῆς Πελοποννήσου. Εἰς κανέναν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς Σμύρνης, δὲν γίνονται τόσον καλαὶ σταφίδες. Δι’ αὐτὸν ἡ κορινθιακὴ σταφίς πωλεῖται εἰς ξένας χώρας (Ἀγγλίαν, Ὀλλανδίαν, Γερμανίęν) εἰς πολὺν καλὴν τιμήν.

‘Ο Αύγουστος είναι ό μήν τῆς ζωηροτέρας κινήσεως και ἔργασίας εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου τότε οἱ παραγωγοὶ τρυγοῦν και ξηραίνουν τὴν σταφίδα, οἱ δὲ ἔμποροι τὴν μαζεύουν εἰς ἀποθήκας. Κατόπιν τὴν συσκευάζουν εἰς κιβώτια και σάκκους, τὴν φορτώνουν εἰς πλοῖα και τὴν ἐξάγουν εἰς ξένας ἀγορὰς (ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον).

Κύριοι λιμένεις ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος είναι αἱ **Πάτραι**, αἱ **Καλάμαι**, τὸ **Αἴγιον** και τὸ **Κατάκωλον**. (Όρίσατε τὴν θέσιν των ἐπὶ τοῦ χάρτου). Ἐπειδὴ ὅμως ὅλη ἡ σταφίδη μας δὲν

44. "Αποψίς τῶν Πατρῶν ἀπὸ τὸν λιμένα.

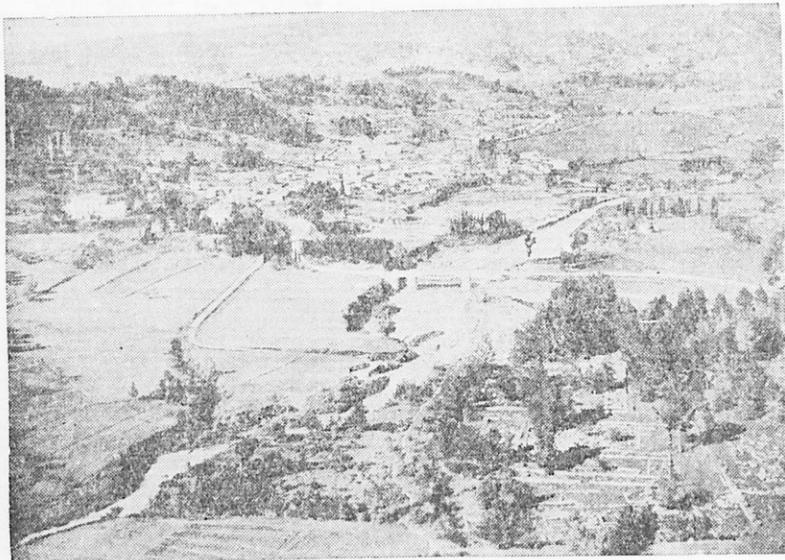
ἐξοδεύεται εἰς τὰς ξένας ἀγοράς, δι' αὐτὸν εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἴγιον και εἰς τὸν Πύργον ὑπάρχουν ἔργοστάσια, ὅπου ἀπὸ τὴν σταφίδα παράγουν οἰνόπνευμα και ποτά.

4. Ἀλλα ἐκλεκτὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς αὐτῆς είναι τὰ σῦκα, αἱ ἔλαιαι και τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια και τὰ σταφύλια. Και αὐτά, προπάντων τὰ σῦκα και τὰς ἔλαιας τῶν Καλαμῶν, τὰ ἐξάγουν και τὰ πωλοῦν και εἰς ξένους τόπους.

Εἰς τὴν Μεσσηνιακὴν πεδιάδα ὑπάρχουν και πολλοὶ μορεῶνες. Μὲ τὰ φύλλα τῆς μορέας οἱ κάτοικοι τρέφουν μεταξοσκώληκας και

παράγουν μέταξαν. Δι' αύτὸν εἰς τὰς Καλάμας ὑπάρχουν μεταξουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται μεταξωτὰ ὑφάσματα.

Εἰς τὰς Πάτρας καὶ εἰς τὸ Αἴγιον λειτουργοῦν καὶ ἐργοστάσια χαρτοποίεις, διότι ἔχουν ἀφθονα νερά (Γλαῦκος, Σελινοῦς), τὰ ὅποια χρειάζονται διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου. Τὸ ὑλικὸν ὅμως τὸ φέρουν ἀπὸ ξένους τόπους, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα δάση. Ἐκεῖ τὸ μηχανήματα κόπτουν τὰ ξύλα, τὰ δὲ πριονίδια τὰ ἀλέθουν εἰς τὸ

45. Ἡ Ὀλυμπία, ἀπὸ ἀεροπλάνου. Δεξιὰ τὰ ἐρείπια ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ναούς, εἰς τὸ μέσον δὲ Κλάδεος, παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

νερὸν καὶ τὰ μεταβάλλουν εἰς πολτόν. Ἀπὸ τὸν πολτὸν αὐτὸν γίνεται τὸ χαρτί, εἰς τὸ δόπιον γράφομεν. Τὸ χαρτὶ τῶν τετραδίων μας εἶναι ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου.

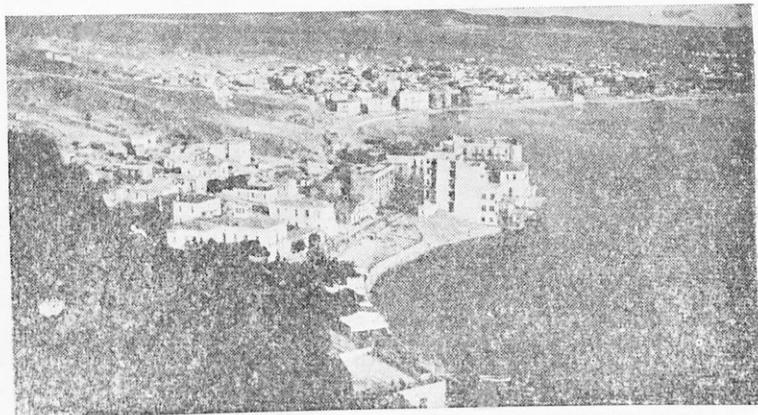
Ἄπὸ ὅσα εἴπομεν, ἐννοοῦμεν, ὅτι πολλοὶ ἀνθρώποι εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἴγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν· διὰ τοῦτο αἱ πόλεις αὐταὶ ἔχουν πολλοὺς κατοίκους (Πάτραι 90.000, Καλάμαι 39.000, Πύργος 20.000, Αἴγιον 15.000 κατοίκους).

5. Αἱ Πάτραι εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐμπορικωτέρας καὶ ώραιοτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἐχει καλήν ρυμοτομίαν καὶ μέγα ἔργοστάσιον, τὸ ὅποιον κινεῖται μὲ τὰ ὄδατα τοῦ ποταμοῦ Γλαύκου καὶ παράγει ἡλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ διὰ τὴν κίνησιν. Ἐχει καὶ μεγάλον τεχνητὸν λιμένα, εἰς τὸν ὅποιον προσεγγίζουν καὶ ξένα πλοια. Δι' αὐτὸν ἔχει κατ' εὐθεῖαν συγκοινωνίαν καὶ μὲ ξένα μέρη.

Τεχνητὸς καὶ ἀρκετὰ εύρυχωρος εἶναι καὶ ὁ λιμὴν τῶν Καλαμῶν· εἶναι ὁ δεύτερος λιμὴν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν κίνησιν. Δύο λεωφόροι συνδέουν τὸν λιμένα μὲ τὴν πόλιν, ἡ ὅποια ἀπέχει 1.500 μέτρα ἀπὸ τὴν παραλίαν.

46. Ἐρείπια ἀπὸ ἕνα ναὸν τῆς Ηλειαῖς Κορίνθου.
(Φωτογρ. M. Χρυσάκη)

47. Τὸ Λουτράκι. Ἀπὸ τὰ ἀνοίγματα τῶν βράχων ἀναβλύζουν θερμὰ ὄδατα, τὰ διπλὰ ἔχουν ιαματικὴν δύναμιν (πηγαὶ ιαματικαὶ).

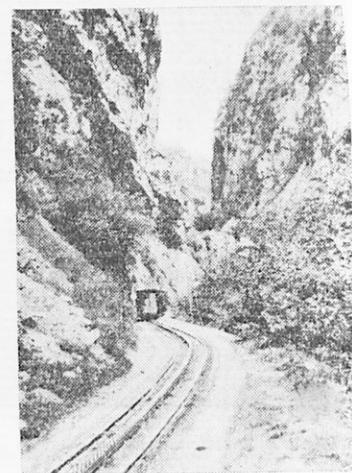
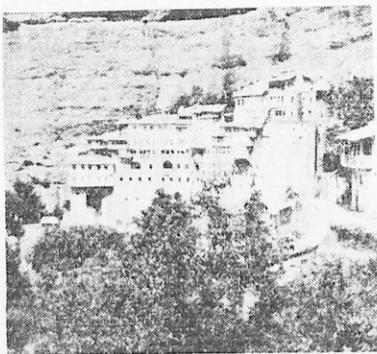
‘Ο Πύργος εύρισκεται εἰς τὸ μέσον μεγάλης σταφιδοφόρου πεδιάδος καὶ ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν θάλασσαν’ δι’ αὐτὸν ἔχει ὅς ἐπί-

νειον τὸ Κατάκωλον, μὲ τὸ ὄποιον συνδέεται μὲ διακλάδωσιν τοῦ σιδηροδρόμου.” Άλλη διακλάδωσις ἀπὸ τὸν Πύργον διευθύνεται πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τελειώνει εἰς ἐν κατάφυτον τοπίον. Ἐκεῖ εἶναι ἡ ἀρχαία Ὀλυμπία, ὅπου τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐγίνοντο οἱ Ὁλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας φυλάσσονται ὥραιότατα ἀγάλματα, τὰ ὄποια εύρεθησαν ἐκεῖ, καθὼς ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου.

48. Τὸ Μέγα Σπήλαιον, παλαιὸν μυαστήριον, κτισμένον εἰς τὰ τοιχώματα ἐνὸς βράχου. Ἐκάη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1934 καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου.

κορινθιακὴ σταφίδης. Ἡ πόλις 1928 κατεστράφη τελείως ἀπὸ σεισμοὺς καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου μὲ ἀντισεισμικὰς οἰκοδομάς. Ἡ Παλαιὰ Κόρινθος ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν παραλίαν καὶ ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα (ναούς, ἀγοράς, θέατρα κλπ.). Αὐτὰ μαρτυροῦν, ὅτι ἡ Κόρινθος τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. Ἀπέναντι τῆς Κορίνθου, εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἀνεπτύχθη τὸ **Λουτράκι**, ὡς ὥραίσα λουτρόπολις.

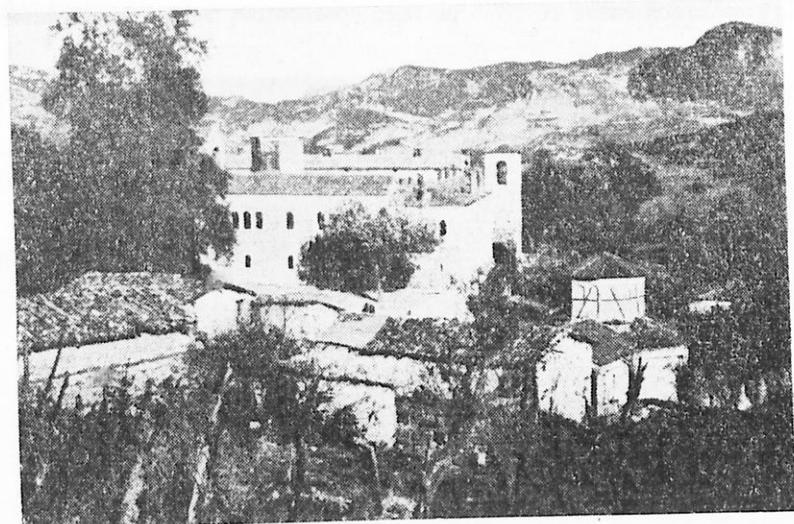
”Άλλα κέντρα παραγωγῆς σταφίδος εἶναι ἡ **Σικυωνία** (Κιάτο) (5.000 κάτ.) καὶ τὸ **Ευλόκαστρον** (4.000) εἰς τὴν Κορινθίαν, ἡ **Αμαλιάς** (15.000), ἡ **Γαστούνη** (4.000) καὶ τὰ **Λεχαινά** (3.500) εἰς τὴν Ἡλείαν, ἡ **Κυπα-**

49. Ὁ ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρύτων.

ρισσία (5.000), οί **Γαργαλιάνοι** (9.000) και τά **Φιλιατρά** (10.000) εἰς τὴν Τριφυλίαν, ἡ **Μεσσήνη** ἢ **Νησὶ** (8.000), τὸ **Μελιγαλὰ** καὶ τὸ **Ζευγολατιό** εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἄλλαι μεγάλαι γεωργικαὶ κωμοπόλεις.

Ἐν γένει ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἡλεία καὶ τὰ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἔνεκα τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους των, ἔχουν πολλὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις· εἶναι αἱ πυκνότεροι κατώκημέ-

50. Η Μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας.

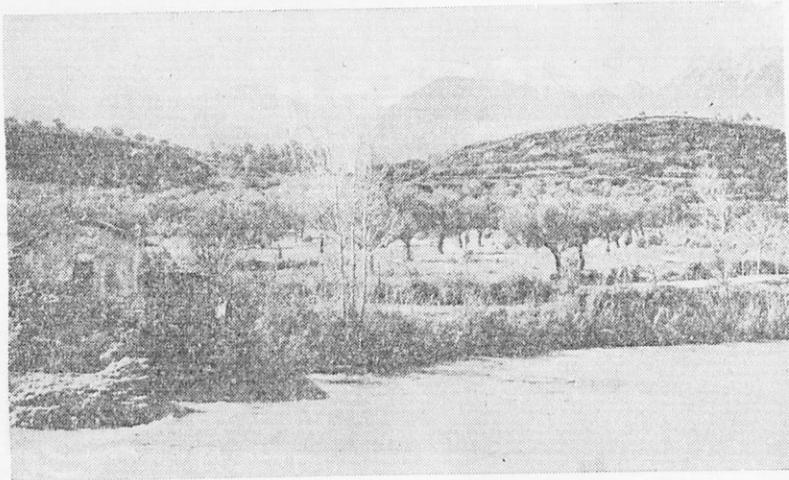
ναι καὶ πλουσιώτεραι ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας χώρας τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὰ βόρεια ὅμως τῆς Πελοποννήσου ὑπάρχει μία ὁρεινὴ περιοχή, ἡ ὃποία εἶναι μὲν πτωχή, ὀλλά ὀνομαστὴ εἰς τὴν νέαν μας ἱστορίαν· εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν **Καλαβρύτων** μὲ τὰς Ἱερὰς Μονὰς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ τῆς Ἀγίας Λαύρας, ἀπὸ ὅπου ἤρχισεν ὁ ἀγώνας διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους μας. Διότι πρῶτοι οἱ Καλαβρυτῖνοι εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας ἐκήρυξαν τὴν 25 Μαρτίου 1821 τὴν Ἐπανάστασιν καὶ πρῶτα τὰ Καλάβρυτα ἡλευθερώθησαν

ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Δι' αὐτὸν πολλοὶ σήμερον ἐπισκέπτονται τὴν Μονὴν αὐτήν, ὅπου φυλάσσεται τὸ λάβαρον τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος.

Τὸ ταξείδι ἔως τὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ τὸν ὁδοντωτὸν σιδηρόδρομον, ὃ ὀποῖος ἀρχίζει ἀπὸ τὸ **Διακοφτό** (πλησίον τοῦ Αἰγίου)· ἀπὸ ἐκεῖ ἔως τὴν Μονὴν συνεχίζεται μὲ τὸ αὐτοκίνητον. Εἶναι δὲ καὶ ἡ θέσις, ὅπου εύρισκεται ἡ Μονή, μαγευτική.

Ιστορικὴ εἶναι καὶ ἡ περιοχὴ τῆς **Πύλου** εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μεσσηνίας. Ἐκεῖ εἶναι τὸ **Μανιάκι**, ὅπου ὁ ἀτρόμητος Παπαφλέσσας ἔπεσε τὸ 1825 μὲ τοὺς τριακοσίους του, ὅπως ὁ Λεω-

51. Ἡ κοιλάς τοῦ Εύρωτα μὲ τὸν Ταύγετον εἰς τὸ βάθος.

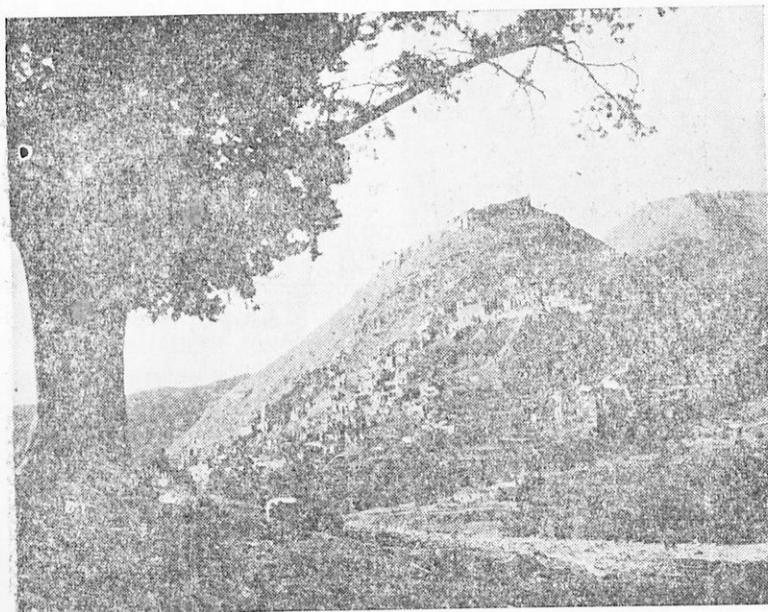
νίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας. Εἰς τὸν εύρυχωρον δὲ λιμένα τῆς Πύλου οἱ στόλοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας κατέστρεψαν τὸν στόλον τοῦ Ἰμβρατὸν καὶ τὸν ἡνάγκασαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν κίνησιν τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου διευκολύνει ὁ σιδηρόδρομος, ὃ ὀποῖος ἀπὸ τὴν Κόρινθον προχωρεῖ πρὸς τὰς Πάτρας καὶ διὰ τοῦ Πύργου φθάνει εἰς τὰς Καλάμας. Ἀλλη πάλιν γραμμή διασχίζει τὴν Πελοπόννησον διαγωνίως. Αὔτη συνδέει τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Καλάμας διὰ τῆς Τριπόλεως. Καθὼς δὲ εἴδομεν, καὶ βοηθητικαὶ γραμμαὶ συνδέουν μερικοὺς τόπους μὲ τὰς

κυρίας σιδηροδρομικάς γραμμάς, καθώς τὰ Καλάβρυτα, τὴν Ὀλυμπίαν, τὸ Κατάκωλον, τὴν Κυπαρισσίαν κλπ. "Ωστε ἡ Πελοπόννησος ἔχει καλήν σιδηρομικήν συγκοινωνίαν μὲ αὐτοκίνητα.

3. Η ΝΟΤΙΑ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

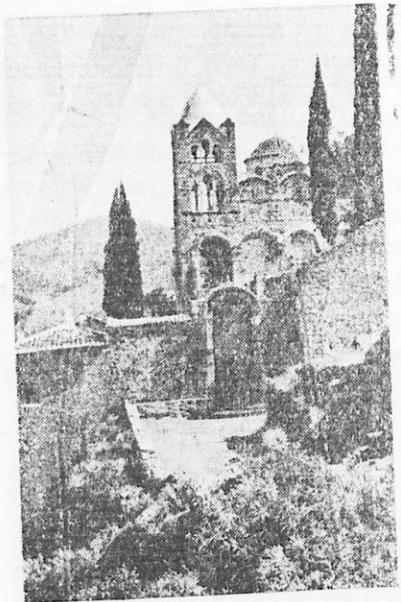
Ο Ταύγετος ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ὁ Πάρνων ἀπὸ τὸ ἄλλο περιβάλλουν τὴν πλατεῖαν κοιλάδα, εἰς τὴν ὅποιαν ρέει ὁ Εὔρώτας πο-

52. Ο Μυστρᾶς. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου εἶναι τὸ κάστρον, εἰς τὰς κλιτούς τὰ σπίτια καὶ τὰ παλάτια τῶν ἀργόντων.

(Φωτογραφία «Σφίγξ»)

ταμός. Ἡ κοιλάς αὐτὴ διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς λεκάνης τῆς Μεγαλοπόλεως. Καὶ αὐτῆς τὸ ἔδαφος ἔγινεν ἀπὸ προσχώσεις. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τοὺς νο-

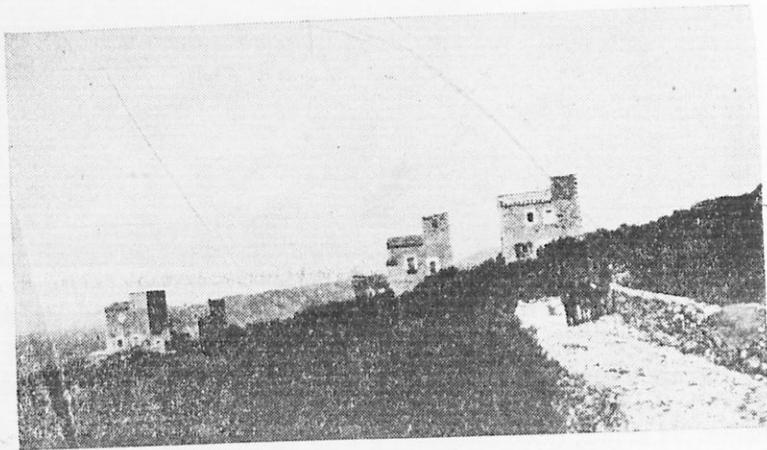

53. Η Παντάνασσα, θωρυβός στις έκκλησίες του Μυστρά.

τίους ἀνέμους, ἔχει θαλάσσιον κλίμα καὶ εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἑλαιῶνας, μορεῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας.

Κέντρον τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ Σπάρτη. Ἡ σημερινὴ πόλις εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης καὶ ἔχει 10.000 κατοίκους. Ἐχει λαμπρὰν ρυμοτομίαν καὶ ώραιούς κήπους. Ἀλλὰ δυστυχῶς δέν ἀπέκτησεν ἀκόμη σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν καὶ μόνον μία αὐτοκινητικὴ γραμμὴ τὴν συνδέει μὲ τὴν Τρίπολιν καὶ μὲ τὸ δίκτυον τῶν σιδηροδρόμων τῆς Πελοποννήσου.

Ἐνῷ δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην δλίγα μόνον ἵχνη ἔμειναν, ὅχι μακρὰν ἀπὸ αὐτήν, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταύγέτου, σώζεται ὀλόκληρος νεκρὰ πόλις μὲ τὰ

54. Μάνη. Ἀπὸ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους οἱ Μανιῆται καλέονται σπίτια των ὁσίων πύργους.

παλάτια τῶν ἀρχόντων τῆς καὶ τὰς ὡραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας τῆς. Είναι ὁ **Μυστρᾶς**, ἡ διοικητική πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μορέως.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς εὐφόρου πεδιάδος ὑπάρχουν ὡραιότατα χωρία. Τὰ προϊόντα των, προπάντων τὸ ἔλαιον, ἔχαγονται ἀπὸ τὸ **Γύθειον** (7.000 κάτ.), τὸν κύριον λιμένα τῆς Λακωνίας.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Ταῦγέτου λέγεται ἴδιαιτέρως **Μάνη**. Ἐν καὶ είναι πετρώδης, ἔχει πολλὰ μικρὰ χωρία. Ταῦτα εύρισκονται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑψηλά, δηλαδὴ ἐπάνω εἰς βαθμίδας τοῦ ὄρους. Ἐκεῖ εὐδοκιμεῖ ἡ ἔλαια. Τὸ ἔλαιον μάλιστα τῆς Μάνης είναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ βουνὰ τῆς Μάνης είναι ἀπόκρημνα, οἱ Τοῦρκοι ποτὲ δὲν ἐπάτησαν τὴν Μάνην καὶ οἱ Μανιάται ἔζησαν ἐλεύθεροι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶναι ἄγονον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀναγκάζονται νὰ ξενιτεύωνται, διὰ νὰ εύρουν ἐργασίαν. Μεγαλύτερα κωμόπολις είναι ἐδῶ ἡ **Αρεόπολις**.

4. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΛΙΑ

Πρὸς τὸ Αἴγαον αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου, καθὼς εἴπομεν, είναι ἀπόκρημνοι καὶ στεναῖ· ἐπειδὴ δὲ τὰς κτυποῦν οἱ ΒΑ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι είναι ψυχροί, ἔχουν τὸν χειμῶνα κάπως τραχύν. Δι' αὐτὸν σταφιδάμπτελος ἐδῶ δὲν εὐδοκιμεῖ. Ἡ ἔλαια ὅμως, ἡ ὅποια εὔδοκη μεῖ καὶ εἰς πτωχὰ ἀκόμη ἐδάφη, καλλιεργεῖται εἰς τὰ παράλια τῆς Αργολίδος καὶ τῆς Κυνουρίας καὶ ἔως ὑψος 800 μέτρων ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Προπάντων τὸ λάδι τοῦ **Κρανιδίου** φημίζεται διὰ τὴν ποιότητά του, καθὼς καὶ τὰ κρασιά καὶ τὰ ὄπωρικά

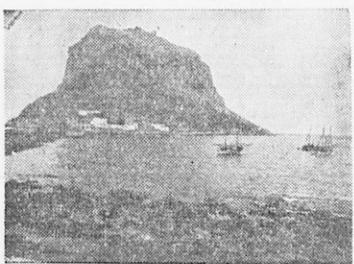

55. Δρόμος εἰς τὸ Γύθειον.

τοῦ "Αστρους" καὶ τοῦ Λεωνιδίου. (Εἶδε τὰς πόλεις αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην). Νοτιώτερον ἡ Μονεμβασία εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν βραχώδη νησίδα. Μία λιθίνη γέφυρα τὴν συνδέει μὲ τὴν ἀπέναντι ξηράν.

Μόνον μία πεδιάς ύπαρχει εἰς τὴν ἀνατολικήν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου καὶ αὐτὴ μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης, ἡ Ἀργολική. "Οπως εἰς τὴν Ἀττικήν, ἔτοι καὶ εἰς τὴν Ἀργολίδα ἡ ξηράσια διαρκεῖ πολλοὺς μῆνας. Τότε χρησιμοποιοῦν διὰ πότισμα ὕδατα τῶν φρεάτων.

Κύρια προϊόντα τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ σῖτος, ὁ καπνός, τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ πεπόνια (ἀργίτικα). Ἐπειδὴ δὲ

56. Μονεμβασία.

ὑπάρχει ἀφθονία λαχανικῶν καὶ ὀπωρικῶν, εἰς τὸ "Αργος" (15.000 κάτ.) καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον (8.000) ὑπάρχουν ἐργοστάσια, ὅπου τὰ συσκευάζουν εἰς κυτία καὶ ἔτοι τὰ συντηροῦν νωπά (συντηρημέναι τροφαί, κονσέρβες). Εἰς ἄλλα ἐργοστάσια τῶν πόλεων αὐτῶν ἐπεξεργάζονται τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ καὶ κατασκευάζουν σιγαρέτα. "Ο πού λοιπὸν ὑπάρχει

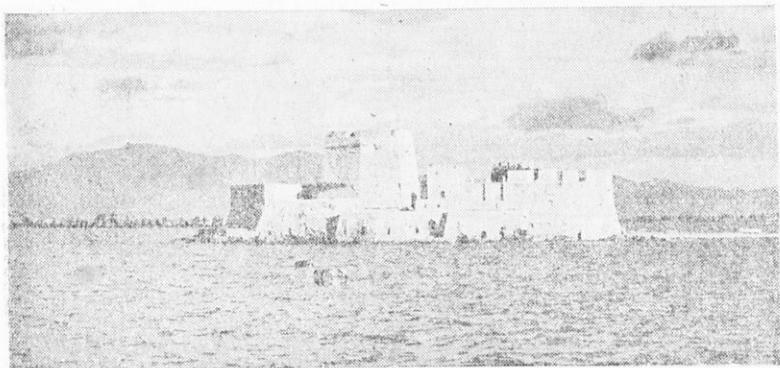
ἀφθονία ἐνὸς προϊόντος, ἐκεῖ ἀναπτύσσεται καὶ βιομηχανία αὐτοῦ. (Π.χ. φανελοποιία Τριπόλεως, μεταξουργία Καλαμῶν, οἰνοπνευματοποιία Πατρῶν καὶ Πύργου, ἐπεξεργασία καπνοῦ | καὶ λαχανικῶν εἰς τὸ "Αργος καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον).

Ἡ Ἀργολίς ἔχει καὶ πολλὰ ἀξιοθέατα μέρη, καθὼς τὰς Μυκήνας καὶ τὴν Τίρυνθα, ὅπου ύπαρχουν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα, τὴν Ἐπίδαυρον μὲ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸ ὠραῖον θέαστρόν της κ.ἄ. Δι' αὐτὸν πολλοὶ ξένοι ἐπισκέπτονται τὰ μέρη αὐτά. Ἐχει δὲ καὶ τόπους, οἱ δόποιοι ἐδοξάσθησαν κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, καθὼς τὰ Δερβενάκια, τὰς στενὰς διόδους μεταξὺ Ἀργους καὶ Κορίνθου, ὅπου ὁ Κολοκοτρώνης κατέστρεψεν ἔνα μεγάλον Τουρκικὸν στρατὸν (1822). Τέλος τὸ Ναύπλιον μὲ τὰ Βενετικά του φρούρια (Ἀκροναυπλία, Μπούρτζι, Παλαμήδι) ύπηρξεν ἡ πρώτη πρωτεύουσα τῆς Ἑλευθέρας Ἑλλάδος.

ΣΤ'. BIOMΗXANIA KAI EMPIORION

Τὰ προϊόντα τῶν ἀγρῶν, τῶν λιβαδίων καὶ τῶν δασῶν, τὰ ὄποια ἐπεξεργάζεται ἡ βιομηχανία, λέγονται πρῶται ὑλαι ἢ ἀκατέργαστα προϊόντα. Αὐτὰ οἱ παραγωγοὶ ἢ οἱ ἔμποροι τὰ μεταφέρουν ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς εἰς τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας. Οἱ βιομήχανοι εἰς τὰ ἔργοστάσιά των τὰ μεταβάλλουν εἰς βιομηχανικὰ προϊόντα, κατόπιν δὲ τὰ ἀποστέλλουν παντοῦ πρὸς πώλησιν.

Ἡ μεταφορὰ τῶν πρώτων ύλῶν καὶ τῶν προϊόντων τῆς βιομη-

57. Τὸ Μπούρτζι, φρούριον Βενετικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου.

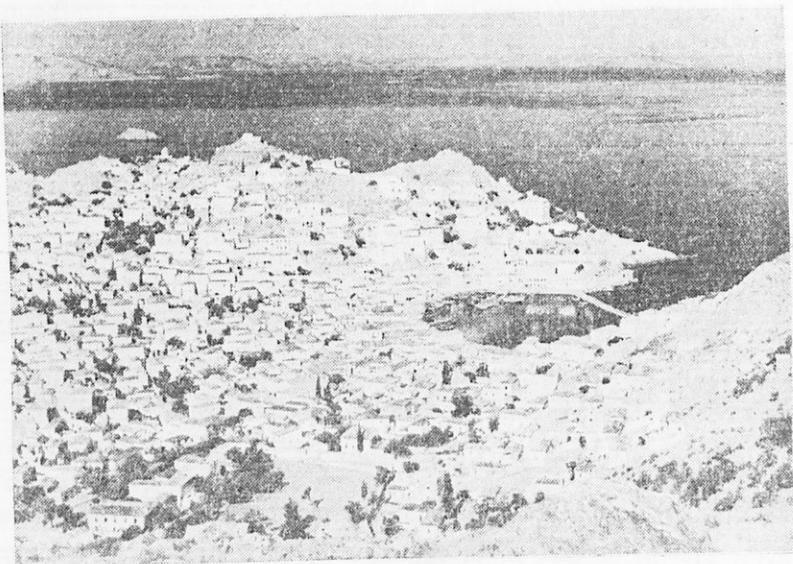
χανίας γίνεται μὲ τοὺς σιδηροδρόμους, μὲ τὰ πλοῖα, μὲ τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὰ ἄλλα μέσα τῆς συγκοινωνίας. Ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ πώλησις καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν ἀκατεργάστων καὶ τῶν κατειργασμένων προϊόντων ἀποτελοῦν τὸ ἐμπόριον.

Ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ἡ ὄποια παράγεται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ ὄροπέδια τῆς Πελοποννήσου, καὶ μὲ τὴν καλυτέραν ἐσοδείαν, δὲν ἐπαρκεῖ νὰ θρέψῃ ὅλόκληρον τὸν πληθυσμόν της. Διότι οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ὑπερβαίνουν τὸ ἐν ἑκατομμύριον. Δι’ αὐτὸν οἱ ἔμποροι εἰσάγουν σῖτον καὶ ἄλευρα ἀπὸ ἄλλα μέρη. Αἱ Πάτραι μάλιστα καὶ αἱ Καλάμαι ἔχουν καὶ μεγάλους ἄλευρομύλους. Αἱ πόλεις αὐταί, καθὼς καὶ τὸ Γύθειον καὶ τὸ Ναύπλιον, εἶναι λιμέ-

νες εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου. Είναι δὲ καὶ λιμένες ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, διότι ἔκει οἱ ἐμποροι φορτώνουν τὴν σταφίδα, τὰ σῦκα, τὸ ἔλαιον κ.τ.λ. καὶ τὰ ἐξάγουν εἰς ξένους τόπους πρὸς πώλησιν.

Z'. ΟΙ ΝΗΣΟΙ ΤΗΣ ΗΕΛΟΝΝΗΣΟΥ

Πλησίον τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀργολίδος είναι δύο νῆσοι μικραὶ μὲν καὶ ἄγονοι, ἀλλ' ἐνδοξόταται εἰς τὴν ἱστορίαν:

58. Η "Υδρα. Η μεγάλη οἰκοδομὴ εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρων τοῦ λιμένος είναι ἡ οἰκία τῶν Κουντουριώτῶν.

ἡ "Υδρα καὶ αἱ Σπέτσαι. Αὔται μαζὶ μὲ μίαν ἄλλην μικρὰν νῆσον τοῦ Αιγαίου, τὰ Ψαρά, ἦγωνίσθησαν τὸ 1821 μὲ τὰ καράβια τῶν ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Η "Υδρα (4.000 κάτ.) είναι πατρὶς τοῦ Μιαούλη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Κουντουριώτη καὶ ἄλλων ἀγωνιστῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Αἱ Σπέτσαι (4.000 κάτ.) είναι πατρὶς τῆς Μπουμπούλινας, τῶν Ἀναργύρων κ.ἄ. Οἱ κάτοικοι τῶν σήμερα ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἀλιείαν τῶν σπόγγων.

Η'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΗΕΛΟΗΟΝΝΗΣΟΥ

‘Η Πελοπόννησος, καθώς και ὅλη ἡ Ἑλλάς, είναι διηρημένη εἰς νομούς. Αὐτὸ γίνεται, διὰ νὰ διευκολύνεται ἡ διοίκησις τοῦ τόπου. Κάθε νομὸς ἔχει μίαν πρωτεύουσαν, εἰς τὴν ὧποίαν ἔδρευει εἰς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, διὸ μάρχης. Αὐτὸς ἐπιβλέπει, διὰ νὰ τηρήται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς ὅλον τὸν νομόν.

‘Η Πελοπόννησος διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ νομούς: 1) νομὸς Ἀργολίδος μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ναύπλιον· 2) νομὸς Κορινθίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κόρινθον· 3) νομὸς Ἀρκαδίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τρίπολιν· 4) νομὸς Λακωνίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σπάρτην· 5) νομὸς Μεσσηνίας μὲ πρωτεύουσαν τὰς Καλάμας· 6) νομὸς Ἡλείας μὲ πρωτεύουσαν τὸν Πύργον καὶ 7) νομὸς Ἀχαΐας μὲ πρωτεύουσαν τὰς Πάτρας.

Θ'. ΕΠΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΗΕΛΟΗΟΝΝΗΣΟΥ

Μορφή τοῦ εδάφους	Όρη: Ποναχαϊκόν, Ἐρύμανθος (Ωλονός), Ἀροάνια (Χελμός), Κυλλήνη (Ζήρια), Ἀρτεμίσιον, Μαίναλον, Πάρνων (Μαλέβος), Λύκαιον, Νόμια δρη, Τεῦχετος (2.400), Ἰθώμη, Μαθίας, Ἀραχναίον, Διδυμον. Όροπος: Τριπόλεως, Μεγαλοπόλεως. Πεδιάδεις: Ἡ τῆς Ἡλείας, τοῦ Ἀργούς, τῆς Λακωνίας, τῆς Μεσσηνίας.																														
Ποταμοί	Ἀλφειός, Πηνειός, Πάμισος, Εύρώτας, Ἰναχός, Σελινοῦς.																														
Λίμναι	Στυμφαλίς, Ἀγυστινίτος.																														
Γεωργική παραγωγή τοῦ ἔτους 1937	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="text-align: center; padding-bottom: 5px;">Ειδη καλλιεργείας</th> <th style="text-align: center; padding-bottom: 5px;">Καλλιεργούμεναι έκτάσεις εἰς στρέμματα</th> <th style="text-align: center; padding-bottom: 5px;">'Αξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="text-align: center;">Σιτηρά</td> <td style="text-align: center;">2.500.000</td> <td style="text-align: center;">1.166.000.000</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">"Οσπρια</td> <td style="text-align: center;">155.000</td> <td style="text-align: center;">80.000.000</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.</td> <td style="text-align: center;">155.000</td> <td style="text-align: center;">340.000.000</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Καπνός, βάμβαξ</td> <td style="text-align: center;">100.000</td> <td style="text-align: center;">135.000.000</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">"Αμπελοί</td> <td style="text-align: center;">460.000</td> <td style="text-align: center;">443.000.000</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Σταφίς</td> <td style="text-align: center;">620.000</td> <td style="text-align: center;">1.273.000.000</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">"Ελαιον.</td> <td style="text-align: center;">—</td> <td style="text-align: center;">500.000.000</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">"Ελασι.</td> <td style="text-align: center;">—</td> <td style="text-align: center;">10.000.000</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">Πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια</td> <td style="text-align: center;">—</td> <td style="text-align: center;">71.300.000.000</td> </tr> </tbody> </table>	Ειδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι έκτάσεις εἰς στρέμματα	'Αξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς	Σιτηρά	2.500.000	1.166.000.000	"Οσπρια	155.000	80.000.000	Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.	155.000	340.000.000	Καπνός, βάμβαξ	100.000	135.000.000	"Αμπελοί	460.000	443.000.000	Σταφίς	620.000	1.273.000.000	"Ελαιον.	—	500.000.000	"Ελασι.	—	10.000.000	Πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια	—	71.300.000.000
Ειδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι έκτάσεις εἰς στρέμματα	'Αξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς																													
Σιτηρά	2.500.000	1.166.000.000																													
"Οσπρια	155.000	80.000.000																													
Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.	155.000	340.000.000																													
Καπνός, βάμβαξ	100.000	135.000.000																													
"Αμπελοί	460.000	443.000.000																													
Σταφίς	620.000	1.273.000.000																													
"Ελαιον.	—	500.000.000																													
"Ελασι.	—	10.000.000																													
Πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια	—	71.300.000.000																													

Κτηνοτροφία : 'Αριθμός ζώων έτους 1937	Βόες και άγελάδες	"Ιπποι	'Ημίονοι	Πρόβατα	Αίγες	Χοῖροι
Διοικητική διαιρέσις	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός*			Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)	
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλμ.			
Νομὸς 'Αργολίδος	2.262	85.000	37		Ναύπλιον 8, "Αργος 15, Κρανίδιον 4,5, "Υδρα 4, Σπέτσαι 4.	
Νομὸς Κορινθίας	2.280	113.000	50		Κόρινθος 18, Σικυωνία (Κιάτο) 5, Ξυλόκαστρον 4.	
Νομὸς 'Αρκαδίας	4.353	154.000	36		Τρίπολις 15, Μεγαλόπολις 3, Δημητσάνα 2, Λαγκάδια 4, Λεωνίδιον 3,5.	
Νομὸς Λακωνίας	3.764	130.000	35		Σπάρτη 10, Γύθειον 7, "Αρεόπολις, Οίτυλον.	
Νομὸς Μεσσηνίας	2.898	228.000	78		Καλάμαι 39, Μεσσήνη 8, Γαργαλιάνοι 9, Φιλιατρά 10, Κυπαρισσία 5, Πύλος 3, Μεθώνη 2, Κορώνη 2.	
Νομὸς 'Ηλείας	2.985	188.000	63		Πύργος 20, "Αμαλιάς 15, Γαστούνη 4, Λεχανία 3,5, Κατάκωλον, "Ανδρίτσαινα 2.	
Νομὸς 'Αχαΐας	3.019	230.000	77		Πάτραι 90, Αἴγιον 15, Καλάβρυτα 2,5.	
"Ολὴ ἡ Πελοπόννησος	21.561	1.128.000	52			

Άσκησεις.— 1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς Πελοποννήσου καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸν τὰ δρῆ, τοὺς ποναμοὺς καὶ τὰς σπονδαιοτέρας πόλεις.— 2. Ηαράστησε |μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, ποδὸς τὰς ὅποιας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι α) ἀπὸ τὴν Κόρινθον, β) ἀπὸ τὸ "Αργος,

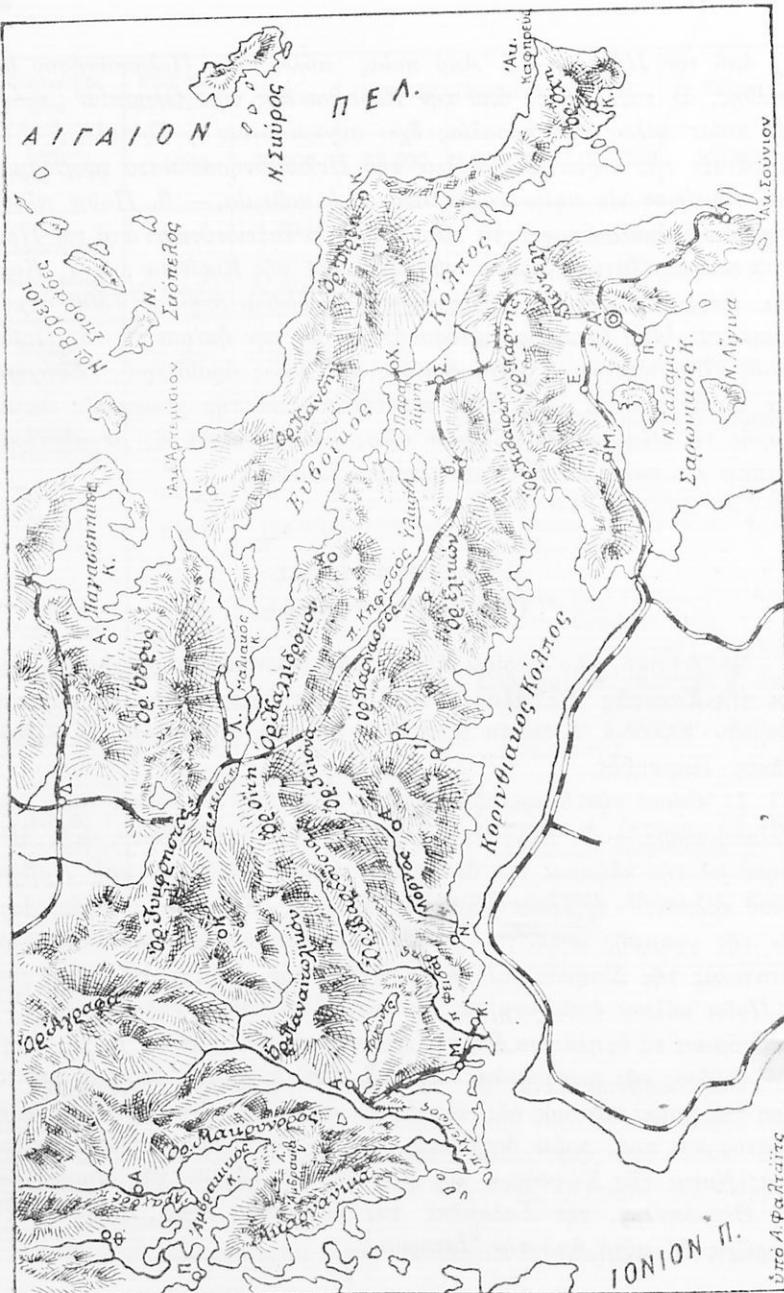
* Ο πληθυσμός σημειώνεται κατὰ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀπογραφῆς 7/4/1951.

γ) ἀπὸ τὸν Πέριον.— 3. Ἀπὸ ποίας πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ διέλθης, ἢν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Κόρωνθον ἔως τὴν Ὀλυμπίαν; — 4. Μὲ ποίας πόλεις τῆς παραλίας ἔχει συγκουφωνίαν ἡ Τρίπολις; — 5. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Πελοποννήσου κατὰ πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον ρομὸν ἀνήκει ἡ καθεμία. — 6. Ποῖον πλοῦν ἔπειτε νὰ ἀκολουθήσουν τὰ πλοῖα, διὰ νὰ ταξιδεύσουν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἰς τὰς Πάτρας, προτοῦ γάρ ή διώδυνται τῆς Κορίνθου; — 7. Κατ' ἓτος διέρχονται διὰ τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου περίπου 7300 ἀτμόπλοια καὶ 1460 ἴστιοφόρα. Πόσα ἀναλογοῦν τὴν ἥμέραν; — 8. Ποῖος ρομὸς εἶναι πινγότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερο; — 9. Εἴδε εἰς τὸν πίνακα τῆς γεωγραφικῆς παραγωγῆς τῆς Πελοποννήσου ποῖον εἶδος καλλιεργεῖται εἰς μεγαλυτέραν ἔκτασιν καὶ ποῖον ἀποδίδει μεγαλύτερον εἰσόδημα.

3. Η ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ (Ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)

Ἡ Ἀττική, τὴν ὅποιαν ἔξητάσαμεν προηγουμένως, εἶναι ἐν μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τώρα θὰ ἔξετάσωμεν τὴν ὑπόλοιπον Στερεάν Ἑλλάδα, ἥ ὅποια ἐκτείνεται βορείως τῆς ὁροσειρᾶς Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος.

1. Ὁρισε τὴν θέσιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Πελοπόννησον. — 2. Εἴδε εἰς τὸν χάρτην τὸ ὄρος Ὀθρυν. — 3. Μέτρησε μὲ τὴν κλίμακα τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ Μαλιακοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. — 4. Ποῖα μέρη τῆς Ἑλλάδος ενδισκοῦται πρὸς βορρᾶν τῆς γραμμῆς αὐτῆς; — 5. Ποία μεγάλη νῆσος ενδισκεῖται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Στερεᾶς καὶ ποῖος κόλπος τὴν χωρίζει ἀπ' αὐτήν; — 6. Ποῖοι κόλποι ὑπάρχουν εἰς τὴν ϋντιαν παραλίαν τῆς Στερεᾶς; — 7. Ὁνόμασε τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Στερεᾶς καὶ σύγκοινέ τα μὲ τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς περιφερείας σου. — 8. Ποῦ ὁ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη καὶ ποῖος ποταμὸς φέρει εἰς καθέρα ἀπ' αὐτά; — 9. Απὸ ποῦ πηγάζει ἔκαστος καὶ πρὸς ποίαν διεύθυνσιν φέρει; — 10. Εἴδε εἰς τὸν χάρτην τὸν Μαραθῶνα, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Σαλαμῖνα τὰς Ηλαταιάς, τοὺς Δελφούς. Τί γνωρίζεις δι' αὐτὰ ἀπὸ τὴν Ἰστορίαν;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

‘Η Στερεά’ Ἐλλὰς ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἔως τὴν “Οθρυν καὶ ἔως τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὴν ὡνόμασαν δὲ Στερεά εἰς τὰς ἀρχὰς τὰ σύνορά μας ἔφθαναν ἔως τὴν” Οθρυν καὶ ἦτο ἡ μόνη «στερεά» τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Κράτους ἦσαν νῆσοι.

“Ψυγλαὶ ὁροσειραὶ καταλαμβάνουν ὄλόκληρον τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς. Αὐταὶ διευθύνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἔχουν διάφορα ὄνόματα: ”**Αγραφα, Τυμφρηστός, Βαρδούσια, Γκιώνα, Παρνασσός.** Αἱ ὁροσειραὶ αὐταὶ διαιροῦν τὴν Στερεὰν Ἐλλάδα εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν τμῆμα. Θὰ ἔξετάσωμεν πρῶτον τὴν ἀνατολικὴν καὶ κατόπιν τὴν δυτικὴν Στερεὰν Ἐλλάδα.

Α'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

“Οπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης, τὸ ἔδαφος τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὀρεινόν, ἀλλ’ ἔχει καὶ ἀρκετὰ πεδινὰ μέρη. Αἱ ὁροσειραὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν παραλλήλους γραμμάς. Τὰ ὄνόματά των εἶναι: ”**Οθρυς, Οἴτη, Καλλίδρομον, Παρνασσός, Έλικών, Κιθαιρών, Πάρνης.** Είναι ὅρη σχιστολιθικὰ καὶ ἀσβεστολιθικά. Χαμηλότεραι ὁροσειραὶ ἐκτείνονται καὶ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εύβοϊκοῦ κόλπου (βουνὰ τῆς ”**Αταλάντης**”).

Μεταξὺ τῶν ὁροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν πλατεῖαι κοιλάδες καὶ πεδιάδες: ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ, ἡ κοιλάς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ, ἡ πεδιάς τῆς Λεβαδείας, ἡ πεδιάς τῶν Θηβῶν καὶ ἡ κοιλάς τῆς Ἀμφίσσης.

Ἀπὸ τοὺς τόπους αὐτοὺς μόνον δύο κοιλάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ ἡ τῆς Ἀμφίσσης. Αἱ πεδιάδες ὅμως τῆς Λεβαδείας καὶ τῶν Θηβῶν, καθὼς εἶναι περιτριγυρισμέναι ἀπὸ βουνά, δύοιαζουν μὲ λεκάνας. Δι’ αὐτὸ τὰ νερά τοῦ Κηφισοῦ ὅλλοτε δέν εύρισκον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἐγέμιζον ὄλόκληρον τὴν λεκάνην τῆς **Κωπαΐδος**. Πρὸ ἐτῶν ὅμως ἔσκαψαν κάτω ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς παραλίας μίαν σήραγγα καὶ ἀπὸ τότε τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν. ”Ετσι ἀπεξήρανται ὄλόκληρον τὴν λεκάνην. Νοτιώτερον ὅμως, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Θηβῶν, ὑπάρχουν δύο μικραὶ λίμναι, ἡ **Υλίκη** καὶ ἡ **Παραλίμνη**.

"Αν τώρα παρατηρήσωμεν τὴν διάταξιν, ποὺ ἔχουν αἱ πεδιάδες καὶ αἱ κοιλάδες τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς, βλέπομεν, ὅτι εύρισκονται εἰς μίαν σειράν, ἡ ὁποία διακόπτεται ἀπὸ χαμηλὰ ὑψώματα. "Ετσι ἦτο εὔκολον νὰ στρώσουν σιδηροδρομικὴν γραμμήν, διὰ νὰ συνδέσουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν βορείαν Ἑλλάδα. Τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον ἦτο εἰς τὰ βόρεια, μεταξὺ τῆς κοιλάδος τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ. Διὰ νὰ διέλθῃ λοιπὸν ἀπὸ ἑκεῖ διδηρόδρομος, ἥνοιξαν εἰς τὸ βουνὸν μίαν μεγάλην σήραγγα τοῦ Μπράλλου (μῆκος 2110 μ.).

"Ο σιδηρόδρομος αὐτὸς εἶναι ἡ κυρία γραμμὴ τῆς συγκοινωνίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Τὴν γραμμὴν δὲ αὐτὴν τὴν συναντᾷ εἰς τὸ χωρίον Μπράλλον καὶ ἡ ὁμαξιτὴ ὁδός, ἡ ὁποία ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀμφισσαν.

2. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

"Η παραλιακὴ γραμμὴ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὁδοντωτή, ὥστὲν δαντέλλα. "Η θάλασσα δηλ. εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει κόλπους μὲ ἀρίστους φυσικούς λιμένας. Διότι καὶ ὁ Εύβοϊκός καὶ ὁ Κορινθιακός εἶναι σχεδὸν κλειστοὶ κόλποι καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τὰς τρικυμίας.

Δυστυχῶς δὲ λίγοι μόνον ἀπὸ τοὺς λιμένας αὐτοὺς ἀπέκτησαν σημασίαν διὰ τὸ ἐμπόριον (Ἰτέα, Στυλίς). Διότι τὰ βουνά, τὰ ὁποῖα ὑψώνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εύβοϊκοῦ, τὴν ἀποκλείουν ἀπὸ τὰς πεδιάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ. Μόνον δὲ ὅπου καταλήγουν ὁδοὶ συγκοινωνίας ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν, ἑκεῖ ἥμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ λιμὴν ἐμπορικός.

3. ΥΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΑΙΜΑ

"Οπως ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου, ἔτσι καὶ ἡ ἀνατολικὴ Στερεά εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ξηροὺς καὶ ψυχροὺς βορειοανατολικούς ἀνέμους. Δι' αὐτὸν καὶ αὐτῇ δέχεται ὄλιγας βροχάς, ὅλλα πάντοτε περισσοτέρας ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν (ὑψος βροχῆς κατ' ἔτος εἰς τὴν Λαμίαν 60 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, εἰς τὰς Ἀθήνας 40 ἑκατοστά). Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ βουνὰ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ύψηλότερα καὶ σκεπάζονται τὸν χειμῶνα μὲ πολλὰ χιόνια, δι' αὐτὸν καὶ οἱ ποταμοί της εἶναι πλουσιώτεροι εἰς ὕδατα.

Τὸ κλῖμα ὅμως τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς πρὸς Βορρᾶν τῆς Πάρνηθος εἶναι τραχύ. Διότι αἱ πεδιάδες τῆς, καθὼς εἴδομεν, εἶναι ἀποκλεισμέναι ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐτοι οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι δὲν φθάνουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διὰ νὰ μετριάσουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι’ αὐτὸν εἰς τὰ πεδινὰ μέρη ὁ χειμῶν εἶναι ψυχρὸς καὶ τὸ θέρος θερμὸν (ἡ πειρωτικὸν κλῆμα).

4. ΛΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

1. Αἱ νοτιώτεραι πεδιάδες τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Τανάγρας ἔχουν μαῦρο χρῶμα καὶ εἶναι εὔφοροι. Συχνὰ τὸν χειμῶνα τὸ χιόνι σκεπάζει τὰς πεδιάδας· αὐτὸν προφυλάσσει τὰ σπαρτὰ ἀπὸ τὸν παγερὸν βορρᾶν. Παράγονται ἀφθονα σιτηρά, ὅσπρια, οἶνος καὶ ἔλαιον. Δι’ αὐτὸν αἱ Θηβαὶ εἶναι πόλις γεωργική, τὴν ὅποιαν περιβάλλουν κῆποι καὶ ἄμπελοι (13.000 κάτ.). Εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Θηβῶν. Εἰς τὰ νοτιοδυτικά των σώζονται τὰ ἐρείπια τῶν Ηλαταιῶν, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἐνίκησαν τὰς μυριάδας τῶν Περσῶν, ποὺ ἥλθαν διὰ νὰ τούς ὑποδουλώσουν (479 π.Χ.).

2. Ἡ πεδιάς τῆς Λεβαδείας.— Ὁ Βοιωτικὸς Κηφισὸς πηγάζει ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ εἶναι πλούσιος εἰς νερά. Ἀφότου τὰ νερά του εὗρον διέξιδον πρὸς τὴν θάλασσαν, ὀλόκληρος ἡ λεκάνη τῆς Κωπαΐδος καλλιεργεῖται. Τὸ χῶμα τῆς εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Προέρχεται ἀπὸ τὸ σάπισμα τῶν φύλλων καὶ κλάδων, τὰ ὅποια τὰ νερά μετέφερον ἀπὸ τὰ γύρω δάση καὶ τὰ ἀπέθετον εἰς τὸν πυθμένα τῆς λίμνης. Τώρα ὅλη ἡ ἔκτασις ποτίζεται μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὸν ποταμόν· παράγει δὲ ἀφθονον βαμβάκι, λαχανικά, καπνὸν καὶ σιτηρά.

Διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ βάμβακος ὑπάρχουν εἰς τὴν Λεβαδείαν πολλὰ ἐργοστάσια. Αἱ μηχαναὶ των κινοῦνται μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἔχουν τὰ νερά, ὅταν πίπτουν ἀπὸ ὑψος· διότι μία μεγάλη πηγὴ (Ἐρκυνα) περνᾷ ἀπὸ τὸ μέσον τῆς πόλεως. Εἰς τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ ἐκκοκκίζουν τὸ βαμβάκι καὶ τὸ στοιβάζουν εἰς δέματα. Εἰς ἄλλα ἐργοστάσια τὸ κλώθουν εἰς νήματα καὶ μὲ αὐτὰ ὑφαίνουν βαμβακερὰ ύφασματα. Ἡ Λεβαδεία εύρισκεται εἰς ὧραίαν τοποθεσίαν καὶ εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς περιφερείας, μὲ 12.000 κατοίκους.

‘Ολόκληρον τὸ μέρος αὐτό, ἀπὸ τὴν Πάρνηθα καὶ τὸν Κιθαι-
ρῶνα ἔως τὸν Παρνασσόν, λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον του ὄνομα **Βοιωτία**.

3. Ἡ κοιλάς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ (Βορεία Φωκίς).—
Πρὸς Βορρᾶν τῆς Λεβαδείας ὁ σιδηρόδρομος ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα
τοῦ Κηφισοῦ. Ἀριστερὰ ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν ὁ Παρνασσός,
δεξιὰ ἀπλώνονται τὰ βουνὰ τῆς Ἀταλάντης. “Ἐτσι ἡ κοιλὰς αὐτὴ
ἀποτελεῖ τὴν μόνην διάβασιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς τὴν Βοιωτίαν. “Ωστε
κεῖνος πού κατέχει τὴν δίοδον αὐτὴν γίνεται κύριος καὶ ὅλης τῆς

60. Δελφοί. Ο θησαυρὸς τῶν Ἀμφιαλῶν.

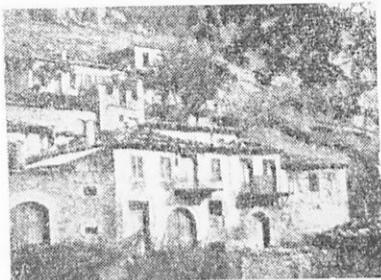
Βοιωτίας καὶ ἡμιπορεῖ ἀπὸ αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ καὶ πρὸς τὴν νοτίαν
‘Ελλάδα. Δι’ αὐτὸ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πολλαὶ μάχαι ἔγιναν
εἰς τὴν Βοιωτίαν (Πλαταιαί, Λεῦκτρα, Χαιρώνεια, στρατηγι-
κὴ θέσις).

‘Η περιφέρεια γύρω εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ ὄνομάζεται
Βορεία Φωκίς. Καθὼς προχωροῦμεν μὲ τὸν σιδηρόδρομον, συναντῶ-
μεν ἀριστερὰ τὴν **Δαύλειαν**, τὴν **Τιθορέαν** (Βελίτσα), τὴν **Ἀμφι-
κλειαν** (Δαδί, 4.000 κάτ.). Είναι κωμοπόλεις γεωργικαί. Οἱ κάτοι-
κοί των ἐκτὸς τῶν σιτηρῶν καλλιεργοῦν καὶ τὸν καπνόν.

4. Η κοιλάς τῆς Ἀμφίσσης (Νοτία Φωκίς) εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν Κορινθιακόν. Τὰ ύψηλὰ ὅρη, τὰ ὄποια τὴν περιβάλλουν (Παρνασσός, Γκιώνα), τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Δι' αὐτὸν ἔχει κλῖμα γλυκύ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη ἀπὸ προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ Ὑλαίθου, ὁλόκληρος ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἔλαιωνας.

Αἱ ἔλαιαι τῆς Ἀμφίσσης εἶναι ὀνομασταί. Ἡ Ἀμφίσσα (Σάλωνα, 6.000 κάτ.) εύρισκεται εἰς τὸ βάθος τῆς πεδιάδος καὶ ἔχει ὡς ἐπίνειον τὴν Ἰτέαν. Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς κοιλάδος εἶναι ἡ Γραβιὰ μὲ τὸ ὄνομαστὸν Χάνι, ὅπου ὁ Ὁδοσσεὺς Ἀνδροῦτος μὲ ἑκατὸν ἄνδρας ἐσταμάτησε πολὺν στρατὸν τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῆς Ἰτέας εἶναι τὸ Γαλαξείδιον, τὸ ὅποιον εἶχεν ἄλλοτε ἀξιόλογον ναυτικὸν.

Ἄπὸ τὴν Ἰτέαν ὁδὸς ἀμαξιτὴ φέρει εἰς τὴν δυτικὴν πλαγιὰν τοῦ

61: Δράχα.

62. Ο Παρνασσός γινοισμένος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Συγκοινωνίας)

Παρνασσοῦ. Ἔκεī εἰς μίαν προεξοχήν, ἐπάνω ἀπὸ μίαν βραχώδη χαράδραν, εἶναι οἱ Δελφοὶ μὲ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου Μαντείου. Ὁπως εἰς τὴν Ολυμπίαν, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς Δελφούς συνηθροίζοντο

οι ἀρχαῖοι πρόγονοι μας, διὰ νὰ λατρεύσουν τὸν Θεὸν Ἀπόλλωνα καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν εἰς τὸ στάδιον (Δελφικοὶ ἀγῶνες). Ἀνατολικώτερον εἰς ὕψος 940 μ. εἶναι ἡ Ἀράχοβα (4.000 κ.) ἐν μέσῳ ἀμπελώνων. Ἐδῶ ὁ Καραϊσκάκης τὸ 1826 ἐνίκησε 2.000 Ἀλβανούς καὶ ἔστησε πυραμίδα μὲ τὰς κεφαλάς των.

Ἄπο ἐδῶ πολλοὶ περιηγηταὶ ἀναβαίνουν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κο-

63. Μία πλαγιὰ τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὕψος 1200 μ.
μὲ ὥραῖα ἔλατα.

ἡ πεύκη. Ἀπὸ αὐτῆς συλλέγεται χυμός, ἡ ρητίνη. Ἄλλ' οἱ συλλογεῖς ἀπὸ πλεονεξίαν πληγώνουν τὰ δένδρα βαθύτερον ἀπὸ ὅ, τι πρέπει καὶ τὰ καταστρέφουν.

5. Ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ (Φθιῶτις). — Ο σιδηρόδρομος, ἀφοῦ ἀφήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, περνᾷ τὴν στήραγγα τοῦ Μπράλλου καὶ ἀρχίζει νὰ κατέρχεται τὰς ἀποκρήμνους πλάγιας τῆς Οἴτης. Ἔτσι φθάνει εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ.

Ο Σπερχειός πηγάζει ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ὅρη τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς καὶ ἔχει πολλὰ νερά. Μὲ τὰς προσχώσεις του ἐπεκτείνει συνεχῶς τὴν παραλίαν. Ἔτσι τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, ἐνῶ εἰς τὴν ἐποχὴν

ρυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ (ὕψος 2.460 μ.), διὰ νὰ θαυμάσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἀνοικτὸν ὄριζοντα καὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου. Ὅψηλός, ἀπομονωμένος καὶ ἀπότομος μὲ τὴν χιονισμένην κορυφήν του ὁ Παρνασσὸς ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρεπειαν. Αἱ πλαγιαὶ του εἶναι δασώδεις. Εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ζώνην κυριαρχεῖ ἡ ἐλάτη, ἀλλ' ὑψηλότερα ἀπὸ 1800 μέτρα δὲν ὑπάρχουν δένδρα. Εἰς τὰς πλαγιὰς τοῦ βουνοῦ καὶ εἰς τὰ χλοερά του λιβάδια βόσκουν πολλὰ ποίμνια καὶ εἶναι ἐκλεκτὸς ὁ τυρὸς τοῦ Παρνασσοῦ.

Τὰ ἄλλα βουνά τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι χαμηλότερα. Δένδρον τῶν δασῶν εἰς αὐτὰ εἶναι

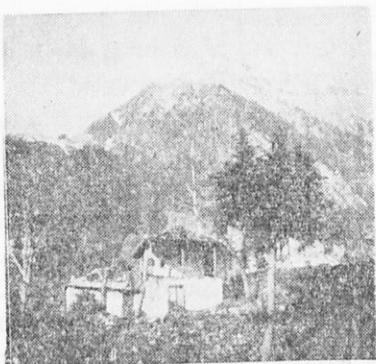
τοῦ Λεωνίδου εἶχε πλάτος 50 βημάτων, σήμερον ἀπλώνεται εἰς 3.500 μ. Σχηματίζει ὅμως καὶ πολλὰ ἔλη, ἐξ αἰτίας τῶν ὄποιων τὸ κλῖμα εἰς τὴν πεδιάδα εἶναι ἀνθυγιεινόν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Θερμοπύλας ἔγιναν ἀνασκαφαὶ εἰς τὸν λόφον, ὃπου ἔπεισεν ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους του, καὶ εὐρέθησαν βέλη, καθὼς καὶ δυτᾶ τῶν ἡρώων.

Τὸ ἕδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι εὐφορώτατον. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον, τὸν καπνόν, τὸν βάμβακα, τὰ πεπόνια καὶ τὰ ὀπωροφόρα.

Πόλις, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς, εἶναι ἡ **Λαμία** (25.000). Ἔχει ἑργοστάσια ὑφαντικῆς καὶ κατεργασίας καπνοῦ. Εἰς αὐτὴν ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, ὁ ὄποιος ἔπεισεν ἡρωϊκῶς τὸ 1821 εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχειοῦ).

64. Βοσκόπουλο τοῦ Παρνασσοῦ.
(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

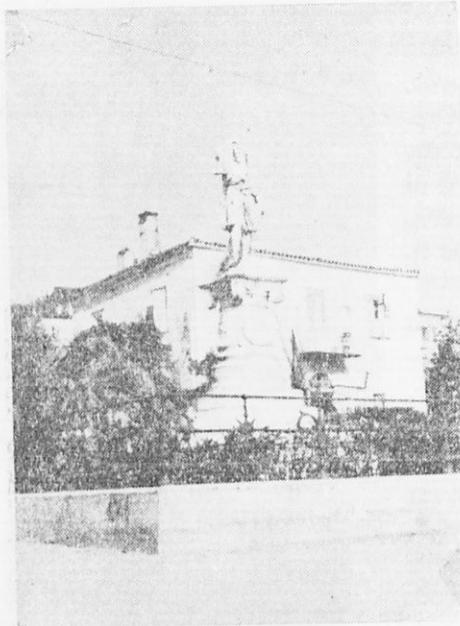

65. Τὸ σπίτι ὃπου ἐγεννήθη ὁ Αθανάσιος Διάκος, εἰς τὴν "Αγού Μουσουνίτσαν" τῆς Παρνασσίδας.

Ἐπίνειον τῆς Λαμίας εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον εἶναι ἡ **Στυλίς** (3.500 κάτ.). Μία διακλάδωσις τοῦ Λαρισαϊκοῦ σιδηροδρόμου φθάνει ἕως αὐτὴν (Λιανοκλάδι - Λαμία - Στυλίς).

Ἀραβόσιτος καὶ καπνὸς εἶναι τὰ προϊόντα καὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὀφοπεδίου τῆς Ὀθρυος. Τὸ χαμηλότερον μέρος του σχηματίζει τὴν λίμνην **Ευνιάδα**. Τώρα γίνονται ἐκεὶ μεγάλαι ἐργασίαι, διὰ τὰς ἀποξηράνουν τὸ μέρος καὶ νἀ-

τὸ κάμουν κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Κέντρον τῆς περιφερείας αὐτῆς είναι ὁ Δομοκός.

66. Ο ἀνδριάς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν.

Ασκήσεις. — 1. Ποίας πόλετς θὰ συναπτήσῃς, ἢν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἕως τὴν Λαμίαν; — 2. Ποία είναι ἡ συντομωτέρα ὁδὸς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τοὺς Αἰλαριούς; — 3. Πῶς θὰ ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Ἀμφισσαν ἕως τὴν Λαμίαν; — 4. Σύγχρονε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ; — 5. Παραπολούνθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἀμαξιτὴν ὁδὸν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἕως τὴν Λαμίαν. Ποῦ ἡ ὁδὸς αὗτῇ συναπτάται μὲ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμήν; — 6. Πόδες ποίας διενθέρσεις ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὸ Αιανοκλάδι;

Β'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

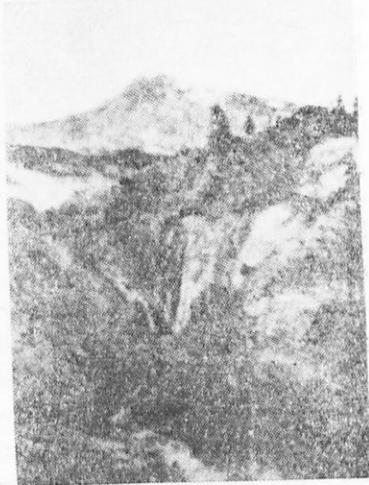
Η κεντρικὴ Στερεὰ είναι χώρα τελείως ὁρεινή. Τὰ ὅρη της είναι ύψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα καὶ προχωροῦν ἀπότομα ἕως τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Τὸ ύψηλότερον ἀπ' αὐτὰ είναι ἡ **Γκιώνα**. Ἡ κορυφὴ της φθάνει εἰς ύψος 2.500 μέτρων. Τῶν ἄλλων ὁρέων αἱ κορυφαὶ περνοῦν τὰ 2.000 μέτρα: **Άγραφα** 2430 μ., **Τυμφρηστός** (Βελούχι) 2300 μ., **Οίτη** 2150 μ., **Κόραξ** (Βαρδούσια) 2480 μ., **Καλιακούδα** 2.000 μ. Είναι βουνὰ δύσιβατα, εἰς τὰ ὅποια οἱ ποταμοὶ **Εύηνος** (Φίδαρης) καὶ **Δάφνος** (Μόρνος) ἤνοιξαν στενὰ καὶ βαθείας χαράδρας.

67. Άι κορυφαὶ τῆς Γκιώνας, ὅπως φάίνονται ἀπὸ ἀεροπλάνου.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Συγκοινωνίας.)

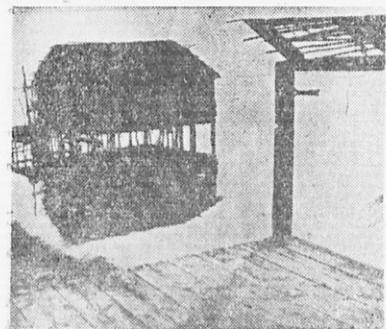
Πρὸς Δυσμὰς τῶν ὄρέων αὐτῶν διακλαδίζονται ἄλλαι ὄροσειραί: τὸ Παναιτωλικόν, ὁ Ἀράκυνθος, τὸ Μακρυνόρος, τὰ Ἀκαρνανικὰ ὄρη. Αὐτὰ καταλαμβάνουν τὴν δυτικὴν Στερεάν.

Οπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ύπαρχουν λεκανοειδεῖς πεδιάδες. Μία ἀπὸ αὐτὰς ὀπλώνεται μεταξὺ τοῦ Παναιτωλικοῦ καὶ τῶν Ἀκαρνανικῶν ὄρέων, ἄλλη δὲ μεταξὺ τοῦ Παναιτωλικοῦ καὶ τοῦ Ἀρακύνθου. Εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν λεκανοπεδίων τὰ νερά μαζεύονται καὶ σχηματίζουν λίμνας, τὴν Τριχωνίδα, τὴν Ὀζηρὸν καὶ τὴν Ἀμβρακίαν.

68. Ἡ κορυφὴ τοῦ Τυμφρηστοῦ
(2316 μ.).

Τὴν δυτικὴν Στερεὰν διασχίζει ἔνας μεγάλος ποταμός, ὁ Ἀχελῷος. Τὰς πηγάς του ὁ Ἀχελῷος ἔχει πολὺ μακράν, εἰς τὸν Ζυγὸν τοῦ Μετσόβου (εὗρε τὸ Μέτσοβον εἰς τὸν χάρτην). Ἀλλ’ ἡ κοιλάς του δὲν ἡμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν συγκοινωνίαν, διότι τὴν φράσσουν πρὸς Βορρᾶν αἱ ὑψηλαὶ ὄροσειραι τῆς Πίνδου. Δι’ αὐτὸν ἡ δυτικὴ Στερεὰ δὲν ἔχει ἀπ’ εὐθείας συγκοινωνίαν μὲ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἡ μόνη δὲ σιδηροδρομικὴ γραμμή, ποὺ ὑπάρχει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Κρυονερίου καὶ φθάνει ἕως τὸ Ἀγρίνιον.

69. Ψαράδικη ξαλίβα (πελάδα) εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσσολογγίου.

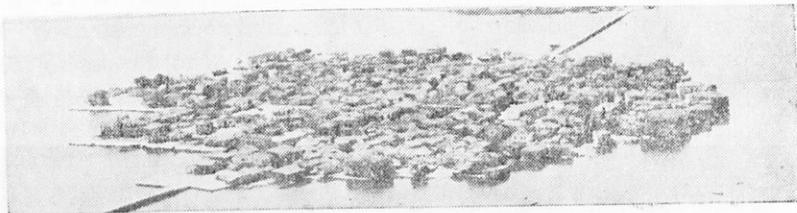
Ταῦτα Εὔηνου καὶ Μόρουν εἶναι σχεδὸν ἀδιάβατοι. Δι’ αὐτὸν ἡ κεντρικὴ Στερεὰ ἔχει μίαν μόνον διέξοδον ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ (ὅδος Καρπενησίου - Λαμίας) καὶ ἡ Ναύπακτος (6.500 κάτ.), διὰ τοῦτο ἔχει καλὸν λιμένα εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Κορινθιακοῦ, δὲν ἀπέκτησεν ἐμπορικὴν σημασίαν.

2. ΤΑ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

“Οπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ἡ παραλία σχηματίζει πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. Εἰς τὰ βόρεια μάλιστα ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ βαθέως καὶ σχηματίζει ἔνα μεγάλον κόλπον, τὸν Ἀμβρακιόν. Ἐτσι διποχωρίζεται μία μεγάλη χερσόνησος, ἡ Ακαρνανική, ἡ ὃποια ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀκτιον.

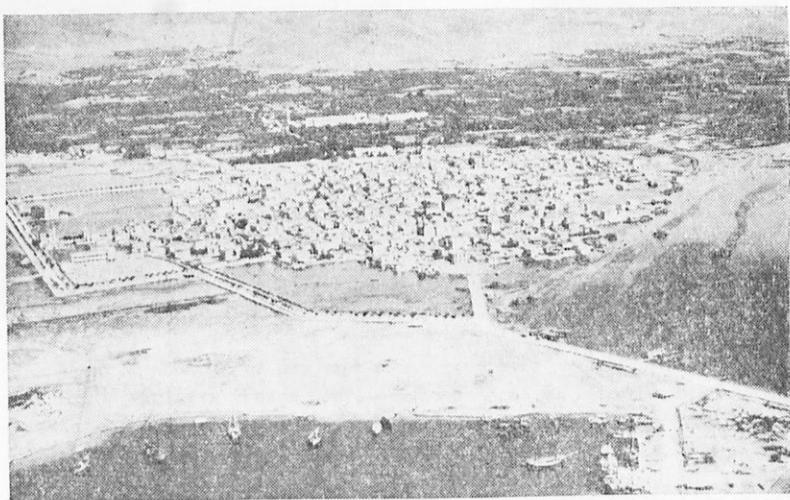
“Ομοιος κόλπος ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν νοτίαν πλευράν, ὁ κόλπος τοῦ Μεσσολογγίου. Αὐτὸς εἶναι ἀβαθῆς, διότι ὁ Ἀχελῷος ἀλλοτε ἔχυνετο εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐγέμισε μὲ ἅμμους καὶ χώματα. Σήμερον ὁ ποταμὸς ἔκβάλλει δυτικώτερον εἰς τὸ Ἰόνιον τὸ θαλάσσιον ὄμως ρεῦμα μεταφέρει μέγα μέρος τῆς ἅμμου ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τὸ ἀποθέτει ἐμπρὸς εἰς τὸ στόμιον τοῦ κόλπου.

*Ετοι σχηματίζονται έκει στενόμακροι νησίδες, αἱ ὅποιαι φράσσουν τὸν κόλπον ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν μεταβάλλουν εἰς λιμνή.

70. Τὸ Αλιτωλικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα τῆς λίμνης,
ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

λασσαν. Δι' αὐτὸν καὶ πολὺ μικρὰ πλοῖα δὲν ἴμποροῦν νὰ εἰσπλεύσουν ἔκει. Εἶναι ὅμως ἡ λιμνοθάλασσα αὐτὴ ὅπτὸ τὰ πλουσιώτερα

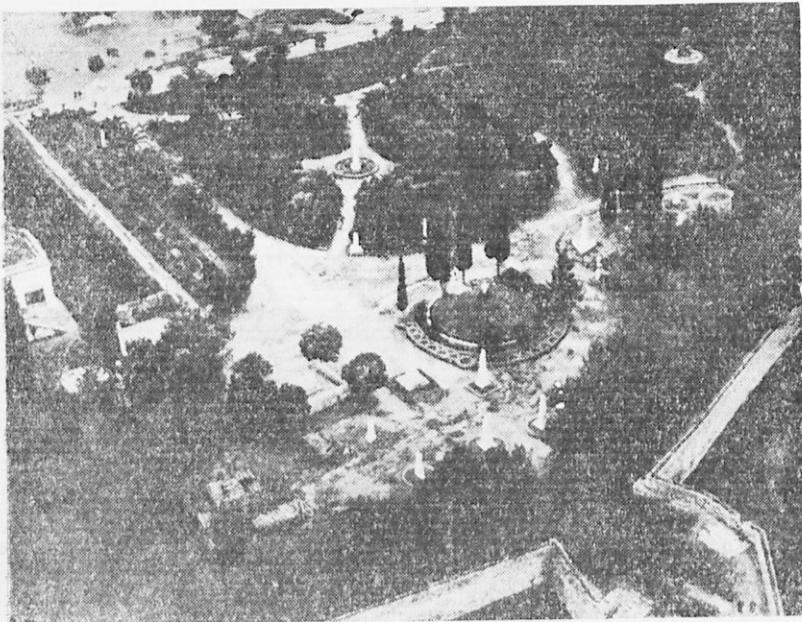

71. Τὸ Μεσολόγγι, ἀπὸ ἀεροπλάνου.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

Ιχθυοτροφεῖα μας. Μὲ καλαμώτας εἶναι χωρισμένη εἰς μεγάλα τετράγωνα, μέσα εἰς τὰ ὅποια εἶναι κλεισμένα τὰ ψάρια (κέ-

ςαλοι, λαυράκια, τσιπούρες). Είναι δὲ φημισμένον καὶ τὸ αὐγοτάραχον, που ἔχαγεται ἀπὸ τοὺς κεφάλους.

Εἰς μέρος πολὺ ἀβαθές τῆς λιμνοθαλάσσης ὑπάρχουν ἀλυκαί.
Ἐκεῖ τὸ νερὸ τῆς θαλάσσης ἔξατμίζεται καὶ ἀπομένει τὸ ἄλας, τὸ δόποιον χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν μαγειρικήν. Δι’ αὐτό, ἂν καὶ τὸ ἔδαφος γύρω εἰς τὸν κόλπον εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἥλη, ὑπάρχουν ἐδῶ ἀξιό-

72. Τὸ Ήρώον, τόπος κατάρυτος ἔξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ὅπου εἶναι θαμμένα τὰ δστᾶ τῶν ἡρώων, ποὺ ἔπεσαν κατὰ τὴν "Εξοδον, τὸ 1826. Ἀριστερὰ εἶναι ὁ τάφος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. (Φωτογρ. Τολογ. Υπηρ. Συγκοινωνίας)

λογοι πόλεις· τὸ ἔνδοξον **Μεσολόγγι** (14.000 κάτ.) καὶ τὸ **Αίτωλικὸν** (4.000 κάτ.). Οἱ κάτοικοι των ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιείαν καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν ἄλατος. Κατ’ ἔτος τὴν 10ην Ἀπριλίου "Υπουργοί καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι πηγαίνουν μὲ πολεμικὰ τοῦ Στόλου μας εἰς τὸ Μεσολόγγι, διὰ νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν ἡρώων, ποὺ ἔπεσαν κατὰ τὴν "Εξοδον τοῦ Μεσολογγίου τὸ 1826.

Εις τὸ Μεσολόγγι ὑπάρχουν καὶ οἱ τάφοι τοῦ ἥρωος Μάρκου Μπότσαρη καὶ τοῦ φιλέλληνος λόρδου Βύρωνος.

"Οπως ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου, ἔτσι καὶ ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος φημίζεται διὰ τὰ ψάρια του. Καὶ γενικῶς οἱ κόλποι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅσοι εἰναι κλειστοί καὶ ἔχουν μικρὸν βάθος (Εὐβοϊκός, Κορινθιακός, Ἀμβρακικός), ἔχουν πολλὰ ψάρια. Ἡ ἀλιεία λοιπὸν καὶ ἡ ναυτιλία ἀποτελοῦν τὴν σπουδαιοτέραν ἀσχολίαν τῶν κατοίκων τῶν παραλίων μερῶν.

3. ΤΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ. ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

"Οπως εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα τὸ δυτικὸν τμῆμα ἔχει περισσοτέρας βροχὴς ἀπὸ τὸ ἀνατολικόν. Τὸ ἐτήσιον μέσον ὑψος βροχῆς εἶναι :

Μεσολόγγιον : 70 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου

Άγρινιον : 90 » » »

Βόνιτσα : 100 » » »

Δι' αὐτὸν εἰς τὴν δυτικὴν Στερεὰν καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν πολλὰ νερά καὶ ἡ βλάστησις εἴναι πλούσια.

Ο Ἀχελώος (Ἀσπροπόταμος) εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὰ πολλὰ νερά του ποτίζει τὴν Αἰτωλικὴν πεδιάδα, τὴν ὅποιαν διασχίζει λοξῶς καὶ πολλὰς φοράς πλημμυρίζει. Μὲ τὴν ἄφθονον ίλύν, τὴν ὅποιαν ἐκφορτώνει εἰς τὰς ἑκβολάς του, ἦνωσε τὰς Εχινάδας νήσους μὲ τὴν ξηρὰν καί, καθώς εἴπομεν, φράσσει δλονέν περισσότερον τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου.

Καὶ τὸ κλῖμα τῆς δυτικῆς Στερεᾶς εἴναι εύνοϊκώτερον διὰ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἀπὸ τὸ κλῖμα τῆς ἀνατολικῆς. Ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν ύψηλῶν ὄρέων, τὰ ὅποια διασχίζουν τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς ΝΑ, προφυλάσσει τὴν δυτικὴν Στερεάν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους καὶ βορειοανατολικούς ἀνέμους. Δι' αὐτὸν εἰς τὰς πεδινὰς ἐκτάσεις τῆς Αἰτωλίας, καθώς καὶ εἰς τὰ παράλια, εύδοκιμεῖ ἡ ἐλαία. Εἰς τὴν παραλίαν μάλιστα τῆς Ναυπάκτου καλλιεργεῖται καὶ ἡ σταφιδάμπελος.

Τὸ ἔδαφος τῆς Αἰτωλικῆς πεδιάδος εἴναι εὔφορον, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὰ

παραποτάμια μέρη ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου καὶ τῶν ὄσπριων. Ἀλλὰ τὸ κύριον προϊὸν τῆς Αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ καπνός. Οὗτος εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος καὶ εὐρίσκει καλὴν ἀγοράν. Δι’ αὐτὸν τὰ ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας καπνῶν ὑπάρχουν εἰς τὸ Ἀγρίνιον, τὸ ὅποιον εἶναι κέντρον ὅλης τῆς περιοχῆς (22.000 κάτ.).

Αἱ ὁρειναὶ περιοχαὶ τῆς δυτικῆς καὶ τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς ἔχουν βαρὺν χειμῶνα. Αἱ πλούσιαι ὅμως βροχαὶ καὶ ἡ ἄφθονος χιών, ἡ ὅποια πίπτει εἰς τὰ βουνά, βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δένδρων. Δι’ αὐτὸν μεγάλα δάση σκεπάζουν τὰ πλάγια καὶ τὰς ράχεις τῶν βουνῶν. Τὰ δένδρα των καὶ ἐδῶ εἶναι διάφορα, διαλόγως τοῦ ὕψους τῆς ὁρεινῆς ζώνης. Ἐπικρατοῦν ἡ δρῦς, ἡ ὄξυνα καὶ ἡ ἐλάτη.

“Οπου τὰ δάση εἶναι πολὺ πυκνά, ἐκεῖ οἱ δασονόμοι ὁρίζουν ποια δένδρα πρέπει νὰ κοποῦν, διὰ νὰ ἀραιώσῃ τὸ δάσος. Ἀπὸ αὐτὰ οἱ ύλοτόμοι κατασκευάζουν δοκούς καὶ σανίδας διὰ τὴν οἰκοδομίαν καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν ἐπίπλων. Τότε ἐπιτρέπεται καὶ ἡ ξύλευσις. Ἀπὸ τοὺς κλάδους τῶν δένδρων οἱ κάτοικοι τῶν ὁρεινῶν μερῶν ἔχουν ξύλα καὶ κάρβουνα διὰ καύσιμον ὑλην. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν ὁρεινὴν περιοχὴν λείπουν οἱ κατάλληλοι δρόμοι, οἱ κάτοικοι δὲν ἔκμεταλλεύονται, δύσον πρέπει, τὰ δάση των.

Διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς ξυλείας χρησιμεύει κυρίως τὸ ρεῦμα τοῦ Ἀχελώου· ρίπτουν δηλαδή τὰ ξύλα εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἀφήνουν νὰ τὰ παρασύρῃ τὸ ρεῦμα. Αὐτὸν τὰ φέρει κάτω εἰς τὰ πεδινὰ μέρη.

Εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν (κοινῶς Ξηρόμερον), ἡ ὅποια εἶναι πλησίον τῆς θαλάσσης καὶ ἔχει κλῖμα ὑγρόν, ἐκτείνονται δάση βαλανιδέας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ βαλανίδια εἶναι ἀρίστη τροφὴ διὰ χοίρους, πολλαὶ ἀγέλαι χοίρων τρέφονται εἰς τὰ Ἀκαρνανικὰ ὅρη καὶ εἰς τὸ Μακρυνόρος. Κέντρα τῆς κτηνοτροφίας αὐτῆς εἶναι δὲ τὸ Ἀστακὸς (3000 κάτ.), ἡ Βόνιτσα (3000 κάτ.) καὶ ἡ Ἀμφιλοχία (Καρβασαρᾶς) (5000 κάτ.).

“Ωστε τὰ δάση δὲν στολίζουν μόνον τὰ βουνά, δὲν ἔχουν γιαίνουν μόνον τὸν τόπον, ἀλλὰ φέρουν καὶ καλὸν εἰσόδημα εἰς μεγάλην τάξιν ἀνθρώπων.

‘Η κυρία ὅμως ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὁρεινῆς Στερεᾶς εἶναι

ή κτηνοτροφία αιγῶν καὶ προβάτων καὶ ἡ γαλακτοκομία διότι τὰ δροπέδια καὶ αἱ ράχεις τῶν βουνῶν παρέχουν τροφὴν ἀρκετὴν διὰ μικρὰ ζῷα. "Οταν τὴν ἄνοιξιν τὰ χιόνια λειώνουν, τότε οἱ βοσκοὶ ἀφήνουν τὰ χειμαδιὰ καὶ ὀναβαίνουν εἰς τὸ βουνόν. Ἐκεῖ ὑπάρχει πλουσία βοσκὴ διὰ τὰ ποιμνιά των.

Τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας εἶναι πολλὰ (γάλα, τυριά, βού-

73. Γυρισμὸς εἰς τὸ μαντρί.

(Φωτογρ. Χαρισιάδη)

τυρα, ἔρια, σφάγια, δέρματα). Ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἐπαρκοῦν νὰ συντηρήσουν πυκνὸν πληθυσμόν. Δι' αὐτὸ διά όρειναὶ περιοχαὶ τῆς Στερεᾶς εἶναι ἀραιότερα κατοικημέναι, καὶ μόνον μικραὶ κωμοπόλεις ἀνεπτύχθησαν ἐκεῖ. Τοιαῦται εἶναι: τὸ Καρπενήσιον (ὕψος 1000 μ., 4.000 κάτ.) εἰς τὴν Εύρυτανίαν, ἡ Γρανίτσα καὶ ὁ Προυσσὸς εἰς τὰ Ἀγραφα, τὸ Λιδωρίκιον (2.000 κάτ.) εἰς τὴν Δωρίδα, ὁ Αστακός, ἡ Ἀμφιλοχία καὶ ἡ Βόνιτσα εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν.

Γ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η Στερεά Έλλας διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς ἔξ νομούς : 1) τὸν νομὸν Ἀττικῆς μὲ πρωτεύουσαν τὰς Ἀθήνας, 2) τὸν νομὸν Βοιωτίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Λεβάδειαν, 3) τὸν νομὸν Φθιώτιδος μὲ πρωτ. τὴν Λαμίαν, 4) τὸν νομὸν Φωκίδος μὲ πρωτ. τὴν Ἀμφισσαν, 5) τὸν νομὸν Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας μὲ πρωτ. τὸ Μεσολόγγιον καὶ 6) τὸν νομὸν Εύρυτανίας μὲ πρωτ. τὸ Καρπενήσιον.

Δ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μορφὴ τῆς ξηρᾶς	"Ορη : "Αγραφα, Τυμφρηστός, Κόραξ ἡ Βαρδούσια, Γκιώνα (2500 μ.), Παρνασσός, "Οθρυς, Οἴτη, Καλλίδρομον, Ἐλικών, Κιθαιρών, Πάρνης, Πεντέλικόν, Υμητός, Αιγάλεως, Γεράνεια, Παναιτωλικόν, Ἀράκυνθος, Μακρυνόρος, Ἀκαρνανικά ὅρη. Πεδιάδες : Τοῦ Σπερχειοῦ, τῆς Κωπαΐδος, τῶν Θηβῶν, τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Μεσογαίας, τῆς Ἐλευσίνος, τῶν Μεγάρων, ἡ Αἰτωλική.																											
Ποταμοί	Σπερχειός, Βοιωτικός Κηφισός, Ἀχελῷος, Εὔηνος, Μόρυος.																											
Λίμναι	Τριχωνίς, Ἀμβρακία, Οζηρός, Υλίκη, Παραλίμνη.																											
Γεωργικὴ παραγωγὴ τῆς Στερεᾶς (μετὰ τῆς Εύβοίας) τοῦ ἔτους 1937	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Εἰδη καλλιεργείας</th> <th>Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα</th> <th>'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς (1937)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Σιτηρά</td><td>2.500.000</td><td>1.175.000.000</td></tr> <tr> <td>"Οσπρια</td><td>200.000</td><td>95.500.000</td></tr> <tr> <td>Λαχανικά, γεώμητλα κλπ</td><td>104.000</td><td>257.500.000</td></tr> <tr> <td>Καπνός, βάμβαξ κλπ.</td><td>500.000</td><td>750.000.000</td></tr> <tr> <td>"Αμπέλοι</td><td>486.000</td><td>478.000.000</td></tr> <tr> <td>Σταφίς</td><td>1.720</td><td>4.000.000</td></tr> <tr> <td>"Ελαιον</td><td>—</td><td>200.000.000</td></tr> <tr> <td>Λεμόνια, πορτοκάλια, μανδαρίνια</td><td>—</td><td>28.000.000</td></tr> </tbody> </table>	Εἰδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς (1937)	Σιτηρά	2.500.000	1.175.000.000	"Οσπρια	200.000	95.500.000	Λαχανικά, γεώμητλα κλπ	104.000	257.500.000	Καπνός, βάμβαξ κλπ.	500.000	750.000.000	"Αμπέλοι	486.000	478.000.000	Σταφίς	1.720	4.000.000	"Ελαιον	—	200.000.000	Λεμόνια, πορτοκάλια, μανδαρίνια	—	28.000.000
Εἰδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς (1937)																										
Σιτηρά	2.500.000	1.175.000.000																										
"Οσπρια	200.000	95.500.000																										
Λαχανικά, γεώμητλα κλπ	104.000	257.500.000																										
Καπνός, βάμβαξ κλπ.	500.000	750.000.000																										
"Αμπέλοι	486.000	478.000.000																										
Σταφίς	1.720	4.000.000																										
"Ελαιον	—	200.000.000																										
Λεμόνια, πορτοκάλια, μανδαρίνια	—	28.000.000																										
*Αριθμὸς ζήνων ἔτους 1937	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Βόες καὶ ἄγελάδες</th> <th>"Ιπποι</th> <th>Ήμίονοι</th> <th>Πρόβατα</th> <th>Αίγες</th> <th>Χοῖροι</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>82.200</td><td>73.500</td><td>49.000</td><td>1.500.000</td><td>1.230.000</td><td>85.000</td></tr> </tbody> </table>	Βόες καὶ ἄγελάδες	"Ιπποι	Ήμίονοι	Πρόβατα	Αίγες	Χοῖροι	82.200	73.500	49.000	1.500.000	1.230.000	85.000															
Βόες καὶ ἄγελάδες	"Ιπποι	Ήμίονοι	Πρόβατα	Αίγες	Χοῖροι																							
82.200	73.500	49.000	1.500.000	1.230.000	85.000																							

Διοικητική διαίρεσις	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν σύλω	κατά τ.χλ.	
Νομὸς Ἀττικῆς	3.804	1.564.000	408	Δῆμος Ἀθηναίων 565, Πειραιῶν 186, Ἐλευσις 9, Μέγαρα 14, Κηφισιά 13.
Νομὸς Βοιωτίας	3.135	107.000	34	Λεβάδεια 12, Θῆβαι 13, Ἀράχοβα 4.
Νομὸς Φθιώτιδος	4.195	148.000	35	Λαμία 25, Στυλίς 3,5, Ὑπάτη, Ἀταλάντη 4, Δομοκός 2.
Νομὸς Φωκίδος	2.078	51.500	25	"Αμφισσα 6, Λιδωρίκιον 1200, Γαλαξείδιον 2, Ἀμφίκλεια 4.
Νομὸς Αιτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας	5.710	220.000	38	Μεσολόγγιον 14, Ἀγρίνιον 22, Ναύπακτος 6,5, Ἀμφιλοχία 5, Βόνιτσα 3, Αιτωλικὸν 4.
Νομὸς Εύρυτανίας	3.036	40.000	13	Καρπενήσιον 4.
"Ολὴ ἡ Στερεά Ἑλλὰς	21.958	2.130.500		

***Ασκήσεις.** — 1. Ηδὲ θὰ μεταβῆς ἀπὸ τὰς Ἀθήρας εἰς τὸ Καρπενήσιον; — 2. Ποίαν ὁδὸν θὰ ἀπολογηθήσῃς, διὰ τὰ μεταβῆς γηγενώτερα ἀπὸ τὰς Ἀθήρας εἰς τὸ Ἀγρίνιον; — 3. Κατάταξε τὰς κνοιωτέρας πόλεις τῆς Στερεᾶς κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον ρομὸν ἀνήκει ἐκάστη. — 4. Η Ἀττικὴ καὶ ἡ Βοιωτία ἔχουν ἔκτασιν 6685 τ. χλμ. Ο πληθυσμὸς των κατὰ μὲν τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 ενέρθη 634.000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἵπτο 1.033.000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1940 ἵπτο 1.394.000. Πόσοι κάτοικοι ἀγαλογοῦν εἰς 1 τ. χλμ. κατὰ τὰς τοεῖς ἀπογραφάς; — 5. Σύγχρονε τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν πεντρότητα. — 6. Ποῖος ἀπὸ τὸν ρομὸν τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα καὶ διατί; — 7. Η αράβιλε τὴν παραγωγὴν τῆς Στερεᾶς μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου ὡς πρὸς τὰ σιτηρά, τὸν καπτὸν καὶ τὴν σταφίδα.

Β'. ΒΟΡΕΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΗΠΕΙΡΟΣ

1. Ενδε εἰς τὸν χάρτην τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας) καὶ ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸν τὴν δροθετικήν μας γραμμήν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν. Ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει ἡ γραμμή ἀπότη καὶ εἰς ποίαν λίμνην καταλήγει ; — 2. Ποίαν δροσειφαλόν δολῖον τὴν Ἡπειρογορ πρὸς Ἀρατολὰς καὶ ἀπὸ ποίας χώρας τὴν χωρίζουν ; — 3. Ποία τὰ ὄντα ποταμάτα τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς Πίνδου ; — 4. Ποίοι ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγάς των εἰς τὰς δυτικὰς πλαγιὰς τῆς Πίνδου καὶ ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει ἔκαστος ; — 5. Εἰς ποῖον κόλπον χύνεται ὁ Ἄραχθος καὶ εἰς ποῖον ὁ Ἀδως ; — 6. Ποίους ἄλλους ποταμοὺς ἔχει ἡ Ἡπειρος καὶ ἀπὸ ποὺς πηγάζει ἔκαστος ; — 7. Ποίαν μορφὴν ἔχει κατὰ τὸν χάρτην τὸ ἐδάφος τῆς Ἡπείρου ; Ποῦ εἰναι πεδινόν ; — 8. Μὲ ποῖον μέρος τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος δυνατὸν νὰ ὅμοιάζῃ ἡ Ἡπειρος κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὰ ὄδατα ;

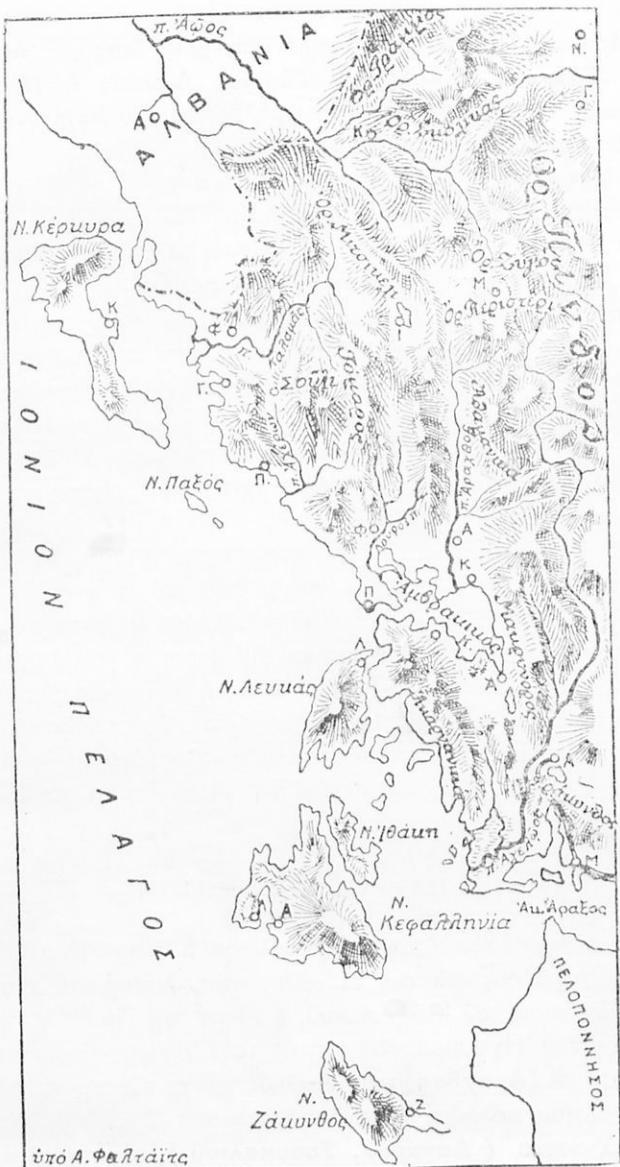
Α'. ΟΡΙΑ

‘Η Ἡπειρος ἀπλώνεται πρὸς Δυσμὰς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν ἔως τὸν κόλπον τῆς Αὐλῶνος. Τὸ βόρειον ὅμως τμῆμα της, ἀν καὶ ἔχει Ἑλληνικὸν πληθυσμόν, τὸ κατέχει ἡ Ἀλβανία.

‘Ως σύνορον μεταξὺ Ἐλλάδος καὶ Ἀλβανίας θεωροῦμεν τὴν γραμμήν, ἡ ὅποια ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος καὶ τελειώνει εἰς τὴν λίμνην Πρέσπαν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

‘Η Πίνδος μὲ τὰς δροσειράς της καταλαμβάνει ὀλόκληρον τὴν ἀνατολικήν πλευρὰν τῆς Ἡπείρου. Αἱ δροσειραί της ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον ὅμοιάζουν μὲ ὑψηλὰ τείχη, τὰ ὅποια χωρίζουν τὴν Ἡπειρον ἀπὸ τὴν Δυτικήν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ μόνον στημεῖον, εἰς τὸ ὅποιον ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ διαβῇ ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν εἰς τὴν ἄλλην, εἶναι ἡ ράχις τοῦ Ζυγοῦ. Ἡ ράχις αὕτη εύρισκεται πλησίον τοῦ Μετσόβου εἰς ὅψος 1650 μέτρων.

74. Χάρτης τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων.

Κλίμαξ 1 : 200,000

Τὰ ὅρη τῆς Πίνδου εἰναι ὑψηλά καὶ ἔχουν διάφορα ὀνόματα : **Βόειον ἥ Γράμμος, Σμόλικας, Τύμφη, Λάκμος ἥ Περιστέρι, Άθαμανικά ἥ Τζουμέρκα.** Τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν ἔχει ὁ Σμόλικας, ὁ ὄποιος φθάνει εἰς ὕψος 2600 μέτρων.

Τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον ἔχουν καὶ αἱ ἄλλαι ὄροσειραί, αἱ ὄποιαι ἐκτείνονται ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης καὶ γεμίζουν ὅλην τὴν Ἡπειρον. Τὰ ὀνόματά των εἰναι : **Πάπιγγον, Μιτσικέλι, Τόμαρος, Σουλιώτικα, Νεμέρτζικα, Κεραύνια.**

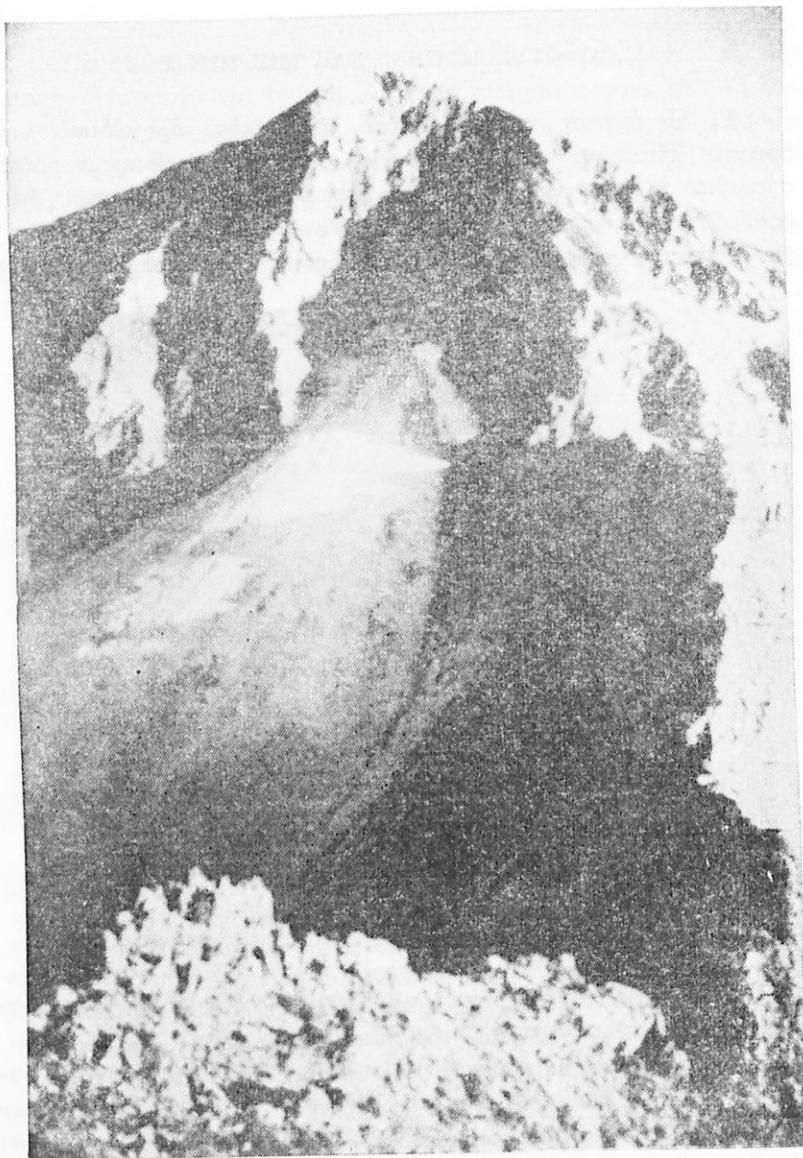
Ὀροπέδιον ὑπάρχει μόνον μεταξὺ Τομάρου καὶ Μιτσικέλιου, τὸ δροπέδιον τῶν Ἰωαννίνων, τὸ ὄποιον εύρισκεται εἰς ὕψος 500 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Εἰς τὸ βαθύτερον αὐτοῦ μέρος τὰ νερά σχηματίζουν λίμνην, ἡ ὄποια λέγεται **Παμβώτις.** Τὰ νερά της χύνονται ὑπογείως εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ Θυάμιδος ἥ **Καλαμᾶ.** Πεδιάδα ἥ **Ἡπειρος** ἔχει μόνον εἰς τὰ νότια, τὴν **Αμβρακικὴν** ἥ **πεδιάδα τῆς Αρτης.**

Ἡ **Ἡπειρος** λοιπὸν κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει μὲ τὴν δυτικὴν Στερεάν. "Οπως δὲ ἔκεινη, ἔτσι καὶ ἡ **Ἡπειρος** δὲν ἔχει ἀνοικτὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα· δι' αὐτὸ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν μόνον διὰ θαλάσσης καὶ δι' ἀέρος μὲ τὸ ἀεροπλάνον. Τελευταίως κατεσκευάσθη μία μεγάλη ὁδός, ἡ ὄποια συνέδεσε τὰ Ἰωάννινα μὲ τὴν Καλαμπάκαν διὰ τοῦ Μετσόβου. Δυστυχῶς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συγκοινωνία τῆς **Ἡπείρου** εἰναι δύσκολος, διότι ἔχει μίαν μόνον ἀξιόλογον ὁδόν, ἡ ὄποια συνδέει τὴν Πρέβεζαν μὲ τὰ Ἰωάννινα καὶ μὲ τὴν Κόνιτσαν.

Γ'. Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

"Αν ἔξαιρέσωμεν τὸν **Αμβρακικὸν** κόλπον, ἡ παραλία τῆς **Ἡπείρου** δὲν ἔχει μεγάλους κόλπους. Δι' αὐτὸ καλοὶ λιμένες ὑπάρχουν μόνον εἰς τὸ στόμιον τοῦ **Αμβρακικοῦ**, ὁ λιμὴν τῆς Πρεβέζης, καὶ βρειότερον εἰς τὴν **Ηγουμενίτσαν** καὶ εἰς τὸν **Αγίους Σαράντα.**

Οἱ ποταμοὶ **Αραχθος** καὶ **Λοῦρος** ἐκφορτώνουν εἰς τὸν **Αμβρακικὸν** κόλπον πολλοὺς ἄμμους καὶ χώματα. Δι' αὐτὸ ὑπάρχουν ἔκει λιμνοθάλασσαι (**Λογαροῦ, Τσουκαλιοῦ**), αἱ ὄποιαι εἰναι μεγάλα ἱχθυοφρεῖα.

75. Η καρυφή του όρους Λάκμου (Ηεριστέρι) σψ. 2292 μ.
(Φωτογραφία Ι. Παπαζόδου)

Δ'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

1. Ἡ δρεινὴ χώρα καὶ τὸ κεντρικὸν ὁροπέδιον. — Τὰ
ὅρη τῆς Ἡπείρου είναι, ὅπως καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν, ἀσβε-
στολιθικὰ ἢ σχιστολιθικά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ Ἡπειρος δέχεται, ὅπως
καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά, πολλὰς βροχὰς (ἄνω τοῦ 1 μέτρου κατ' ἔτος),
τὰ βουνά της ἔχουν πολλὰς πηγὰς καὶ σκεπάζονται μὲ πυκνὰ δάση.

76. Παλαιὰ γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτσης.
(Φωτογραφία Μ. Χρυσάκη)

Δι’ αύτὸν οἱ ποταμοὶ τῆς Ἡπείρου είναι πολλοὶ καὶ ὀρμητικοί· τὸν
περισσότερον μάλιστα καιρὸν είναι ἀδιάβατοι.

Οἱ ποταμοὶ αύτοὶ ἥγιοι εἰς τὰ βουνά στενάς καὶ βαθείας χα-
ράδρας, εἰς τὰς ὁποίας τὰ νερά κρημνίζονται μὲ βοήν. Ὁ Ἀχέρων
μάλιστα, ὁ ὁποῖος διασχίζει τὰ βραχώδη βουνά τοῦ Σουλίου, τρέχει
μὲ τόσην βοήν καὶ θόρυβον εἰς τὰς ἀποτόμους καὶ σκοτεινὰς φά-
ραγγας τῶν βουνῶν, ὡστε οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ἐπίστευον, ὅτι ἐδῶ
ἥτο ἡ εἴσοδος τοῦ Ἀδου.

Ἐπειδὴ τὰ ὅρη τῆς Ἡπείρου εἶναι ύψηλά, ὁ χειμώνας εἰς τὴν Ἀρεινήν "Ἡπειρὸν εἶναι τραχύς. Δι’ αὐτὸν ἀναπτύσσονται ἐδῶ τὰ δένδρα τῶν ύψηλῶν ζωνῶν, δηλ. ἡ δρῦς, ἡ ἐλάτη, ἡ δένδρα καὶ ἡ ύψηλὴ πεύκη. Δασώδης εἶναι προπάντων ἡ περιοχὴ τῆς **Κονίτσης**, ὥπου τὰ 35 °_ο τοῦ ἑδάφους εἶναι δασωμένα.

Εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πίνδου ὑπάρχουν 46 χωρία, τὰ **Ζαγοροχώρια**. Εἶναι χωμένα μέσα εἰς δάση ἀπὸ καστανέας καὶ δρῦς. Οἱ

77. Τὰ Ἰωάννινα, ὅπως φαίνονται ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.
(Φωτογρ. Τολογρ. Υπηρ. Συγκοινωνίας)

κάτοικοί των, καθὼς καὶ τοῦ **Μετσόβου**, ζοῦν ἀπὸ τὴν ὄλοτομίαν καὶ ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰς ἀσχολίας αὐτὰς εἶναι ὀλίγα, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους των ἄλλωτε ἔξενιτεύοντο εἰς μακρυνούς τόπους. Ἔκεī προώδευον εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπλούτιζον, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνουν τὴν πατρίδα. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτούς, καθὼς ὁ Ἀβέρωφ, ὁ Τοσίτσας, ὁ Στουρνάρας, ἀφῆκαν τὰς περιουσίας των εἰς τὸ "Εθνος". Ἀπὸ δωρεᾶς τοῦ Ἀβέρωφ ἐκτίσθη τὸ λευκὸν Στάδιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατεσκευάσθη τὸ δοξασμένον θωρηκτὸν τοῦ στόλου μας, ὁ «Ἀβέρωφ». Ἀπὸ δωρεᾶς τοῦ Τοσίτσα καὶ τοῦ Στουρνάρα ἐκτίσθη τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον κ.τ.λ.

Τὸ κεντρικὸν ὄροπέδιον εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Παράγει σιτηρά, οἰνον καὶ ὄπωρικά.

78. Καλύβα σαρακατσάνικη. Οἱ Σαρακατσάνοι μας εἶναι σκορπισμένοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὰ θύραια τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ζοῦν μὲ τὰ πολυάριθμα τῶν ζωὴν νομαδικήν.

σκαλοί. Τότε καὶ ἡ τέχνη (κεντητική, ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν πόλιν αὐτῆν. Τέλος εἰς τὰ Ἱωάννινα ἔζησεν ὁ διαβόητος τύραννος τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ Πασᾶς.

Πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Ἰονίου τὰ βουνὰ εἶναι χαμηλά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ κλῖμα εἶναι γλυκύ (θαλάσσιον), εὔδοκιμεῖ ἐκεῖ ἡ Ἑλαία. Εἰς τὰς ἑλώδεις ἐκτάσεις, αἱ ὅποιαι ἀπλώνονται εἰς τὰς ἑκβολὰς τῶν ποταμῶν Καλαμᾶ καὶ Ἀχέροντος, οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον καὶ τὴν ὅρυζαν. Σπουδαιότεραι κωμοπόλεις εἶναι ἐδῶ οἱ **Φιλιάται** καὶ ἡ **Παραμυθιά**: πλησίον τοῦ ὄρμου τῆς Ἕγουμενίτσης, ἡ **Πάργα** καὶ τὸ **Μαργαρίτιον** νοτιώτερον. Πρὸς Ἀνατολὰς αὐτῶν ὑψώνονται τὰ ἀπόκρημνα βουνά τοῦ **Σουλίου**. Ἐκεῖ οἱ Σουλιῶται ἔζησαν ἐλεύθε-

79. Σαρακατσάνισσες μὲ τὴν ρόκαν.

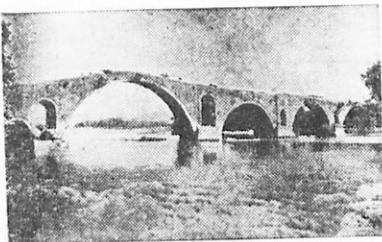
ροι ως όρεινὸς πολεμικὸς λαὸς καὶ ὑπερήσπισαν τὴν ἐλευθερίαν των γενναῖών ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὁρεινῆς Ἡπείρου εἶναι ἡ κτηνοτροφία. Χιλιάδες προβάτων καὶ αἴγῶν βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν. Δι’ αὐτὸν τὰ προϊόντα ἀπ’ αὐτὰ (τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ σφάγια) εἶναι τὰ μόνα ποὺ περισσεύουν εἰς τὸν τόπον καὶ γίνεται ἔξαγωγὴ αὐτῶν ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Πρεβέζης καὶ τῶν Ἀγίων Σαράντα.

2. Ἡ πεδιὰς τῆς Ἀρτης. — Οἱ ποταμοὶ Ἀραχθός καὶ Λοῦρος μὲ τὰ χωμάτα καὶ τὴν ἄμμον, ποὺ μεταφέρουν, ἐσχημάτισαν βορείως τοῦ Ἀμβρακικοῦ εύφορωτάτην πεδιάδα. Ἡ πεδιὰς αὐτὴ εἶναι ἀνοικτὴ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχει γλυκὺν χειμῶνα. Δι’ αὐτὸν εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας, παράγει δὲ καὶ σιτηρά, ἵδιώς ἀραβόσιτον καὶ καπνόν. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη σχηματίζονται πολλὰ ἔλη, ἐπικρατεῖ εἰς τὴν πεδιάδα ἡ ἐλονοσία. Τώρα γίνονται ἐκεῖ μεγάλαι ἐργασίαι, διὰ νὰ κανονίσουν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ νὰ ἀποξηράνουν τὰ ἔλη.

Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις εὐρίσκονται εἰς τὰ ἄκρα τῆς πεδιάδος: ἡ **Ἀρτα** (14.000 κάτ.) πλησίον τοῦ Ἀράχθου μὲ τὸ περίφημον γεφύρι καὶ τὰς ὡραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας της, ἡ **Φιλιππιὰς** πλησίον τοῦ Λούρου καὶ ἡ **Πρέβεζα** (12.000) εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ πόλις ἀποτελεῖ καὶ τὸν κυριώτερον ἐμπορικὸν λιμένα τῆς νοτίας Ἡπείρου, διότι εἶναι τὸ τέρμα τῆς μεγάλης ὁδοῦ, ἡ ὁποία διασχίζει τὴν χώραν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Πρὸς Βορρᾶν τῆς Φιλιππιάδος εἶναι τὸ **Μπιζάνι**, ὅπου ὁ στρατός μας μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν βασιλέα Κωνσταντίνον ἐνίκησε τὸν Φερουάριον τοῦ 1913 τοὺς Τούρκους καὶ ἤλευθέρωσε τὰ Ἰωάννινα.

3. Ἡ Βόρειος Ἡπειρος. — Τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἡπείρου δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἡπειρον οὔτε κατὰ τὴν φύσιν τῆς χώ-

80. Τὸ γεφύρι τῆς Ἀρτας.

ρας ούτε κατά τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων. Καὶ τὴν Βόρειον "Ηπειρον" ὁ στρατός μας τὴν ἡλευθέρωσε τὸ 1912, καθὼς καὶ τὴν νοτίαν "Ηπειρον". Οἱ Βορειοπειρῶται μάλιστα ἡγωνίσθησαν καὶ μόνοι τῶν γενναίων διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ἐλλ' αἱ μεγάλαι Δυνάμεις τὸ 1921 παρεχώρησαν τὴν Βόρειον "Ηπειρον" εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἔτσι αἱ περιφέρειαι Ἀργυροκάστρου, Δελβίνου, Λεσκοβικίου καὶ Χειμάρρας εὑρίσκονται τώρα ἔξω ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ σύνορα.

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ νοτία "Ηπειρος" διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν νομὸν "Ἀρτης" μὲ πρωτεύουσαν τὴν "Ἀρταν" 2) τὸν νομὸν Πρεβέζης μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πρέβεζαν· 3) τὸν νομὸν Ἰωαννίνων μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἰωάννινα· καὶ 4) τὸν νομὸν Θεσπρωτίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἡγουμενίτσαν.

ΣΤ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Μορφὴ τοῦ ἑδάφους	<p>"Ορη: Βόιον, Σμόλικας (2630 μ.), Τύμφη, Λάκμος, Ἀθαμανικά, Πάπτιγγον, Μιτσικέλι, Τόμαρος, Σουλιώτικα, Νεμέρτζικα, Κεραύνια. Όρο πέδιον: Ἰωαννίνων. Πεδιάς: Ἀμβρακική ἢ τῆς Ἀρτης.</p>				
Ποταμοί	"Αραχθος, Λούρος, Ἀχέρων, Θύαμις ἢ Καλαμᾶς, Ἀδρος.				
Λίμναι	Παμβῶτις.				
Γεωργικὴ παραγωγὴ	Εἴδη καλλιεργείας		Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Ἄξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς	
ἔτους 1937	Σιτηρά "Οσπρια Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.. . . Καπνός, βάμβαξ "Αμπέλοι Πορτοκάλια		830.000 3.000 33.000 20.000 58.000 —	364.000.000 27.000.000 47.000.000 25.000.000 41.000.000 27.000.000	
ἔτους 1937	Βόες καὶ ἀγελάδες	"Ιπποι	"Ημίονοι	Πρόβατα	Αἶγες
	75.000	26.500	10.500	858.000	570.000
					13.000

Διοικητική διαιρεσίς	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατά τ.χλ.	
Νομὸς Ιωαννίνων	5.063	154.000	30	'Ιωάννινα 32, Κόνιτσα 4, Μέτσοβον 3, Δελβινάκι 1.
Νομὸς Αρτης	1.741	72.000	42	"Αρτα 14.
Νομὸς Πρεβέζης	970	57.000	58	Πρέβεζα 12, Φιλιππιάς.
Νομὸς Θεσπρωτίας	1.478	47.000	32	'Ηγουμενίτσα 2,5, Φιλιάται 3,5, Παραμύθια 3, Μαργαρίτιον 1.
Σύνολον	9.252	330.000	35	

***Ασκήσεις.** — 1. Κάμε ἐν σχεδιάγραμμα τῆς Ἡπείρου καὶ τοποθέτησε εἰς αὐτὸ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις. — 2. Ποίαν ὄδον θὰ ἀκολουθήσῃς, ἢν ταξιδεύεις ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως τὰ Ιωάννινα; — 3. Εὗρε πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χλμ. εἰς τὴν Ἡπείρον καὶ σύγκριε τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἡπείρου μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Στρεμμᾶς Ἐλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.

2. Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὸν τόπον σας ενδίσκεται ἡ Θεσσαλία; — 2. Ποία δρη περιβάλλοντα διλόγηντα τὴν Θεσσαλίην πεδιάδα; — 3. Ποῖος κόλπος ἀνοίγεται εἰς τὰ ΝΑ τῆς Θεσσαλίας καὶ ποίαν χερσόνησον ἀποχωρίζει πρὸς Ἀγαθολάς; — 4. Ποῖος ποταμὸς διαρρέει τὴν πεδιάδα καὶ ποῖοι εἶναι οἱ μεγαλύτεροι παραπόταμοί του; Διὰ ποιάς κοιλάδος ἐκβάλλει οὗτος εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον; — 5. Ποῖον εἶναι τὸ δνομα τῆς λίμνης εἰς τὰ ΝΑ τῆς πεδιάδος; — 6. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Λάρισαν, τὰ Τρίκκαλα, τὴν Καρδίτσαν, τὸν Βόλον, τὴν Ἐλασσόνα καὶ δρισε τὴν θέσιν των.

A'. ΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Η Θεσσαλία ἀπλώνεται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὴν Ὁθρυν ἔως τὰ ὅρη Χάσια, Καμβούνια καὶ Πιέρια. Τὰ ὅρη αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ βόρειον ὅριον τῆς Θεσσαλίας. Ἀλλῃ σειρὰ ὁρέων ("Ολύμπος, Κίσσαβος, Μαυροβούνι, Πήλιον) ἐκτείνεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Θεσσαλίας. "Ωστε ὅρη ύψηλὰ περιβάλλουν τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς.

Η Πίνδος ύψωνει ἐμπόδιον ἀδιάβατον πρὸς τὴν Ηπειρον. Ἐπίστης τὰ ὅρη τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλίαν τελείως ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ ὄρεινοι ὄγκοι βραχίονες, οἱ ὅποιοι τὴν περιβάλλουν ἀπὸ Βορρᾶς καὶ ἀπὸ Νότου, ἀφήνουν χαμηλὰς διαβάσεις. Δι' αὐτῶν ἡ

81. Κάθετος τομὴ Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ἀπὸ Δ. πρὸς Α.

Θεσσαλία συγκοινωνεῖ πρὸς Νότον μὲ τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν καὶ πρὸς Βορρᾶν μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἡ Θεσσαλία διασχίζεται ἀπὸ μίαν χαμηλὴν βουνοσειράν. Αὐτὴ ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ τὰ ΒΔ καὶ χωρίζει τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα εἰς δύο μέρη : τὴν πεδιάδα τῶν Τριπολάων καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης.

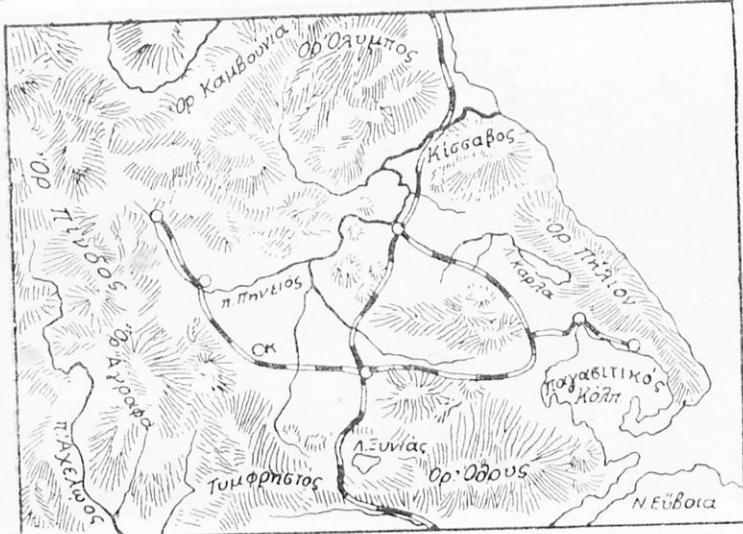
Θά ἔξετασμεν πρῶτον τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα καὶ κατόπιν τὰ ὅρεινὰ μέρη, πού είναι γύρω εἰς αὐτήν.

B'. Η ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΗΕΔΙΑΣ

Η Θεσσαλία ὁμοιάζει μὲ μεγάλην λεκάνην, διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὴν περιβάλλουν βουνά. Δι' αὐτὸν τὰ νερά, τὰ ὄποια τώρα μαζεύονται ὅλα εἰς τὴν κοίτην τοῦ Πηγειοῦ, ἀλλοτε παρέμεναν ἐντὸς τοῦ λεκανοπεδίου καὶ ἐσχημάτιζαν λίμνην. Ἄλλ' ὅταν τὰ νερά ύψωθησαν ἀρκετὰ καὶ ἐφθασσαν ἔως τὸ χαμηλότερον σημεῖον, ποὺ ήτο μεταξὺ Ολύμπου καὶ Κισσάβου, ἥρχισαν νὰ χύνωνται ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς

τὴν θάλασσαν· μὲ τὴν δύναμιν δὲ ποὺ ἔχουν τὰ νερά, ὅταν τρέχουν, ἀπέφαγαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς βράχους καὶ ἐσχημάτισαν τὴν ὥραίν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν. Ἔτοι ἡ Θεσσαλικὴ λεκάνη ἄδειασεν ἀπὸ τὰ νερά.

Ἡ πεδιάς λοιπὸν τῆς Θεσσαλίας ἦτο κάποτε λίμνη καὶ φυσικὰ τὰ νερά ἔχουν ἀποθέσει εἰς αὐτὴν πολὺ χῶμα. Τὸ χῶμα αὐτὸς εἰς τὸ δυτικὸν λεκανοπέδιον (πεδιάς Τρικάλων καὶ Καρδίτσης) εἶναι μαῦρο, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κωπαΐδα· διότι τὰ νερά μετέφεραν ἄφθονον φυτόχωμα ἀπὸ τὰ γύρω δασωμένα βουνά.

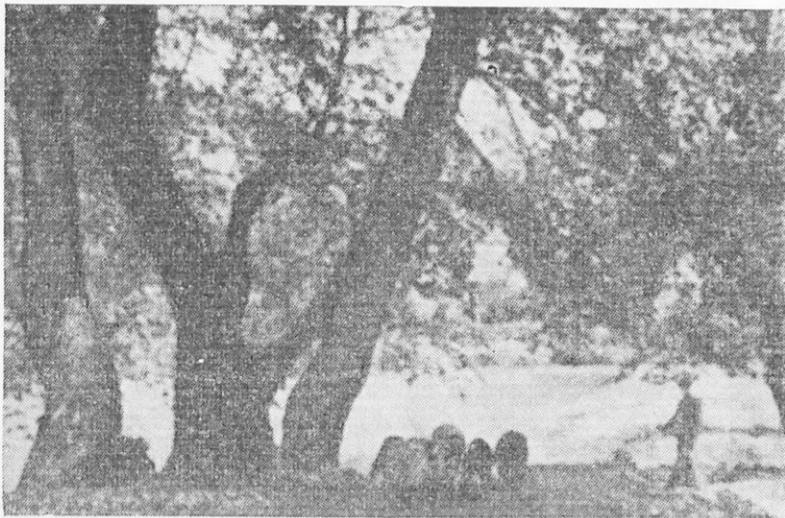
82. Χάρτης τῆς Θεσσαλίας (κλίμαξ 1 : 2.000.000).

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὅμως λεκανοπέδιον (πεδιάς Λαρίσης) τὸ ἔδαφος εἶναι ἀπὸ κοκκινόχωμα, τὸ δόπιον δὲν εἶναι τόσον εὔφορον. Διὸ μία γεωργικὴ οἰκογένεια, διὰ νὰ ζήσῃ ἐκεῖ, χρειάζεται πολὺ περισσότερα στρέμματα ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται μία οἰκογένεια εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τρικάλων.

Καὶ τώρα ἀκόμη, ἐπειδὴ αἱ ὅχθαι τοῦ Πηνειοῦ δὲν εἶναι ὑψηλαί, ὁ ποταμὸς πολλὰς φορὰς πλημμυρίζει καὶ μεταβάλλει τὴν πεδιάδα εἰς ἀπέραντον λίμνην καὶ λιπαίνει μὲν τὴν γῆν μὲ τὴν ἰλὺν ποὺ ἀφήνει, ἀλλὰ συχνὰ καταστρέφει τὰ σπαρτά.

Καθώς είδομεν, τὰ βουνὰ τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλικήν πεδιάδα ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Δι’ αὐτὸν ἡ πεδιάς ἔχει κλῖμα ἡπειρωτικόν, δηλ. ἔχει χειμῶνα πολὺ ψυχρὸν καὶ θέρος πολὺ θερμόν. Τὸ θερμόμετρον κατὰ τὸ θέρος δεικνύει μερικὰς φορὰς καὶ ἄνω τῶν 40 βαθμῶν.

Τοιοῦτον κλῖμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Πράγματι ὁ σῖτος, ἡ κριθή, ὁ ἀραβόσιτος εὔδοκιμοῦν πολὺ εἰς τὴν Θεσσαλικήν πεδιάδα, καθὼς καὶ τὰ γεώμητρα καὶ ὁ

83. Τὰ Τέμπη. Ὁραῖα πλατάνια σκεπάζουν τὰς ὅχθας τοῦ Ηγηνειοῦ.
(Φωτογραφία Ν. Ζωγράφου)

καπνός. Εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τρικκάλων, ἡ ὁποία ἔχει περισσότερα νερά, ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου, τῶν ὀσπρίων καὶ τῶν λαχανικῶν. Εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης ἐπικρατεῖ ὁ σῖτος.

Πολλὴν καταστροφὴν εἰς τὰ σπαρτὰ φέρει συχνὰ ἄνεμος τοπικός, δὲ λίβας· δηλαδὴ ἄνεμος δυνατὸς φυσᾶς ἀπὸ τὰ γύρω βουνά· ὃσον κατέρχεται, τόσον περισσότερον θερμαίνεται καὶ γίνεται καυστικός καὶ ἐπιβλαβής εἰς τὰ φυτά. Δι’ αὐτὸν ὃσον πρωιμώτερα ὠριμάζει δὲ σῖτος, τόσον διλιγότερον κινδυνεύει ἀπὸ τὸν ἄνεμον αὐτόν.

Ἄλλοτε δὲ θερισμὸς ἐγίνετο μόνον μὲ τὸ δρέπανον καὶ ἔχειά-

ζοντο πολλαὶ χιλιάδες ἑργατῶν, διὰ νὰ θερίσουν τὸν ἀπέραντον κάμπον. "Οταν ἡ ἐσοδεία ἦτο καλή, δὲν ἐπρόφθαιναν νὰ συνάξουν τὸν καρπὸν καὶ τὰ δεμάτια πολλάκις ἐσάπιζαν εἰς τὰ ἀλώνια.

Σήμερον ὑπάρχουν θεριστικαὶ μηχαναὶ καὶ μὲ αὐτὰς ὁ θερισμὸς γίνεται καὶ γρηγορώτερα καὶ εὐθηνότερα. Ὑπάρχουν καὶ ἄλωνιστικαὶ μηχαναὶ, μὲ τὰς ὅποιας τὸ σιτάρι χωρίζεται ἀπὸ τὸ ἄχυρον καὶ ἀπὸ τὰ σκύβαλα. Τέλος μὲ ἄλλας μηχανὰς ὄργωνον καὶ σπείρουν καλύτερα. Τώρα καὶ τὰ χωράφια οἱ γεωργοὶ δὲν τὰ ἀφήνουν πλέον χέρσα, ἀλλὰ τὰ δυναμώνουν μὲ λιπάσματα. "Ετοι καὶ αὐξάνουν τὴν παραγωγὴν τῶν καὶ τὴν καλυτερεύουν.

Εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀλμυροῦ εύδοκιμεῖ πολὺ ὁ καπνός, εἰς δὲ τὰς περιοχὰς τοῦ Τυρνάβου καὶ τῆς Καλαμπάκας ἡ μορέα. "Ωστε τὸ κλῖμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Θεσσαλίας εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν. Δι' αὐτὸν ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος.

"Αλλοτε δὴ ἡ πεδιάς ἦτο κτῆμα ὀλίγων πλουσίων. Οἱ χωρικοὶ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα ὡς κολλῆγοι. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὥμες ἔτη τὸ Κράτος μας ἀπεζημίωσε τοὺς ἰδιοκτήτας καὶ ἐμοίρασε τοὺς ἀγροὺς εἰς τοὺς χωρικούς.

"Η Θεσσαλία εἶναι ἀπὸ τὰς εὐφοριωτέρας πεδιάδας μας, ἀλλ' ἔχει πολλὰ ἔλη. Τώρα τὸ Κράτος ἀγωνίζεται νὰ ἀποξηράνῃ τὰ ἔλη καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰ χαμηλὰ μέρη ἀπὸ τὰς πλημμύρας τοῦ Πηνειοῦ. "Οταν τελειώσουν αἱ ἑργασίαι αὐταί, καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν σιτηρῶν θὰ αὐξήσῃ καὶ ὁ τόπος θὰ ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τὴν ἑλονοσίαν.

Γ'. ΑΙ ΟΡΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

Εἰς τὸ ΒΑ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας ὑψώνεται ὁ **Ολυμπος**, τὸ ὑψηλότατον ὄρος τῆς Ἐλλάδος (ὕψος 2.918 μ.). Εἰς τὰς κορυφὰς του τὰ χιόνια δὲν λειώνουν πιοτέ· ἐπειδὴ δὲ συνήθως τὰ σύννεφα τὰς σκεπάζουν, ὡς νὰ τὰς κρύπτουν εἰς τὸν οὐρανόν, οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλληνες ἐπίστευον, ὅτι εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφήν του ἦτο ἡ κατοικία τῶν θεῶν. Δάση ἔλατης καὶ ὁξύας σκεπάζουν τὰς ράχεις καὶ τὰς πλαγιὰς τοῦ ὄρους, ἐνῷ εἰς τὰς γυμνὰς κορυφὰς του ἔχουν τὰς φωλεάς των οἱ ἀετοί. Ἔδω εἶχαν καὶ τὰ λημέρια τῶν οἱ περίφημοι κλέφτες τοῦ Ὁλύμπου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος καὶ εἰς τὰ γύρω βουνά οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Προπάντων εἰς τὴν Πίνδον ὑπάρχουν ἀνάμεσα εἰς τὰ δάση πλούσιαι βοσκαί, εἰς τὰς ὅποιας νομάδες ποιμένες βόσκουν τὰ ποιμνιά των. Τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ δέρματα παράγει ἡ Θεσσαλική κτηνοτροφία πολλά.

Εἰς τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας, πιλησίον τῆς Καλαμπάκας, ὑπάρχουν ὑψηλοί καὶ ἀπότομοι βράχοι μὲ παράδοξα σχήματα. Λέγονται **Μετέωρα**. Ἐπάνω εἰς αὐτὰ ὑπῆρχαν ἄλλοτε 21 βυζαν-

84. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου χιονισμένη.

τινὰ μοναστήρια. Σήμερον διατηροῦνται μόνον 4 καὶ πολλοὶ ἐπισκέπτονται τὴν Μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ποὺ εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν ὑψηλότερον βράχον. Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὸν ἐγίνετο ἄλλοτε μὲ ἀνεμόσκαλαν ἢ μὲ δίκτυον, τὸ ὅποιον ἀνέσυρον οἱ μοναχοὶ μὲ τὴν ἀνέμην. Σήμερον ἀναβαίνουν μὲ κλίμακας, αἱ ὅποιαι ἔχουν σκαλισθῆ ἐις τὸν βράχον.

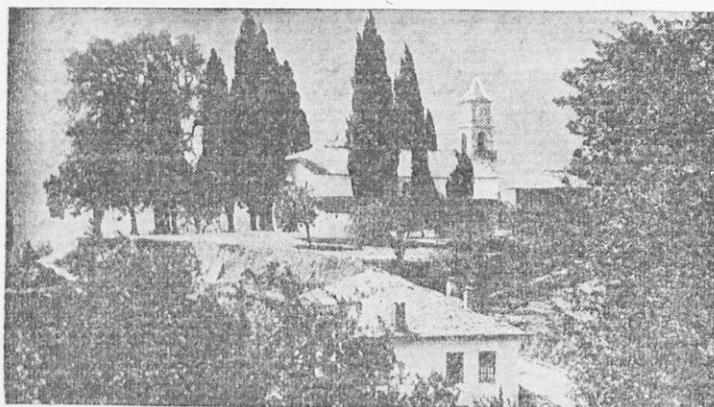
Εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἀσχολοῦνται καὶ οἱ κάτοικοι τῆς **Ἀγιασσού**, ἡ ὅποια εύρισκεται εἰς τὰ νότια τοῦ Κισσόβου. Τὰ **Αμπελάκια**,

85. Η Καλυπτανά της Μετέωρα.

ποὺ είναι εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ βουνοῦ, ὡνομάσθησαν ἔτσι ἀπὸ τὰ πολλά των ἀμπέλια. Τὴν φήμην των ὅμως τὴν ἀπέκτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας μὲ τὴν κατεργασίαν τῶν νημάτων, τὰ ὅποια ἐπώλουν εἰς ξένους τόπους. Διότι εἶχον τέλειον συνεταιρισμόν, ὁ ὅποιος ἐφρόντιζε διὰ τὴν προμήθειαν ὑλικῶν καὶ διὰ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων. Καὶ τὰ ὥραῖα σπίτια τῶν Ἀμπελακίων χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτήν.

Ἡ χερσόνησος **Μαγνησία** ἔχει γλυκύ θαλάσσιον κλῖμα. Δι’ αὐτὸ τὸ **Πήλιον** εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη του εἶναι κατάφυτον

86. Ἡ Ἅγία Κυριακὴ τῆς Ζαγορᾶς.

(Φωτογραφία Κ. Μακρῆ)

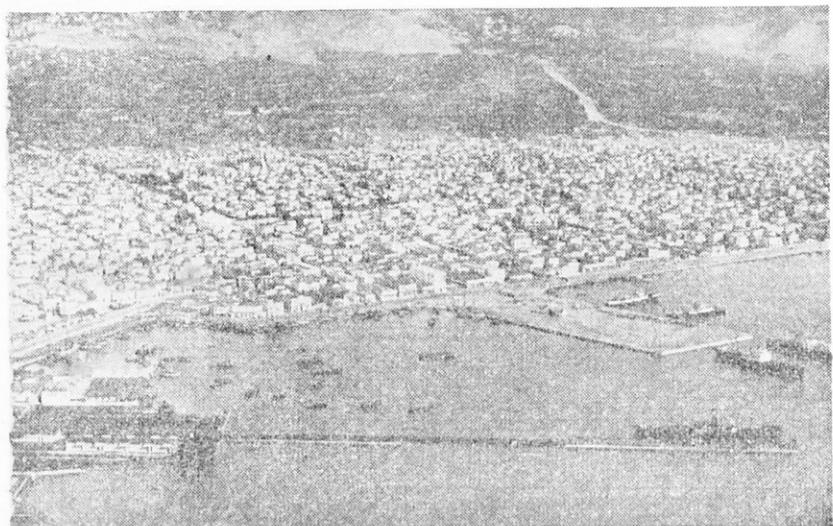
ἀπὸ Ἑλαίας, εἰς δὲ τὰ ὑψηλότερα ἀπὸ κήπους μὲ μηλέας, κερασέας καὶ ἄλλα ὅπωροφόρα δένδρα. Τὰ πλάγια τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ βουνοῦ καλλιεργοῦνται. Δι’ αὐτὸ ὑπάρχουν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸ 24 μεγάλα καὶ ὥραιότατα χωρία (Μακρυνίτσα, Πορταριά, Μηλέαι, Ζαγορά, Τσαγκαράδα, Λεχώνια, Κισσός κ.τ.λ.)

Δ'. ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Κέντρα, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ Θεσσαλικὰ προϊόντα, εἶναι ἡ **Λάρισα** (43.000 κάτ.), τὰ **Τρίκκαλα** (28.000), ἡ **Καρδίτσα**

(10.000), ὁ **Βόλος** (51.000), ὁ **Αλμυρὸς** (7.000), ὁ **Τύρναβος** (11.000), ἡ **Ἐλασσών** (6.000) καὶ ἡ **Καλαμπάκα** (4.000).

Ἡ **Λάρισσα** εὑρίσκεται εἰς θέσιν κεντρικήν καὶ ἥτο ἀνέκαθεν ἡ πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλίας. Ἀλλ' ὁ **Βόλος**, ἂν καὶ εἶναι νέα πόλις, ἀπέκτησε μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν κίνησιν, διότι ἔχει ώραῖον λιμένα καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὰς σπουδαιότερας πόλεις τῆς Θεσσαλίας, καθὼς καὶ μὲ τὰ χωρία τοῦ Πηλίου Λεχώνια καὶ Μηλέας.

87. Ὁ Βόλος καὶ ὁ λιμήν του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Συγκοινωνίας)

Είναι πόλις ώραία καὶ ἔχει σπουδαίαν βιομηχανίαν. Τὰ ἐργοστάσιά του κατασκευάζουν ὑφάσματα, τσιμέντα, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, σιγάρα κ.τ.λ. Πρὸς Δυσμὰς τοῦ Βόλου είναι ἡ κωμόπολις **Βελεστίνον** (3.000 κάτ.), ἡ ὅποια μὲ τὸ ἀρχαῖον της ὄνομα λέγεται **Φεραί**. Είναι πατρίς τοῦ ἔθνομάρτυρος Ρήγα τοῦ Φεραίου.

‘Ολίγον ἔξω ἀπὸ τὸν Τύρναβον διήρχετο ἄλλοτε ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων μας. Ἀλλ' ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τὸ 1912 διέσπασε τὴν γραμμὴν αὐτὴν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ στενὰ τοῦ **Σαρανταπό-**

ρου. Αύτή ήτοντας πρώτη νίκη τοῦ στρατοῦ μας, μὲ τὴν ὅποιαν ἤλευθερώθη ἡ Δυτικὴ Μακεδονία (9 Ὁκτωβρίου 1912).

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ Θεσσαλία διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς : 1) τὸν νομὸν Λαρίσης μὲ πρωτεύουσαν τὴν Λάρισαν, 2) τὸν νομὸν Μαγνησίας μὲ πρωτεύουσαν τὸν Βόλον, 3) τὸν νομὸν Καρδίτσας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Καρδίτσαν καὶ 4) τὸν νομὸν Τρικκάλων μὲ πρωτεύουσαν τὰ Τρίκκαλα.

ΣΤ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Γεωργικὴ Παραγωγὴ τῆς Θεσσαλίας τοῦ ἔτους 1937	Εἰδη καλλιεργείας			Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	'Αξία παραγωγῆς εἰς δραχμάς	
	Σιτηρά	"Οσπρια	Λαχανικά, γεώμηλα	Καπνός, βάμβακ	"Αμπελοι	2.520.000 194.000 110.000 280.000 104.000
'Αριθμὸς ζήσων ἔτους 1937	Βόες καὶ δγελάδες	"Ιπποι	"Ημίονοι	Πρόβατα	Αἶγες	Χοῖροι
	110.000	62.500	18.500	1.400.000	630.000	57.000
Διοικητικὴ διαίρεσις	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)		
Νομὸς Λαρίσης	5.620	208.000	37	Λάρισα 43, Ἀγυιά 3, Τύρναβος 11, Ἐλασσῶν 6, Φάρσαλα 6.		
Νομὸς Μαγνησίας	2.535	154.000	60	Βόλος 51, Άλμυρὸς 7.		
Νομὸς Καρδίτσης	2.510	139.000	55	Καρδίτσα 10.		
Νομὸς Τρικκάλων	3.317	128,000	38	Τρίκκαλα 28, Καλαμπάκα 4.		
Σύνολον	13.982	629.000		"		

Ασκήσεις. — 1. Σχεδιογράφησε τὴν Θεσσαλίαν καὶ σημείωσε τὸν ροῦν τοῦ Ηπειροῦ. Τοποθέτησε τὰς κυριωτέρας πόλεις. — 2. Η αράστησε μὲ βέλη τὰς διενθύνσεις, πρὸς τὰς ὅποιας ἀναζωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι α) ἀπὸ τὴν Λάρισαν καὶ β) ἀπὸ τὸν Βόλον. — 3. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσῃς, ἀνταξειδεύσῃς ἀπὸ τὴν Αιμίαν ἕως τὴν Καλαμπάκαν; — 4. Διατί ἡ Θεσσαλία ἔχει ἔνα μεγάλον ποταμὸν καὶ ἡ Ἡπειρος πολλοῖς; — 5. Σύγχρονε τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Θεσσαλίας μὲ μίαν ἀπὸ τὰς χώρας ποὺ ἐξητάσαιμεν.

3. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. Ποῖα ὅρη χωρίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν; Ποῖα ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Ἀλβανίαν; — 2. Ποία χώρα ενδίσκεται πρὸς Α τῆς Μακεδονίας καὶ ποῖος ποταμὸς ἀποτελεῖ ὅριον μεταξύ των; — 3. Ποῖοι μεγάλοι ποταμοὶ διασχίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ Β πρὸς Ν καὶ ἀπὸ ποῦ σηγάνει ἔκαστος; — 4. Εὗρε τὴν λίμνην Ηρόσπιαν καὶ ἀκολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν μας πρὸς τὴν Νοτιοσλαβίαν καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἕως τὸν Νέστον ποταμόν. Ἀπὸ ποίαν ἄλλην λίμνην διέρχεται ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ ποίας κορυφογραμμὰς ἀκολουθεῖ; Ποῦ γίνεται ἡ συνάντησις τῶν συνόρων Ἑλλάδος καὶ Νοτιοσλαβίας α) μὲ τὰ Ἀλβανικὰ καὶ β) μὲ τὰ Βουλγαρικά; — 5. Ὁρόμασε τὰ κυριώτερα ὅρη τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας. — 6. Ποῖοι ἀπὸ τοὺς ποταμούς της ἔχοντας τὰς σηγάς των ἐντὸς τῆς ὁροθετικῆς μας γραμμῆς; — 7. Ὁρόμασε τὰς μεγαλονέρας λίμνας. — 8. Ὁρόμασε τοὺς κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς Μακεδονικῆς παραλίας. — 9. Ποίας πόλεις τῆς Μακεδονίας γνωρίζεις καὶ πῶς ἴμπορεῖς νὰ ταξειδεύσῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως αὐτάς;

Ε Κ Τ Α Σ Ι Σ — Ο Ρ Ι Α

Ἡ Μακεδονία ἔκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ὀλύμπου, ἀπὸ τὴν Πίνδον ἕως τὴν Ροδόπην. Ὡς ὁ ριον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν ἡ Μακεδονία ἔχει τὸν **Σκάρδον** καὶ τὸ **Ριλον** ὄρος. Ἄλλ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὸ βόρειον μέρος της τὸ κατέχουν δύο ἄλλα κράτη, ἡ Νοτιοσλαβία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ὡς σύνορον μεταξύ αὐτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος χρησιμεύουν αἱ κορυφογραμ-

μαὶ τῶν ὁρέων **Βόρας**, **Κόζακον**, **Κερκίνη** (Μπέλες) καὶ **Βροντοῦ**.

"Αλλοτε εἰς τὴν Μακεδονίαν κατώκουν καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι.
Αλλὰ πρὸ 34 ἑτῶν ἔγινεν ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος
καὶ Τουρκίας. Οἱ μὲν Τοῦρκοι τῆς Μακεδονίας ἐπῆγαν εἰς τὴν Τουρ-
κίαν, οἱ δὲ Ἑλληνες τῆς Τουρκίας ἦλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν προ-
πάντων εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ Ἑλληνες
τῆς Βουλγαρίας μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔτσι ὁ Ἑλλη-
νικὸς πληθυσμός της ἐπύκνωσε. Σήμερον ἡ Μακεδονία μᾶς ἔχει ἄνω
τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου ψυχῶν (1.700.000).

Δύο ὁροσειράι, αἱ ὅποιαι ἐκτείνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἥ
μία τοῦ **Βερμίου** καὶ ἡ ἄλλη τοῦ **Βερτίσκου**, διαιροῦν τὴν Ἑλληνι-
κὴν Μακεδονίαν εἰς τρία μέρη: τὴν Δυτικήν, τὴν Κεντρικήν καὶ τὴν
Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

A'. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

"Οπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ Δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα
δρεινή. Τὰ ὅρη της σχηματίζουν δύο σειράς, αἱ ὅποιαι ἔχουν τὴν
ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν εἶναι τὰ ὅρη
Βαρνοῦς (Περιστέρι), **Σινιάτσικον** καὶ **Μπούρινος**, εἰς τὴν δευ-
τέραν δὲ σειρὰν τὰ ὅρη **Βόρας** καὶ **Βέρμιον**. Εἶναι ὅρη ὑψηλά, τὰ
περισσότερα ὑπερβαίνουν τὰ 2.000 μ.

Μεταξὺ τῶν ὁροσειρῶν αὐτῶν καὶ τῆς Πίνδου ὑπάρχουν ὑψηλά
λεκανοπέδια. Καὶ αὐτὰ εύρισκονται εἰς δύο σειράς, αἱ ὅποιαι ἔχουν
τὴν ιδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὅρη.

Εἰς τὴν πρώτην σειράν, ἡ ὅποια εύρισκεται μεταξὺ Πίνδου καὶ
Βαρνοῦντος, εἶναι τὰ ἔξης λεκανοπέδια:

1) Ἡ λεκάνη τῆς **Βρυγγίδος** ἡ τῆς **Πρέσπας**, ἡ ὅποια εύρι-
σκεται εἰς ὕψος 850 μέτρων καὶ ὅλη σχεδὸν ἀποτελεῖ λίμνην· 2) τὸ
λεκανοπέδιον τῆς **Όρεστιάδος**, ὅπου εἶναι ἡ λίμνη τῆς Καστο-
ρίας (ὕψος 620 μ.) καὶ 3) ἡ λεκάνη τοῦ ἄνω **Άλιάκμονος**.

Εἰς τὴν δευτέραν σειράν, ἡ ὅποια εύρισκεται μεταξὺ Βαρνοῦν-
τος καὶ Βερμίου, ὑπάρχουν εύρυχωρότερα λεκανοπέδια, τὰ ἔξης: 1).
τὸ λεκανοπέδιον τῆς **Πελαγονίας** ἡ τοῦ **Μοναστηρίου** (ὕψος
600 μ.), τοῦ ὅποίου μικρὸν μόνον μέρος, πλησίον τῆς Φλωρίνης,

άνήκει είς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ μεγαλύτερον μέρος εύρισκεται εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν· 2) τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ἐσρδαίας ἢ τῆς Πτολεμαΐδος, ὅπου είναι ἡ Βεγορίτις ἢ λίμνη τοῦ Ὀστρόβου καὶ ἡ λίμνη τοῦ Ἀμυνταίου· καὶ 3) τὸ λεκανοπέδιον τῆς Κοζάνης.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ὁμοιάζουν μὲ τὰ Ἀρκαδικά. "Οπως είς τὴν Ἀρκαδίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ τὰ χαμηλὰ μέρη των σκεπτάζονται ἀπὸ νερὰ καὶ σχηματίζουν ώραιοτάτας λίμνας, αἱ ὄποιαι ἔχουν καθαρώτατα νερά καὶ πολλὰ ψάρια. "Οπως ἔκει ἡ Φενεός, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ Πρέσπα καὶ ἡ Βεγορίτις χύνονται εἰς καταβόθρας. "Οταν τὰ ὑπόγεια αὐτὰ ἀνοίγματα κλείουν, τότε ἡ ἐπιφάνεια τῶν λιμνῶν ὑψώνεται· ὅταν πάλιν μὲ τὸν καιρὸν ἀνοίγουν, τότε τὰ νερά κατέρχονται.

"Ἄλλ' ὅπως είς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλφειοῦ κατώρθωσαν νὰ ἀνοίξουν δίοδον ἀνάμεσα εἰς τὰ ὅρη τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ νὰ χυθοῦν εἰς τὸ Ἰόνιον, ἔτσι συνέβη καὶ εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Ἀλιάκμονος. Καὶ ἐδῶ τὰ ὕδατα ἥνοιχαν δίοδον μεταξὺ Βερμίου καὶ Πιερίων καὶ ἐχύθησαν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας είναι κατὰ τὸ πλεῖστον κλειστά· ἀλλ' εἰς πολλὰ μέρη ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν βουνῶν στεναὶ διαβάσεις. Αὕται διευκολύνουν τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν λεκανοπεδίων. Τὴν διεύθυνσιν δέ, τὴν ὅποιαν ἔχουν αἱ σειραὶ τῶν λεκανοπεδίων, ἀκολουθοῦν καὶ αἱ γραμμαὶ τῆς συγκοινωνίας, δηλαδὴ διεύθυνονται ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ (ὁδὸς Λαρίσης - Κοζάνης - Ἀμυνταίου, ὁδὸς Γρεβενῶν - Καστορίας - Φλωρίνης).

"Απὸ τὴν δίοδον, ἡ ὅποια ὑπάρχει μεταξὺ Βόρα καὶ Βερμίου, διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης - Φλωρίνης. Μία ἄλλη γραμμὴ πρόκειται νὰ συνδέσῃ τὴν Καλαμπάκαν μὲ τὴν Κοζάνην καὶ μὲ τὸ Ἀμύνταιον, καθὼς καὶ μὲ τὴν Βέρροιαν.

2. ΚΑΙΜΑ ΚΑΙ ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

"Ἐπειδὴ ἡ Μακεδονία εύρισκεται βορειότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἐπειδὴ τὰ λεκανοπέδιά της πρὸς Δυσμὰς-τῶν Πιερίων καὶ τοῦ Βερμίου είναι ὑψηλὰ καὶ ἀπομακρυσμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὸ κλίμα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν χειμῶνα είναι ψυχρόν. "Ἐπειδὴ δὲ τὰ δροπέδιά της είναι ἀνοικτὰ πρὸς Βορρᾶν, οἱ βόρειοι

άνεμοι, οί όποιοι τότε ἐπικρατοῦν, εἰσορμοῦν καὶ φέρουν ἀφθόνους χιόνας. Ἐνεκα τούτου ἡ θερμοκρασία εἰς τὰ ὄροπέδια τῆς Κοζάνης καὶ τῆς Φλωρίνης κατέρχεται 15 καὶ 18 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Τότε σί λίμναι παγώνουν, τὸ δὲ χιόνι γίνεται αἰτία νὰ διακόπτωνται συχνὰ αἱ συγκοινωνίαι. Ὡστε ἡ Δυτικὴ Μακεδονία ἔχει κλῖμα ἡπειρωτικόν. Τὸ θέρος ὅμως, ἐνεκα τοῦ ὑψους τῶν ὄρέων καὶ τῶν ὄροπεδίων, εἶναι πολὺ θερμὸν καὶ δὲν μένει χωρὶς βροχάς. Δι' αὐτὸ ἡ Δυτικὴ Μακεδονία ἔχει περισσότερα ὕδατα ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Τὰ ὄρη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας στολίζονται μὲ πυκνὰ δάση. Δασώδεις εἶναι προπάντων αἱ περιοχαὶ Γρεβενῶν, Καστορίας καὶ Σερβίων, καθὼς καὶ τὸ Βέρμιον. Τὰ δάση των ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ δρῦς, καστανέας, ὁξύας, ἔλατα καὶ ὑψηλὰ πεῦκα. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν ὄρεινῶν μερῶν καταγίνονται μὲ τὴν ὑλοτομίαν καὶ τὴν παρασκευὴν ξυλανθράκων.

Μέσα εἰς τὰ δάση τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ζοῦν πολλὰ ἄγρια ζῷα : ἀλώπεκες, λύκοι, ἄρκτοι, κουνάβια, ἀγριόχοιροι, καθὼς καὶ λαγοί, ἔλαφοι κ.τ.λ.

Τὰ ὄρη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας παρέχουν καὶ τροφὴν διὰ μικρὰ ζῷα. Δι' αὐτὸ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνοτροφία προβάτων καὶ αἰγῶν καὶ ἡ γαλακτοκομία. Περίφημα εἶναι τὰ μανούρια τῆς Βλάστης, τὸ βούτυρον καὶ τὰ κασέρια τοῦ Καταφυγίου, τῆς Σιατίστης καὶ τῶν χωρίων τῶν Γρεβενῶν.

Εἰς τὰ ὄροπέδια καὶ εἰς τὰς κοιλάδας οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν καὶ μὲ τὴν ἀμπελουργίαν. Σίτος, ἀραβόσιτος, βρίζα καὶ φασόλια παράγονται κυρίως εἰς τὰς ὑψηλὰς πεδιάδας τῆς Πτολεμαΐδος (Καιλαρίων) καὶ τῆς Φλωρίνης, καπνὸς δὲ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος. Περίφημον εἶναι τὸ ἥλιαστὸ κρασὶ τῆς Σιατίστης.

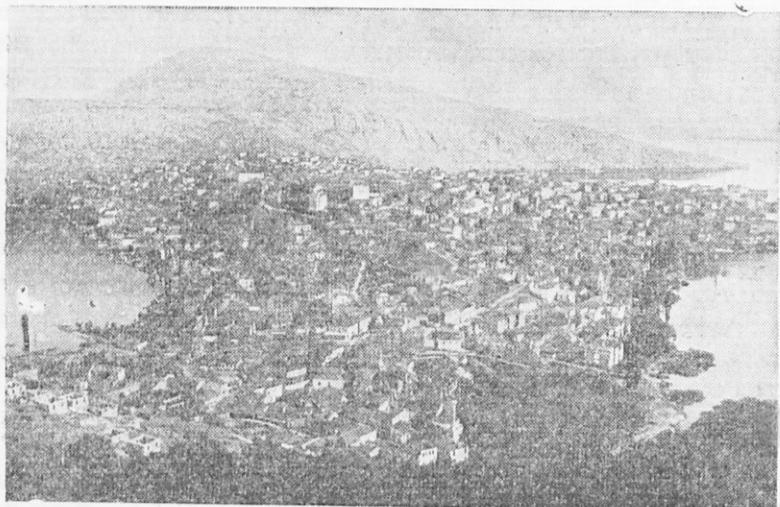
Ἄπὸ τὰ ὄπωροφόρα εύδοκιμοῦν αἱ μηλέαι, αἱ ἀπιδέαι, αἱ καρυδέαι καὶ αἱ καστανέαι. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος εύδοκιμεῖ καὶ ἡ μορέα καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βομβυκοτροφία.

3. ΠΟΛΕΙΣ

Ἐπειδὴ ἡ Δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὄρεινή, δι' αὐτὸ εἶναι ἀραιαὶ κατοικημένη καὶ αἱ πόλεις, ποὺ ἀνεπτύχθησαν εἰς αὐτήν, εἶναι μικραί. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων εἴναι ἡ

89. Η Φλώρινα.

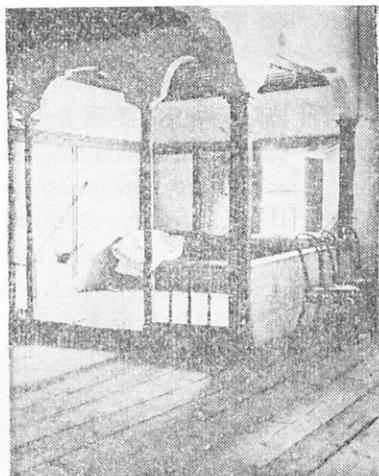

Γ

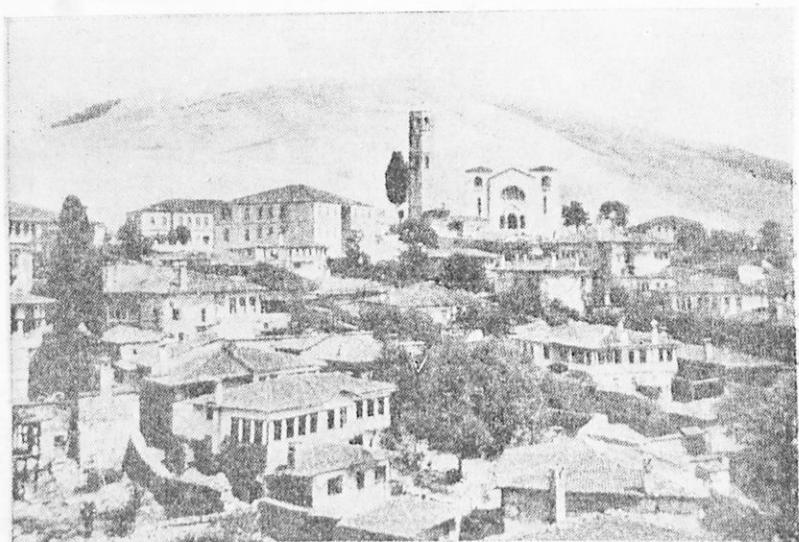
90. Η Καστορία.

Κοζάνη (18.000 κάτοικοι), ή **Πτολεμαίς** (9.000 κάτ.), τὸ Ἀμύνταιον (Σόροβιτς) καὶ ἡ **Φλώρινα** (12.000), εἰς δὲ τὴν δυτικήν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων τὰ **Γρεβενά** (5.000), ἡ **Σιάτιστα** (5.000), καὶ ἡ **Καστορία** (10.000). Τέλος εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Ἀλιάκμονος εἶναι αἱ κωμοπόλεις **Σέρβια** (3.500), **Βελβενδός** (3.500), καὶ **Δεσκάτη** (4.000).

Ἡ Κοζάνη εύρισκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν δύο σπουδαίων ὁδῶν : τῆς ὁδοῦ Λαρίσης - Ἀμυνταίου καὶ τῆς ὁδοῦ Καστορίας - Βεροίας, ἔχει δὲ κλῖμα ύγιεινὸν (ὑψόμετρον 730)· δι' αὐτὸς εἶναι σπου-

91. Ἐσωτερικὸν ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ τῆς Καστοριᾶς.

92. Ἡ Σιάτιστα.

ιδαίον ἐμπορικὸν κέντρον. Ὁμοίως ή **Φλώρινα** εἶναι κέντρον πλουσίας γεωργικῆς περιφερείας, ἀνεπτύχθη δὲ ὡς ἐμπορικὴ πόλις, διότι ἔχει σιδηροδρομικήν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἡ **Καστορία** εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς, μίαν χερσόνησον, τὴν ὅποιαν βρέχουν τὰ νερά τῆς λίμνης. Εἶναι πόλις παλαιὰ μὲ ὥραίους βιζαντινούς ναοὺς καὶ παλαιὰ ἀρχοντικὰ σπίτια, προώδευσε δὲ μὲ τὴν βιομηχανίαν τῶν γουναρικῶν. Τὰ φάρια τῆς λίμνης εἶναι πολλὰ καὶ νόστιμα (πέρκες, αὐγοτάραχον) καὶ τὰ ψαρεύουν μὲ πλατιὰ μονόξυλα. Πλησίον τῆς Καστορίας εἶναι τὸ χωρίον **Στάτιστα**, ὅπου ὁ Παῦλος Μελᾶς ἔπεσε διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Μακεδονίας. Νοτιώτερον ἡ **Σιάτιστα** εἶναι κτισμένη εἰς ੭ψος 950 μ., ἥκμασε δὲ ἄλλοτε μὲ τὴν ἀμπελουργίαν καὶ τὴν γουναρικήν καὶ μὲ τὸ ἐμπόριον. Καὶ αὐτή, καθὼς καὶ ἡ Κοζάνη, ἔχει παλαιὰ ἀρχοντικὰ μὲ ὥραία ξυλόγλυπτα.

Τέλος εἰς τὰ βόρεια λεκανοπέδια ἀνεπτύχθησαν ὡς κέντρα ἐμπορικὰ τὸ **Μοναστήριον** καὶ ἡ **Κορυτσά**. ἀλλ' αἱ πόλεις αὐταὶ ἀνήκουν εἰς τὰ γειτονικὰ κράτη.

B. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΞΗΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία ἔκτείνεται πρὸς Δυσμὰς τοῦ Βερμίου ἔως τὸ ὄρος Βερτίσκον. Τὴν βορείαν της πλευρὰν ἀποτελοῦν τὰ ὄρη **Κόζακον**, **Πάϊκον** καὶ **Κερκίνη**, τὰ ὅποια διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

“Οπως δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία περιλαμβάνει : 1) τὸ **βαθύπεδον** τῆς Θεσσαλονίκης, 2) τὴν πέριξ **ὅρειν** **χώραν**, καὶ 3) τὴν **Χαλκιδικὴν χερσόνησον**.

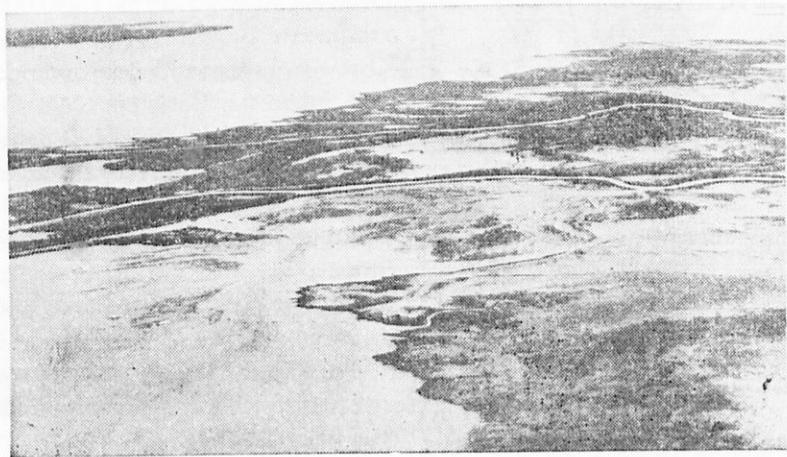
Ἡ δυτικὴ παρασία τοῦ Θερμαϊκοῦ εἶναι ὅμαλὴ καὶ δὲν ἔχει λιμένας. Καλὸς φυσικὸς λιμὴν ὑπάρχει μόνον εἰς τὸ βάθος τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ὁ **λιμὴν τῆς Θεσσαλονίκης**. Ἀλλ' οἱ πόταμοι Ἀξιὸς καὶ Ἀλιάκμων μὲ τὰς ἀφθόνους ὑλας, τὰς ὅποιας ἐκφορτώνουν εἰς τὰς ἐκβολάς των, θὰ ἀπέκλειον τὴν εἰσόδον τοῦ λιμένος. Δι' αὐτὸς τελευταίως μὲ τεχνικὰ ἔργα μετέθεσαν τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀξιοῦ δυτικώτερον.

‘Ο Θερμαϊκὸς κόλπος ἔχει μικρὸν βάθος (20-30 μ.) καὶ φημί-
ζεται διὰ τὰ πολλὰ ψάρια του, καθὼς καὶ ὁ Στρυμονικὸς κόλπος.

2. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

α) Τὸ βαθύπεδον τῆς Θεσσαλονίκης.

Τὸ μεγάλο αὐτὸ βαθύπεδον εἶναι δημιούργημα τῶν ποταμῶν
Ἀξιοῦ καὶ Ἀλιάκμονος. Εἰς παλαιοτάτην δηλ. ἐποχὴν, ἑκατὸν περί-
που ἔτη πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος ἐφθανε
βαθύτερον ἥως τὰ σημερινὰ Γιανιτσά.

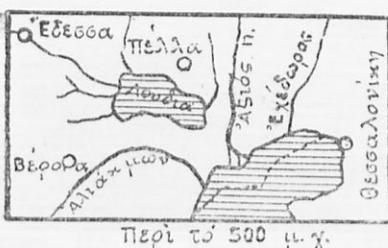
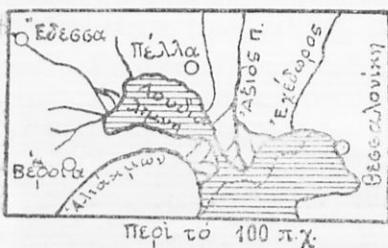
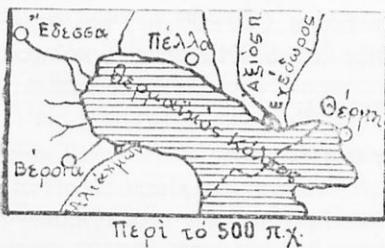

93. Λί έκβολαι τοῦ Ἀξιοῦ. Εἰς τὴν φωτογραφίαν διακρίνονται τὰ δύο
στόματα, μὲ τὰ ὄποια χύνεται ὁ ποταμὸς εἰς τὴν θάλασσαν.

(Φωτογρ. Τολογρ. ‘Υπηρ. Συγκοινωνίας)

‘Η ἀρχαία Πέλλα, τῆς ὅποιας τὰ ἐρείπια σώζονται ἐκεῖ πλησίον,
ἥτι παράλιος πόλις. Ἄλλ’ ὁ Ἀξιός καὶ ὁ Ἀλιάκμων μὲ τὰς προσχώ-
σεις των ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν καὶ μόνον μία λίμνη ἐξηκολούθει
νὰ σχηματίζεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πεδιάδος, ἡ λίμνη τῶν Για-
νιτσῶν.

Συχνὰ ἡ λίμνη καὶ οἱ ποταμοὶ ἐπλημμυροῦσαν καὶ ἀφηναν
πολλὰ νερὰ εἰς τὴν πεδιάδα. Αὔτα ἐλιμναζαν καὶ ἔκαμναν ἀκατοική-
τους μεγάλας ἐκτάσεις.

94. 'Ο Θερμικής κόλπος άλλοτε καὶ τώρα.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ Κράτος μας ἐκαμεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα μεγάλα ὑδραυλικὰ ἔργα. Οἱ μηχανικοὶ ἐκανόνισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ τὴν ἐβάθυναν, ἥνοιξαν διώρυγας καὶ ἔτσι ἀπεξήραναν τὰς λίμνας καὶ ἐπροφύλαξαν τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὰς πλημμύρας. Τώρα μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὰς διώρυγας ὅλη αὐτὴ ἡ ἐκτασίς ποτίζεται κανονικῶς. Μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ 1.250.000 στρέμματα ἔγιναν καλλιεργήσιμα. "Οπου πρὶν ἐπρασίνιζαν στάσιμα νερά, τώρα ἡ γῆ σπείρεται καὶ κυματίζουν σπαρτά. 'Αγροὶ μὲ σιτάρια καὶ καλαμπόκια καὶ σησάμια, φυτεῖαι ἀπὸ βαμβάκι καὶ καπνόν, κῆποι μὲ λαχανικά καὶ ὄπωροφόρα ἀπλώνονται παντοῦ καὶ μόνον αἱ κόκκιναι στέγαι τῶν χωρίων, ποὺ ἔξεφύτρωσαν μὲ τὴν φροντίδα τοῦ Κράτους μας, διακόπτουν αὐτὴν τὴν πρασινάδα. 'Ο κάμπος πράγματι μετεμορφώθη.

'Ο Αξιός δὲν ποτίζει μόνον τὴν πεδιάδα, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν· διότι ἡ κοιλάς του προχωρεῖ ἔως τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας. "Ετσι ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὅποιος ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Αξιοῦ καὶ φθάνει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

"Ἐνα μόνον κακὸν φέρει εἰς τὴν πεδιάδα ἡ μακρὰ κοιλὰς τοῦ

Αξιοῦ : τὴν ἀφήνει ἀνοικτὴν εἰς τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Ὁ Βαρδάρης, ὅπως λέγεται ἐκεῖ ὁ ὄρμητικὸς βορρᾶς, ξηραίνει τὴν πεδιάδα καὶ βλάπτει τὰς φυτείας τοῦ κάμπου. Δι' αὐτὸ τὸ βαθύπεδον, ἂν καὶ εἴναι ἐστραφμένον πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔχει ψυχρὸν τὸν χειμῶνα καὶ τὸ κλίμα του πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὸ ἡπειρωτικόν· εἴναι ὅμως μαλακώτερον ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Ἐκτὸς τῆς γεωργίας εἴναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἡ κτηνοτροφία. Μὲ τὰς ἐκτεταμένας καὶ πλουσίας βοσκάς της ἡ περιοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν κτηνοτροφίαν τῶν ἀγελάδων καὶ τῶν βοῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν πτηνοτροφίαν.

Κέντρα γεωργικὰ εἰς μὲν τὸ βόρειον τμῆμα τῆς πεδιάδος εἴναι τὰ

Γιανιτσά (20.000), εἰς δὲ τὸ νότιον τμῆμα, τὸ δόποιον λέγεται **Ρουμλούκι** εἴναι ὁ **Γιδᾶς** (4.500). Αἱ γυναικεῖς τοῦ Ρουμλούκιοῦ φοροῦν ὡραίαν Μακεδονικὴν ἐνδυμασίαν μὲν ὑψηλὸν κεφαλόδισμα, ὡς περικεφαλαίαν.

Πλησίον εἰς τὰ Γιανιτσά είναι τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Πέλλης, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Εἰς τὰ ὑψώματα τῶν Γιανιτσῶν εἶχον ὄχυρωθῆ τὸ 1912 οἱ Τοῦρκοι, πιὸ ὑπερήσπιζαν τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀλλ' ὁ στρατός μας μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν τότε διάδοχον Κωνσταντίνον κατέλαβε τὰ ὑψώματα αὐτὰ καὶ ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

β) Τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας.

1. Γύρω εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης ὑψώνονται βουνά. Τὰ βουνά τῆς δυτικῆς πλευρᾶς (Βέρμιον, Βόρας, Πάϊκον, Πιέρια) εἴναι δασώδη καὶ ἔχουν πολλὰς πηγὰς μὲ ἄφθονα νερά. Δι' αὐτὸ οἱ

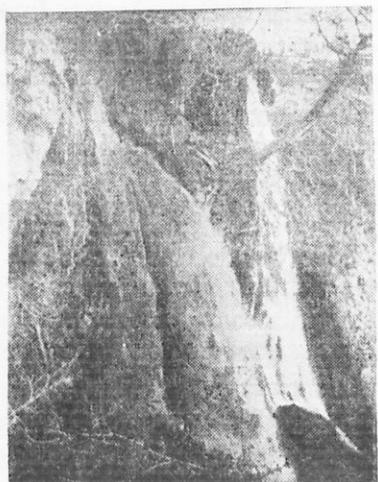
95. Ὁ Ἀξιὸς ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν. Διότι ἔνας ἄλλος ποταμὸς (ἡ Μοράβα) πηγάζει σχεδὸν ἀπὸ τὸ ίδιον μέρος καὶ διεύθυνεται πρὸς Βορρᾶν.

πρόπτοδες τῶν βουνῶν αὐτῶν είναι κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια, ἀπὸ λαχανοκήπους καὶ κήπους ὅπωροφόρων δένδρων.

Εἰς τοὺς πρόπτοδας τοῦ Βερμίου, ἐν μέσῳ καταπρασίνων κήπων, ὑπάρχουν τρεῖς ώραῖαι πόλεις : ἡ Βέροια (25.000 κάτ.), ἡ Νάουσα (13.000) καὶ ἡ "Εδεσσα" (15.000). Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς φημιζεται διὰ τὰ ἐκλεκτά τῆς προϊόντα· ἡ "Εδεσσα" διὰ τὰ κεράσια καὶ τὰ σταφύλια της, ἡ Νάουσα διὰ τὰ κρασιά της, ἡ Βέροια διὰ τὰ καρπούζια

96. Καταρράκτης Ναούσης.
(Φωτογρ. Όδοι π. Συλλόγου)

97. Καταρράκτης Ἐδεσσης.
(Φωτογρ. Ζωγράφου)

καὶ τὰ λαχανικά της. Καὶ αἱ τρεῖς ὅμως φημίζονται περισσότερον διὰ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των, διὰ τὰ νήματα καὶ τὰ ὑφάσματά των, τὰ ὅποια είναι ἐφάμιλλα μὲ τὰ Εύρωπαϊκά. Είναι κυρίως βιομηχανικά πόλεις, διότι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ των ἀπασχολεῖται εἰς τὰ ἐργοστάσιά των.

"Ψηλάς καπνοδόχους δὲν βλέπεις εἰς τὰς πόλεις αὐτάς. Διότι μηχαναὶ τῶν ἐργοστάσιών των δὲν κινοῦνται, ὅπως ἀλλοῦ, μὲ ἀτμόν, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἔχει τὸ νερόν, ὅταν πίπτῃ ἀπὸ Ὁψος. Οὐδεσσαῖο; μάλιστα ποταμὸς (Βόδας) σχηματίζει ἔξι ώραίους καταρ-

ιράκτας. "Οπως ύπτελόγισαν, μὲ τὴν δύναμιν τῶν θὰ ἡμποροῦσαν νὰ ἥλεκτροφωτίσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ὅλας τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας.

Ἡ Ἔδεσσα εύρισκεται ύψηλὰ εἰς τὸν αὐχένα, ὁ ὅποιος ἔνώνει τὰ ὅρη Βέρμιον καὶ Βόραν. Δι' αὐτὸν καὶ ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὅποιος συνδέει τὴν Θεσσαλονίκην μὲ τὴν βορειοδυτικὴν Μακεδονίαν, διέρχεται ἀπὸ αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις τῆς εἶναι ὀχυρά, διὰ τοῦτο ἡ Ἔδεσσα

98. Ἡ Ἔδεσσα. Ὁ ποταμὸς Ἔδεσσαῖος ρέει διὰ μέσου τῆς πόλεως.

ύπηρξεν ἡ ἀρχαιοτάτη πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου.

2. Νοτιώτερον εἰς τὴν στενὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ ἡ **Κατερίνη** (32.000 κάτ.) ἔχει μεγάλον ἐμπόριον καυσοξύλων καὶ ἔυλων θεράκων, διότι ἡ περιοχή της, καθὼς καὶ τῆς Ναούστης, εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον δασώδεις περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ σιδηρόδρομοί μας προμηθεύονται στρωτῆρας διὰ τὰς γραμμάς των. Πλησίον τῆς Κατερίνης ύπάρχουν μεγάλαι ἀλυκαί.

"Αν προχωρήσωμεν νοτιώτερον, φθάνομεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ

’Ολύμπου. ’Εκεῖ τὸ **Λιτόχωρον** (5.000 κάτ.) εἶναι κέντρον παραθερισμοῦ. ’Από ἐκεῖ ξεκινοῦν καὶ σσοι θέλουν νὰ ἀναβοῦν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτέρου ὅρους τῆς Ἐλλάδος.

3. Βορειότερον τὰ ὅρη Βόρας καὶ Πάϊκον σχηματίζουν μίαν πλατεῖαν λεκάνην, ἡ ὅποια μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται **Ἀλμωπία**. Τὰ βουνὰ αὐτὰ τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς βορείους ἀνέμους. ἐπειδὴ δὲ ἔχει καὶ ἄφθονα νερά, ὅλη ἡ περιοχὴ εἶναι εὔφορωτάτη. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν προπάντων τὸν βάμβακα καὶ τὴν μορέαν. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ **Ἄρδεα** (Σούμποσκον, 4.000 κάτ.).

Ἡ μορέα εύδοκιμεῖ πολὺ καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, ἀνατολικῶς τοῦ Παίκου ὅρους, ὅπου εἶναι ἡ **Γουμένιτσα** (5.000). Δι’ αὐτὸν εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς, ὅπως βορειότερον εἰς τὴν **Γευγελὴν** καὶ τὴν **Δοϊράνην**, τρέφουν μεταξοσκώληκας. ’Αλλ’ αἱ δύο τελευταῖαι πόλεις ἀνήκουν εἰς τὴν Σερβίαν.

4. Ἀνατολικῶς τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ ἔως τὰ ὅρη Κερκίνην καὶ Βερτίσκον ἡ χώρα εἶναι λοφώδης. Αἱ κοιλάδες καὶ οἱ λόφοι δὲν εἶναι εὔφοροι. Δι’ αὐτὸν μόνον μικραὶ πόλεις ὑπάρχουν ἐδῶ, ὁ **Λαγκαδᾶς** (8.000 κάτ.), ὅπου ὑπάρχουν θερμοπηγαί, καὶ τὸ **Κιλκίς** (11.000 κάτ.). Τὸ **Κιλκίς**, καθὼς καὶ ὁ **Λαχανᾶς**, ἐν χωρίον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὅρους Βερτίσκου, εἶναι ὀνομαστὰ εἰς τὴν νεωτέραν ιστορίαν μας, διότι ἐκεῖ ὁ στρατός μας ἐνίκησε τὸ 1913 τοὺς Βουλγάρους καὶ ἤλευθέρωσε τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

5. Εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τοῦ βαθυπέδου εύρισκεται ἡ **Θεσσαλονίκη**, ἡ « νύμφη τοῦ Θερμαϊκοῦ ». Εἶναι πόλις παλαιά, διότι ἐκτίσθη τὸ 315 π.Χ. ἐπειδὴ δηλ. ἡ Πέλλα, ἡ ὅποια εἶχε γίνει πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, εἶχε ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ τὰς προσχώσεις τῶν ποταμῶν καὶ δὲν ἦμποροῦσε πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λιμήν, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρος ἐκτισε μίαν νέαν πόλιν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ. Τὴν ὀνόμασε δὲ Θεσσαλονίκην ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, ἡ ὅποια ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινεν εὐθύς ἡ κυριωτέρα πόλις τῆς Μακεδονίας. ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις της εἶναι κεντρικὴ καὶ ὁ λιμήν της ἔξαίρετος, ἡ Θεσσαλονίκη ἤκμασε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ὀργότερα. Κατὰ τοὺς βυζαντι-

νούς μάλιστα χρόνους ήτο ή δευτέρα πόλις τῆς αὐτοκρατορίας μετά τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχε μεγάλα τείχη καὶ πύργους καὶ ὠραιοτάτους ναούς. Μερικοὶ ἀπ' αὐτούς, καθὼς ἡ Ἀγία Σοφία, οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, ή Παναγία τῶν Χαλκέων, σώζονται ἀκόμη καὶ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν.

Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Θεσσαλονίκη ἐξη-

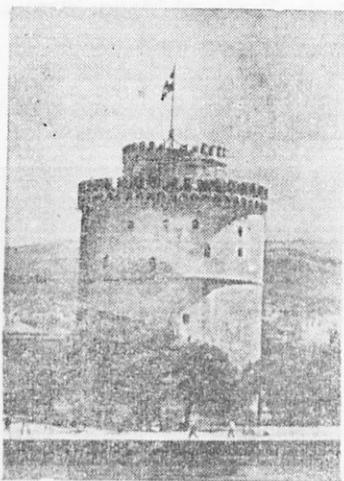
99. Ἡ Θεσσαλονίκη (ἀπὸ ἀεροπλάνου). Ἐμπρὸς ἀριστερὰ ὁ Λευκὸς Ήμέργος· εἰς τὸ βάθος ὁ λιμὴν μὲ τὸν κυματοθραύστην.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Συγκοινωνίας)

κολούθησε νὰ είναι ή σπουδαιοτέρα πόλις τῆς Μακεδονίας. Τότε ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν καὶ πολλοὶ Ἐβραῖοι ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν.

Τὸ 1912 ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε πόλιν Ἑλληνική. Τὴν 26 Ὁκτωβρίου, ἑορτὴν τοῦ πολιούχου Ἀγίου Δημητρίου, ὁ στρατός μας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Τὸ 1916 τρομερὰ πυρκαϊὰ κατέστρεψε τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς πόλεως. Τότε ἐκάη καὶ ὁ περικαλλῆς ναὸς τοῦ Ἀγίου Δημητρίου.

Αργότερα ή πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ νέου σχεδίου καὶ ἀπέκτησε πλατείας ὁδούς, κήπους καὶ ὥραίας οἰκοδομάς.

100. 'Ο Λευκὸς Ήφαγος, ἔως τὸν ὅποῖον ἔφθανον τὰ τείχη ποὺ περιέβαλλον τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἐκτὸς τῆς ἐμπορικῆς ἔχει καὶ σπουδαίαν βιομηχανικὴν κίνησιν. Ἐχει ἔνα ἀπὸ τοὺς τελειοτέρους ἀλευρομύλους τῆς χώρας μας, μηχανουργεῖα, νηματουργεῖα, ὑφαντουργεῖα, ἐργοστάσια καπνοῦ, ζυμαρικῶν καὶ βυρσοδεψεῖα. Μὲ τὸ Πανεπιστήμιον δὲ καὶ τὰς ἄλλας σχολάς της ἔγινε καὶ πνευματικὸν κέντρον τῆς βορείας Ἑλλάδος.

γ) Ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος.

"Οπως δεικνύει δι χάρτης, ἡ χερσόνησος αὐτὴ εἶναι πολὺ ὀρεινή. Τὰ ὅρη **Χολομῶν** καὶ **Χορτιάτης** διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς καὶ μὲ τὰς διακλαδώσεις

Ἐτσι ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε μία ἀπὸ τὰς ὥραιοτέρας καὶ μεγαλυτέρας πόλεις μας. Εἶναι ἡ τρίτη πόλις τοῦ Κράτους κατὰ πληθυσμὸν (217.000 κάτοικοι) καὶ συγχρόνως ὁ δεύτερος ἐμπορικός μας λιμὴν μετὰ τὸν Πειραιᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις της εἶναι κεντρική, σιδηρόδρομοι ἀναχωροῦν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ τὴν συνδέουν μὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ μὲ τὴν Σερβίαν.

Εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης ὑπάρχει καὶ ἐλευθέρα ζώνη ἐκεὶ δηλ., οἱ ἐμπόροι ἡμποροῦν νὰ ἐκφορτώνουν καὶ νὰ ἀποθηκεύουν τὰ ἐμπορεύματά των, ὅσα προορίζονται διὰ τὴν Σερβίαν ἢ δι' ἄλλας ξένας χώρας. Καὶ ἐμπορικὴ ἔκθεσις γίνεται εἰς Θεσσαλονίκην κάθε Σεπτέμβριον.

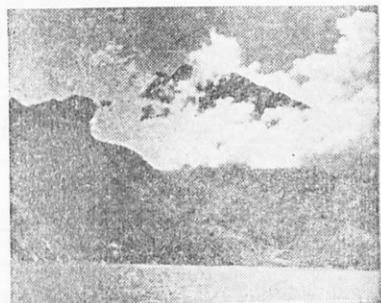
101. 'Η Ἄγια Σοφία, ἡ μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκτίσθη πιθανῶς τὸν δον αἰῶνα μ. Χ.

των γεμίζουν őλην τὴν χερσόνησον. Τὴν ιδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὅρη ἔχουν καὶ αἱ λίμναι **Βόλβη** καὶ **Λαγκαδᾶ**, αἱ ὅποιαι ὁμοιάζουν μὲ μεγάλας τάφρους.

Αἱ τρεῖς ὅμως μικρότεραι χερσόνησοι, εἰς τὰς ὅποιας ἀπολήγει ἡ Χαλκιδική, ἐκτείνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ. Καὶ οἱ δύο κόλποι, ποὺ σχηματίζονται μεταξὺ των (**Σιγγιτικὸς** καὶ **Τορωναῖος** ἢ τῆς **Κασσάνδρας**) ἔχουν τὴν ιδίαν διεύθυνσιν μὲ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Στενοὶ ἴσθμοὶ ἐνώνουν τὰς χερσονήσους αὐτὰς μὲ τὸν κορμὸν τῆς Χαλκιδικῆς. Οἱ ἴσθμοὶ μάλιστα τῆς ἀνατολικωτέρας χερσονήσου εἶναι τόσον στενός, ὥστε ὁ Ξέρξης, ὅταν ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, τὸ 490 π.Χ., τὸν ἔκοψε διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἑκεὶ τὸν στόλον του.

Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς χερσονήσου αὐτῆς ὑψώνεται πανύψηλος ὁ **Αθως** (2.000 μ.). Λέγεται καὶ **Άγιον Όρος**, ἐπειδὴ εἰς τὰς κλιτῦς του ὑπάρχουν εἰκοσιένα μεγάλα μοναστήρια. Ταῦτα ἐκτίσθησαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν καὶ ἔχουν σπουδαίας βιβλιοθήκας. Ἐκεῖ σήμερον ζοῦν 3.080 μοναχοί, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητον κοινότητα καὶ ἔχουν κέντρον τὰς **Καρυάς**.

103. Ο "Αθως" ἢ τὸ "Άγιον Όρος" ὑψώνεται ὡς τεράστιος κῶνος.
(Φωτ. Τολογογ. Υπηρ. Συγκ.)

ώραϊα δάση. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ χερσόνησος εἶναι πολὺ δρεινή, ὀκόμη δὲν ἀπέκτησε καλοὺς δρόμους καὶ τὰ δάση της δὲν χρησιμοποιοῦνται, δύσον πρέπει.

102. Οἱ "Άγιοι Απόστολοι", ὁραιότατος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Θεσσαλονίκης.

‘Η Χαλκιδική ἔχει ύπό τὸ ἐδαφός της ὀρυκτά. Εἰς τὰ ἀνατολικὰ τοῦ Χολομῶντος ύπάρχει μετολλεῖον σιδηροπυρίτου καὶ μολύβδου (“Ισβορος”), εἰς δὲ τὰ δυτικὰ ύπάρχουν ὄρυχεῖα λευκολίθου καὶ χρωμίου.

Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἡ Χαλκιδικὴ εἶχε πολλὰς καὶ σπουδαίας πόλεις. Μία ἀπὸ αὐτάς, τὰ Στάγειρα, ἥσαν πατρὶς τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους· δύο ἄλλαι, ἡ “Ολυνθος” καὶ ἡ Ποτίδαια, ύπηρξαν ἀξιόλογοι πόλεις.

Σήμερον ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει μόνον χωρία καὶ μερικὰς κωμοπόλεις. Σπουδαιοτέρα εἶναι ὁ Πολύγυρος (4.000 κάτ.), ὁ δῆποιος εύρισκεται εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου καὶ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

Γ'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΚΑΙ ΤΔΑΤΑ

“Οπως εἰς τὴν Κεντρικήν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικήν Μακεδονίαν αἱ ὄροσειραι ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς. Εἰς τὰ βόρεια ἐκτείνεται ἡ Κερκίνη (Μπέλες), τὸ Μενοίκιον, τὸ Φαλακρὸν καὶ ὁ Μούντζινος, εἰς τὰ νότια δὲ τὸ Παγγαῖον καὶ τὸ χαμηλὸν ὅρος Σύμβολον.

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ύπάρχουν δύο λεκανοπέδια: τὸ λεκανοπέδιον τῶν Σερρῶν καὶ τὸ λεκανοπέδιον τῆς Δράμας. Αἱ λοφοσειραι ὅμως, ποὺ ὑψώνονται μεταξύ των, εἶναι χαμηλαὶ καὶ ἡ συγκοινωνία δὲν ἐμποδίζεται, ὁ δὲ σιδηρόδρομος προχωρεῖ εὐκόλως ἀπὸ τὸ ἔν λεκανοπέδιον πρὸς τὸ ἄλλο.

Ἐπειδὴ τὸ Παγγαῖον καὶ τὸ Σύμβολον ὅρος ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, τὰ ὄρη τῶν λεκανοπέδιων δὲν εῦρισκον ἐλευθέρων διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι’ αὐτὸν ἐσχημάτιζον εἰς μὲν τὴν ἀνατολικήν πεδιάδα τὰ μεγάλα ἔλη τῶν Φιλίππων, εἰς δὲ τὴν δυτικήν πεδιάδα τὴν στενόμακρον λίμνην **Κερκινῖτιν** (ἢ τὸ **Αχινοῦ**). Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Στρυμών καὶ ὁ Αγγίτης, οἱ δόποιοι ἔχοντο εἰς τὴν λίμνην αὐτήν, συχνὰ ἐπλημμύριζον, τὰ νερὰ ἐσκεπάζον ὀλόκληρον τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν καὶ κατέστρεφον συχνὰ τοὺς κόπους τῶν γεωργῶν.

Εὔτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγιναν καὶ ἐδῶ μεγάλα ἔργα,

104. 'Ο Νέστος. Τούς έλιγμούς του πεταμεῖ δικολευθεῖ ὁ σιδηρόδρομος.
Τὸ θέάμα εἶναι θαυμάσιον.
(Φωτογρ. Τοπογρ. 'Υπηρ. 'Υπουργ. Συγκοινωνίας)

δπως καὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ ἐκανόνισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ ἀπεξήραναν τὰ ἔλη καὶ τὰς λίμνας. Τώρα οἱ ποταμοί, ἀντὶ νὰ καταστρέψουν, ποτίζουν τὰς πεδιάδας, σις ὅποιαι εἰς εύφορίαν εἶναι μοναδικαῖ. Ἐδῶ οἱ ἄγροι σπείρονται δύο φορᾶς τὸ ἔτος, τὸ δὲ ὑψος τοῦ ἀραβισίτου φθάνει τὰ τέσσαρα μέτρα! Πλῆθος χωρίων συναντῶμεν τώρα καὶ εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς καὶ παντοῦ ἐπικρατεῖ κίνησις καὶ ζωή.

"Οπως δὲ Ἀξιός, ἔτσι καὶ δὲ Στρυμών ἔχει τὰς πηγάς του εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας, εἰς τὸ Βουλγαρικὸν ἔδαφος. Καὶ αὐτός, διὰ νὰ χυθῇ εἰς τὸ Αίγαιον, ἦνοιξε στενάς φάραγγας ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνά (στενά Κρέσνας καὶ Κλειδίου ἢ Ροῦπελ). Δι' αὐτὸν ή κοιλάς του ἀποτελεῖ φυσικὴν ὁδὸν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀλλὰ μόνον μία ἀμαξιτὴ ὁδὸς ὑπάρχει ἕως τώρα εἰς αὐτήν.

Καὶ δὲ **Νέστος** εἶναι μεγάλος ποταμὸς καὶ σχηματίζει μίαν ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ ὁροσειραὶ τῆς Ροδόπης κλείουν τὴν κοιλάδα αὐτήν πρὸς Βορρᾶν, δὲν ἔχει σημασίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας. Μὲ τὰς προσχώσεις του ὅμως δὲ **Νέστος** ἐσχημάτισεν εἰς τὸς ἐκβολάς του ἔνα μεγάλο καὶ εὔφορον βαθύπεδον.

2. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

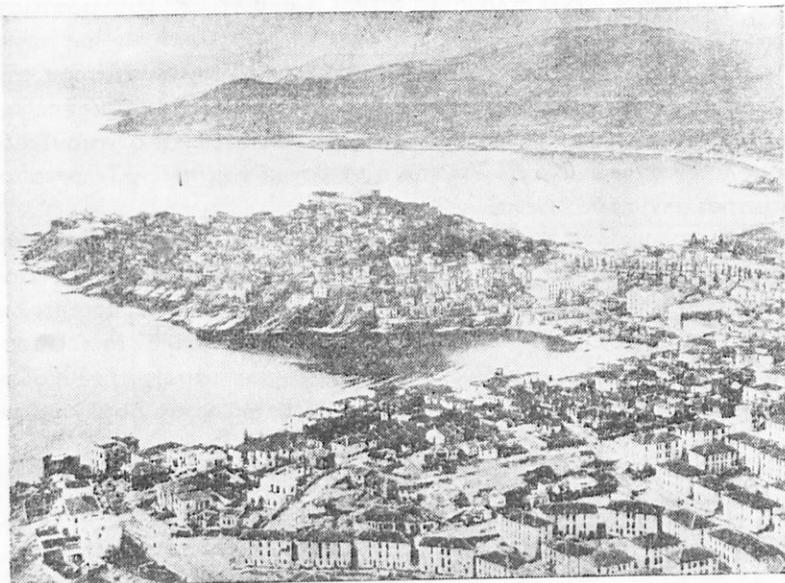
"Αν καὶ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὰ λεκανοπέδια τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἔχουν ἡπειρωτικὸν κλῖμα· διότι, ὅπως εἰπομέν, τὰ βουνά τῆς παραλίας τὰ ἀποκλείουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Τὸ ἔδαφός των εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις· τὸ χῶμα των εἶναι μαύρο καὶ πιαχύ. Ἐδῶ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν σιτηρά, ὅσπρια, γεώμηλα, βάμβακα καὶ σησάμιον. Εἰς παραγωγὴν βάμβακος ἡ πεδιάς τῶν Σερρῶν ἔρχεται μετὰ τὰς πεδιάδας Λεβαδείας καὶ Θεσσαλονίκης. Εἰς τοὺς λοφώδεις τόπους καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ.

"Ο καπνὸς θέλει πολλὸς φροντίδας. Ἡ ἐργασία ἀρχίζει τὸν Φεβρουάριον· τότε σπείρουν τὸν σπόρον εἰς τὰς πρασιάς, τὸν δὲ Μάιον μεταφυτεύουν τὰ φυτάρια εἰς τὰ χωράφια κατὰ κανονικὰς γραμμάς. Ἐπειδὴ ταῦτα χρειάζονται ποτίσματα καὶ τακτικὰ σκαλίσματα, πολλοὶ ἐργάται ἀπασχολοῦνται, ἕως ὅτου τὸ φυτὸν ἀναπτυχθῇ καὶ βγάλῃ φύλλα.

Τὸν Ἰούνιον τὰ φύλλα ἀρχίζουν νὰ κιτρινίζουν καὶ πρῶτα τὰ κάτω φύλλα. Τότε ἀρχίζει ἡ συγκομιδή. Κάθε πρωὶ ἄνδρες, γυναικεῖς, παιδιὰ ἔξεινοῦν διὰ τὰ καπνοχώραφα. Ἐκεῖ παρατάσσονται ἐμπρὸς εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἀρχίζουν νὰ κόπτουν τὰ φύλλα, πιὸ ἐκτρινισαν. Κατόπιν τὰ ἀρμαθιάζουν καὶ τὰ ἐκθέτουν πρῶτα εἰς σκιερὸν μέρος καὶ ἔπειτα εἰς τὸν ἥλιον, διὰ νὰ ἔηρανθοῦν.

Τὰ ἀνώτερα φύλλα εἶναι μικρότερα καὶ καλυτέρας ποιότητος. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ μάζευμα τῶν φύλλων, τὰ ἔχωριάζουν

105. Ἡ Καβάλα, μία ἀπὸ τὰς ὁραιότερας πόλεις τῆς πατρίδος μας.
(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

κατὰ ποιότητας εἰς τὰ ἔργοστάσια καὶ τὰ συσκευάζουν εἰς δέματα, διὰ νὰ πωληθοῦν τὸν Ἱανουάριον ἢ Φεβρουάριον. Τότε ἀρχίζουν πάλιν αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν καλλιέργειαν. Ἔτσι καθ' ὅλον τὸ ἔτος αἱ ἔργασίαι διὰ τὸν καπνὸν δὲν παύουν.

Ο καπνὸς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας εἶναι ἔξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὸν ζητοῦν πολὺ εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μα-

κεδονίαν τρεῖς πόλεις : αἱ Σέρραι (37.000 κάτ.), ἡ Δράμα (33.000) καὶ ἡ Καβάλα (42.000).

Αἱ Σέρραι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἶχον περίφημα σχολεῖα, ἥσαν κέντρον Ἑλληνικῆς παιδείας. Οἱ Βούλγαροι, οἵ δόποιοι κατεῖχον πρὸ ἐτῶν τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἔκαυσαν τὰς Σέρρας δύο φοράς (1913 καὶ 1917). Ἀπὸ τότε ἡ πόλις ἐκτίσθη μὲν νέον σχέδιον καὶ ἔγινε πάλιν ἡ ὠραίωτέρα πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ἡ Δράμα ἔχει πλουσίας πηγὰς καὶ μεγάλας καπνοφυτείας. Ἐχει δὲ καὶ ἀεροδρόμιον.

Ἡ Καβάλα εἴναι τὸ σπουδαιότερον καπνικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος· διότι τὸ κλῖμα τῆς εἴναι πολὺ εὐνοϊκὸν διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τὴν ἀποθήκευσιν τῶν καπνῶν. Εἴναι δὲ καὶ ὁ σπουδαιότερος λιμὴν διὰ τὴν ἔξαγωγὴν τῶν Μακεδονικῶν καπνῶν. Τελευταίως ἀπέκτησε τεχνητὸν λιμένα.

Ἄλλαι μικρότεραι πόλεις είναι ἡ Νιγρίτα (9.000), τὸ Σιδηρόκαστρον (8.000), ἡ Ἐλευθερούπολις (Πράβι 5.000), τὸ Δοξάτον (5.000), ἡ Προσωτσάνη (7.000) καὶ ἡ Χρυσούπολις (5.000) εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Νέστου. Τὸ Σιδηρόκαστρον ἔχει σπουδαίαν θέσιν διὰ τὰς συγκοινωνίας, διότι εύρισκεται εἰς τὴν ἔξοδον τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος, ἡ δόποια φέρει πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ Μακεδονία ἔχει περίπου 1.700.000 κατοίκους. Ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς δώδεκα νομούς : 1) τὸν νομὸν Κοζάνης, 2) τὸν νομὸν Καστορίας, 3) τὸν νομὸν Φλωρίνης, 4) τὸν νομὸν Πέλλης, 5) τὸν νομὸν Ἡμαθίας, 6) τὸν νομὸν Πιερίας, 7) τὸν νομὸν Κιλκίς, 8) τὸν νομὸν Θεσσαλονίκης, 9) τὸν νομὸν Χαλκιδικῆς, 10) τὸν νομὸν Σερρῶν, 11) τὸν νομὸν Δράμας, καὶ 12) τὸν νομὸν Καβάλας.

Ἡ πρωτεύουσα κάθε νομοῦ σημειώνεται εἰς τὸν πίνακα (σελ. 138) μὲν παχύτερα στοιχεῖα.

Ἀσκήσεις.— 1. Σχεδιαγράφησε τὴν παραλιακὴν γραμμὴν τῆς Μακεδονίας καὶ σημείωσε εἰς ἀντὴν τὰς παραλίους πόλεις. — 2. Αείξει μὲν βέλη τὰς διενθύνσεις, πρὸς τὰς δόποιας ἀραχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι

·άπό τὴν Θεσσαλονίκην.— 3. Ποίαι πόλεις τῆς Μακεδονίας συνδέονται σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν Θεσσαλονίκην; — 4. Διατί δ σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης - Σερρῶν κάμει τόσον μεγάλην καμπήν; — 5. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσῃς, ἀν ταξιδεύσῃς μὲ τὸ ἀτοκίνητον ἀπὸ τὴν Λάρισαν ἕως τὴν Φλώριναν; — 6. Πῶς θὰ ἐπάγης ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὴν Καστορίαν; ἀπὸ ποίας πόλεις θὰ διέλθῃς; — 7. Εἰς ποίους τόπους τῆς Μακεδονίας ἔγιναν μεγάλαι μάχαι κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913; — 8. Εἴρεται τὴν πιναρότητα τοῦ πληθυσμοῦ διλοκλήσον τῆς Μακεδονίας. Σύγκοιτε τὴν Μακεδονίαν μὲ τὴν Στερεάν καὶ μὲ τὴν Θεσσαλίαν μαζί: α) ὡς πρὸς τὸν πληθυσμόν, β) ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν σιτηρῶν καὶ καπτῶν καὶ γ) ὡς πρὸς τὴν κτητορικοφύιαν.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Μορφὴ τοῦ ξεδάφους	"Ορη: Γράμμιος (2520 μ.), Βόϊον, Βαρνοῦς (2330 μ.), Βίτσι, Σινιάτσικον, Μπούρινος, Βόρας (2.500 μ.), Βέρμιον (2000 μ.), Χάσια, Καμβύνια, Πιέρια, "Ολυμπίος (2918 μ.), Κερκίνη (2000 μ.), Μενοίκιον, Φαλακρόν, Μούντζινος, Βερτσίκος, Χορτιάτης, Χολομών, Κερδύλ- λιον, Παγγασίον, Σύμβολον, "Αθως (2000 μ.). 'Οροπέδια: τῶν Δεσσαρητικῶν λιμνῶν, τῆς Ὁρεστιάδος, τῆς Πιελαγονίας, τῆς Πτολεμαΐδος. Βαθύπεδα: τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν, τῆς Δράμας.		
Ποταμοί	'Αλιάκμων, 'Αξιός, Στρυμών, Νέστος, 'Εχέδωρος.		
Λίμναι	Βρυγητής (Πρέσπα), Βεγορίτης ('Οστρόβου), Καστορίας, Δοϊ- ράνης, Βόλβη, Λαγκαδᾶ.		
Γεωργικὴ παραγωγὴ ¹⁹³⁷	Εἶδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμε- ναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	'Αξια τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμάς.
	Σιτηρά	5.400.000	2.980.000.000
	*Οσπρια	270.000	146.000.000
	Λαχανικά, γεώμηλα	170.000	230.000.000
	Καπνός, βάμβαξ	225.000	2.350.000.000
	*Αρπέλοι	165.000	146.000.000
	Κάστανα, διμύγδαλα, καρύδια.	—	26.000.000

Κτηνοτρο- φία 'Αριθμός ζώων έτους 1937	Βόες και άγελάδες	*Ιπποι	*Ημίονοι	Πρόβατα	Αίγες	Χοῖροι
Νομοί	*Επιφά- νεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)		
		ἐν ὄλῳ	κατά τ. χλμ.			
Κοζάνης	5.868	178.000	30	Κοζάνη 18, Γρεβενά 5, Σιάτιστα 5, Πτολεμαΐς 9, Σέρβια 3,5.		
Καστοριάς	1.680	47.000	28	Καστορία 10.		
Φλωρίνης	1.870	70.000	37	Φλώρινα 12.		
Πέλλης	2.616	117.000	45	"Εδεσσα 15, Γιαννιτσά 20, Αρδέα 4.		
*Ημαθίας	1.688	97.000	57	Βέροια 25, Νάουσα 13.		
Πιερίας	1.544	86.000	56	Κατερίνη 32.		
Κιλκίς	2.614	90.000	34	Κιλκίς 11, Γουμένισσα 5.		
Θεσσαλο- νίκης	3.440	460.000	134	Θεσσαλονίκη 217, Λαγκαδάς 8.		
Χαλκιδικῆς	2.988	77.000	25	Πολύγυρος 4, Αρναία 3.		
Σερρῶν	4.052	222.000	35	Σέρραι 37, Νιγρίτα 9, Σιδηρόκαστρον 8, Ζίχνα 4.		
Δράμας	3.502	120 000	34	Δράμα 33, Δοξάτον 5, Προσωτσάνη 7.		
Καβάλας	2.170	136.000	63	Καβάλα 42, Πράβιον 5, Χρυσούπολις 5.		
*Άγιον "Ορος	340	3.086	9	Καρυαί.		
"Ολη ή Μακεδονία	34.372	1.703.086				*

4. Η ΘΡΑΚΗ

1. Ποῖος ποταμὸς χωρίζει τὴν Θράκην ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν ; —
2. Ἀκολούθησε τὴν γραμμὴν τῶν συνόδων μας ἀπὸ τὸ σημεῖον, ὃπου διαστανθώνται μὲν τὸν Νέστορα ποταμόν, ἔως τὰς ἐκβολὰς τοῦ "Ἐβρου. Περίγραψε κατὰ τὸν χάρτην τὴν διεύθυνσιν τῆς συνοριακῆς αὐτῆς γραμμῆς. "Ο "Ἐβρος διαιρεῖ τὴν Θράκην εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικήν. —
3. Ποῦ εἰναι ἡ μορφὴ τοῦ ἐδάφους τῆς δυτικῆς Θράκης κατὰ τὸν χάρτην ; —
4. Εἶρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Τσατάλτζαν.

A'. ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ

Ἡ Θράκη ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Νέστου ἥως τὴν Προποντίδα καὶ ἔως τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Ὡς φυσικὸν ὄριον πρὸς Βορρᾶν ἔχει τὸν Αἴμον. Εἰναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ ἔχει τὸν μεγαλύτερον ποταμὸν καὶ τὴν μεγαλυτέραν πεδιάδα τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου.

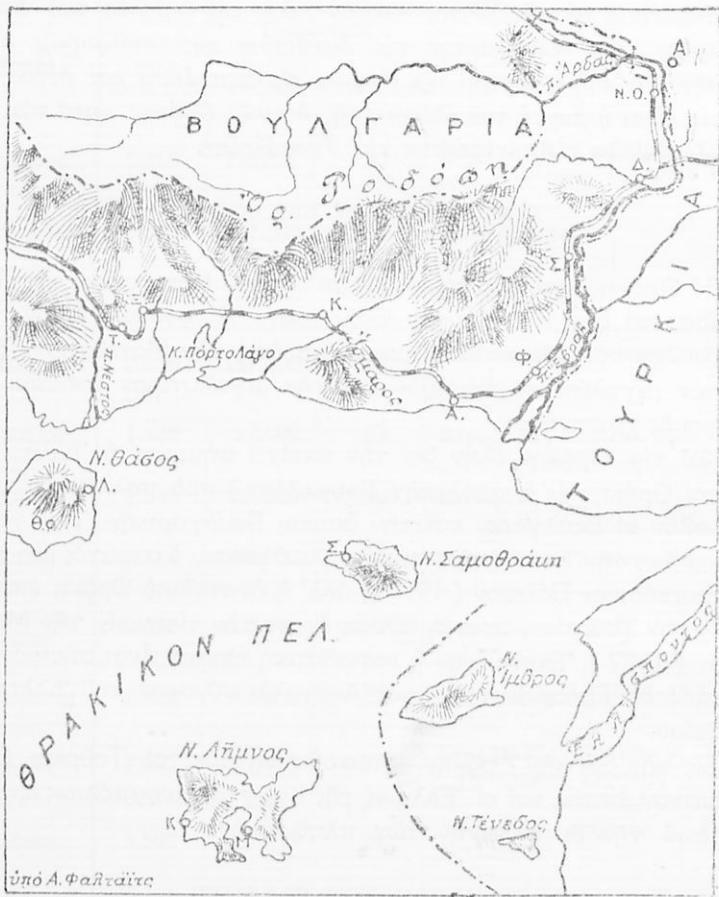
Καὶ τὴν Θράκην ὅλην δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὴν βορείαν Θράκην (Ἀνατολικὴν Ρουμελίαν) πρὸ πολλῶν ἐτῶν τὴν κατέλαβον οἱ Βούλγαροι καὶ τὴν ἔκαμαν Βουλγαρικήν. Τὴν νοτίαν Θράκην ἥως τὴν Τσατάλτζαν τὴν ἀπηλευθέρωσεν ὁ στρατός μας κατὰ τὸν Παγκόσμιον Πόλεμον (1919), ἀλλ’ ἡ ἀνατολικὴ Θράκη ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅταν ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν νίκην εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (1922). Ἐτσι μόνον ἡ νοτιοδυτικὴ Θράκη είναι σήμερον Ἑλληνική, ὁ δὲ Ἐβρος είναι τὸ πρὸς Ἀνατολὰς σύνορον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην κατοικοῦν καὶ ἀρκετοὶ Τούρκοι. Οὗτοι παρέμειναν, ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἑλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔξηρέθησαν ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν.

B'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει μὲ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ οἱ ὄροσειραι (Ροδόπη, Ἰσμαρος) ἐκτείνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν μεταξύ των ἐν λεκανοπέδιον, τὸ λεκανοπέδιον τῆς Κομοτινῆς.

Πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, τὴν δύποιάν διαρρέει ὁ "Ἐβρος" ποταμός. Ο μεγάλος αὐτὸς ποταμὸς ἔρχεται ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Θράκης. Δι' αὐτὸν ἡ κοιλάς του ἀποτελεῖ σπου-

106. Χάρτης τῆς δυτικῆς Θράκης (Κλίμαξ 1 : 2.000.000).

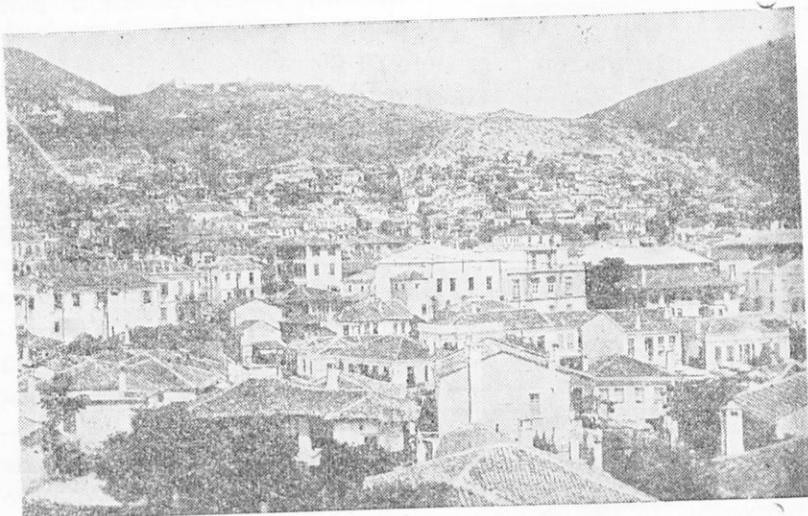
δαίαν δόδόν, τὴν δύποιάν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ σιδηρόδρομος Ἀλεξανδρουπόλεως - Ἀδριανούπολεως.

Ἡ παραλία τῆς δυτικῆς Θράκης ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν, ποὺς ἔχουν καὶ αἱ ὁροσειραί, καὶ εἰναι δύμαλή. Μόνον εἰς ἓν μέρος εἰσχω-

ρεῖ ἡ θάλασσα καὶ σχηματίζει τὸν κόλπον τοῦ Πύρτο Λάγου. Ἡ εἰσοδός του εἶναι στενή· ἐπειδὴ δὲ πολλὰ ποτάμια χύνονται εἰς αὐτὸν καὶ κάμνουν προσχώσεις, ὁ κόλπος μετεβλήθη εἰς λιμνοθάλασσαν. Ἐκεῖ ύπάρχει πλούσιον ιχθυοτροφεῖον.

Γ', ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

1. Η περιοχή της Ροδόπης.—Εις τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία πλατεῖα πεδιάς, ἣ ὅποια ἔχει τὸ ίδιον ἐδα-

107. Μερική ἀποψίς τῆς Εάνθης.

φός μετήν Ανατολικήν Μακεδονίαν καὶ τὸ ἴδιον κλῖμα (ἡπειρωτικόν). Δι’ αὐτὸν καὶ ἐδῶ παράγεται ἡ ἴδια ἐκλεκτὴ ποιότης καπνοῦ (μυρωδάτος) καὶ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν καπνῶν .

Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀκμάζουν ἡ Ξάνθη (27.000 κάτ.) καὶ ἡ Κομοτινή (32.000). Προπάντων φημίζονται τὰ καπνὰ τῆς Ξάνθης, τὰ ὅποια εἶναι περιζήτητα. Ἀλλ' ἡ περιοχὴ τῆς Κομοτινῆς εἶναι εὐφορωτάτη καὶ παράγει πολλὰ σιτηρά (σῖτον, σίκαλιν, κριθήν), λαχανικὰ καὶ ὄπωρικά. Αἱ πόλεις αὗται

ταὶ εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης - Ἀλεξανδρουπόλεως, ἔχουν δὲ συγκοινωνίαν καὶ μὲ τὸν λιμένα τοῦ Πόρτο Λάγου. Καὶ ἀπὸ τὰ δάση τῆς Ροδόπης ἔξαγουν πολλὴν ξυλείαν.

2. Η περιοχὴ τοῦ "Εβρου".— Εἰς τὸ Θρᾳκικὸν βαθύπεδον ὁ "Εβρος" ἔκαμε βαθείας προσχώσεις. Τὸ ἐδ αφ ὁ σ του εἰναι στρωμένον μὲ μαλακήν καὶ εὔφορον γῆν. Αἱ προσχώσεις αὗται ἔξακολουθοῦν, ἐπειδὴ δὲν διηυθετήθη ἀκόμη ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ. Ἀπὸ τὰς

συγχάς δὲ πλημμύρας μένουν μεγάλαι ἐκτάσεις πλησίον τοῦ "Εβρου" ἀκαλλιέργητοι.

Τὸ κλῖμα εἰς τὰ παράλια εἰναι θαλάσσιον, εἰς μέρη μάλιστα προφυλαγμένα ἀπὸ τὸν βορρᾶν εὐρίσκομεν πεῦκα καὶ ἐλαίας. Ἀλλ' εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βαθυπέδου τὸ κλῖμα εἰναι ἡπειρωτικὸν καὶ πολὺ ψυχρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα. Η θερμοκρασία εἰς τὸ Σουφλὶ καὶ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ 20 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Τὸ θέρος ὅμως εἰναι θερμόν, ὥστε τὸ κλῖμα εἰναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Δι' αὗτὸι περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Θράκης εἰναι γεωργοί, τῇ δὲ Θρά-

108. Χωρικὴ τοῦ Διδυμοτείχου ζυγίζει μὲ ἐγγωρίαν ξυλείην ζυγαριάν.

κη παράγει πολλὰ σιτηρά. Εἰς ύγρὰ καὶ βαλτώδη μέρη εύδοκιμεῖ καὶ τὸ βαμβάκι, τὸ ρύζι καὶ τὸ σησάμι.

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ "Εβρου" εύδοκιμεῖ πολὺ καὶ ἡ μορέα. Ἀπέραντοι μορεῶνες ἀπλώνονται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ τῆς Νέας Ὀρεστιάδος. Ἐκεῖ κάθε οἰκογένεια ἔχει τὸν μορεῶνα της, ὅπως ἀλλοῦ ἔχουν τὸ ἀμπέλι. "Οπως δὲ ἀλλοῦ κατὰ τὸν τρυγητὸν ὄλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, τρέχουν εἰς τὰ ἀμπέλια, ἔτσι εἰς τὰ μέρη αὐτά, κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον τρέχουν εἰς τοὺς μορεῶνας, διὰ νὰ κόψουν φύλλα καὶ νὰ θρέψουν τοὺς *μεταξοσκώληκας.

Η δυτική Θράκη ेρχεται πρώτη είς τήν παραγωγήν με τάξης είς ζλην τήν Έλλαδα. Εις τό Σουφλί μάλιστα (8.000 κάτ.) γίνεται μεγάλη ἀγορά κουκουλίων, είς δὲ τό Διδυμότειχον (8.000) υπάρχουν καὶ ἐργοστάσια μεταξωτῶν ύφασμάτων. Τό Διδυμότειχον ήτο κατὰ τήν βυζαντινήν ἐποχήν σπουδαία πόλις, διότι ήτο ὡχυρωμένον μὲ διπλᾶ τείχη (δίδυμον τείχος). Κατὰ τούς νεωτέρους χρόνους ὅμως ἀνεπτύχθη περισσότερον η Ἀλεξανδρούπολις (19.000 κάτ.), η δοποία ἑκτίσθη μετὰ τήν κατασκευήν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ είναι ὁ μόνος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς δυτικῆς Θράκης. Νέα πόλις είναι καὶ η Νέα Ορεστιάς (13.000), είς τήν ὅποιαν κατοικοῦν πρόσφυγες ἀπὸ τήν Ἀδριανούπολιν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Η δυτική Θράκη διαιρεῖται είς τρεῖς νομούς : 1) τὸν νομὸν Ξάνθης μὲ ἔδραν τήν Ξάνθην, 2) τὸν νομὸν Ροδόπης μὲ ἔδραν τήν Κομοτινήν, καὶ 3) τὸν νομὸν "Εβρου μὲ ἔδραν τήν Ἀλεξανδρούπολιν.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1936	Εἰδη καλλιεργείας					Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς
	Σιτηρά	*Οσπρια	Λαχανικά, γεώμητλα	Καπνός	Σησάμι		
	Σιτηρά					1,330.000	842.000.000
	*Οσπρια					60.000	36.500.000
	Λαχανικά, γεώμητλα					63.000	71.000.000
	Καπνός					230.000	480.000.000
	Σησάμι					90.000	25.000.000
	*Ἀμπελοί					34.000	40.000.000
Κτηνοτροφία : Αριθμὸς ζέφων ἔτους 1936	Βόες, ἀγελάδες καὶ βούβαλοι	*Ιπποι	Ημίονοι	Πρόβατα	Αἶγες	Χοῖροι	
	140.000	10.500	1.600	470.000	296.000	21.000	

Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν δλφ	κατά τ.χμ.	
Ξάνθης	1.750	90.000	61	Ξάνθη 27.
Ροδόπης	2.586	105.000	41	Κομοτινή 32.
"Εβρου	4.249	141.000	33	"Αλεξανδρούπολις 19, Σουφλί 8, Διδυμότειχον 8, Νέα Ορεστιάς 13.
"Ολη ἡ δυτ. Θράκη	8.585	336.000		

Άσκησεις. — 1. Σχεδίασε τὸ σχῆμα τῆς δυτικῆς Θράκης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸν τὰς πόλεις καὶ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀπὸ τὸν σταθμὸν τοῦ Νέστου ὧν τὴν Ἀδριανούπολιν. Σχεδίασε καὶ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην ὥστε τὴν Τσατάλτζαν. — 2. Τὰ χλωρὰ κοινονήλια, ποὺ παρήχθησαν τὸ 1936 εἰς δλητρὸν τὴν Ἑλλάδα, ἐξόγιζον 2.700.000 χιλιόγραμμα. Ἀπὸ αὐτὰ 600.000 χιλιόγραμμα παρήγαγεν ὁ τομὸς "Εβρου. Τί ποσοστὸν ἀπὸ δλόκληρον τὴν παραγωγὴν ἀναλογεῖ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν; — 3. Σύγκριε τὴν δυτικὴν Θράκην μὲ τὴν Ἡπειρον κατὰ τὴν ἔκτασιν, κατὰ τὴν παραγωγὴν καὶ κατὰ τὴν κτηροτορφίαν. — 4. Λιατὶ ἡ δυτικὴ Θράκη ἔχει διπλασίους βοῦς καὶ ἀγελάδας ἀπὸ τὴν Ἡπειρον, ἀλλὰ ἴμιονος 12 φορᾶς διλυγωτέρους ἀπὸ αὐτήν;

Γ'. Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. Ποίας χώρας βρέχει τὸ Αίγαιον πέλαγος πρὸς Βορρᾶν καὶ ποίας πρὸς Δυσμάς; Ποία ξένη χώρα ἔκτείνεται πρὸς Ἀρατολὰς τοῦ Αίγαιον; Ποῖαι νῆσοι κλείονται τὸ Αίγαιον πρὸς Νότον; — 2. Μὲ ποίας θαλάσσας συγκοινωνεῖ τὸ Αίγαιον πρὸς τὰ ΒΑ; Μὲ ποίας πρὸς τὰ ΝΔ καὶ ΝΑ; — 3. Ποῖαι νῆσοι ενδισκούνται εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ Αίγαιον; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖαι εἰς τὴν Τονγκίαν; — 4. Ὁρόμασε τὰς μεγαλυτέρας νήσους τοῦ Αίγαιον. — 5. Ποίας νήσους τοῦ Αίγαιον κατεῖχεν ἡ Ἰταλία καὶ μὲ ποῖον δρόμα τὰς διαχωρίουμεν;

Α'. ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ ΤΟ ΑΙΓΑΙΟΝ ΗΕΛΑΓΟΣ

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὁμοιάζει μὲν κλειστὴν θάλασσαν, διότι ἀπὸ τρεῖς μὲν πλευρὰς τὸ περιβάλλει ξηρά, ἀπὸ τὴν νοτίαν δὲ πλευράν του τὸ κλείει μία μακρὰ σειρὰ νήσων (Κύθηρα - Ἀντικύθηρα - Κρήτη-Κάσος - Κάρπαθος - Ρόδος).

Τὸ πέλαγος αὐτὸν φαίνεται ὡς νὰ εἶναι σπαρμένον μὲν νήσους. Πόθεν λοιπὸν προέρχεται τὸ πλῆθος αὐτὸν τῶν νήσων ;

Κάποτε ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἡνωμένη μὲ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου σήμερον εἴναι τὰ νερά τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὑπῆρχε ξηρά. Ἄλλ' ἡ ξηρὰ αὐτὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔχαμήλωσεν, « ἐβούλιαξε »· τὰ νερά τῆς θαλάσσης ἐσκέπασαν τὰ χαμηλότερα μέρη· τὰ ὑψηλότερα, καθὼς καὶ τὰ βουνά, ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὰ εἶναι αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου.

Β'. ΑΙ ΠΑΡΑΛΙΑΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καθὼς εἴπομεν, εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ νήσους. Αἱ νῆσοι αὗται ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ γέφυραν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ διευκολύνουν πολὺ τὰ ταξείδια. Ἔτοι τὸ πέλαγος αὐτό, ἀντὶ νὰ χωρίζῃ, ἔνωνει τὰ χώρας, ποὺ βρέχει μὲ τὰ νερά του.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου εἶναι πλούσια εἰς κόλπους καὶ τὰ πλοϊα εύρισκουν ἀσφαλεῖς λιμένας. Ἔτοι ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον διευκολύνονται καὶ πολλοὶ ἐμπορικοὶ λιμένες ὀνειπτύχθησαν εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου (Πειραιεύς, Βόλος, Θεσσαλονίκη, Καβάλα κ.τ.λ.)

Ἐπὶ πλέον τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι μὲν κλειστὴ θάλασσα, ἀλλ' ἔχει τρεῖς φυσικὰς ἔξοδους· ἡ μία εἶναι εἰς τὰ ΒΑ πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ αἱ ἄλλαι δύο εἰς τὰ ΝΑ καὶ εἰς τὰ ΝΔ πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἔτοι τὸ Αἰγαῖον ἀποτελεῖ μίαν μεγάλην ὁδόν, ἡ ὅποια συνδέει τὴν Μεσόγειον μὲ τὸν Εὔξεινον Πόντον. Ἡ γεωγραφικὴ λοιπὸν θ ἐ σ ι σ τοῦ Αἰγαίου συντελεῖ, ὥστε νὰ εἶναι τοῦτο ἡ σπουδαιοτέρα θάλασσα τῆς Ἑλλάδος.

Γ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ἀναλόγως τῆς θέσεως, τὴν ὅποιαν ἔχουν αἱ νῆσοι εἰς τὸ Αι-

γαῖον, τὰς διαιροῦμεν εἰς βορείας, εἰς δυτικάς, εἰς ἀνατολικὰς καὶ εἰς νοτίας νήσους.

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ βορείου Αἰγαίου εἶναι πέντε: ἡ Θάσος (15.000⁺ κάτ.), ἡ Σαμοθράκη (4.000), ἡ Λήμνος (28.000), ἡ Ἰμβρος (10.000) καὶ ἡ Τένεδος (3.000).

Τὸ κλῖμα εἰς τὰ βόρεια τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρόν, ἐπειδὴ ἐπικρατοῦν οἱ ψυχροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι.

Ἐνεκα τούτου εἰς τὰς νήσους αὐτὰς μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀειθαλῆ φυτά, καθὼς ἡ λεμονέα καὶ ἡ πορτοκαλέα, δὲν εὑδοκιμοῦν.

109. Σπίτι χωρικὸν τῆς Λήμνου μὲ «ἀξάτα» (ἔξωστην) καὶ «κουβούκλι » διὰ τὸν φοῦρνον.

Ἡ Θάσος καὶ ἡ Σαμοθράκη εἶναι πολὺ δρειναί. Τὰ βουνά των εἰναι ύψηλὰ καὶ τὰ στολίζουν ὥρατα. Δάση ἀπὸ πεύκα, πρίνους, ἔλατα καὶ δρῦς. Δι’ αὐτὸν οἱ κάτοικοι των, πρόπαντων τῆς Σαμοθράκης, ζοῦν κυρίως ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῶν ξυλανθράκων. ᩴ Θάσος ἔχει καὶ λευκότατα μάρμαρα καὶ μεταλλεύματα ψευδαργύρου. Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς εἶναι ἡ Παναγία καὶ ὁ Θεολόγος (2.500) καὶ τὰ Λιμενάρια (2.500).

Ἡ Λήμνος ἔχει βουνά χαμηλά, ἀλλ’ εἶναι τελείως γυμνὰ ἀπὸ δάση· διότι οἱ κάτοικοι της τρέφουν πολλὰ ποιμνια καὶ προτιμοῦν νὰ ἔχουν βοσκοτόπους. Εἰς τὰς κοιλάδας εύδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἅμπελος, ἡ συκῆ καὶ ἡ ἀμυγδαλῆ, εἰς δὲ τὰ πεδινὰ μέρη παράγεται κριθή καὶ βάμβαξ ἀρίστης ποιότητος. Ἔκλεκτὸν εἶναι καὶ τὸ μέλι τῆς Λήμνου.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ Κάστρον (3.500). Εἰς τὴν νοτίαν πλευράν της ὑπάρχει ἔνας μεγάλος καὶ ἀσφαλής λιμήν, ὁ λιμὴν τοῦ Μούδρου. Αὐτὸς κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἐχρησίμευσεν ὡς δρμητήριον τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Αἱ δύο ἄλλαι νῆσοι, ἡ Ἰμβρος καὶ ἡ Τένεδος, ἔχουν μὲν Ἑλληνικώτατον πληθυσμόν, ὅλῃ ἀνήκουν τώρα εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ Ἰμβρος παράγει τὰ ἴδια προϊόντα μὲ τὴν Λῆμνον, ἡ δὲ Τένεδος παράγει κυρίως οἶνον.

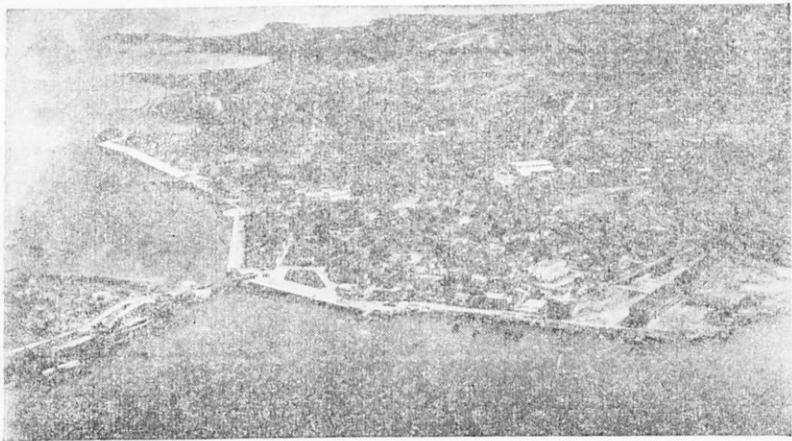
2. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ Αἰγαίου πελάγους περιλαμβάνει τὴν Εὔβοιαν καὶ δύο συμπλέγματα νήσων, τὰς βορείας Σποράδας καὶ τὰς Κυκλαδας.

1. Ἡ Εὔβοια.

(165.000 κάτοικοι)

Μία στενή λωρίς θαλάσσης χωρίζει τὴν Εὔβοιαν ἀπὸ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ὁ πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου. Τὸ πλάτος του είναι 40

110. Η Χαλκίς ἀπὸ τὸ στενὸν τοῦ Εὐρίπου μὲ τὴν κινητὴν γέφυραν
(^{ἀπὸ ἀεροπλάνου}).
(*Φωτογρ. Τολογρ. Υπηρ. Συγκοινωνίας*)

μέτρων καὶ τὸ βάθος του $8\frac{1}{2}$ μέτρων. Δι' αὐτὸν κατεσκεύασαν ἐκεῖ μίαν σιδηρᾶν γέφυραν καὶ ἔτοι ἡ νῆσος ἐνώνεται μὲ τὴν ἀπέναντι ξηράν.

Ἡ γέφυρα αὐτὴ είναι κινητή, δηλ. ἀνοίγει καὶ κλείει· ἔτοι ἀφή-

νει τὰ πλοια νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος τοῦ Εύβοϊκοῦ κόλπου εἰς τὸ ἄλλο. Συμβαίνει ὅμως ἐκεὶ ἔνα περίεργον φαινόμενον : ἐπὶ 6^{1/2}, ὥρας τὰ νερά τρέχουν ὡς ποταμὸς ὁρμητικὸς ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Εύβοϊκοῦ πρὸς τὸ νότιον καὶ ἐπὶ ἄλλας 6^{1/2}, ὥρας ἀναβαίνουν ἀντιθέτως ἀπὸ τὸ νότιον μέρος πρὸς τὸ βόρειον. Δι’ αὐτὸ τὰ πλοια εἶναι ύποχρεωμένα νὰ περιμένουν, ἔως ὅτου ἡρεμήσουν τὰ νερά καὶ ἀλλάξῃ τὸ ρεῦμα. ”Αλλως δὲν ἡμποροῦν νὰ περάσουν. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται παλιρροια.

”Οπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης (βλ. εἰκ. 59), ἡ Εύβοια ὁμοιάζει κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ ἑδάφους μὲ τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν ‘Ελλάδα. Είναι μὲν ὁρεινή, ὅλη ἔχει καὶ μικρὰς καὶ εὐφόρους πεδιάδας. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπ’ αὐτὰς εἶναι ἡ πεδιάς τῆς Χαλκίδος, ἡ ὁποία μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται Ληγλάντιον πεδίον, καὶ ἡ πεδιάς τοῦ Εηροχωρίου. Ἐκεῖ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὰ σιτηρά, τὰ ὄστρια, τὴν ἄμπελον, τὴν ἑλαίαν, τὴν συκῆν, τὴν λεμονέαν καὶ τὴν πορτοκαλέαν. Ἐκεκτοὶ εἶναι οἱ οἰνοὶ τῆς Χαλκίδος, περίφημα τὰ σύκα τῆς Κύμης, ἄφθονα δὲ τὰ καρύδια καὶ τὰ λεμόνια ὅλης τῆς νήσου.

Τὰ ὄρη τῆς Εύβοίας εἶναι ύψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα (*Δίρφυς, Όχη, Κανδήλι*). Τὰ περισσότερα στολίζονται μὲ ὠραῖα δάση, ἔχουν δὲ καὶ βοσκὴν διὰ τὰ ποιμνια. Προπάντων ἡ περιοχὴ τῆς Καρύστου προμηθεύει πολλὰ σφάγια εἰς τὴν ὀγοράν τῶν Ἀθηνῶν.

111. Χωρικὴ τῆς Ἀγίας Ἀγνης, μὲ τὴν πολυκέντητον τοπικὴν ἐνδυμασίαν.

(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

Καὶ ὀρυκτὰ ἔχουν τὰ βουνὰ τῆς Εύβοίας πολλά, καθὼς π.χ. λιγνίτην εἰς τὴν Κύμην καὶ τὸ Ἀλιβέριον, λευκόλιθον εἰς τὴν Λίμνην, χρώμιον κ.τ.λ.

Καθὼς εἴδομεν, ἡ Εύβοια εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εύριπου πλη-

σιάζει τόσον πολύ πρὸς τὴν Στερεάν, ὡςτε μὲν γέφυραν ἔνωνεται μὲ αὐτήν. Δι' αὐτὸ δόλαι αἱ δόδοι τῆς νήσου διευθύνονται πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ ἐκεῖ ἀνεπτύχθη ἢ μεγαλυτέρα τῆς πόλις, ἢ Χαλκὶς (26.000 κάτ.).

Εἰς αὐτὴν συγκεντρώνονται τὰ περισσότερα προϊόντα τῆς νήσου καὶ στέλλονται, εἴτε μὲ τὰ πλοϊα εἴτε μὲ τὸν σιδηρόδρομον, εἰς ἄλλας πόλεις, διότι ἡ Χαλκὶς ἔχει καὶ σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὰς Ἀθήνας. Εἶναι δὲ ὥραία πόλις μὲ δροσερὸν κλῖμα. Ἡ κίνησίς της αὐξάνει κατὰ τὸ θέρος, ἐπειδὴ πολλοὶ πηγαίνουν τότε εἰς τὴν Αἰδηψὸν διὰ λουτρά.

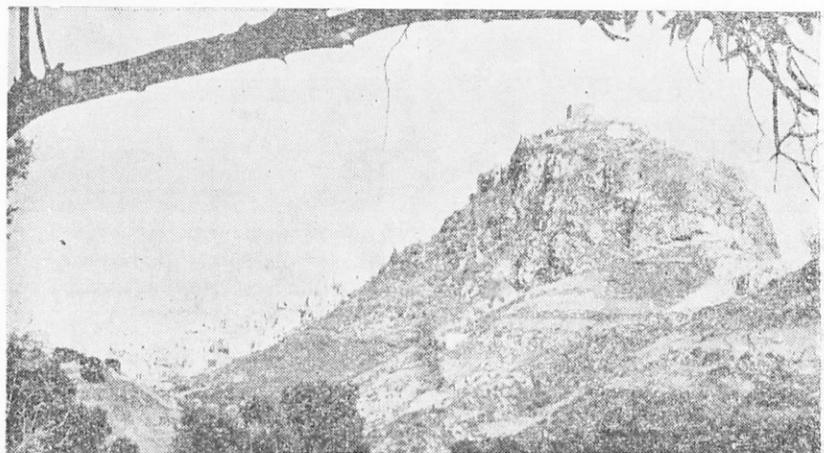
Αἱ κυριώτεραι κωμωπόλεις τῆς νήσου εἰναι : ἡ Κύμη (4.000), ἡ Ἰστιαία (Ξηροχώριον 5.000), ἡ Λίμνη (4.000), ἡ Ἄγια Άννα, τὸ Ἀλιβέριον (3.000), ἡ Κάρυυστος (3.000).

Ἡ Εύβοια ἀποτελεῖ ἴδιαίτερον νομόν, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκουν καὶ αἱ βόρειαι Σποράδες.

2. Αἱ βόρειαι Σποράδες.

(13.500 κάτοικοι)

Πρὸς Βορρᾶν τῆς Εύβοιάς εὑρίσκονται διάφοροι νῆσοι. Αἱ με-

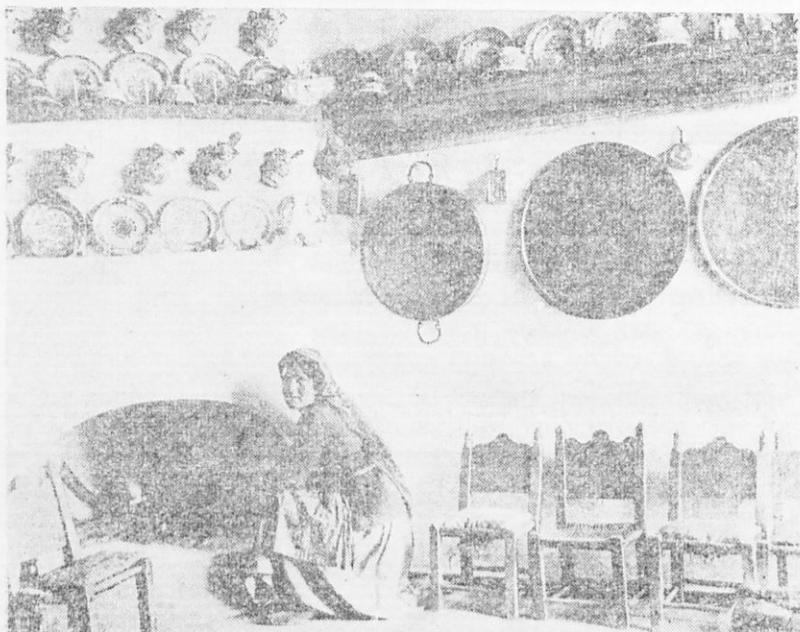

112. "Ληφίς τῆς Σκύρου.

γαλύτεραι ἀπό αὐτὰς είναι ἡ Σκῦρος (4.000 κάτ.), ἡ Σκόπελος (3.500) καὶ ἡ Σκίαθος (3.500).

Αἱ νῆσοι αὗται είναι βραχώδεις, ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει χῶμα είναι πολὺ εὔφοροι. Τὰ προϊόντα των είναι οἰνος, ἔλαιον καὶ δπωρικά. Προπάντων τὰ ἀχλάδια τῆς Σκοπέλου είναι περίφημα, καθὼς καὶ τὸ τυρί τῆς Σκύρου.

Ἡ Σκῦρος φημίζεται καὶ διὰ τὰ σπίτια της, τὰ ὅποια είναι μὲν

113. Ἐσωτερικὸν Σκυριανοῦ σπιτιοῦ μὲ τὰ ὥραῖα καὶ χαρακτηριστικὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη, προιόντα τῆς τοπικῆς λαϊκῆς βιοτεχνίας.

(Φωτογραφία Ν. Ζωγράφου)

μικρά, ἀλλ' ἔχουν ὥραίαν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν. Καὶ τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ σκεύη των, καθὼς καὶ τὰ κεντήματα, είναι δείγματα ὥραίας λαϊκῆς τέχνης.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων αὐτῶν ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ἄλιείαν, θέριός τῶν ἀστακῶν.

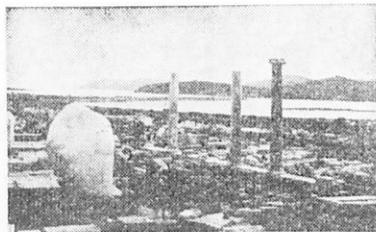
3. Αἱ Κυκλάδες.

(126.000 κάτοικοι).

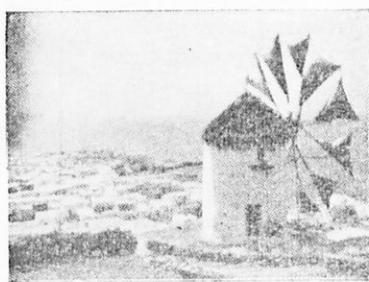
1. Εἰς πολὺν διεύθυντιν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν ενδίσκονται αἱ Κυκλάδες νῆσοι; Ποτὸρ μέρος τοῦ Αιγαίου πελάγους κατέχονται; — 2. Εὗρε τὴν νῆσον Σέργον καὶ ὄντας τὰς μεγαλυτέρας ἀπὸ τὰς Κυκλάδας νῆσους.

α') "Ο νομα.

Πλησίον τῆς Σύρου ύπαρχει μία μικρά νῆσος, ἡ Δῆλος. Τὴν νησίδα αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες τὴν ἔθεώρουν ίεράν, διότι ἐπίστευον, ὅτι εἰς αὐτὴν ἐγεννήθησαν δύο θεοί, δὲ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἀρτεμίσι. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλαι αἱ ἄλλαι νῆσοι ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ κύκλου γύρω εἰς τὴν ίεράν νῆσον, δι' αὐτὸ τὰς ὀνόμασαν Κυκλάδας.

114. Ἐρείπια τῆς Δήλου.

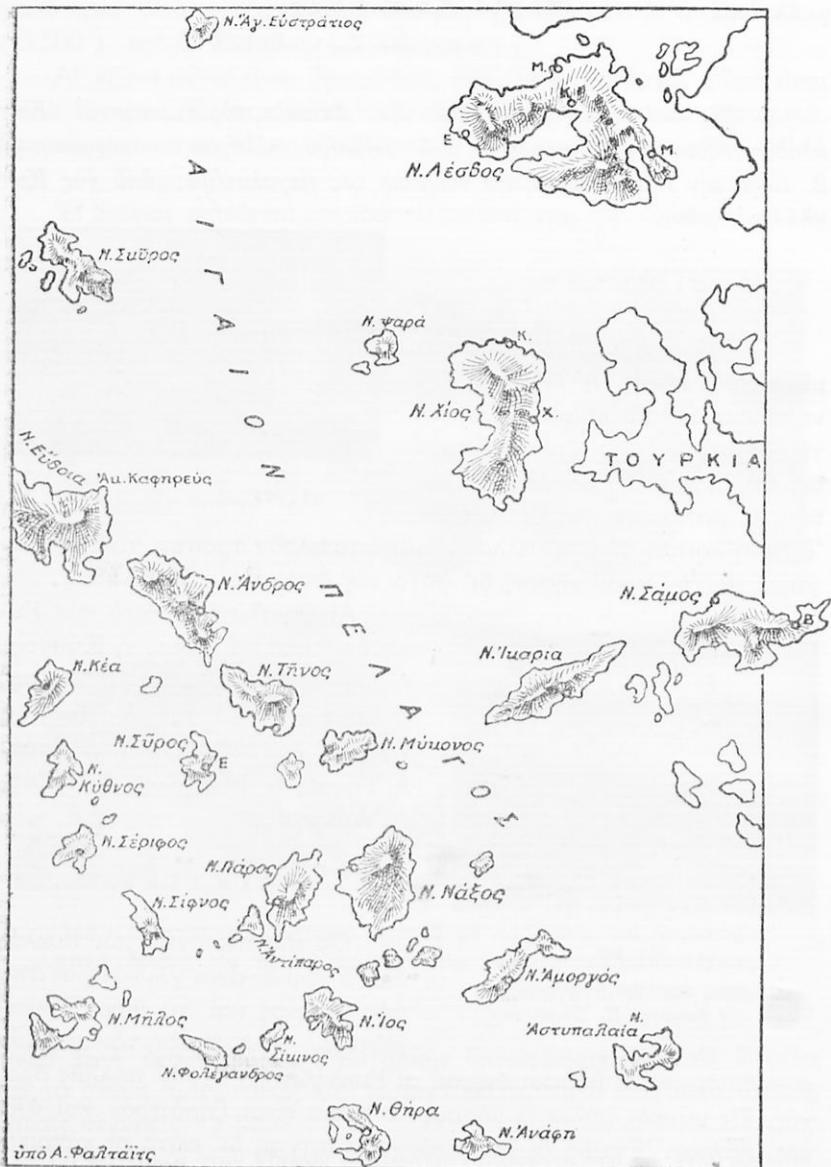

115. Ἡ Μύκονος
μὲ τοὺς ὀρατοὺς ἀνεμομύλους.
(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

Φυσοῦν συχνὰ οἱ βόρειοι ἄνεμοι, αἱ Κυκλάδες δὲν ἔχουν πολλὰς βροχάς. Εἰς μερικὰς μάλιστα νῆσους τὸ κλῖμα εἶναι ξηρότερον καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ύπαρχουν πηγαί, δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι εἰς τὰς περισσοτέρας νῆσους μαζεύουν τὸ ὄδωρ τῆς βροχῆς εἰς στέρνας.

β') Κλῖμα.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κυκλάδων ὁ χειμὼν εἶναι γλυκύτερος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ θέρος δροσερώτερον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸν χειμῶνα

116. Χάρτης των Κυκλαδών.

Εἰς τὰς Κυκλαδας ἔκτὸς τῆς ἑλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ἐσπερι-
δοειδῶν εύδοκιμεῖ ἥ σταφιδάμπτελος· τὴν καλλιεργοῦν κυρίως εἰς τὴν
Νάξον, τὴν μεγαλυτέραν ἀπὸ τὰς Κυκλαδας.

γ') Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.

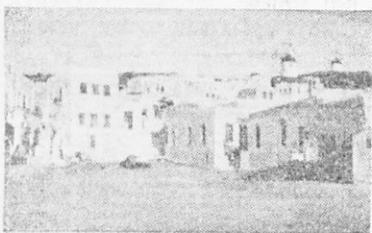
Αἱ Κυκλάδες εἶναι ὁρειναὶ καὶ πετρώδεις· δι' αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ
τοὺς κατοίκους των γίνονται ναυτικοὶ καὶ ἀλιεῖς. "Οσοι καταγίνον-
ται μὲ τὴν γεωργίαν καλλιεργοῦν τὴν κριθήν καὶ τὸν σῖτον, τὰ ὅ-

117. Ἡ Τῆνος μὲ τὴν Μονὴν τῆς Εὐαγγελιστρίας (ἀπὸ ἀερο-
πλάνον), ὅπου κατ' ἔτος συρρέουν χιλιάδες προσκυνητῶν.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπονομ. Συγκοινωνίας)

σπρια, ἵδιως τὰ ρεβίθια, τὴν ἄμπελον, τὸν καπνὸν καὶ τὰ λαχανικά. Τὰ λαχανικὰ μάλιστα τῆς Σύρου γίνονται πρώιμα καὶ τὰ πωλοῦν μὲ καλὴν τιμὴν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἶνοι τῆς Νάξου καὶ τῆς Σαντορίνης, τὰ πορτοκάλια καὶ μανδαρίνια τῆς Ἀνδρου, ἥ φάβα τῆς Σαντορίνης, τὸ τυρί τῆς Νάξου, τῆς Ἀμοργοῦ καὶ τῆς Μυκόνου.

Πολλοί ἀπό τοὺς κατοίκους εύρισκουν ἔργασίαν καὶ εἰς τὰ λατο-
μεῖα καὶ τὰ μεταλλεῖα τῶν νήσων. Διότι πολλαὶ ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν
ὑπὸ τὸ ἔδαφός των πολλά καὶ διάφορα ὄρυκτά. Π.χ. εἰς τὴν Νάξον
ἔχάγουν σμύριδα, ἡ ὅποια εἶναι μοναδικὴ εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὴν Σέ-
ριφον, τὴν Κύθον καὶ τὴν Σίφον έχάγουν μεταλλεύματα σιδήρου,
εἰς τὴν Σίφον καὶ τὴν Μύκονον μεταλλεύματα μολύβδου, εἰς τὴν
Μῆλον θεῖον καὶ μυλόπτερες, εἰς τὴν Πάρον λευκά μάρμαρα κλπ.

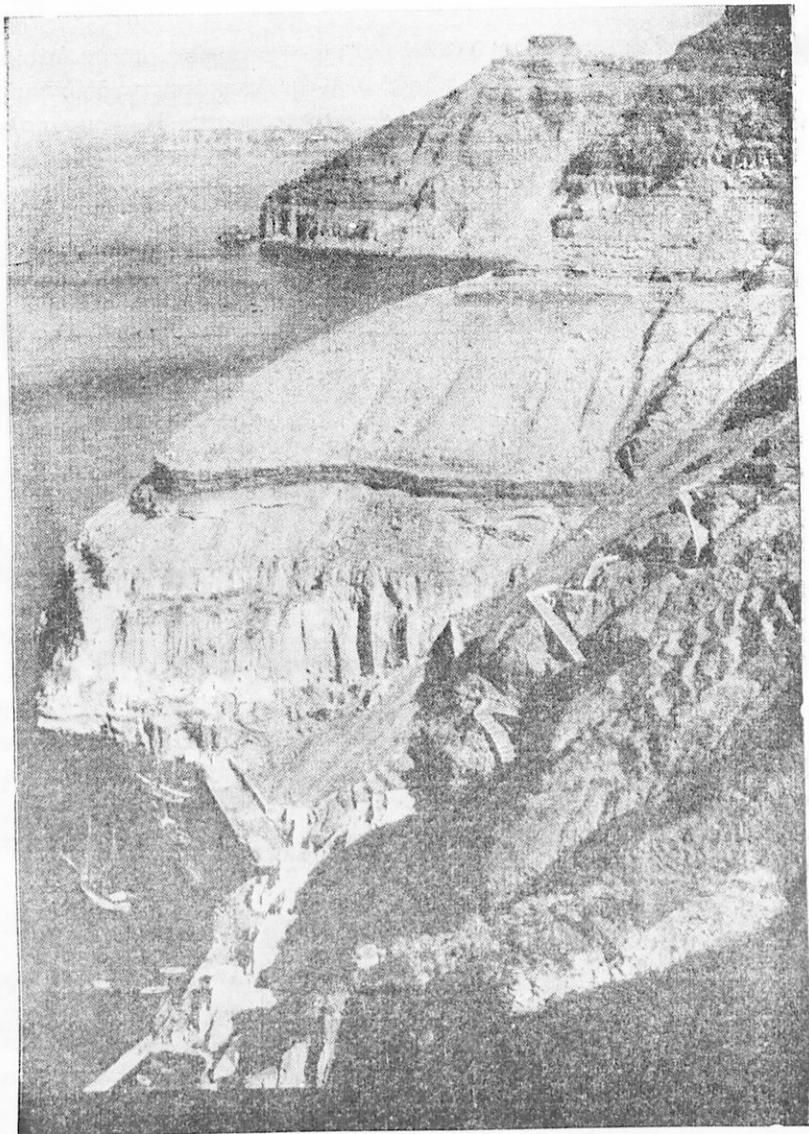
118. Σίφωνος. Τὰ σπίτια εἰς τὰς Κυκλαδικές ἔχουν ἐπίπεδον στέγην (δῦμα), στρωμένην μὲν πηλὸν καὶ εἶναι κατάλευκα.

γῆς, ἀπὸ τὸ ὅποιον, ὡς ἀπὸ μίαν καπνοδόχον, βγαίνουν καπνὸς καὶ δέρια πνιγηρά· κάποτε καὶ στάκτη καὶ πέτρες καυτές ἐκσφενδονίζονται καὶ πίπτουν μακρὰν ὡς βροχή. Τότε λέγομεν, ὅτι τὸ ἥφαίστειον ἐνεργεῖ ἡ εύρισκεται ἐν ἐκρήνῃ εἰς τὸν 1925, τὸν 1928 καὶ τὸν 1939.

8') 'Ο πληθυσμὸς τῶν Κυκλαδῶν.

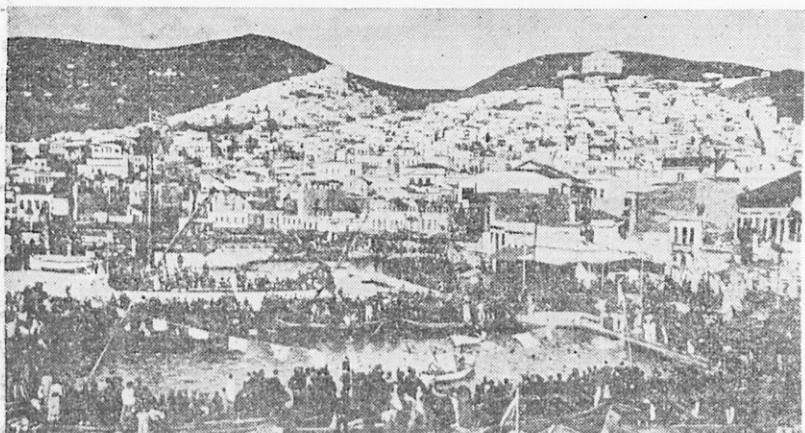
Μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἕκτασιν ἀπὸ ὅλας τὰς Κυκλαδας εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἡ **Νάξος** (20.000 κάτ.), ἀκολουθοῦν δὲ κατὰ σειρὰν ἡ **Ανδρος** (18.000), ἡ **Τήνος** (12.000), ἡ **Πάρος** (10.000), ἡ **Μῆλος** (5.000), ἡ **Αμοργὸς** (3.000).

Περισσότερους ὅμως κατοίκους ἔχει ἡ **Σύρος** (28.000), ἡ ὅποια ἔχει καλὸν λιμένα καὶ θέσιν κεντρικὴν ἀνάμεσα εἰς τὰς Κυκλαδας. Δι' αὐτὸν ἡ **Ερμούπολις** (17.000), ἡ πρωτεύουσα τῆς Σύρου, εἶναι κέντρον ἐμπορικῆς καὶ ναυτιλιακῆς κινήσεως, καὶ πρωτεύουσα ὁλοκλήρου τοῦ νομοῦ Κυκλαδῶν. Ἀλλοτε μάλιστα δὲ λιμήν τῆς

119. Ο λιμήν τῆς Θήρας, ἀπὸ τὸν ὄποῖον ἀναβαίνουν εἰς τὰ χωρία
μὲν σκαλοπάτια. Εἰς τὰ σκοτεινόχρωμα τοιχώματα διακρίνονται τὰ
διάφορα στρώματα τῆς λάβας. (Φωτογραφία Νέλλυ)

Σύρου ἀπετέλει σπουδαῖον σταθμὸν τῆς συγκοινωνίας, εἰς τὸν δποῖον προσήγγιζαν καὶ πολλὰ ξένα πλοῖα· ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἀνεπτύχθη ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς, ἡ κίνησις τῆς Σύρου ὠλιγόστευσεν. Ἡ Ἐρμούπολις εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικῶς καὶ ἔχει εὔρυχωρον λιμένα. Ἔχει ναυπηγεῖα καὶ δεξαμενάς, εἰς τὰς ὄποιας καθαρίζονται καὶ μεγάλα ἀτμό-

120. Ἡ Ἐρμούπολις.

πλοια, ἔχει δὲ καὶ πολλὰ ἐργοστάσια, καθώς ὑφαντουργεῖα, βυρσοδεψεῖα, ύαλουργεῖα, ἐργοστάσια κατασκευῆς λουκουμίων κ.ἄ.

Πυκνὸν πληθυσμὸν (10.000) ἔχει καὶ ἡ **Θήρα**, διότι ἔχει ἔδαφος πολὺ εὔφορον καὶ εἶναι ὅλη κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλια.

3. ΟΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ ἀστολικοῦ Αἰγαίου εἶναι 4 : ἡ **Λέσβος** (155.000 κάτοικοι), ἡ **Χίος** (67.000), ἡ **Σάμος** (60.000) καὶ ἡ **Ίκαρία** (12.000).

1. Ἡ Λέσβος.

Ἡ Λέσβος, ἐνῷ κατὰ τὴν ἔκτασιν εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὸ ἥμισυ τῆς Εύβοίας, κατὰ τὸν πληθυσμὸν εἶναι ἴση μὲ αὐτήν, διότι δὲν εἴναι τόσον δρεινή, ὃσον ἡ Εύβοια. Τὸ ὑψηλότερον ὅρος της, ὁ **Ολυμ-**

πος, είναι χαμηλότερον ἀπό τὸν Ὑμηττόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος τῆς Λέσβου είναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινὸν καὶ πολὺ εὔφορον, δι’ αὐτὸν ἡ νῆσος αὐτὴ ἡμπορεῖ νὰ συντηρῇ πυκνὸν πληθυσμόν. Ἐπειδὴ καὶ τὸ κλῖμα τῆς είναι γλυκύ, ὅλη ἡ νῆσος είναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαίας, πεῦκα, βαλανιδίες καὶ ἄλλα δένδρα. Ἡ ἑλαία φυτρώνει μόνη της εἰς τοὺς λόφους καὶ ἀποτελεῖ δόλοκληρα δάση. Ὡραῖον θέαμα παρουσιάζουν προπάντων οἱ κόλποι τῆς Γέρας καὶ τῆς Καλλονῆς, ἐπειδὴ τοὺς περιστοιχίζουν καταπράσινοι λόφοι. Ἡ Λέσβος παράγει σιτηρά πολλά, ὅσπρια, ἄφθονον ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, μέταξαν. Πολλὰ είναι καὶ τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ἀλιείας, καθώς καὶ τὰ ὄρυκτὰ (μόλυβδος, λευκόλιθος).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Μυτιλήνη** (27.000 κάτ.) συγκεντρώνει ὅλην τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν. Αὕτη καθώς καὶ τὸ **Πλωμάριον** (7.000), ἔχει καὶ μεγάλα ἐργοστάσια ἐλαιοιυργίας καὶ σαπωνοποιίας. Πολλαὶ καὶ σπουδαῖαι είναι καὶ αἱ ἄλλαι κωμοπόλεις τῆς νήσου: Ἡ Ἐρεσσός, ἡ Καλλονή, ἡ Ἀγιάσος, ἡ Μήθυμνα καὶ ὁ Πελύχνιτος (7.000), ὅπου ὑπάρχουν σπουδαῖαι ἴαματικαὶ πηγαὶ καὶ μεγάλη ἀλυκή.

2. Ἡ Χίος.

Ἡ Χίος είναι περισσότερον ὄρεινὴ καὶ πετρώδης ἀπὸ τὴν Λέσβον, ἀλλ’ ἔχει πολλὰς εὐφόρους κοιλάδας. Δι’ αὐτὸν καὶ αὐτὴ ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν. Είναι δὲ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πολὺ φιλόπονοι καὶ καλλιεργοῦν τὸ ἔδαφος καλῶς.

Τὸ κλίμα τῆς Χίου είναι γλυκύ. Δι’ αὐτὸν εύδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἐλαία, ἡ λεμονέα, ἡ ἀμυγδαλῆ καὶ τὰ ἄλλα ὄπωροφόρα. Προπάντων τὰ πεδινὰ μέρη τῆς δυτικῆς παραλίας στολίζονται μὲ κήπους ἀπὸ πορτοκαλέας καὶ μανδαρινέας καὶ ἄλλα δένδρα.

Εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς νήσου (**Μαστιχοχώρια**) φύεται

121. Ὁ ἀνδρικὸς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον.

(*"Egion Tóμπον"*)

ἐν εἰδος σχίνου, ἀπὸ τὸ ὄποιον ἔξαγεται ἡ περίφημος μαστίχα τῆς Χίου. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν καὶ τὰ σιτηρὰ καὶ τὴν ἄμπελον.

Ἡ ὥραία πρωτεύουσα τῆς νήσου **Χίος** ἢ **Χώρα** (25.000 κάτ.) ἔχει καλὸν λιμένα καὶ ἐργοστάσιον ἐλαιουργίας καὶ κατασκευῆς γλυκῶν. Κωμοπόλεις ἡ νῆσος ἔχει πολλάς, καθὼς τὰ **Καρδάμυλα** (5.500 κάτ.) καὶ τὴν **Βολισσόν**.

Οἱ Χῖοι διεκρίθησαν ἀνέκαθεν ὡς ἔμποροι. Ὁ Ἀνδρέας Συγ-

122. Ὁ λιμὴν τῆς Χίου (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

γρός, ὁ ὄποιος ἐπλούτισε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἔκαμε τόσας εὐεργεσίας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλοι, κατήγετο ἀπὸ τὴν Χίον. Ἀπὸ τὴν Χίον δὲ κατήγετο καὶ ὁ σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδαμάνθιος Κοραῆς.

Εἰς τὰ ΒΑ τῆς Χίου εύρισκονται αἱ μικραὶ νῆσοι **Οἰνοῦσαι**. Οἱ κάτοικοι των (2.500) εἶναι καλοὶ ναυτικοί.

Εἰς τὰ ΒΔ τῆς Χίου εύρισκεται ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος νῆσος **Ψαρὰ** μὲ 800 μόνον κατοίκους. Ἀλλοτε ὅμως τὰ Ψαρὰ εἶχον πολυάρι-

θμον ναυτικὸν καὶ μὲ αὐτὸ τὴν ἡγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821, ὅπως ἡ "Υδρα καὶ αἱ Σπέτσαι, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πυρπολητὴς Κανάρης ἦτο Ψαριανός.

3. Ἡ Σάμος.

Στενὸς πορθμὸς χωρίζει τὴν Σάμον ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν τούτοις οἱ Σάμιοι τὸ 1821 κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τοὺς Τούρκους, ποὺ ἐπεχείρησαν νὰ ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν νῆσον τῶν, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν. Δι' αὐτὸ ἡ Σάμος ἀπὸ τὸ 1832 ἕως τὸ 1912 ἦτο μὲν ὑποτελής εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἀπετέλει αὐτόνομον ἡγεμονίαν. Τέλος τὸ 1912 ἦνώθη μὲ τὴν Ἑλλάδα μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας νῆσους.

Ἡ Σάμος εἶναι πολὺ μικροτέρα ἀπὸ τὴν Χίον, ἀλλ' ἔχει πυκνότερον πληθυσμὸν (57.000). Ἀν καὶ ἔχει ύψηλὰ ὅρη (Κερκητεύς, 1440 μ.), εἶναι ὅλη κατάφυτος. Παντοῦ βλέπει κανεὶς ἐλαιῶνας καὶ ἀμπέλους καὶ δάση τοεύκων καὶ δρυῶν. Προπάντων καλλιεργεῖται ἡ πεδιὰς τοῦ Μαραθοκάμπου. Τὰ προϊόντα τῆς εἶναι πολλὰ καὶ ἐκλεκτά : οἶνος μοσχάτος, μυρωδάτος καπνός, ἔλαιον καὶ ἐσπεριδοειδῆ.

Λιμένες ἐμπορικοὶ εἶναι κυρίως τρεῖς : ὁ Λιμὴν Βαθέος (7.000 κάτ.), τὸ Καρλόβασι (5.000) καὶ τὸ Τηγάνιον (3.000). Ὁ λιμὴν Βαθέος εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ ἔχει τὸν εύρυχωρότερον λιμένα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ Βαθὺ ὑπάρχουν καπνεργοστάσια, εἰς δὲ τὸ Καρλόβασι βυρσοδεψεῖα.

4. Ἡ Ἰκαρία.

Ἡ Ἰκαρία κεῖται πρὸς Δυσμὰς τῆς Σάμου καὶ ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, χωρὶς καλούς λιμένας. Εἶναι νῆσος δρεινὴ καὶ κατάφυτος ἀπὸ πεῦκα· δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν ξυλανθράκων. Τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι ὄπωρικά, σῦκα, οἶνος, ὀλίγοι δημητριακοὶ καρποὶ καὶ μέλι. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ προϊόντα αὐτὰ εἶναι ὀλιγοστά, διὰ τοῦτο ἡ Ἰκαρία ἔχει ὀλίγους κατοίκους (12.000).

('Επιφάνεια : 2.680 τ. χλμ. Κάτοικοι 122.000)

1. Ενδε εἰς τὸν χάρτην τὰς νήσους Ρόδον, Κάρπαθον καὶ Κάσον καὶ ὄνομασε τὰς ἄλλας νήσους, αἱ δόποιαι περιλαμβάνονται μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Σάμου. Ενδε καὶ τὸ Καστελλόριζον. — 2. Εἰς πολὺν διεύθυνσιν ἀπὸ τὰς Κυκλαδας ενδίσκεται τὸ σύμπλεγμα αὐτὸν τῶν νήσων ; Ποῖον μέρος τοῦ Αἰγαίου πελάγους κατέχει τοῦτο ; — 3. Ποία χώρα ενδίσκεται πρὸς Α τῆς Δωδεκανήσου ; — 4. Ενδε τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα (ἀπέναντι τῆς Λέρου). Ποία μεγάλη ναυμαχία ἔγινεν εἰς τὸν κόλπον αὐτὸν κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα ;

α') "Όνομα καὶ ίστορία

Πρὸς Νέτον τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἰκαρίας τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι ἐσπαρμένον μὲ πλῆθος νήσων καὶ νησίδων. Αὗται λέγονται μὲ τὸ ἀρχαῖον τῶν ὄνομα νότιαι Σποράδες καὶ μὲ τὸ νεώτερον ὄνομα Δωδεκάνησος, διότι αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι δώδεκα, αἱ ἔξης : Πάτμος, Λέρος, Κάλυμνος, Κῶς, Ἀστυπάλαια, Νίσυρος, Τήλος, Χάλκη, Σύμη, Ρόδος, Κάρπαθος, Κάσος. Εἰς αὐτὰς πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ μίαν μικρὰν καὶ μακρινὴν νήσον, τὸ Καστελλόριζον (ἀρχ. Μεγίστη).

Ἡ Δωδεκάνησος ἐπὶ 640 ἔτη εύρισκετο ὑπὸ ζυγόν. Κατ' ἀρχὰς Φράγκοι κατακτηταί, κατόπιν οἱ Τούρκοι καὶ τελευταῖοι οἱ Ἰταλοί κατεῖχον τὴν Δωδεκάνησον, ὃν καὶ οἱ κάτοικοί της ἦσαν ὅλοι ἀνέκαθεν Ἑλληνες : ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος, ὁ πρωτεργάτης τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἦτο Πάτμιος· οἱ Κάσιοι μὲ τὰ καράβια τῶν ἡγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821 καὶ ἐθυσιάσθησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὅπως οἱ Ψαριανοί.

Ἡ Ἰταλία τὸ 1912 ἀπέσπασε τὴν Δωδεκάνησον ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, πρὸς τὴν ὁποίαν εἶχε τότε πόλεμον, καὶ κατεκράτησε τὰς νήσους, χωρὶς νὰ ἔχῃ κανὲν δικαίωμα ἐπ' αὐτῶν. Ἐπεδίωξε μάλιστα μὲ κάθε τρόπον νὰ ἔξοντάσῃ τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῶν καὶ νὰ ἔξιταλίσῃ τὰς νήσους : ἀπηγόρευσε τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἔξωρισε τοὺς Ἑλληνας διδασκάλους καὶ προύχοντας, ἐφυλάκιζε τοὺς

ιερεῖς, ἀπηλλοτρίωνε τὰ εὔφορα μέρη τῶν νήσων καὶ ἐγκαθιστοῦσε
'Ιταλούς ἀποίκους. 'Αλλ' οἱ Δωδεκανήσιοι παρ' ὅλους τούς διωγμούς
παρέμειναν "Ελληνες τὴν ψυχὴν καὶ τὴν γλῶσσαν.

Τέλος τὴν 28ην Οκτωβρίου 1940 ἡ 'Ιταλία ἐπετέθη δολίως καὶ
κατὰ τῆς Ἐλλάδος, διὰ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν πατρίδα μας καὶ νὰ κυ-
ριαρχήσῃ εἰς ὀλόκληρον τὸ Αιγαῖον. Τότε ὁ Ἐλληνικὸς στρατός, ὃν
καὶ ἦτο μικρότερος εἰς ἀριθμὸν καὶ ἀτελῶς ὥπλισμένος, ἐνίκησε τὰς
'Ιταλικὰς μεραρχίας εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ
κατεδίωξε τὸν ἔχθρὸν σχεδὸν ἔως τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν. "Αν
οἱ Γερμανοί δὲν ἤρχοντο μὲν τεραστίας δυνάμεις εἰς βοήθειαν τῶν 'Ιτα-
λῶν, ὁ στρατός μας θὰ ἔρριπτε τοὺς 'Ιταλούς εἰς τὴν θάλασσαν. 'Ο
πρῶτος Ἔλλην ἀξιωματικός, ὁ εὐρών ἡρωικὸν θάνατον εἰς τὰς μάχας
τῆς Πίνδου ἦτο Δωδεκανήσιος: 'Ο Ἄλεξανδρος Διάκος.

Μὲ τὴν λαμπτρὰν αὐτὴν νίκην κατὰ τῶν 'Ιταλῶν, ὁ στρατός μας
δὲν ἀπέκτησε μόνον ἀθάνατον δόξαν, ἀλλὰ καὶ ἔησφάλισε τὴν ἀπε-
λευθέρωσιν τῆς Δωδεκανήσου ἀπὸ τὸν ἀπαίσιον 'Ιταλικὸν ζυγόν. Μὲ
τὴν συνθηκολόγησιν τῆς 'Ιταλίας (συνθήκη Παρισίων 1946) ἡ Δω-
δεκάνησος ἀπηλευθερώθη καὶ τὴν 7ην Μαρτίου 1948 ἐνεσωματώθη
εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

β') Κλῖμα καὶ ὑδατα . Βλάστησις .

Τὸ κλίμα τῆς Δωδεκανήσου εἶναι πολὺ εὔκρατον: αἱ θερμοκρα-
σίαι κατὰ τὸ θέρος δὲν εἶναι ὑψηλαί, διότι μετριάζονται ἀπὸ τὴν
αὔραν τῆς θαλάσσης, ὁ δὲ χειμὼν εἶναι ὄψιμος καὶ πολὺ γλυκύς.

Κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ βάρειοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι προκα-
λοῦν μακρὰν περίσσον ἔηρασίας. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν οἱ
νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι φέρουν πολλὰς βροχάς.

'Η Δωδεκάνησος δέχεται περισσοτέρας (σχεδὸν διπλασίας)
βροχὸς παρὰ αἱ Κυκλάδες· δι' αὐτὸν μεγαλύτεραι νῆσοι (Ρόδος,
Κῶς, Κάρπαθος) ἔχουν πολλὰ πηγαῖα ὑδατα καὶ σκεπάζονται μὲ
ώρατα δάση πεύκων, κέδρων κλπ. Εἰς τὰ δάση τῆς Ρόδου βόσκουν
καὶ πολλὰ ἔλαφια. 'Αλλ' αἱ βροχαὶ εἶναι ραγδαῖαι καὶ δι' αὐτὸν οἱ
χείμαρροι, ποὺ σχηματίζονται, κατατρώγουν πολὺ τὸ ἔδαφος καὶ
ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας εἰς τὴν γεωργίαν.

'Ο χειμὼν εἶναι εύνοϊκὸς διὰ τὴν βλάστησιν· εύδοκιμοῦν πολὺ

ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, τὰ ἑσπεριδοειδῆ· εἰς δὲ τοὺς κήπους τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κῶ ὁ φοῖνιξ καὶ ἡ βανανέα δίδουν ὠρίμους καὶ εύχυμους καρπούς.

γ') "Ἐδαφος. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.

Αἱ νῆσοι τοῦ συμπλέγματος τῆς Δωδεκανήσου εἶναι, ὅπως καὶ αἱ Κυκλάδες, ὀρειναί. "Οπως ἔκει ἡ Θήρα, ἔτσι ἐδῶ ἡ Νίσυρος ἔχει εἰς τὸ κέντρον της κρατῆρα ἡφαιστείου, τὸ ὅποιον ὅμως εἶναι τώρα « ἐσβεσμένον ». Εἰς τὴν παραλίαν τῆς Νισύρου, ώς καὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Ρόδου, ὑπάρχουν θερμαὶ μεταλλικαὶ πηγαί, συχνὰ δὲ αἱ νῆσοι αὐταὶ ὑποφέρουν ἀπὸ σεισμούς.

Ἡ σύστασις τῶν πετρωμάτων ὅλων τῶν νήσων δὲν εἶναι ἡ ίδια. "Υπάρχουν σκληρὰ πετρώματα (μάρμαρα, ἀσβεστόλιθοι) καὶ αύτὰ ἀποτελοῦν τοὺς κυριωτέρους ὄρεινούς ὅγκους (Ἀττάβυρος εἰς τὴν Ρόδον, Δίκαιος εἰς τὴν Κῶν)· ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ μαλακώτερα πετρώματα (σχιστόλιθοι, ἀμμόλιθοι, φλύσχης, ἡφαιστειακοὶ τόφφοι, Θηραϊκὴ γῆ), τὰ ὅποια εύκολώτερα διαβιβρώσκονται ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἀποσαθροῦνται. Δι' αὐτὸς εἰς πολλὰς νήσους, ώς εἰς τὴν Ρόδον, Κῶν, Κάρπαθον, Λέρον καὶ Τήλον, αἱ κοιλάδες μεταξὺ τῶν βουνῶν καὶ αἱ ἀκταὶ (ίδιᾳ εἰς τὴν Ρόδον καὶ Κῶν) σκεπτάζονται μὲν ποχέα στρώματα, ποὺ ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ προσχώσεις καὶ εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν γεωργίαν.

Δι' αὐτὸς ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῶν μεγαλυτέρων νήσων εἶναι ἡ γεωργία, μολονότι οἱ κάτοικοι δὲν ἔδιδάχθησαν νεωτέρας μεθόδους καλλιεργείας καὶ τὰ εἰσοδήματά των εἶναι μικρά. Καλλιεργοῦνται τὰ σιτηρά, τὰ ὅσπρια, προπάντων τὰ ρεβίθια, τὰ λαχανικά, ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, τὰ ἑσπεριδοειδῆ καὶ ἀλλα ὀπωροφόρα δένδρα (ροδακινέα, βερυκοκκέα κ.λ.π.).

Ἡ Νίσυρος εἶναι καταπράσινος ἀπὸ τὰς ἐλαίας καὶ τὰς ἀμυγδαλᾶς. Τὰ ἀμύγδαλα εἶναι ἐπίσης τὸ κύριον εἰσόδημα καὶ τῶν κατοίκων τῆς Τήλου. Νοστιμώτατα εἶναι καὶ τὰ μανδαρίνια τῆς Καλύμνου καὶ γίνεται μεγάλη ἔξαγωγὴ ἀπὸ αὐτά.

Μερικαὶ ὅμως ἀπὸ τὰς νήσους, ώς ἡ Κάλυμνος, ἡ Σύμη, ἡ Χάλκη, ἡ Ἀστυπάλαια, ἡ Κάσος, τὸ Καστελλόριζον, εἶναι πολὺ πετρώδεις. Δι' αὐτὸς ὁ πληθυσμός των καταγίνεται περισσότερον εἰς τὴν ναυτιλίαν, τὴν ἀλιείαν καὶ μάλιστα τὴν σπογγαλιείαν. Ἐκα-

τοντάδες σπογγαλιευτικά πλοϊα ἀπὸ τὰς νήσους αὐτὰς πλέουν τὸ θέρος εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ τῆς Τριπολίτιδος καὶ καταγίνονται εἰς τὴν ἀλιείαν τῶν σπόγγων καὶ τὴν κατεργασίαν των. Δι' αὐτὸν ἡ Δωδεκάνησος ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον σπογγαλιευτικὸν κέντρον τῆς Μεσογείου καὶ ἔχει τὰ 25 % τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς σπόγγων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ποιότης τῶν σπόγγων εἶναι ἀρίστη, πωλοῦνται εἰς τὴν Ἀγγλίαν μὲν καλὴν τιμὴν.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν νήσων ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν **Βισκήν τῶν ποιμνίων** καὶ τὴν τυροκομίαν, ώς καὶ τὴν μελισσοκομίαν καὶ σηροτροφίαν. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς νήσους ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφός των διάφορα ὅρυκτά, καθὼς χρώμιον, σίδηρον, μόλυβδον, χαλκόν, λευκόλιθον κλπ. Ἀπὸ τὴν Νίσυρον ἔχεται θεῖον, ἀπὸ τὴν Κῶν Θηραϊκὴ γῆ, ἀπὸ τὴν Κάσον γύψος. Ἀλυκὴ ὑπάρχει μόνον μία, εἰς τὴν Κῶν.

δ') 'Ο πληθυσμὸς τῆς Δωδεκανήσου.

Η Ρόδος εἶναι 1 ½ φορᾶς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Χίον, καὶ ἐνῷ εἶναι πολὺ εὐφοριωτέρα ἀπὸ αὐτήν, ἔχει μόνον 55.000 κατοίκους. Ὁμοίως ἡ Κῶς ἔχει 18.500 κατοίκους, ἐνῷ ἡ Λευκάς, ποὺ ἔχει ἵστην ἕκτασιν μὲν αὐτήν, κατοικεῖται ἀπὸ 31.000 ψυχάς.

Καὶ ὁλόκληρος ἡ Δωδεκάνησος, ἡ ὁποία τὸ 1912 εἶχε πληθυσμὸν 150.000, σήμερον ἔχει μόνον 122.000. Δηλαδὴ μέσα εἰς 32 ἔτη Ἰταλικῆς κατοχῆς ὁ πληθυσμὸς τῶν νήσων ἀντὶ νὰ αὔξησῃ, ὡς ἦτο φυσικόν, ἥλαττώθη κατὰ 19 %. Διότι πολλοὶ Δωδεκανήσιοι εἶχον ἐξορισθῆ ἢ ἀναγκασθῆ νὰ μεταναστεύσουν ἀπὸ τὰς πιέσεις τῶν Ἰταλῶν. Ἔτσι ἀποδεικνύεται διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, ὅτι τόπος, ποὺ δουλεύει εἰς ξένην κυριαρχίαν, ὅχι μόνον δὲν προοδεύει, ἀλλὰ καὶ δπισθιδρομεῖ.

Μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἕκτασιν εἶναι ἡ Ρόδος, ἀκολουθοῦν δὲ κατὰ σειρὰν ἡ **Κῶς** (18.500 κάτ.), ἡ **Κάρπαθος** (7.500), ἡ **Κάλυμνος** (15.000), ἡ **Αστυπάλαια** (1800), ἡ **Κάσος** (1.300), ἡ **Τῆλος** (1.100), ἡ **Σύμη** (4.000), ἡ **Λέρος** (6.000), ἡ **Νίσυρος** (2.500), ἡ **Πάτμος** (2.700), ἡ **Χάλκη** (765), οἱ **Λειψοὶ** (865), τὸ **Καστελλόριζον** (663).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ρόδου ἔχει 24.000 κατοίκους καὶ εἶναι τὸ

έμπορικὸν καὶ διοικητικὸν κέντρον όλοκλήρου τῆς Δωδεκανήσου. Ἡ νέα πόλις ἔχει ώραίαν ρυμοτομίαν καὶ ώραίας οἰκοδομὰς μὲ καταπρασίνους κήπους. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ρόδου εἶναι συγκεντρωμένα πολλὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης.

Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς Ρόδου εἶναι ὁ Ἀρχάγγελος (2.500), τ' Ἀφάντου (2.300), τὰ Τριάντα (2.000), ἡ Κρεμαστὴ (2.000), τὸ Παραδείσι (1.500) καὶ ἡ ώραία Λίνδος. Διὰ τὰς φυσικὰς καλλονάς τῆς καὶ τὰ κειμήλια τῆς ἀρχαίας καὶ λαϊκῆς τέχνης προσελκύει πολλοὺς περιηγητάς. Ἐχει δὲ δύο ἀεροδρόμια καὶ τακτικὴν ἀεροπορικὴν συγκοινωνίαν.

Περίφημος διὰ τὴν πλουσίαν βλάστησιν καὶ διὰ τοὺς σπουδαίους ἀρχαιολογικούς της χώρους εἶναι καὶ ἡ **Κῶς**, ἡ πατρὶς τοῦ Ἰπποκράτους, τοῦ μεγαλυτέρου ἵστρου τῆς Ἀρχαιότητος. Ἡ πρωτεύουσά της (8.000) ἔχει ἀσφαλῆ λιμένα καὶ ώραίους κήπους.

Ἡ νῆσος Πάτμος εἶναι ὀνομαστή, διότι εἰς αὐτὴν ὁ Εὔαγγελος Ἰωάννης ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν. Εἰς τὴν νῆσον αὐτὴν ἥκμασε καὶ ἡ περίφημος Πάτμιος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή.

Ολοὶ οἱ κάτοικοι τῆς Δωδεκανήσου εἶναι Ἕλληνες. Μόνον εἰς τὴν Ρόδον καὶ τὴν Κῶν ύπάρχουν περὶ τὰς 6.000 Τοῦρκοι. Ἡ Δωδεκάνησος ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) τῆς Ρόδου, 2) τῆς Καρπάθου, 3) τῆς Κῶ, καὶ 4) τῆς Καλύμνου.

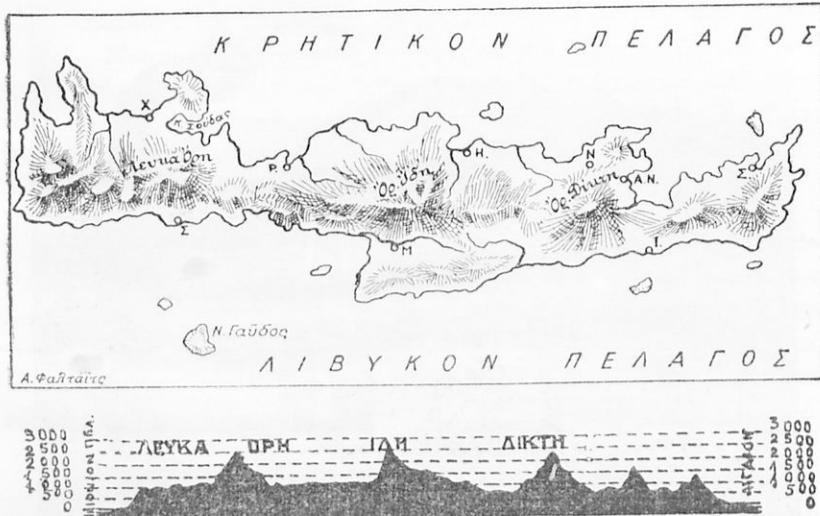
** Ασημήσεις. — 1. Κατὰ τὸ 1946 ἡ Ἑλλὰς εἰσέπραξεν ἀπὸ τὴν ἑξαγωγὴν καπτῶν 30.000.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἑξαγωγὴν ἔλαιων 2.000.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἑξαγωγὴν σταφίδων 1.580.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἑξαγωγὴν σπόργων 1.550.000 δολλάρια. Ποίαν θέσιν εἰς τὸ ἑξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος κατέχουν οἱ σπόργοι; — 2. Κυνέλαι ὑπῆρχον πρὸ τοῦ πολέμου εἰς τὴν Δωδεκάνησον 30.000 παράγονται πατ' ἔτος 146.000 χιλιόγραμμα μέλι καὶ 14.600 χλωρ. κηρόν. Ποία ἡ ἀξία τῆς παραγωγῆς αὐτῆς μὲ βάσιν τὰς τιμὰς τῶν εἰδῶν αὐτῶν εἰς τὸν τόπον σας; — 3. Ενῷε πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χλμ. εἰς τὴν Ρόδον (ἐπιφάνεια 1404 τ. χλμ. Κάτοικοι 55.180) καὶ πόσοι εἰς τὴν Κάλυμνον (ἐπιφάνεια 107 τ. χλμ. Κάτοικοι 14.737). Πῶς ἑξηγεῖται ἡ διαφορά;*

5. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. Ἡ Κρήτη.

(462.000 κάτοικοι)

1. "Ορισε τὴν θέσιν τῆς Κρήτης. — 2. Ποῦ πελάγη τὴν βρέχουν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν; — 3. Ὁνόμασε τὰς μεγαλυτέρας κερδονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήριά των. — 4. Ποῦ εἶναι τὰ κωριώτερα ὅρη

123 - 124. Χάρτης τῆς Κρήτης καὶ τοῦ μὴ αὐτῆς ἀπὸ Δ. πρὸς Α.

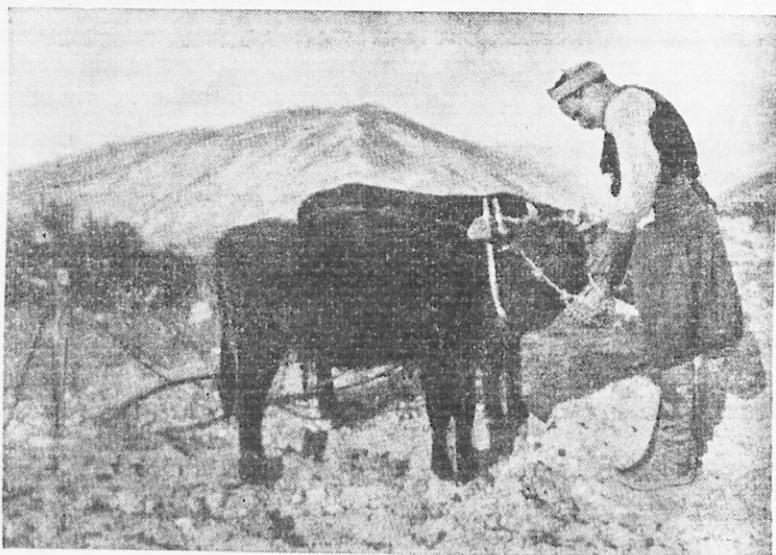
τῆς Κρήτης καὶ ποῖον τὸ ὄψος των; Σύγκρινε τὸ ὄψος τῆς Ἰδης μὲ τὸ ὄψηλότερον βουνὸν τῆς πεδιοχῆς σας. — 5. Ποίαν πεδιάδα διαρρέει ὁ Ληθαῖος ποταμός; — 6. Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὰς πόλεις: Χανιά, Ρέθυμνον, Ἡράκλειον καὶ Ἀγιον Νικόλαον. "Ορισε τὴν θέσιν των.

α') "Ἐκτασίς. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους.

Ἡ Κρήτη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς νήσους μετὰ τὴν Κύπρον, σχεδὸν δύο καὶ ἡμίσειαν φοράς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Εύβοιαν.

Ἡ Κρήτη μὲ τὰς νήσους, αἱ δύοις εύρισκονται εἰς τὰ βορειο-

δυτικά (Κύθηρα, Ἀντικύθηρα) καὶ εἰς τὰ βορειοανατολικά αὔτης (Κάσος, Κάρπαθος, Ρόδος), σχηματίζει ἐν τόξον νησιωτικόν, τὸ όποῖον φαίνεται ὡς νὰ κλείῃ τὴν λεκάνην τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀπὸ Νότου. Καὶ τὸ μὲν δυτικὸν ἄκρον τοῦ τόξου αὐτοῦ ἔγγιζει τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Μαλέας, τὸ δὲ ἀνατολικὸν πλησιάζει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Δι' αὐτὸ καὶ τὰ ὅρη τῆς Κρήτης, τὰ διποια ἐκ-

125. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἐν δροπέδιον τῆς νήσου.
(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

τείνονται εἰς μίαν γραμμὴν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, τὰ θεωροῦμεν ὡς συνέχειαν τῶν δρέων τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ ὅρη τῆς Κρήτης (**Λευκὰ ὅρη, "Ιδη, Δίκτη**) εἶναι ὑψηλὰ καὶ κατέχουν κυρίως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ είναι ἡ "Ιδη, ἡ διποία λέγεται καὶ Ψηλορείτης" (2.450 μ.). Ἐπειδὴ δὲ ἀποτελοῦν μίαν συνεχῆ δροσειράν, τὰ ὅρη δυσκολεύουν πολὺ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς βορείας καὶ τῆς νοτίας παραλίας καὶ μόνον εἰς τὰς μεταξὺ τῶν τριῶν δρέων ράχεις ὑπάρχουν ὑψηλαὶ διαβάσεις. Δι' αὐτὸ τὴν συγκοινωνία εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς γίνεται μὲ

ήμιονος. Είναι δὲ αἱ ἡμίονοι τῆς Κρήτης μεγάλης ἀντοχῆς καὶ ἀπὸ τὰς ὥραιοτέρας τοῦ εἶδους.

Τὰ ὅρη τῆς Κρήτης πρὸς μὲν τὴν νοτίαν παραλίαν πίπτουν ἀποτόμως, πρὸς δὲ τὴν βορείαν παραλίαν κατέρχονται δύμαλῶς. Δι’ αὐτὸν ἡ μὲν νοτία ἀκτὴ εἰνσι ἀπότομος καὶ ἀπλησίαστος, ἡ δὲ βορεία εἰναι χαμηλὴ καὶ σχηματίζει πολλοὺς κόλπους. Φυσικὸν ὅμως λιμένα ἔχει μόνον ἔνα, τὸν λιμένα τῆς **Σεύδας**. Τὸ ἔδαφος λοιπὸν τῆς Κρήτης εἰναι ὀρεινόν, ἀλλ’ ἔχει ἀρκετὰ ὁροπέδια, καθὼς τὸ **Λασήθι** καὶ τὸν **Ομαλόν**, καὶ χαμηλὰ καὶ εὐφορα μέρη. Ἡ μεγαλυτέρα πεδιὰς εἰναι ἡ **Μεσαρά**, τὴν ὅποιαν ἀπὸ Βορρᾶ μὲν κλείει ἡ ὑψηλὴ **Ιδη**, ὅποιο Νότου δὲ μία μικρὰ καὶ χαμηλὴ παραλιακὴ ὁροσειρά. Δι’ αὐτὸν καὶ ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς νήσου εἰναι ὁ **Αηθαῖος**, ὁ ὅποιος διαρρέει τὴν πεδιάδα αὐτῆν.

β') Κλῖμα καὶ ὄδατα. Βλάστησις.

Τὸ κλῖμα τῆς Κρήτης εἰναι εὔκρατον καὶ ὑγιεινόν, ἀλλὰ τὸν περισσότερον καιρὸν δὲν βρέχει. Βρέχει κυρίως ἀπὸ τὸν Νοέμβριον ἕως τὸν Μάρτιον (μεσογειακὸν κλῖμα). Δι’ αὐτὸν ἡ Κρήτη δὲν ἔχει πολλὰ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τῶν βουνῶν ὑπάρχουν πεῦκα, καστανέαι, πλάτανοι, χαρουπιές καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα ἔλατα καὶ κέδροι. Εἰς τὴν **Ιδην** καὶ εἰς τὰ Λευκά ὅρη ζοῦν καὶ αἰγαγροί (ἀγρίμια).

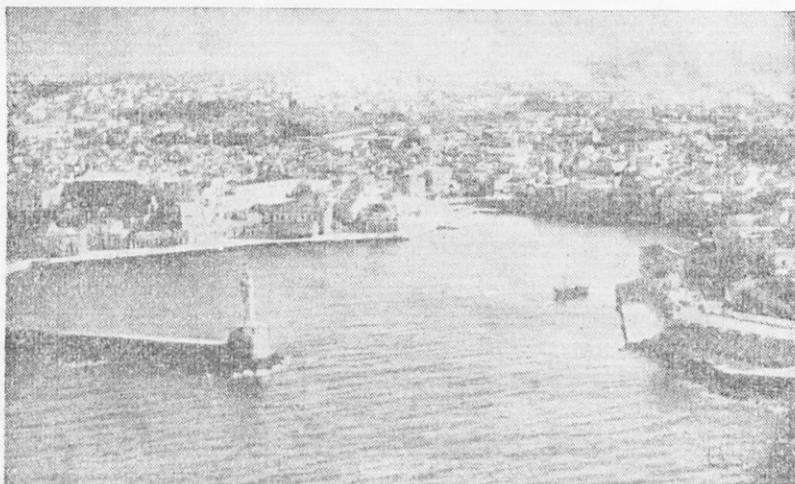
Τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης εἰναι κατάλληλον διὰ κάθε καλλιέργειαν, οἱ δὲ Κρήτες τὸ καλλιεργοῦν μὲν ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν. "Ολα τὰ Κρητικὰ προϊόντα εἰναι ἔξαιρετα, καθὼς τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια, τὰ μανδαρίνια, τὰ κίτρα, τὰ κάστανα, τὰ χαρούπια. Τὸ κυριώτερον ἀπὸ αὐτὰ εἰναι τὸ ἔλαιον. Δι’ αὐτὸν γίνεται μεγάλη ἔξαγωγὴ ἐλαίου ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ εἰναι ἀνεπτυγμένη ἡ βιομηχανία τοῦ σάπωνος.

"Η Κρήτη παράγει καὶ ἐκλεκτοὺς οῖνους, ξανθὴν σταφίδα (σουλτανίνα), κριθήν, δόσπρια, πατάτες κτλ. Περίφημα εἰναι καὶ τὰ τυριὰ καὶ ἡ μυζήθρα τῆς Κρήτης.

γ') Πόλεις. Ιστορία.

Πόλεις μεγάλαι ὑπάρχουν εἰς τὴν βορείαν πλευράν : τὰ **Χανιά** (34.000 κάτ.), τὸ **Ηράκλειον** (55.000) καὶ τὸ **Ρέθυμνον** (14.000).

Τὰ Χανιά είναι ἔδρα τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς νήσου¹ καὶ ἔχει τεχνητὸν λιμένα καὶ ώραίας ἔξοχάς. Τὸ Ήράκλειον ὅμως, ἐπειδὴ ἔχει μεγαλυτέραν καὶ εὐφορωτέραν περιοχήν, παρουσιάζει μεγαλυτέραν ἐμπορικήν καὶ βιομηχανικήν κίνησιν. Ἐχει καὶ μουσεῖον, εἰς τὸ διόποιον φυλάσσονται λείψανα ἀπὸ τὸν παλαιότατον Κρητικὸν πολιτισμόν διότι πλησίον τοῦ Ἡρακλείου, εἰς τὴν **Κνωσόν**, εὑρέθησαν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα. Αἱ τοιχογραφίαι, ποὺ ἐσώθησαν, τὰ ἀγγεῖα καὶ ἡ ὄδη ἀρχιτεκτονικὴ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν μας.

126. Τὰ Χανιά, ἡ ώραια πρωτεύουσα τῆς Κρήτης.

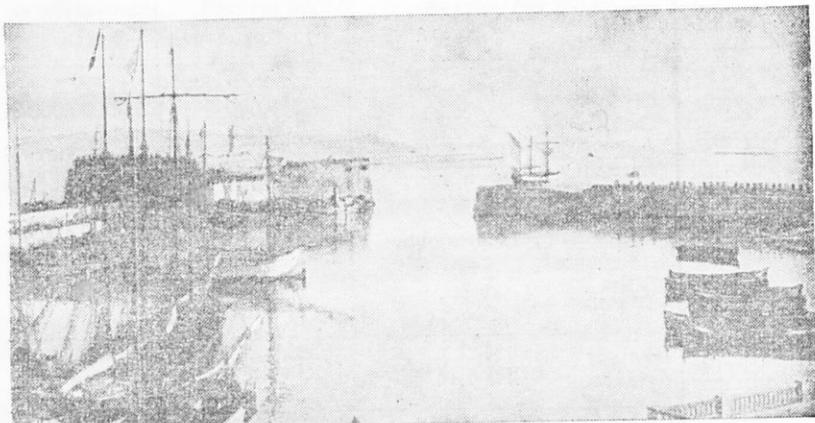
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπονυγ. Συγκοινωνίας)

Εἰς τὴν ἀνατολικήν Κρήτην είναι ὁ **Άγιος Νικόλαος**, ἡ **Σητεία** καὶ ἡ **Ιεράπετρα**.

Εἰς τὰ NA τοῦ Ρεθύμνου εύρισκεται ἡ ἱστορικὴ Μονὴ τοῦ **Αρκαδίου**. Τὸ 1866 οἱ Κρήτες εἶχον ἐπαναστατήσει κατά τῶν Τούρκων, 300 δὲ ἐπαναστάται ὑπερήσπιζον μὲ δλίγους καλογήρους τὴν Μονήν, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. Τουρκικὸς στρατὸς 20 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπολιόρκησε τὴν Μονήν. Ἐν τούτοις, μόνον ὅταν ἔφεραν κανόνια ἀπὸ τὸ Ρέθυμνον καὶ κατέρριψαν τὴν πύλην τῆς

Μονῆς, κατώρθωσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ εἰσέλθουν. Τότε οἱ Κρητικοί, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριτιδα- ποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα.

Τοιαύτας ἐπαναστάσεις ἔκαμεν ἡ Κρήτη κατὰ τῶν Τούρκων πολλάς. Ὁ πόλεμος δὲν ἔπιαυεν εἰς τὴν Κρήτην σχεδὸν ποτέ. Δι’ αὐτὸ ὁ πληθυσμὸς τῆς μεγαλονήσου εἶχεν ὀλιγοστεύσει πολύ. Τέλος τὸ 1897 ἡ Κρήτη ἐκτηρύχθη αὐτόνομος πολιτεία, τὸ δὲ 1912 ἦνώθη μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Ἀπὸ τότε ἡ Κρήτη προώδευσε πολύ. Δρό- μοι κατεσκευάσθησαν, τὰ δὲ προϊόντα τῆς νήσου εύρισκουν καλὴν

127. 'Ο λιμὴν τοῦ Ἡρακλείου λιμὴν τεχνητός).
(Φωτογρ. N. Ζωγράφου)

ἀγορὰν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὄλλοϋ. Τελευταίως τὸ Ἡράκλειον καὶ τὰ Χανιά συνεδέθησαν ἀεροπορικῶς μὲ τὰς Ἀθήνας.

Ἡ Κρήτη ἀπετέλει Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς τέσσα- ρας νομούς : 1) τὸν νομὸν Χανίων μὲ ἔδραν τὰ Χανιά, 2) τὸν νο- μὸν Ρεθύμνης μὲ ἔδραν τὸ Ρέθυμνον, 3) τὸν νομὸν Ἡρακλείου μὲ ἔδραν τὸ Ἡράκλειον, καὶ 4) τὸν νομὸν Λασηθίου μὲ ἔδραν τὸν "Αγιον Νικόλαον.

Ἀσκήσεις. — 1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς νήσου Κρήτης καὶ σημειώσε- εὶς αὐτὸ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις. — 2. Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα

γεωργικά προϊόντα τῆς Κρήτης; Σύγχρονε τὴν παραγωγὴν τῆς Κρήτης μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου. — 3. Σύγχρονε τὴν πτηνοτροφίαν τῆς Κρήτης μὲ τὴν πτηνοτροφίαν τῆς Αντικής Θράκης. Διατί ἡ Κρήτη ἔχει ὀλιγωτέρους ἵππους, ἀλλὰ περισσοτέρους ἵμιούρους ἀπὸ τὴν Αντικήν Θράκην;

δ'.) 'Επισκόπησις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κτηνοτροφίας τῆς Κρήτης.

	Εἰδη καλλιεργείας			Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς	
	Σιτηρά	"Οσπρια	Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.	579.000	332.000.000	
Γεωργική παραγωγὴ ἔτους 1937	"Αμπελοί	Σταφίς	162.000	108.000	64.000.000	
	"Ελαιον	Πορτοκάλια, λεμόνια, μανδαρίνια	100.000	65.000	140.000.000	
	Κίτρα		—	—	160.000.000	
				—	285.000.000	
				—	350.000.000	
				—	50.000.000	
				—	16.000.000	
Κτηνοτροφία 'Αριθμὸς ζώων ἔτους 1937	Βόες καὶ ἀγελάδες	"Ιπποι	"Ημίονοι	Πρόβατα	Αἶγες	Χοιροί
	157.000	15.000	12.000	500.000	300.000	45.500

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Νομοί	'Επιφάνεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν δόλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Εύβοίας	4.019	165.000	41	Χαλκίς 26, Ιστιαία 5, Κύμη 4, Λίμνη 4, Κάρυστος 3, Σκόπελος 3,5, Σκίαθος 3,5.
Κυκλαδῶν	2.650	126.000	48	'Ερμούπολις 17, Άγδρος, Τήνος, Νάξος, Κέα, Μῆλος, Θήρα.

Νομός	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Αλεξανδρούπολης	2.165	155.000	72	Μυτιλήνη 27, Πλωμάριον 7, Πολύχιτος 7, Μήθυμνα 2, Κάστρον (Λήμνου) 3,5.
Χίου	901	67.000	74	Χίος 25, Καρδάμυλα 5,5.
Σάμου	833	60.000	72	Λιμὴν Βαθέος 7, Βαθύ 5, Καρλόβασι 5, Μυτιληνοί 5, Αγιος Κήρυκος (Ικαρίας) 2,5.
Δωδεκανήσου	2.682	122.000	46	Ρόδος 24, Κάλυμνος 14, Καῦς 9, Λέρος 6, Σύμη 4.
Χανίων	2.400	126.000	52	Χανιά 34, Καστέλλι 2, Βάμος 1.
Ρεθύμνης	1.402	72.000	40	Ρέθυμνον 14, Ανώγεια 3.
Ηρακλείου	2.577	190.000	73	Ηράκλειον 55, Αρχάναι 4, Αρκαλοχώρι 2, Ανω Βιάννος 2.
Λασηθίου	1.910	74.000	38	Αγιος Νικόλαος 3, Νεάπολις 4, Ιεράπετρα 5, Σητεία 4.
Αιγαίου νησίσι	21.539	1.157.000		

2. ΟΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ

Α'. ΤΟ ΙΩΝΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Ένως αἱ νῆσοι, τὰς ὅποιας ἔξητάσαμεν ἔως τώρα, εἶναι ἐσπαρμέναι ὀτάκτως εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους εύρισκονται ὅλαι εἰς μίαν σειράν, ἡ ὅποια διευθύνεται ὀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ· ἔχει δηλ. τὴν ίδιαν διεύθυνσιν μὲ τὰς κυριωτέρας ὁροσειρὰς τῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ τὴν δυτικὴν παραλίαν της. Καὶ ὁ πυ-

θυμήν τῆς θαλάσσης, εἰς τὸν δποῖον ἐπικάθηνται, δὲν προχωρεῖ κάτω ἀπὸ τὰ 200 μ. Τούναντίον ὀλίγον ἔξω ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους δ πυθμήν τοῦ Ἰονίου πελάγους φθάνει εἰς μεγάλα βάθη· εἰς τὰ ΝΔ μάλιστα τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτα τῆς Μεσσηνίας ἔχει βάθος 4.400 μέτρων (φρέαρ τῶν Οἰνουσῶν). Αὐτὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ μέγιστον βάθος τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἄπὸ τὰ ἀνωτέρω συμπεραίνομεν, ὅτι ἄλλοτε εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Ἑλλάδος ύψωντο μία μακροτάτη ὁροσειρά, ἡ ὅποια κατόπιν ἐβυθίσθη. Τὰ ύψηλότερα μέρη τῆς ὁροσειρᾶς ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὰ νερὰ καὶ ἀποτελοῦν τὰς Ἰονίους Νήσους.

B'. ΑΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Αἱ κυριώτεραι ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους εἶναι ἐπτά· δι' αὐτὸν καὶ λέγονται μὲν μίαν λέξιν ‘Επτάνησος. Αἱ νῆσοι αὐταὶ εἶναι : ἡ Κέρκυρα, οἱ Παξοί, ἡ Λευκάς, ἡ Ἰθάκη, ἡ Κεφαλληνία, ἡ Ζάκυνθος καὶ τὰ Κύθηρα.

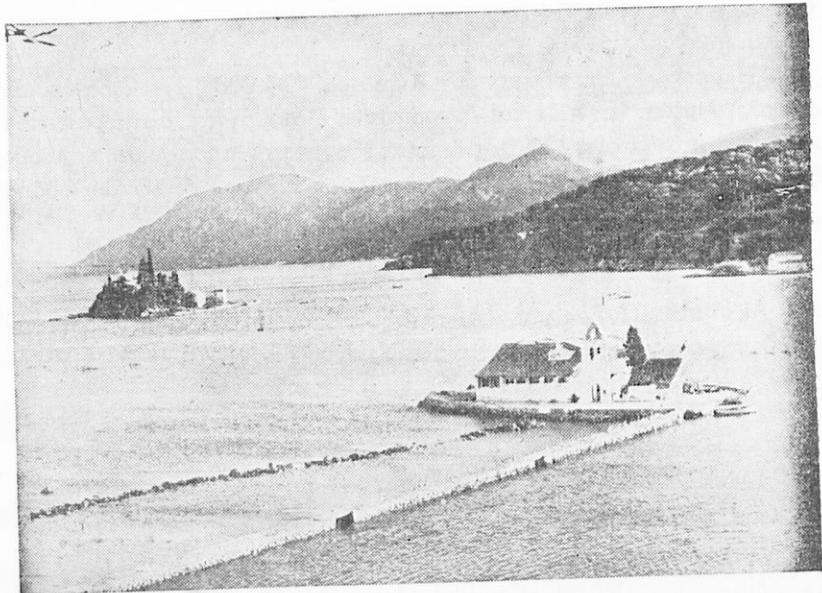
1. Ἡ Κέρκυρα.

(102.000 κάτοικοι)

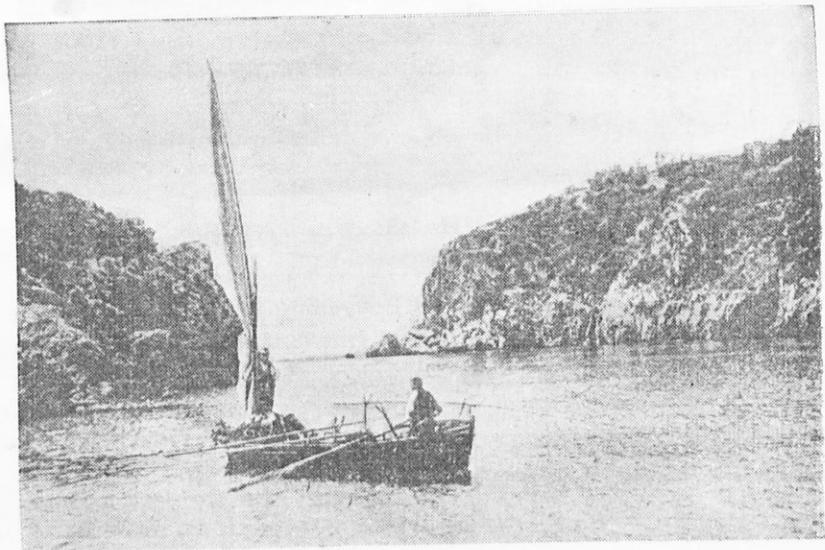
Ἡ Κέρκυρα δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Ἡπείρου, εἰς τὸ βόρειον μάλιστα ἄκρον τῆς, τὸ στενόν, ποὺ τὴν χωρίζει, ἔχει πλάτος δύο καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρων.

Τὸ ἔδαφος τῆς Κέρκυρας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινόν. Τὸ ύψηλότερον ὅρος τῆς εἶναι κατά τι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ὅμηττόν. Ἐπειδὴ δὲ δέχεται καὶ πολλὰς βροχὰς (120 ἑκατοστόμετρα τὸ ἔτος), δῆλη ἡ νῆσος εἶναι κατάφυτος. Τὸ ἥμισυ τοῦ ἔδαφους τῆς τὸ σκεπάζουν οἱ ἐλαιῶνες (4.000.000 δένδρα), μεγάλας δὲ ἐκτάσεις καταλαμβάνουν ἡ πορτοκαλέα, ἡ λεμονέα καὶ ἡ ἄμπελος. Καλλιεργοῦν ὅμως οἱ κάτοικοι καὶ τὰ σιτηρά, τὰ γεώμητρα καὶ τὰ λαχανικά.

Λόγῳ τῆς εὐφορίας της ἡ Κέρκυρα ἔχει πικνὸν πληθυσμόν· δηλαδὴ διαλογοῦν 178 κάτοικοι εἰς ἓν τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ ἔδαφους τῆς. (Πόσοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ νομοῦ σας ;). Ἐχει δὲ καὶ θέσιν σπουδαίαν διὰ τὴν συγκοινωνίαν· μας μὲ τὴν Ἰταλίαν.

128. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῶν Βλαχερνῶν, παρὰ τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τῆς Κερκύρας.

129. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα τῆς Κερκύρας.

‘Η πρωτεύουσα τῆς νήσου **Κέρκυρα** (35.000) ἔχει ώραίον καὶ ἀσφαλῆ λιμένα. ”Εχει δὲ καὶ ἐργοστάσια ἔλαιουργίας, σαπωνοποιίας καὶ λιθοτυπογραφίας. Μὲ τὰς ώραίας ἔξοχάς της προσελκύει πολλούς ξένους διὰ παραθερισμόν. ”Εχει δὲ τέλειον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν.

2. Οἱ Παξοί.

(3.000 κάτοικοι)

Αἱ νῆσοι **Παξὸς** καὶ **Ἀντίπαξος** εἰναι μικρά, ἀλλ’ ἔχουν ἀρκετοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἔλαιας. ‘Η κυριωτέρα πόλις λέγεται **Γάϊος**.

3. Ἡ Λευκάς.

(31.000 κάτοικοι)

Στενὸς πορθμός, ἔνα αὐλάκι 17 μ. πλάτους καὶ 5,50 μ. βάθους, χωρίζει τὴν Λευκάδα ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν.

‘Η νῆσος αὐτὴ εἰναι ὀρεινή. Τὰ ὅρη της εἰναι ύψηλά, αἱ δὲ παραλίαι της πολὺ ἀπόκρημνοι. Τὸ ἀκρωτήριον **Λευκάτας** (Κάβος τῆς Κυρᾶς) ἔχει ὕψος 660 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

‘Η ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς νήσου ἔχει πολλούς ἔλαιιῶνας καὶ πολλὰ ἀμπέλια. Τὰ κρασιά τῆς Λευκάδος φημίζονται διὰ τὸ χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν των. ‘Η νῆσος παράγει καὶ σταφίδα καὶ καπνὸν καὶ ὅσπρια. ”Εχει καὶ δύο μεγάλας ἀλυκάς. ‘Η πρωτεύουσα **Λευκάς** (ἡ **Ἄγια Μαύρα**) ἔχει 6.000 κατοίκους.

4. Ἡ Ἰθάκη.

(8.000 κάτοικοι)

‘Η Ἰθάκη εἰναι πολὺ ὀρεινὴ καὶ βραχώδης. Μὲ τὴν ἐργατικότητα τῶν κατοίκων της εἰναι φυτευμένη καὶ ἐπάνω εἰς τὰ βραχώδη ἀκόμη μέρη. ’Ολίγον ἔλαιον καὶ ἔκλεκτοι οἶνοι εἰναι τὰ προϊόντα τῆς νήσου: δι’ αὐτὸν οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἰναι τὸ **Βαθύ** (κάτ. 3.000).

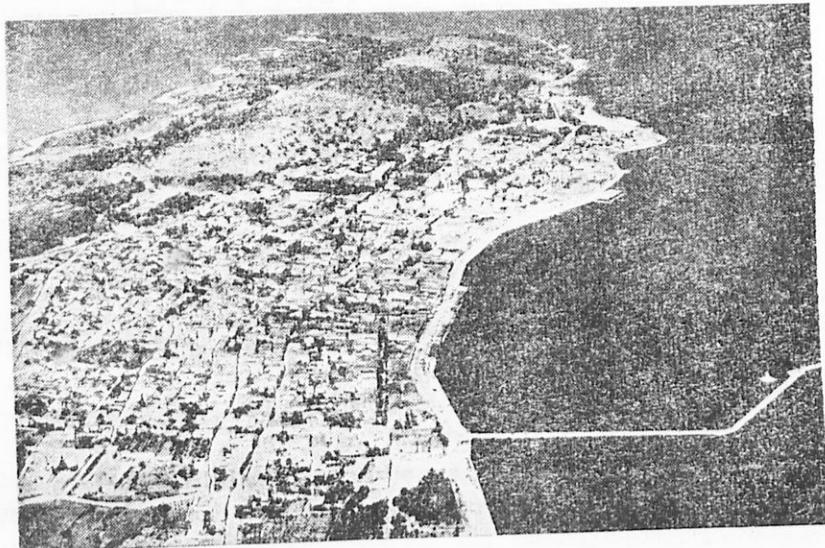
5. Ἡ Κεφαλληνία.

(47.000 κάτοικοι)

‘Η Κεφαλληνία εἰναι ἡ μεγαλυτέρα, ἀλλὰ καὶ ἡ περισσότερον

δρεινή ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους. Τὸ ὑψηλότερον ὅρος τῆς εἶναι ὁ **Αἴνος** (ὕψος 1600 μ.), τὸν ὅποιον ἀπὸ τὰ 900 μ. καὶ ἄνω σκεπάζουν ώραῖα δάση ἐλάτης.

Εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς νήσου ὑπάρχει ἔνας βαθὺς κόλπος, ὃ ὅποιος χωρίζει μίαν στενὴν χερσόνησον, τὴν **Πάλην**. Πεδινὰ μέρη ὑπάρχουν ὀλίγα. Δι' αὐτὸν τὰ προϊόντα τῆς νήσου δὲν είναι πολλά· τὰ κυριώτερα εἶναι : οἰνοὶ ἐκλεκτοί, σταφίς, ἔλαιον,

130. Τὸ Ἀργοστόλιον (ἀπὸ ἀεροπλάνου)
(φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Συγκοινωνίας)

σιτηρὰ καὶ πολλὰ ὅσπερια (φακή). Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς νήσου εἶναι δρεινόν, πολλοὶ Κεφαλλῆνες ξενιτεύονται καὶ προοδεύουν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ **Ἀργοστόλιον** (9.000), τὸ ὅποιον ἔχει ώραίας οἰκοδομᾶς καὶ καθαρούς δρόμους. Ἀπέναντι αὐτοῦ εἶναι τὸ **Ληξούριον** (5.000) ἐπὶ τῆς χερσονήσου Πάλης.

6. Η Ζάκυνθος.

(38.000 κάτοικοι)

Τὴν νῆσον αὔτὴν οἱ ξένοι τὴν ὀνομάζουν « ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς », διότι εἶναι κατάφυτος ἀπὸ κήπους καὶ ἀμπέλους.

Τὸ βόρειον μέρος τῆς νῆσου εἶναι ὁρεινόν, ἀλλ’ εἰς τὰ νοτιοανατολικά της ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς. Ἐχει κλῖμα γλυκύ καὶ πολλὰς βροχάς. Δι’ αὐτὸν ἡ νῆσος εἶναι πολὺ εὔφορος καὶ ἔχει πυκνὸν πληθυσμὸν (100 κάτ. κατὰ 1 τετραγ. χλμ.). Παράγει σταφίδα, οἴνον, ἔλαιον, καθὼς καὶ ὅσπειρα, σῖτον, λεμόνια κ.τ.λ. καὶ ἔχει ἀνεπτυγμένην σαπωνοποιίαν. Η πρωτεύουσα τῆς νῆσου ἔχει 11.000 κατοίκους καὶ ὡραῖον λιμένα.

Τὸ γλυκύ κλῖμα καὶ ἡ ὥραία φύσις τῆς νῆσου συνετέλεσαν, ὥστε οἱ κάτοικοι νὰ ἔχουν χαρακτῆρα φαιδρόν, εἶναι δὲ οἱ Ζακύνθιοι, καθὼς καὶ οἱ Κερκυραῖοι, πολὺ φιλόμουσοι.

7. Τὰ Κύθηρα.

(6.500 κάτοικοι)

‘Η νῆσος αὔτὴ εύρισκεται ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα τῆς Λακωνικῆς καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὁρεινή. Τὰ παράλια της εἶναι ἀπότομα καὶ βραχώδη, ἀλλ’ εἰς τὸ μέσον της ἔχει ἐν ὑψηλὸν ὁροπέδιον. Αὐτό, καθὼς καὶ αἱ κοιλάδες, παράγουν ἀρκετὰ καὶ ἐκλεκτὰ προϊόντα: ἔλαιον, οἴνον, σῦκα, λεμόνια, ἀμύγδαλα, κρόμμυα καὶ δλίγια δημητριακά. Η πρωτεύουσα τῆς νῆσου εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν ὑψηλὴν ράχιν.

‘Η νῆσος ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς.

Γ'. ΙΣΤΟΡΙΑ

Αἱ Ιόνιοι νῆσοι ὑπῆρξαν εὐτυχεῖς, διότι δὲν ἔγνωρισαν ποτὲ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἐπὶ αἰδνας τὰς κατεῖχον οἱ ‘Ενετοί. Ἀπὸ αὐτοὺς τὰς παρέλαβον οἱ Γάλλοι καὶ κατόπιν οἱ ‘Αγγλοι. Αὔτοὶ τέλος τὰς παρεχώρησαν τὸ 1864 εἰς τὴν ‘Ελλάδα. Δι’ αὐτὸν ὑπῆρξαν τὸ καταφύγιον τῶν ‘Ελλήνων, ὅταν τοὺς κατεδίωκον οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἐνωρίτερον ἀπὸ τὰς ἀλλας ‘Ελληνικὰς χώρας. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐγεννήθη δ ποιητὴς τοῦ ‘Εθνι-

κοῦ μας "Υμνου Διονύσιος Σολωμός, εἰς δὲ τὴν Λευκάδα ὁ πτοιητής Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΑΝΗΣΟΥ

Νομός	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν δλῷ	κατὰ τ.χμ.	
Κερκύρας	638	105.000	165	Κέρκυρα 35, Γάιος.
Κεφαλληνίας	752	47.000	63	'Αργοστόλιον 9, Αηγούριον 5.
Ζακύνθου	408	38.000	93	Ζάκυνθος 11.
Λευκάδος	439	39.000	86	Λευκάς 6, Βαθύ ('Ιθάκης) 3.
'Ιόνιοι νῆσοι	2.237	229.000		

'Ασκήσεις. — 1. Εἰς ποίους λαμένας προσεγγίζει τὸ πλοῖον, ὅταν ταξιδεύῃ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἔως τὴν Κέρκυραν; — 2. Ενցε εἰς τοὺς πίνακας τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τῶν Κυκλαδῶν καὶ σύγκρινε τα μὲ τὰς Ἰονίους νήσους. — 3. Εἰς τὰς Κυκλαδὰς τὸ 1936 ὑπῆρχον 510 ἵπποι καὶ 5.000 ἡμίονοι καὶ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους 7.370 ἵπποι καὶ 1.450 ἡμίονοι. Πῶς ἐξηγεῖς αὐτὴν τὴν διαφοράν;

3. ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΝΗΣΟΙ ΥΠΟ ΞΕΝΗΝ ΚΑΤΟΧΗΝ

Ἐκτὸς τῶν νήσων "Ιμβρου καὶ Τενέδου, αἱ ὄποιαι, καθὼς εἴδομεν, ἀνήκουν εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ ἄλλῃ Ἑλληνικῇ νῆσος ἀνήκει ἐπίσης εἰς ξένον κράτος, ἡ Κύπρος.

‘Η Κύπρος.

(9.300 τετρ. χιλιόμετρα, 450.000 κάτοικοι)

Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Δωδεκάνησον ενδέσκεται ἡ Κύ-

προς ; — 2. Εἰς ποῖον μέρος τῆς Μεσογείου ενδίσκεται αὕτη ; — 3. Ὁνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς Κέρδου. — 4. Ποῖα εἶναι τὰ ὑψηλότερα ὅρη τῆς ; Σύγκρινε τα μὲ τὰ ὅρη τῆς Κορίτης. — 5. Ποῦ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς τῆς νήσου ; — 6. Ὁνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμούς της. — 7. Ὁρισε τὴν θέσιν τῶν πόλεων : Λευκωσία, Ἀμμόχωστος, Αάραξ, Λεμεσός, Κρήνεια. Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν ;

α') "Εκτασις. Μορφὴ τοῦ ἐδάφους .

Ἡ Κύπρος εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἔκτασιν ἀπὸ τὴν Κρήτην, ἀλλ’ ἔχει διλιγότερον πληθυσμόν. Δύο μακραὶ ὁροσειραὶ ἔκτείνονται εἰς τὴν Κύπρον ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, ἡ μία εἰς τὴν βορείαν πλευράν (Πενταδάκτυλον) καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν νοτίαν (Ολυμπος , ὕψος 2.140 μ.). Δάση ἀπὸ πεῦκα σκεπάζουν τὰ πλάγια τοῦ Ολύμπου. Ἡ κορυφὴ του εἶναι πάντοτε χιονισμένη καὶ λέγεται Χιονίστρα.

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ὁροσειρῶν ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, ἡ ὅποια λέγεται Μεσσαριά. Καὶ ἡ παραλία εἰς ὅλον τὸ μῆκος τῆς εἶναι στενή, ἀλλὰ πεδινή.

β') Κλῖμα καὶ προϊόντα .

Τὰ παράλια τῆς Κύπρου ἔχουν γλυκὺ θαλάσσιον κλίμα, τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως ἔχει θέρος πολὺ θερμόν. Βροχὰς ἡ Κύπρος δὲν ἔχει πολλάς, συχνὰ δὲ ὑποφέρει ἀπὸ ἀνομβρίαν.

Εὔφορωτάτη εἶναι προπάντων ἡ πεδιάς τῆς Μεσσαριᾶς, ἡ δημοφιλέστερη παράγει σῖτον, κριθήν, ἔλαιον, βάμβακα, λίνον, πορτοκάλια καὶ οἶνον ἐκλεκτὸν (κουμανταρία). Ἐπίσης παράγει σταφίδα καὶ μέταξαν.

Ἀνεπιτυγμένη εἰς τὴν Κύπρον εἶναι ἡ κτηνοτροφία, γίνεται δὲ ἔξαγωγὴ τυροῦ, βουτύρου καὶ δερμάτων. Ὁνομαστοί εἶναι οἱ ὄνοι, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἡμίονοι τῆς Κύπρου, ἡ ὅποια ἔχει καὶ πολλὰ ὄρυκτά, καθὼς χαλκόν, ἀμίαντον κ. ἄ.

γ') Αἱ κυριώτεραι πόλεις .

Μεγαλυτέρα πόλις τῆς Κύπρου εἶναι ἡ Λευκωσία (35.000 :

κάτ.), ή όποια εύρισκεται εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου. Πυκναὶ δενδροστοιχίαι ἀπὸ ἀκακίας καὶ εὐκαλύπτους περιβάλλουν τὴν πόλιν, ἡ δόποια ἔχει καὶ ώραῖον δημόσιον κῆπον καὶ πολλὰ κοινοτικὰ ἴδρυματα (Παγκύπριον Γυμνάσιον, διδασκαλεῖον, παρθεναγωγεῖα, πτωχοκομεῖον, ὁρφανοτροφεῖον κ.τ.λ.). Είναι ἔδρα τοῦ "Αγγλου Κυβερνήτου τῆς νήσου, καθὼς καὶ τοῦ "Ελληνος Ἀρχιεπισκόπου.

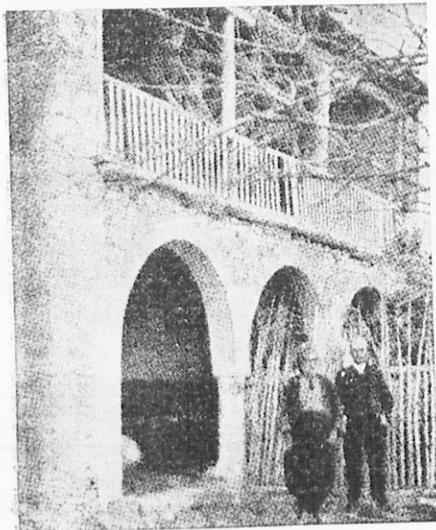
Ἡ Λευκωσία συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ ἐπίνειον αὔτης, τὴν Ἀμμόχωστον (16.000). Αὕτη διασώζει λείψανα μεσαιωνικῶν ἀνακτόρων καὶ ναῶν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκικῆς κατοχῆς τῆς Κύπρου. Ἡ πόλις ὑπὸ τῶν ξένων λέγεται Φαμαγκούστα.

131. Χωρικὴ τῆς Κύπρου.

Αἱ ἄλλαι σπουδαῖαι πόλεις τῆς νήσου είναι : ἡ **Λεμεσός**, ἡ όποια ἔχει 22.000 κατ., μὲ Γυμνάσιον, τρεῖς ἀστικὰ σχολάς καὶ δύο παρθεναγωγεῖα, ἡ **Λάρναξ** (15.000 κάτ.), μὲ ἐμπορικὸν λύκειον καὶ ἱερατικὴν σχολήν, ἡ **Κυρήνεια** (3.000) μὲ ἡμιγυμνάσιον καὶ παρθεναγωγεῖον, τὸ **Κτήμα** (6.000). Τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰς ὅλην τὴν νήσον ἀνέρχονται εἰς 626.

8') Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Κύπρου.

132. Χωρικὸ σπίτι τῆς Κύπρου.

Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

"Ἄν καὶ είναι τόσον ἀ-

πομακρυσμένη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἡ Κύπρος διετήρησε τὸν Ἑλληνικόν της χαρακτῆρα. Ἀπὸ ὅλον τὸν πληθυσμὸν της μόνον τὸ ἐν πέμπτον εἶναι ξένοι δηλ. Τοῦρκοι, Ἀρμένιοι καὶ Ἐβραῖοι. Ὅλοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι (380.000) εἶναι Ἑλληνες.

Οἱ Ἀγγλοι κατέχουν τὴν Κύπρον ἀπὸ 60 ἔτῶν. Ἐν τούτοις ἡ Κύπρος δὲν ἔκαμε μεγάλας προόδους, διότι δὲν ἔχει ἐλευθερίαν. Οἱ Κύπριοι ἔνα μόνον πόθον ἔχουν, νὰ ἔνωθοῦν μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα, καὶ μίαν ἡμέραν αἱ ἐλπίδες των θὰ ἐκπληρωθοῦν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. ΘΕΣΙΣ. ΟΡΙΑ. ΕΚΤΑΣΙΣ

1. Μὲ ποῖα κράτη συνορεύει ἡ Ἑλλὰς πρὸς Β καὶ πρὸς Α; Περίγραψε τὴν μεθόδιον γραμμὴν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ Δ πρὸς Α. — 2. Ποῖαι σύνορα εἶχεν ἡ Ἑλλὰς τὸ 1920; Ποῖαι Ἑλληνικαὶ πόλεις μέροντ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος; Ποῖαι Ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ ποῖαι νῆσοι ἀνήκουν εἰς ξένα κράτη; — 3. Ποῖαι θάλασσαι περιβάλλοντ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Α, ἀπὸ Ν καὶ ἀπὸ Δ; — 4. Ποία χώρα ενδισκεται εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Αιγαίου; Ποία εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Ιονίου καὶ ποία εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Κρήτης ἀκτὴν τῆς Μεσογείου; — 5. Ενδε εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης τὴν Ἑλλάδα καὶ παρατήρησε εἰς ποῖον μέρος τῆς Εὐρώπης ενδισκεται.

Ἡ Ἑλλὰς κατέχει τὸ νότιον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἡ δόποια λέγεται καὶ **Βαλκανικὴ** ἢ **Χερσόνησος τοῦ Αἴμου**. Καθὼς δὲ ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος εὑρίσκεται εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τῆς Εὐρώπης.

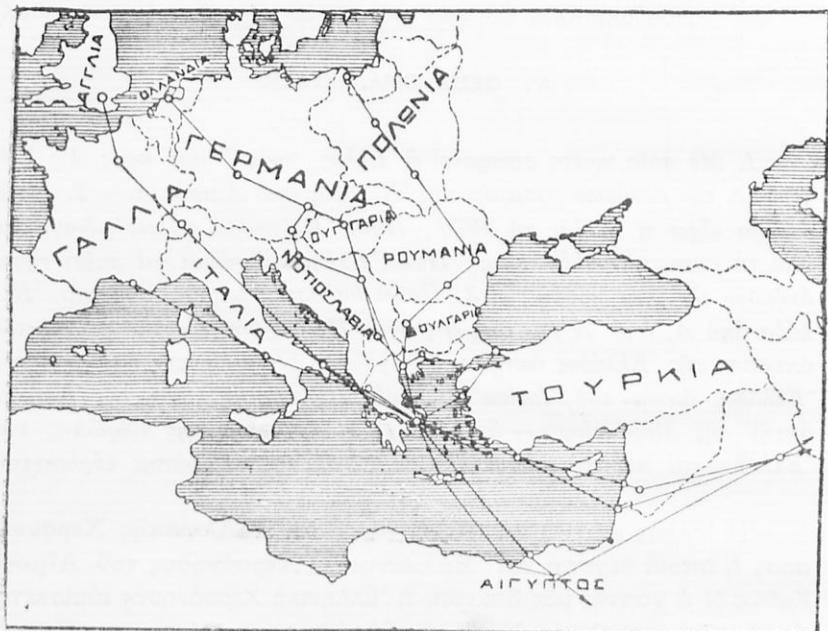
Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει ἔως ποῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολάς τὸ Κράτος μας.

Σήμερον ὁ Ἐβρος ἀποτελεῖ τὸ πρὸς Α ὄριον τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλα πρὸ δλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἡ Ἑλλὰς ἔφθανεν ἔως τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ ἔως τὴν Προποντίδα καὶ κατεῖχε τὴν περιφέρειαν τῆς Σμύρνης. Μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης (1923) ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴν Σμύρνην, καθὼς καὶ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον. Ὁμοίως ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν Βόρειον Ἡπειρον, τὴν διποίαν κατέχει τώρα ἡ Ἀλβανία, μολονότι ὁ στρατός μας ἔγραψε τὸ 1940 νέας σελίδας δόξης εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ἀλβανίας. Μὲ

τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων (1946) μόνον ἡ Δωδεκάνησος ἤλευθερώθη.

Σήμερον ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου εἶναι περίπου 132.000 τ. χλμ. Ἀπὸ αὐτὰ 107.000 τ. χλμ. εἶναι στερεὰ καὶ 25.000 τ. χλμ. εἶναι νῆσοι.

Καθὼς δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ Ἑλλὰς εύρισκεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἡ ὥποια τὴν περιβάλλει ἀπὸ

133. Ἡ Ἑλλὰς καὶ αἱ συγκοινωνίαι.

τρεῖς πλευράς. Ἡ θέσις αὐτὴ δίδει εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλὰ καὶ σπουδαῖα πλεονεκτήματα :

1) Οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι ἔχουν ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος καὶ μετριάζουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους· ἔτσι βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν, τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

2) Ἐχει ἐμπρός της ἀνοικτὴν τὴν θαλασσίαν ὁδόν, ἡ ὥποια εἶναι εὐθηνή. Ἔτσι ἡ Ἑλλὰς ἡμπορεῖ νὰ στέλλῃ εὐκόλως τὰ προϊ-

όντα της εις ξένους τόπους καὶ νὰ προμηθεύεται ἀπὸ αὐτούς, ὅ, τι
χρειάζεται.

3) Οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος ἔχουν μεγάλην
σπουδαιότητα διὰ τὰς συγκοινωνίας τῆς Εὐρώπης· διότι εύρισκονται
εἰς τὸ μέσον τῶν μεγάλων γραμμῶν, αἱ ὄποιαι φέρουν ἀπὸ τὴν δυ-
τικὴν καὶ κεντρικὴν Εὐρώπην πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν καὶ
ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν πρὸς τὸν Εὗξεινον Πόντον. Δι' αὐτὸ
οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος εἶναι σπουδαῖοι σταθμοὶ
διὰ τὰ πλοϊα καὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα.

4) Ἐπειδὴ ἡ Ἑλλὰς ἔχει τὴν θάλασσαν πλησίον, πολλοὶ ἀπὸ
τοὺς κατοίκους τῆς καταγίνονται μὲ τὴν ἀλιείαν καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Ἄπὸ ὅλα αὐτὰ βλέπομεν, ὅτι ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος
εἶναι εύνοικὴ διὰ τὸ κλῖμα καὶ τὴν βλάστησιν, καθὼς καὶ διὰ τὴν
συγκοινωνίαν καὶ τὰς ἀσχολίας τῶν κατοίκων.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ὁρόμασε τὰ ὅρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσα ἔχουν ὑψος ἄνω τῶν 2.000
μ., καὶ κατάταξέ τα κατὰ τὸ ὑψος των. — 2. Πολὺς διεύθυνσι τὸν
γερικῶς τὰ ὅρη τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἑλλάδος καὶ ποιάν τὰ ὅρη
τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς; — 3. Ποῖαν πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος δημιά-
ζουν μὲ λεπάνας; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἥσαν ἄλλοτε λίμναι καὶ πῶς τὰ
νερά των ἔχονται εἰς τὴν θάλασσαν;

Ἡ Ἑλλὰς ἔχει πολλὰ καὶ ὑψηλὰ ὅρη, ἀλλ' ἔχει καὶ πεδιάδας καὶ
κοιλάδας εὐφόρους· ἔχει παράλια δύμαλά, ὁλλὰ καὶ παράλια μὲ πολ-
λοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. Ἡ Ἑλλὰς λοιπὸν ἔχει μεγάλην
ποικιλίαν εἰς τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους της.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν, πῶς προηλθεν ἡ ποικιλία αὐτή, πρέπει νὸς
μάθωμεν, πῶς ἐσχηματίσθησαν αἱ Ἑλληνικαὶ χῶ-
ραι καὶ νῆσοι· καὶ πρῶτον, πῶς ἐσχηματίσθη ὁ
στερεὸς φλοιὸς τῆς Γῆς.

Θὰ ἔχετε ἀκούσει, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι μία πελωρία σφαῖρα καὶ ὅτι
εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ὑπάρχει τόσον μεγάλη θερμότης, ὡστε ὅλα τὰ
ὑλικὰ τῆς Γῆς εἶναι λειωμένα. Καὶ τὸ ἐξωτερικόν της, τὸ ὅποιον εί-
ναι στερεόν, εἶναι σχετικῶς πολὺ λεπτόν, λεπτότερον ἀπὸ ὅ, τι είναι

ὅ φλοιὸς εἰς ἔνα πορτοκάλι. Δηλαδή, ἂν παραστήσωμεν τὴν Γῆν μὲ μίαν σφαῖραν, ή δόποια ἔχει ἀκτῖνα 1 μέτρου, διὰ τοῦτο οὐκ εἰς τὴν σφαῖραν αὐτὴν θὰ παρασταθῇ μὲ ἔνα μόνον ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου.

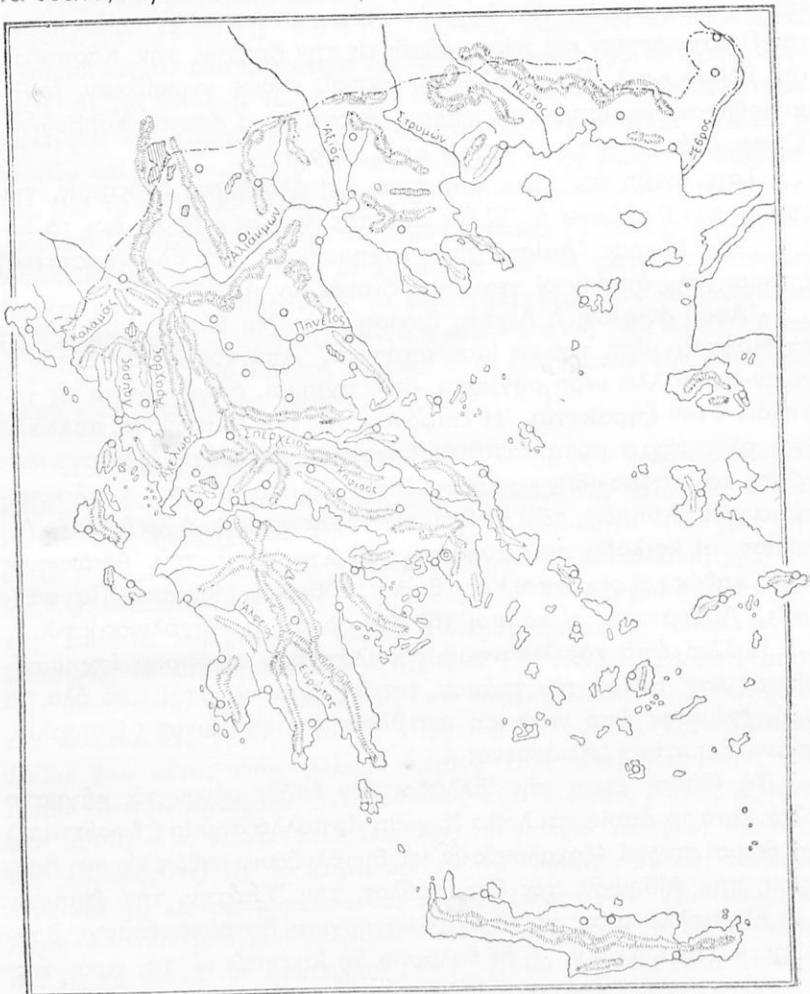
‘Υπῆρξε μάλιστα ἐποχή, κατὰ τὴν δόποιαν ἡ Γῆ δὲν εἶχε καθόλου φλοιόν, ἀλλ’ ἦτο ὅλη ὡς μία σφαῖρα ἀπὸ λειωμένα ύλικά, τὰ δόποια ἀκτινοβολοῦσαν, ὥσπερ ὁ λειωμένος σίδηρος. Ἡ Γῆ τότε ἔλαμπεν εἰς τὸν οὐρανόν, ως μικρὸς “Ηλιος, ἀλλ’ ἐπειτα, ἐνῷ ἐστρέφετο ὀλόγυρά της εἰς τὸ κατάψυχρον χάος τοῦ ούρανοῦ, ἤρχισε νὰ ψύχεται καὶ ὀλίγον κατ’ ὀλίγον ἐσχημάτισεν ἀπέξω ἔνα λεπτότατον φλοιόν. ’Ετσι ἡ Γῆ ἔγινε σκιερὸν σῶμα.

‘Ητο ὅμως ἀκόμη πολὺ θερμή, καθώς καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα, ποὺ ἦτο γύρω της. ’Αλλ’ ὅταν καὶ αὐτὴ μὲ τὸν καιρὸν ἐψύχθη ἀρκετά, τότε ἤρχισαν νὰ συμπυκνώνωνται οἱ ύδρατμοι καὶ νὰ πίπτουν ως βροχὴ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς. ’Ησαν βροχαὶ αἰώνιοι καὶ χειμαρρώδεις, ὡστε τὰ νερὰ ἐσκέπασσαν ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς Γῆς. ’Ετσι ἐσχηματίσθη μία παγκόσμιος θάλασσα.

‘Η Γῆ ὅμως ἔξηκολούθει νὰ ψύχεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν της καὶ νὰ συστέλλεται, ἐνῷ διὰ φλοιός, ποὺ τὴν ἐσκέπαζεν ἀπέξω, δὲν ἦτο ἀκόμη τόσον στερεός, δύσον είναι σήμερον. Δι’ αὐτὸν οὗτος ἤρχισεν, ἀλλοῦ μὲν νὰ διαρρήγεται, νὰ σχηματίζῃ δηλ. πτυχάς, δύτις ἀκριβῶς ἡ φλούδα τοῦ μήλου, ὅταν ξηραίνεται. ’Ετσι ἐφάνησαν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης αἱ πρῶται νέαι γαῖαι ὡς ἐπιμήκεις νῆσοι. Τότε καὶ εἰς τὰ μέρη, δύπου είναι σήμερον ἡ ‘Ελλάς, ἐσχηματίσθησαν δύο κρυσταλλοπαγεῖς ὅγκοι, οἱ δόποιοι ἔξηλθον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ως νῆσοι, μία ἐκεῖ δόπου είναι σήμερον αἱ Κυκλαδες καὶ ἄλλη βορειότερον μεταξύ Ὁλύμπου καὶ Ροδόπης.

‘Η ἐπιφάνειά των ἔως τότε εἶχε παραμείνει ἐπὶ ἑκατομμύρια ἑτῶν εἰς τὸν βυθὸν τῆς παγκοσμίου θαλάσσης. Μέσα εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν ἔζων ἑκατομμύρια κογχύλια, ζωύφια, δοτρακόδερμα. ’Οταν αὐτὰ ἀπέθησκον, κατεκρημνίζοντο εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ ἐσχηματίζονται πυκνὸν στρῶμα ἀπὸ ἀσβεστώδη υλην (ἀσβεστος). ’Αλλὰ καὶ λάσπη καὶ ἄμμοι συνεσωρεύοντο εἰς τὸν πυθμένα τῶν θαλασσῶν καὶ ἀπετέλουν στρῶματα μεγάλῳ πάχους. Καὶ αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸν ἐσκληρύνθησαν καὶ ἐσχημάτισαν πετρώ-

ματα (ἀμμολίθους, ἀργιλικούς σχιστολίθους κ.τ.λ.).” Όλα αυτά τα πετρώματα, ἐπειδὴ ἔσχηματίσθησαν μέσα εἰς τὰ ύδατα, λέγονται ύδατογενῆ.

| 134. Αἱ κυριώτεραι ὁροσειραι καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος.

’Αφοῦ ἐπέρασαν ἕκατομμύρια ἑτῶν, ἔγιναν πάλιν μεγάλαι πτυχώσεις εἰς τὸν φλοιὸν τῆς Γῆς. Αὗται ἦσαν γενικαὶ καθ’ ὅλην

τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς καὶ ἐγένησαν τὰς "Αλ πεις καὶ ἄλλα ύψηλὰ ὅρη ('Αλπικαὶ πτυχώσεις). Τότε ἐγεννήθησαν ὡς συνέχεια εἰς τὰς "Αλπεις καὶ αἱ 'Ελληνικαὶ ὁροσειραί, ἡ Πίνδος καὶ ἡ μακρὰ ἀλυσίς τῶν ύψηλῶν ὁρέων, τὰ ὅποια συνεχίζονται εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ πέραν αὐτῆς εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Κάρπαθον, τὴν Ρόδον κ.τ.λ. Καὶ κλάδοι δὲ ὁρεινοί, καθὼς γνωρίζομεν, ἐσχηματίσθησαν μὲ διεύθυνσιν πρὸς 'Ανατολὰς (Χάσια - Καμβούνια, "Οθρυς, Οἴητη — πτυχωσιγενῆς ὅρη).

Τότε ἀνέβη ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ὀλόκληρος ἡ ἔκτασις, τὴν διποίαν καταλαμβάνει ἡ 'Ελλὰς ἀπὸ τὰς Ιονίους νήσους ἕως τὰ δυτικά τῆς Μικρᾶς Ασίας. "Ετοι ἐσχηματίσθη μία 'Ελληνοασιατικὴ ἥπειρος, τὴν διποίαν οἱ γεωλόγοι ὀνομάζουν **Αἰγαῖδα**.

'Αφοῦ ἀνεφάνη ἡ Αἰγαῖς, ἥρχισαν μεγάλαι διαταραχαί· ἐπρεπε τὰ διάφορα μέρη της νὰ ἴσορροπήσουν. 'Απὸ τὸν λόγον αὐτὸν ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη ρήγματα, δηλ. σχισμαί, ὅπως γίνεται εἰς τὸν πηλόν, ὅταν ξηραίνεται. 'Η ἐπιφάνεια τῆς Γῆς ἐτεμαχίσθη, πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ τεμάχια αὐτὰ κατεβυθίσθησαν καὶ ἐσχημάτισαν λεκανοειδεῖς χώρας καὶ ταφροειδεῖς κοιλάδας. "Ετοι ἐσχηματίσθησαν τὰ λεκανοπέδια τῶν 'Αθηνῶν, τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Κωπαΐδος, ἡ λεκάνη τῆς Αἰτωλίας, αἱ κοιλάδες τοῦ Εύρωτα, τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ 'Αλιάκμονος κ.τ.λ., καθὼς καὶ οἱ κόλποι Κορινθιακός, Εύβοϊκός, Μαλιακός, Παγασητικός, 'Αμβρακικός, οἱ κόλποι τῆς Χαλκιδικῆς, ὁ 'Αργολικὸς κ.τ.λ.

Πολλαὶ ἀπὸ τὰς λεκανοειδεῖς κοιλότητας, αἱ ὅποιαι ἐσχηματίσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπειδὴ ήσαν κλεισταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐγέμισαν ἀπὸ νερά καὶ μετεβλήθησαν εἰς λίμνας (Θεσσαλία, λεκάνη Βοιωτίας, 'Αλιάκμονος κ.τ.λ.).

Τὸ ἔδαφος ὅμως τῆς 'Ελλάδος δὲν ἔπαθε μόνον τὰ ρήγματα αὐτὰ, ἀπὸ τὰ ὅποια καὶ λάβια ἔξεχύθη εἰς πολλὰ σημεῖα (ἡφαίστεια) καὶ θερμαὶ πηγαὶ ἔξακολουθοῦν νὰ ἀναβλύζουν, καθὼς εἰς τὸ Λουτράκι, τὴν Αἰδηψόν, τὰς Θερμοπύλας, τὴν 'Υπάτην, τὴν Νίσυρον κ.ἄ. Εἰς πολλὰ μέρη τὸ ἔδαφος κατήρχετο βραδέως, ἔπασχε βραδεῖαν καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα τὸ ἐσκέπαζε μὲ τὰ νερά της.

Αὐτὸ συνέβη προπάντων εἰς τὸ μέρος τῆς Αἰγαίδος, τὸ ὅποιον ἔξετείνετο ἀπὸ τὴν ἥπειρωτικὴν 'Ελλάδα ἕως τὴν Μικρὰν Ασίαν. "Ολη ἡ ἔκτασις αὐτὴ ἔπαθε βραδεῖαν καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα εἰσεχώρησε καὶ τὴν ἐσκέπασεν. "Εξω ἀπὸ τὰ νερά ἔμειναν μόνον τὰ ύψηλὰ

μέρη· ἔτσι ἐσχηματίσθη τὸ Αἰγαῖον πέλαγος μὲ τὰς νήσους του.

Τέλος καὶ μία ἄλλη δύναμις ἐνήργησεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἔδαφους, τὰ ρέοντα ὑδάτα. Ρύακες, χείμαρροι καὶ ποταμοί, οἱ ὄποιοι ἔρρεον ἀκατάπτωστα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἔδαφους, διήνοιξαν εἰς τὰς πλευράς τῶν βουνῶν ἀλλοῦ στενάς καὶ ἄλλοῦ πλατεῖας φάραγγας καὶ χαράδρας. "Οπου δὲ ὑπῆρχε τυχὸν σειρὰ λόφων ἢ βουνῶν καὶ ἔφραττε τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐκεὶ τὸ ρεῦμα κατώρθωσε μὲ τὸν καιρὸν νὰ διαρρήξῃ τὸν φραγμὸν καὶ νὰ διανοίξῃ στενὴν ποταμίαν κοιλάδα (Πιηνείος, Ἀλιάκμων, Ἀξιός, Στρυμών). "Επειτα οἱ χείμαρροι καὶ οἱ ποταμοί ἀπέθεσαν ἄμμους, χαλίκια καὶ πηλοὺς εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν κοιλάδων καὶ τῶν λεκανοειδῶν χώρων (προσχωσιγενῆ πεδία) ἢ τὰ ἔξεφόρτωσαν εἰς τὰς ἐκβολὰς των καὶ ἔτσι ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν (Σπερχείος, Ἀχελῷος, Ἀλφειός, Ἀξιός κ.τ.λ.).

Ασκήσεις. — 1. Εάνε εἰς τὸν χάρτην τὰς δύο κρυσταλλοπαγεῖς μάζας, αἱ δύοιαι πρῶται ἐθγῆκαν ἀπὸ τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Ποίας νήσους καὶ ποίας χώρας τῆς Ἑλλάδος περιλαμβάνει κάθε μία ἀπὸ αὐτῶν; Τὰ πετρώματα των είναι παλαιότερα (κρυσταλλικά, γρανίται κ.τ.λ.). — 2. Εάνε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἄλυσιν τῶν πτυχωσιγεῶν δρέων τῆς Ἑλλάδος καὶ ὄρόμασε τὰς κυριωτέρας δροσειδάς. Ὁρόμασε τὰς δροσειδάς, αἱ δύοιαι διακλαδίζονται ἀπὸ τὴν Πίνδον. Τὰ πετρώματα των συνίστανται ἀπὸ σχιστολίθων καὶ ἀσφεστολίθων. — 3. Ὁρόμασε τὰς λεπαροειδεῖς χώρας καὶ τὰς ταφροειδεῖς ποιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ποῖαι ἀπὸ αὐτῶν ἦσαν ἀλλοτε λίμναι; Πῶς ἀπεξηράνθησαν; — 4. Ποῖαι είναι αἱ προσχωσιγεῖς πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος; Πῶς προέκυψαν αὗται; — 5. Ποίαν ἐπίδρασιν ἔχει ἡ μακρὰ κεντρικὴ δροσειδά τῆς Ἑλλάδος α) εἰς τὸ κλῖμα καὶ εἰς τὰς βροχάς, β) εἰς τὰ προϊόντα καὶ γ) εἰς τὰς συγκοινωνίας τῆς Ἑλλάδος; — 6. Ποῦ ἓπαρχουν παραθαλάσσιαι δροσειδά καὶ ποῖα είναι ἡ ἐπίδρασίς των εἰς τὸ κλῖμα καὶ εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ἐσωτερικοῦ; — 7. Ποῖαι πεδιάδες είναι ἀνοικταὶ ποὺς τὴν θάλασσαν καὶ ποῖα πλεονεκτήματα ἔχουν;

Γ'. ΠΟΤΑΜΟΙ ΚΑΙ ΛΙΜΝΑΙ

1. Ὁρόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. — 2. Εὗρε τὸν Ζηγὸν τοῦ Μετσόβου καὶ δύρμασε τοὺς ποταμοὺς, οἱ ὅποιοι πηγάζουν ἀπὸ αὐτὸν. Εἰς ποίαν θάλασσαν χύνεται ἔκαστος ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς αὐτούς; — 3. Περίγραψε τὸν ροῦν τοῦ Πηνειοῦ ἀπὸ τὰς πηγὰς τον ἔως τὴν ἐκβολήν του. — 4. Περίγραψε ὄμοιῶς τὸν ροῦν τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀχελώου, τοῦ Ἀράχθου, τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τοῦ Στρυμόνος. — 5. Ποίαν διεύθυνσιν ἀκολουθοῦν γενικῶς οἱ ποταμοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ποίαν οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ποίαν οἱ Μακεδονικοὶ ποταμοὶ; — 6. Ποῖοι ποταμοὶ ἔσχημάτισαν εἰς τὰς ἐκβολάς των λιμνοθαλάσσας; — 7. Ποῖαι ποτάμαι κοιλάδες ἔχουν σπουδαιότητα διὰ τὴν συγκοινωνίαν; — 8. Ποῖαι εἶναι αἱ μεγαλύτεραι λίμναι τῆς Ἑλλάδος; "Ορισε τὴν θέσιν ἐκάστης.

"Ενας ποταμὸς ἔχει πολλὰ νερά : α) ἂν αἱ πηγαί του εἶναι ἄφθονοι, β) ἂν ἡ ἔκτασις, ἀπὸ τὴν ὅποιαν μαζεύει τὰ νερά του, εἶναι μεγάλη καὶ γ) ἂν τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει εἰς τὴν περιοχήν του, εἶναι πολύ.

Πηγαὶ ὑπέρχουν προπάντων εἰς τὰ βουνά. Δι᾽ αὐτὸν οἱ ποταμοὶ πηγάζουν συνήθως ἀπὸ τὰ βουνά. Ἐπειδὴ δὲ τὰ νερά, ὅταν τρέχουν, ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους, δι᾽ αὐτὸν οἱ ποταμοὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικήν Ἑλλάδα ρέουν ἀπὸ Δ πρὸς Α, εἰς δὲ τὴν δυτικήν Ἑλλάδα ἀπὸ Β πρὸς Ν.

"Ομοίως οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Β πρὸς Ν, διότι τὸ ἔδαφός των ἔχει κλίσιν πρὸς τὴν λεκάνην τοῦ Αίγαιου. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κοιλάδες των διευθύνονται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου, διὸ τοῦτο εἶναι σπουδαιότατοι διὰ τὴν συγκοινωνίαν (Ἀξιός, Στρυμών, Ἐβρος).

Γενικῶς τὸ ὄδωρ τῶν ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὀλίγον καὶ διότι αἱ βροχαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὀλίγαι καὶ διότι γίνεται μεγάλη ἔξατμισις ὄδατος. Ἐξ ἄλλου καὶ τὰ νερά πολλῶν ποταμῶν χάνονται εἰς καταβόθρας.

Τὰ νερά τῶν ποταμῶν μας τὰ χρησιμοποιοῦν : α) διὰ τὸ πότισμα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κήπων καὶ β) διὰ νὰ κινοῦν νερομύλους

καὶ τὰς μηχανὰς τῶν ἐργοστασίων (π.χ. ὁ Βόδας εἰς τὴν Ἱδεσσαν, ὁ Γλαῦκος εἰς τὰς Πάτρας, ἡ Ἐρκυνα εἰς τὴν Λεβάδειαν κ.ο.κ.).

Ποιὸν εἶναι τὸ ἔργον ἐνὸς ποταμοῦ εἰς τὰς ἐκβολάς του; Πότε δὲ ποταμὸς φέρει βλάβην εἰς τὴν ύγειαν καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων;

Καὶ αἱ λίμναι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν πάντοτε τὴν ἴδιαν ἔκτασιν, διότι τὰ νερά των ἐκρέουν εἰς καταβόθρας. Ἐπειδὴ δὲ πλησίον εἰς τὰς ὅχθας των σχηματίζονται ἔλη, αἱ λίμναι περισσότερον βλάπτουν παρὰ ὡφελοῦν. Δι' αὐτὸν τὸ Κράτος μας προσπαθεῖ νὰ ἀποκηράνῃ τὰς λίμνας, αἱ ὅποιαι εἶναι βαλτώδεις, π.χ. τὴν λίμνην τῶν Γιανιτσῶν καὶ τῶν Φιλίππων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ξυνιάδα λίμνην εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα κ.ἄ.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

“Ολοι οἱ τόποι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν τὸ ἴδιον κλῖμα. Π.χ. εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡ θερμοκρασία κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχεται συχνὰ ὑπὸ τὸ μηδέν. ἀντιθέτως εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ παράλια μέρη ἡ χιὼν εἶναι σπάνιον φαινόμενον.

Ἐπίσης τὸ θέρος εἰς τὰς πεδιάδας εἶναι πολὺ θερμόν· ἡ θερμοκρασία κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας φθάνει ἐκεῖ συνήθως 32 ἔως 36 βαθμούς. Ἀντιθέτως, εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ παράλια ἡ ζέστη μετριάζεται ἀπὸ τὴν δροσερὰν αὔραν τῆς θαλάσσης.

Καὶ τὸ ὄδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὄποιον πίπτει κατ' ἔτος εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον. Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ φαίνονται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα, ὅπου σημειώνονται ἡ θερμοκρασία, οἱ ἀνεμοι καὶ αἱ βροχαὶ διαφόρων τόπων τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ πόλεις εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ἔχουν καταταχθῆ ὡς ζώνας, δηλ. χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς ἀνατολικῆς καὶ χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ποία ἀπὸ τὰς ζώνας αὐτὰς ἔχει τὸν μαλακώτερον χειμῶνα καὶ ποία τὸν ψυχρότερον; Ποία περιοχὴ δέχεται τὰς περισσότερας βροχὰς καὶ ποία τὰς ὀλιγωτέρας;

Πόλεις	''Ψυχος άπο θαλάσσης	Μέση θερμο- κρασία			Διαφορά με- ταξύ θερμο- κρασίας θερ- μοτάτου και ψυχροτάτου μηνός	Μέσον ύψος βροχής τοῦ έ- τους εἰς έκα- τοστόμετρα	'Επικρά- τεῖ ανε- μος
		'Ιαν.	'Ιουλ.	τοῦ έτους			
Κέρκυρα	30 μ.	10,2	25,9	17,7	15,7	118	<i>Νότιος</i>
'Αργοστόλ.	11 μ.	11,0	26,2	18,1	15,2	86	<i>Β.Δ. Νότ.</i>
Ζάκυνθος	3 μ.	11,5	26,6	18,7	15,1	112	<i>Β.Δ.</i>
Καλάμαι	32 μ.	10,9	27,1	18,8	16,2	83	<i>Βόρειος</i>
'Ιωάννινα	485 μ.	5,0	24,0	14,0	19,0	126	<i>Β.Δ.</i>
Πάτραι	5 μ.	10,3	27,1	18,4	16,8	70	<i>Βόρειος</i>
Φλώρινα	620 μ.	1,0	22,2	11,7	23,2	73	
Λάρισα	75 μ.	5,5	26,5	15,9	21,0	50	<i>Αντικός</i>
Δελφοί	557 μ.	7,0	25,6	16,0	18,6	58	
Τρίπολις	664 μ.	4,6	22,8	13,3	18,2	83	<i>Ν.Δ.</i>
Σπάρτη	170 μ.	9,4	27,2	17,7	17,3	77	<i>Βόρειος</i>
Θεσ/νίκη	2 μ.	5,0	26,2	15,8	21,2	44	<i>Ν.Δ.</i>
Βόλος	8 μ.	7,4	26,0	16,8	18,6	50	<i>Β.Δ.</i>
'Αθηναι	107 μ.	8,6	2/3	17,6	18,7	38	<i>Β.Δ.</i>
Ναύπλιον	6 μ.	10,0	26,7	18,0	16,7	44	<i>Β.Δ.</i>
Σύρος	24 μ.	11,7	26,7	18,7	15,0	50	<i>Βόρειος</i>
Θήρα	225 μ.	10,4	24,8	17,4	14,4	36	<i>Β.Δ.</i>
Χανιά	40 μ.	10,8	25,7	17,9	14,9	66	<i>Βόρειος</i>

Άπο τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς συμπεραίνομεν, ότι ἡ ἐπίδρασης της θαλασσίας στην θερμοκρασία της περιοχής είναι μεγαλύτερη παρά είναι την άνατολικήν. Δηλαδή είναι την θερμοκρασία της θέρεως είναι δροσερώτερον καὶ ὁ χειμῶν μαλακώτερος ἀπό την άνατολικήν 'Ελλάδα.

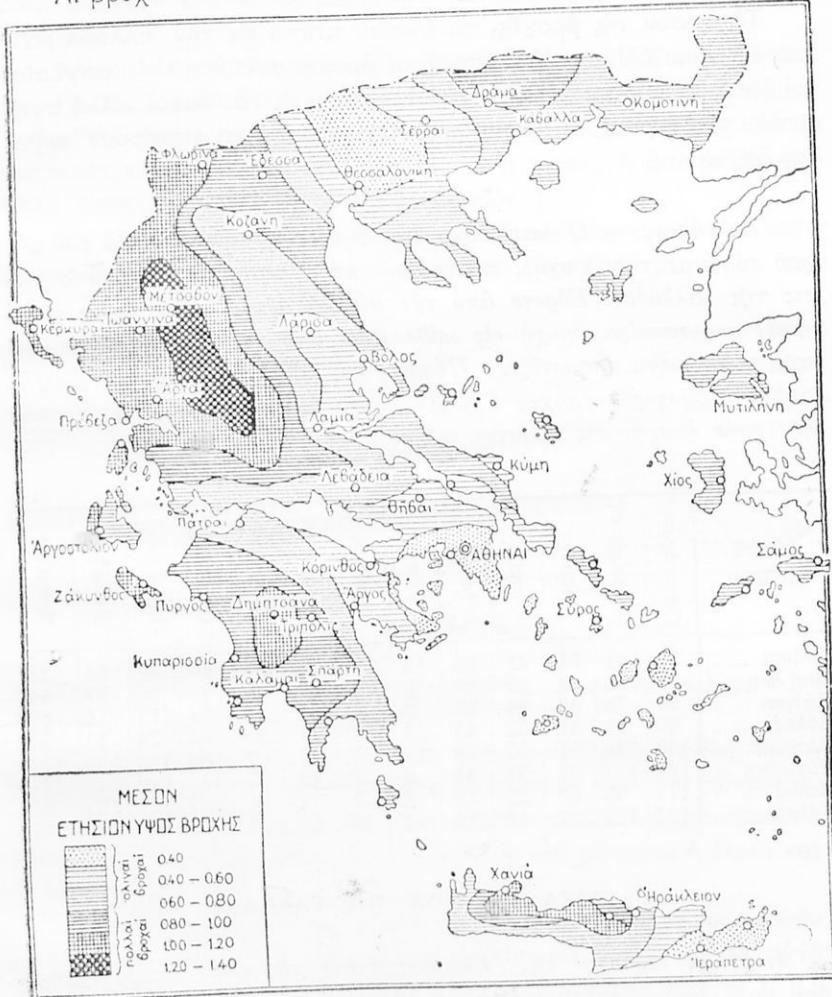
Καὶ τὸ ὑδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὄποιον πίπτει καθ' ὅλον τὸ έτος είναι τὸ άνατολικὸν μέρος τῆς 'Ελλάδος, είναι μόλις τὸ ἥμισυ ἀπό τὸ ὄντωρ, τὸ ὄποιον πίπτει είναι τὸ δυτικὸν μέρος.

Θερμὰ θέρη καὶ χειμῶνας ψυχρούς (κλίματη πειραιών) ἔχει τὸ έσωτερικὸν τῆς χώρας, προπάντων αἱ πεδιάδες, ποὺ είναι μακρὰν ἀπό την ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης.

Μεγάλην ἐπίδρασιν είναι τὸ κλίμα τῆς 'Ελλάδος ἔχουν καὶ οἱ ἄνεμοι, οἱ ὄποιοι ἐπικρατοῦν κατὰ τὰς διαφόρους ἐπόχας. Κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ ξηροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι, οἱ ὄποιοι φυσοῦν κανονικὰ καὶ λέγονται ἐπη σία (μελτέμια).

Κατὰ τὸ φθινόπωρον είναι συχνότεροι οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ δποιοι ἔρχονται ἀπό την θάλασσαν καὶ φέρουν βροχάς. Τέλος κατὰ

τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν πάλιν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι εἶναι ψυ-
κροί· φυσοῦν ὅμως τότε καὶ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ὑγροὶ ἄνεμοι.
Αἱ βροχαὶ λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα πίπτουν κυρίως τὸ φθινόπω-

135. Χάρτης τῶν βροχῶν.

ρον καὶ τὸν χειμῶνα· ἐπειδὴ δὲ οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι συναντοῦν πρῶτον τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, δι' αὐτὸ θρέψει ἐκεῖ περισ-

σότερον παρά είς τὴν ἀνατολικήν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς ἔχει περισσοτέρους ποταμοὺς καὶ περισσοτέραν βλάστησιν ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν.

Τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, τὸ ὅποιον πίπτει εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ἔτος δὲν εἶναι ὀλίγον· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ βροχαὶ συνήθως εἶναι ραγδαῖαι καὶ δὲν διαρκοῦν πολύ, ἡ βροχὴ δὲν εἰσδύει εἰς τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ σχηματίζει χειμάρρους, οἱ ὅποιοι ρέουν ὄρμητικῶς καὶ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας.

***Ασκήσεις.** — *O κατωτέρῳ πύρᾳ δεικνύει εἰς χιλιοστὰ τοῦ μέτρου τὸ ὕψος τῆς βροχῆς, πὸν πίπτει κάθε μῆνα εἰς ὠρισμένας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Εὑρετε ἀπὸ τὸν πύρανα αὐτὸν κατὰ ποῖον μῆνα πίπτει περισσοτέρα βροχὴν εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτὰς καὶ κατὰ ποῖον μῆνα ὀλιγωτέρα; Πόσον εἶναι τὸ μέσον ὕψος τῆς βροχῆς κατὰ τὴν βροχερὰν ἐποχὴν (*Οκτώβριον - Μάρτιον*) καὶ πόσον κατὰ τὴν ξηρὰν ἐποχὴν εἰς ἑκάστην πόλιν;*

*Όνομα πόλεων	Ιανουάριος	Φεβρουάριος	Μάρτιος	Απρίλιος	Μάϊος	Ιούνιος	Ιούλιος	Αὔγουστος	Σεπτεμβρίος	Οκτώβριος	Νοέμβριος	Δεκέμβριος	Ἐπησίως
Αθῆναι . .	52	41	21	21	22	18	5	8	16	40	69	64	377
Θεσ/νίκη . .	29	28	32	38	48	36	27	21	33	56	56	39	443
Πάτραι . .	90	78	67	54	37	8	4	6	27	97	115	114	697
Βόλος . .	49	51	47	32	43	31	15	24	32	63	74	53	514
Κέρκυρα. .	158	146	91	80	52	27	7	20	60	188	156	197	1182
Ζάκυνθος . .	184	137	84	57	31	8	2	12	31	121	220	232	1119
Χανιά . .	113	95	67	29	16	8	1	4	21	35	127	155	671
Τρίπολις . .	127	102	67	57	54	41	14	16	23	79	123	123	826

Ε'. ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ποῖαι περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος ἔχονν τὰ πλονσιώτερα δάση;
- 'Απὸ ποῖα δένδρα ἀποτελοῦνται τὰ δάση μας; — 2. Ποῖα φυτὰ καλλιεργοῦμεν εἰς τὸν κήπους καὶ εἰς τὸν ἀγρούς μας;
- Ποῖα ἀπὸ αὐτὰ εὑδοκιμοῦν μὲ τὸ θαλάσσιον κλῖμα;
- Ποῖα εὑδοκιμοῦν μᾶλλον μὲ τὸ ηπειρωτικὸν κλῖμα;

1. Τὰ δένδρα, καὶ τὰ πιλέον σκληρὰ καὶ ἄγρια, διὰ νὰ ζήσουν, χρειάζονται κάποιαν θερμότητα δι' αὐτὸν κορυφαὶ τῶν βιουνῶν, δῆσαι φθάνουν ἐπάνω ἀπὸ 1800 - 2000 μέτρα, εἶναι γυμναὶ ἀπὸ δένδρα.

Κάτω ἀπὸ τὸ ὄρον αὐτὸν ἀρχίζουν τὰ δένδρα τῶν δασῶν μας. Πρῶτα ἔρχονται εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη ἡ ἐλάτη, ἡ ὁξύνα καὶ ἡ πεύκη ἡ ὑψηλή, κατόπιν δὲ ἀκολουθοῦν ἀπὸ ὕψος 800 μ. ἡ δρῦς καὶ ἡ καστανέα καὶ ἀπὸ ὕψος 500 περίπου μ. ἡ πεύκη, ἡ βαλανιδέα καὶ ὅλλα δένδρα (πρῖνος, δάφνη, μύρτος κλπ.).

Εἰς τὴν Ἑλλάδα λοιπὸν διακρίνομεν ἀναλόγως τοῦ ὕψους τρεῖς ζώνας βλαστήσεως, τὴν κατωτέραν (ἀπὸ τὴν παραλίαν ἕως

136. Ζῶναι βλαστήσεως (σχηματογραφικὴ παράστασις).

τὰ 800 μ.), τὴν ὄρεινὴν (ἕως τὰ 1800 μ.) καὶ τὴν Ἀλπικὴν ζώνην (ἄνω τῶν 1800 μ.).

Εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν τελήν τοῦ ὕψους ἐπιδρᾶ καὶ ἡ ἀπόστασις, εἰς τὴν δόποιαν εὑρίσκεται ἔνας τόπος ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτοι εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην, ὅταν ἔνας τόπος δὲν ἀπέχῃ πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εύδοκιμοῦν τὰ ἀειθαλῆ καὶ μάλιστα ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκῆ (εἰκ. 137).

Ἡ ἐλαία, ἡ συκῆ, ἡ ἀμυγδαλῆ καὶ ὅλλα ὀπωροφόρα εύδοκιμοῦν εἰς τὸ ξηρὸν κλῖματα ἡ ἐλαία μάλιστα ζῆται εἰς κάθε ἔδαφος καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀπότομα καὶ βραχώδη μέρη (Κυνουρία, Μάνη, Κρήτη). Τὰ ἐσπειδοῖ διειδῆ ὅμως (λεμονέα, πορτοκαλέα, μανδαρινέα) ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ μεγαλυτέρων θερμότητα καὶ ὑγρασίαν. Δι' αὐτὸν εύδοκιμοῦν μόνον εἰς θερμὰ μέρη (νότια καὶ δυτικὰ παράλια καὶ νήσους)

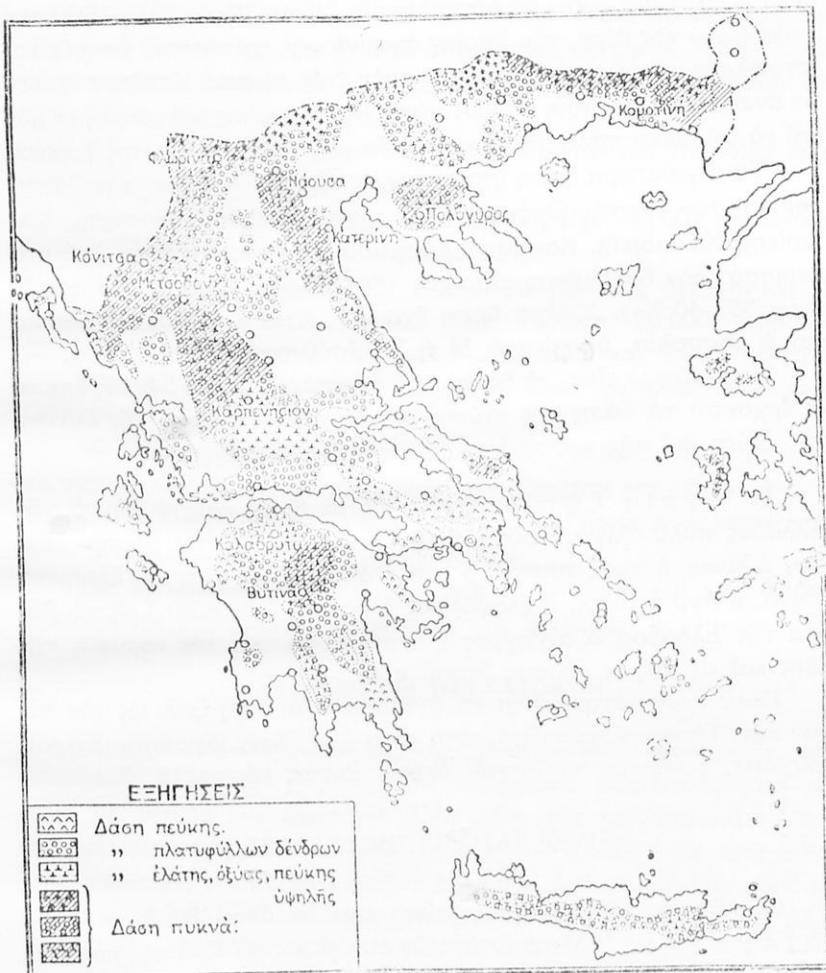
καὶ χρειάζονται πότισμα. Τέλος ἡ σταφίς περιορίζεται εἰς τὰ νότια, τὰ δυτικά καὶ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὰ παράλια τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ εἰς τὰς νοτίας νήσους τοῦ Ιονίου (εἰκ. 145).

137. Χάρτης τῶν περιοχῶν τῆς Ἐλλάδος, ὅπου φύεται καὶ καλλιεργεῖται ἡ ἐλαῖα.

2. Δυστυχῶς ἡ πατρίς μας εἶναι πτωχὴ εἰς δ ἀση· διότι μόνον μικρὸν ποσοστὸν ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπιφάνειάν της (14 %) σκεπάζεται ἀπὸ δάση, ἐνῷ ἄλλοϋ π.χ. εἰς τὴν Σερβίαν, τὰ δάση κατέχουν τὰ 36 % ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς χώρας.

Καὶ ὅμως εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν καὶ ἡ Ἑλλὰς εἶχε μεγάλα δάση. Πολλὰ ἀπὸ τὰ δάση μας τὰ κατέστρεψαν αἱ πυρκαϊαί, οἱ ξυλοκόποι καὶ οἱ ποιμένες, ἐπειδὴ ηθελαν νὰ ἔχουν πολλοὺς βοσκοτόπους

138. Χάρτης τῶν δασῶν τῆς Ἑλλάδος.

διὰ τὰ ποίμνιά των. Τότε κανεὶς δὲν τοὺς ἥμποδιζε. Δὲν ἥξευραν ὅμως ποῖον κακὸν ἔκαμναν εἰς τὸν τόπον των! Διότι!, ὅταν ἔλειψαν τὰ δέν-

δρα ἀπὸ τὰς πλαγιὰς τῶν βουνῶν, ἡ βροχὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρέσυρε τὰ χώματα καὶ ἀπέμειναν γυμνοὶ οἱ μαῦροι βράχοι.

Δι’ αὐτὸν ἡ Ἑλλὰς εἶναι πολὺ πτωχὴ εἰς δάση. Καὶ αὐτὸν εἶναι μέγα δυστύχημα διότι τὰ δάση δὲν μᾶς δίδουν μόνον ξύλα, δλλὰ καὶ καθαρίζουν τὸν ἀέρα, τὸν ὅποιον ἀναπνέομεν, προκαλοῦν βροχὰς καὶ ἀποτελοῦν τὸν ὠραιότερον στολισμὸν ἐνὸς τόπου. Καθῆκον ἔχομεν νὰ ἀναδασσώμεν τοὺς λόφους γύρω εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία μας καὶ νὰ δώσωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας τὸ πράσινόν της φόρεμα.

Τὰ μεγαλύτερα δάση ὑπάρχουν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρὸν καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην. Αἱ ἐπαρχίαι Γρεβενῶν, Ναούστης, Κατερίνης, Χαλκιδικῆς, Κονίτσης, Σουφλίου καὶ Ροδόπης εἶναι ἀπὸ τὰς περισσότερον δασωμένας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος (ποσοστὸν δασώσεως 35 - 40 %). Ὁλίγα δάση ἔχουν ἡ Στερεά Ἑλλάς, ἡ Εύβοια καὶ ἡ Θεσσαλία, δλιγάτερα δὲ ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Κρήτη.

Περισσότερα εἶναι τὰ δάση, ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δρῦν, ἔπειτα δὲ ἔρχονται τὰ δάση τῆς πεύκης καὶ κατόπιν τὰ δάση τῆς ἐλάτης, τῆς ὁξύας καὶ τῆς καστανέας.

3. "Αγριαζῷα ὑπάρχουν εἰς τὰ δάση καὶ τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος πολὺ ὀλίγα. Ταῦτα εἶναι : ἡ ἄρκτος εἰς τὴν βόρειον Πίνδον, ὁ λύκος, ὁ θώας (τσακάλι) καὶ ἡ ἀλώπηξ εἰς ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ βουνά, ὁ ἀγριόχοιρος, ἡ ἔλαφος καὶ ἡ δορκάς (ζαρκάδι) εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἑλλάδος, ὁ αἴγαγρος (ἀγριόγιδο) εἰς τὰς κορυφὰς τῆς Ἱδης καὶ εἰς μικρὰς νήσους, λαγοὶ κ. ἄ.

Πολὺ περισσότερα εἶναι τὰ ἄγρια πτηνά, ποὺ ζοῦν εἰς τὸν τόπον μας. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι : πέρδικες, ἀγριοπεριστεραί, τρυγόνες, φασιανοί, πελαργοί, ἀετοί, λέρακες, κόρακες κ. ἄ.

ΣΤ'. ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος εἶναι σχεδὸν ὅλοι Ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Ἀλλοτε ἐντὸς τῶν συνόρων τοῦ Κράτους μας ἐκατοικοῦσαν καὶ Τούρκοι καὶ Βούλγαροι, προπάντων εἰς τὰς βορείας Ἑλληνικὰς χώρας, δλλ’ αὐτοὶ πρὸ 34 ἐτῶν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Μόνον ὀλίγοι Τούρκοι (περίπου 100.000) ἔμειναν καὶ κατοικοῦν εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην.

Εις τὴν θέσιν των ἥλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν 1.225.000 "Ελληνες ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν Θράκην, ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὸν Πόντον καὶ τὸν Καύκασον. Ἀλλὰ πολλαὶ χιλιάδες "Ελλήνων ζοῦν ὀκόμη ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά μας, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὴν Κύπρον, εἰς τὴν Βόρειον Ἡπειρον, εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

"Ολοι οἱ "Ελληνες ἔχομεν τὴν ἴδιαν γλῶσσαν καὶ τὴν ἴδιαν θρησκείαν καὶ τὰ ἴδια ἥθη καὶ ἔθιμα.

Πρὸ ἑκατὸν ἑτῶν τὸ "Ελληνικὸν Κράτος εἶχε 780.000 κατοίκους, δύσους δηλαδὴ ἔχουν στήμερον αἱ Ἀθῆναι.

Σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ "Ελληνικοῦ Κράτους ἀνέρχονται εἰς 7.500.000. Ἀπὸ αὐτοὺς 120.000 εἰναι Τούρκοι, 20.000 "Εβραῖοι, 20.000 Ἀρμένιοι, 18.000 Ἀλβανοί Μωαμεθανοὶ καὶ 5.000 Ἀθίγγανοι. "Ολοι οἱ ἄλλοι, δηλαδὴ τὰ 98 % ἀπὸ ὅλον τὸν πληθυσμόν, εἰναι "Ελληνες.

"Αν ὑπολογίσωμεν καὶ τοὺς δύμεθεις μας, οἱ ὅποιοι ζοῦν μακράν, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, θὰ εὑρωμεν, ὅτι ὅλος ὁ "Ελληνισμὸς ἐπὶ τῆς Γῆς εἰναι περισσότερος ἀπὸ 9 ἑκατομμύρια.

Θὰ ἔξετάσωμεν τώρα ποῖαι εἰναι αἱ ἀσχολίαι, μὲ τὰς ὅποιας συντηρεῖται ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς "Ελλάδος.

Z'. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

1. *Εὗρε εἰς τὸν πίνακας τῆς γεωγραφικῆς παραγωγῆς τῶν διαφόρων "Ελληνικῶν χωρῶν πόσα στρέμματα ἐκαλλιεργήθησαν τὸ 1936 μὲ σιτηρὰ καὶ πόσα μὲ ἄλλα εἰδὴ τῆς καλλιεργείας. Πόσα ἐκατομμύρια στρεμμάτων ἐκαλλιεργήθησαν; — 2. Εὗρε εἰς τὸν πίνακας αὐτὸν εἰς πόσα ἐκατομμύρια δραχμῶν ἔφθασεν ἡ ἀξία τῶν σιτηρῶν κατὰ τὸ 1936 καὶ εἰς πόσα ἡ ἀξία τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ βάμβακος, τῆς σταφίδος κ.τ.λ.*

1. ΓΕΩΡΓΙΑ

Κανὲν ἐπάγγελμα εἰς τὸν τόπον μας δὲν εἰναι τόσον διαδεδομένον, ὅσον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεωργοῦ καὶ τοῦ βοσκοῦ. Μὲ τὴν καλ-

λιέργειαν τῆς γῆς καὶ μὲ τὴν κτηνοτροφίαν ζῇ τὸ μεγαλύτερον μέρος, σχεδὸν τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Δι’ αὐτὸν ἡ Ἑλλὰς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον χώρα γεωργική.

Τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος, καθὼς εἴδομεν, διαφέρει ἀπὸ ἕνα τόπου εἰς ἄλλον· δι’ αὐτὸν καὶ τὰ προϊόντα τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι διάφορα. Π.χ. ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Βοιωτία, ἡ Ἀρκαδία ἔχουν κλῖμα ἡπειρωτικόν· δι’ αὐτὸν ἐκεῖ εὔδοκιμοῦν τὰ σιτηρὰ καὶ τὰ ὅσπειρα, τὰ ὅποια χρειάζονται θέρος θερμὸν μὲ ξηροὺς τοὺς μῆνας τοῦ θερισμοῦ. Ἀντιθέτως τὰ παραλιά μας καὶ αἱ νῆσοι μας ἔχουν θαλάσσιον κλῖμα· δι’ αὐτὸν εὔδοκιμοῦν ἡ ἐλαία, ἡ λεμονέα, ἡ πορτοκαλέα καὶ εἰς ωρισμένα μέρη ἡ σταφιδάμπελος.

“Ἄλλα μέρη τῆς πατρίδος μας ἔχουν ἔδαφος κατάλληλον δι’ ὧρισμένον εἶδος καλλιεργείας· ἔτοι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην, εἰς τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὴν Σάμον, οἱ κάτοικοι ἐπιδίδονται περισσότερον εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ· εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος· εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς μορέας κλπ. “Ωστε δὲ τόπος μας παράγει πολλὰ καὶ διάφορα προϊόντα καὶ δι’ αὐτὸν ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυριωτέρα ἀσχολία τῶν κατοίκων.

Καλλιέργεια.

1. “Ολη ἡ ἔκτασις, τὴν ὅποιαν καλλιεργοῦν κατ’ ἔτος οἱ χωρικοὶ μας, φθάνει τὰ 23.000.000 στρέμματα. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ 15.000.000 στρέμματα τὰ σπέρνουν σιτάρι, κριθάρι, βρώμην, ἀραβόσιτον καὶ σιτηρά.

‘Ἀλλ’ ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ποὺ παράγεται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἀρκεῖ, διὰ νὰ τραφοῦν τὰ 7.500.000 τοῦ πληθυσμοῦ μας. Χρειαζόμεθα περισσότερον σιτάρι, καὶ ἔνα μεγάλο ποσὸν (τὰ 40 % ἀπὸ ὅ,τι χρειαζόμεθα) τὸ εἰσάγομεν ἀπὸ ξένους τόπους.

Τὸ ᾱδιον συμβαίνει μὲ τὰ ὅσπειρα καὶ τὰ γεώμηλα. ‘Ο τόπος μας παράγει διλιγώτερα ἀπὸ ὅσα χρειαζόμεθα καὶ μεγάλα ποσὰ εἰσάγουν οἱ ἔμποροί μας ἀπ’ ἔξω.

Καὶ ὅμως ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα τόσα χέρσα μέρη, ὥστε, ἀν καλλιεργηθοῦν καὶ αὐτά, δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκην

νὰ εἰσάγῃ ἀπὸ ἔξω τόσα γεωργικὰ προϊόντα καὶ νὰ πληρώνῃ τόσα ἑκατομμύρια. Μόνον διὰ φασόλια ἐπληρώσαμεν τὸ 1936 εἰς τοὺς ξένους 123 ἑκατομμύρια δραχμάς!

Παραγωγή.

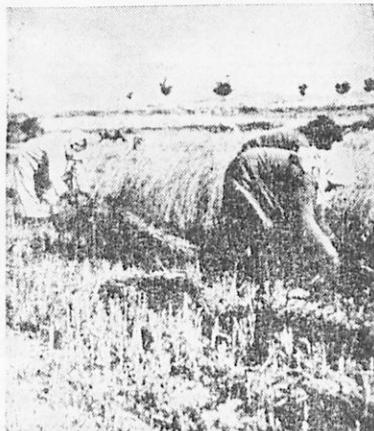
Κατανάλωσις.

139. Πόσα σιτηρά παρήκθησαν καὶ πόσα ἔξωδεύθησαν τὸ 1935 εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἢ ἀξία των εἰς δραχμάς).

Δι’ αὐτὸ τὸ Κράτος μας ἀνέλαβε νὰ ἀποξηράνῃ τὰ ἔλη εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν "Ηπειρον καὶ ἄλλοῦ καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰς πεδιάδας μας ἀπὸ τὰς πλημμύρας τῶν ποταμῶν.

"Ἐτοι ἑκατομμύρια στρέμματα θά δοθοῦν εἰς τὴν γεωργίαν. "Αν δὲ καὶ οἱ γεωργοὶ μας μάθουν νὰ ὅργωνουν βαθύτερα τὴν γῆν, νὰ μεταχειρίζωνται λιπάσματα καὶ νὰ ἀπολυμαίνουν τὸν σπόρον, τότε ὑπάρχει ἔλπις γρήγορα ἢ πατρίς μας νὰ μὴ χρειάζεται εἴδη τροφῆς ἀπὸ ξένα μέρη.

2. "Άλλο σπουδαῖον προϊὸν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ καπνός. Αύτὸς ἔρχεται δεύτερος εἰς τὴν ἀξίαν μετὰ τὰ σιτηρά. Ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν καπνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1936 ἡ Ἑλλὰς εἰσέπραξε 3 $\frac{1}{2}$ δισε-

140. Θερισμός.

κατομμύρια δραχμάς. Διότι τὰ καπνά μας είναι έξαιρετικής ποιότητος καὶ τὰ ζητοῦν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Δι’ αὐτὸν ἡ Ἑλλὰς είναι ἡ πρώτη καπνοπαραγωγὸς χώρα τῆς Εὐρώπης. Ποῖα είναι τὰ καπνοπαραγωγικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, βλέπεις εἰς τὸν χάρτην τῆς παραγωγῆς (εἰκ. 142).

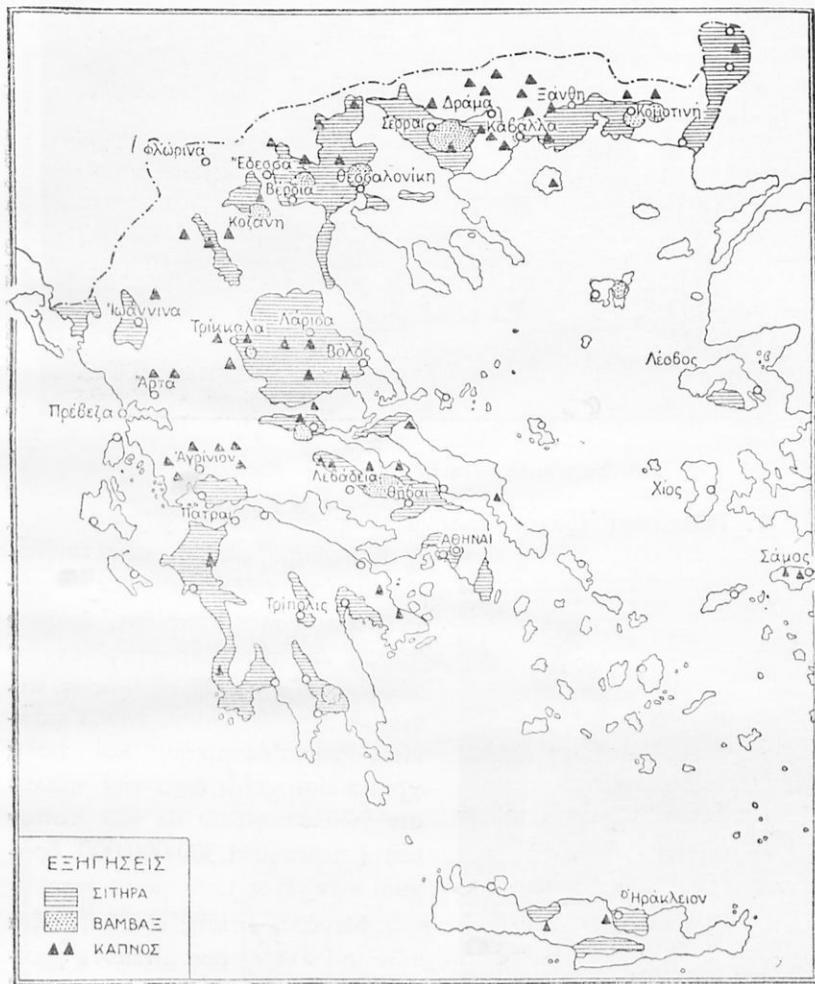

141. Τὸ «λιχνισμα» , μία ἀπὸ τὰς ἐργασίας τοῦ ἀλωνίσματος.
(Φωτογρ. Λ. Χαρισιάδη)

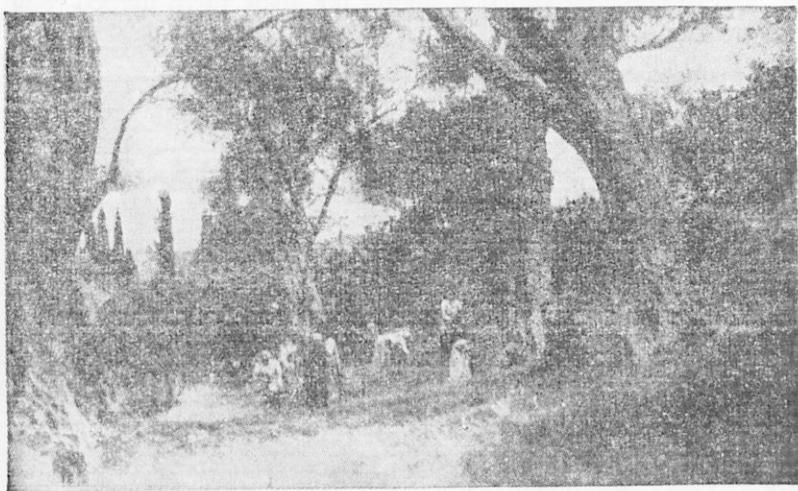
3. Τρίτη εἰς σημασίαν ἔρχεται ἡ ἐλαΐσματος. Υπολογίζουν, ὅτι τὰ ἐλαιόδενδρα τῆς Ἑλλάδος είναι 25 - 30 ἑκατομμύρια. Τὸ ἔλαιον καὶ αἱ ἐλαῖαι μας είναι ἀπὸ τὰς θρεπτικωτέρας τροφάς μας. Τὸ ποσόν, ποὺ περισσεύει, τὸ πωλοῦν εἰς τὸ ἔξωτερικόν· ἔτοι δὲ τόπος μας είσπράττει κατ’ ἔτος ἀπὸ ἔλαιον περίπου 300 ἑκατομμύρια δρα-

χμάς. Εις παραγωγήν ἔλαίου ἡ πατρίς μας εἶναι τρίτη μεταξὺ τῶν Εύρωπαικῶν χωρῶν. Πρώτη εἶναι ἡ Ἰσπανία καὶ δευτέρα ἡ Ἰταλία.

142. Χάρτης καλλιεργείας οιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος.

Ασκησις. — Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 137) τὰς περιοχάς, αἱ δοῦται παράγουν ἔλαιον.

143. Συγκομιδή έλαιων εἰς τὴν Κέρκυραν.

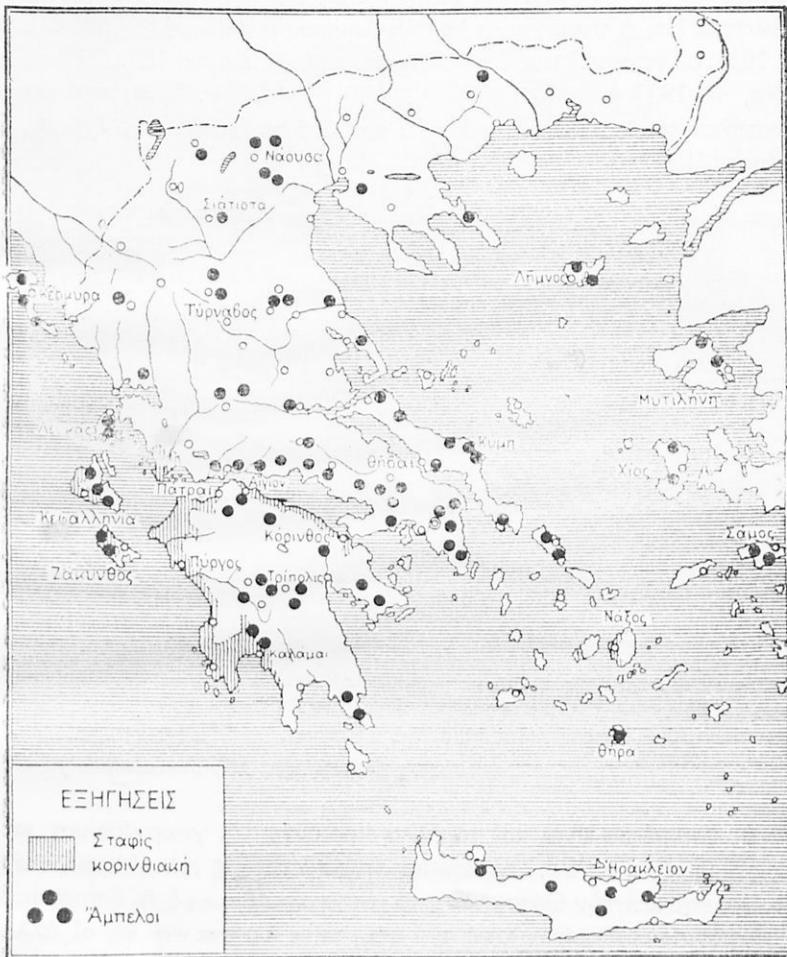
4. Τέλος, κατ' ἔξοχὴν Ἑλληνικὸν προϊὸν εἶναι αἱ σταφίδες, ή Κορινθιακή καὶ ἡ σουλτανίνα. Κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν παράγει τόσον καλὰς σταφίδας, ὃσον ἡ Ἑλλάς. Δι' αὐτὸ τὰς σταφίδας μας τὰς ἀγιοράζουν εἰς ξένας χώρας, καθὼς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀμερικήν, καὶ πολὺ χρῆμα εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν σταφίδων εἰς τὸν τόπον μας (περίπου 1.300.000.000 δραχμαὶ κατ' ἔτος).

144. Τρυγητός.

Μεγάλη ἐπίσης εἶναι ἡ ἀξία τῶν οἴνων μας. Ἰδίως φημίζονται οἱ οίνοι τῆς Σάμου, τῆς Ἀχαΐας, τῆς Λευκάδος, τῆς Τεγέας, καθὼς καὶ μερικῶν τόπων τῆς Μακεδονίας (Σιατίστης, Ναούστης). Πρὸ δὲ λίγων ἑτῶν ἥρχισαν^{*} νὰ ἔξα-

γουν καὶ νωπάς σταφυλάς, προπάντων ξανθήν σουλτανίναν, καὶ τὰς πωλοῦν μὲ πολὺ καλήν τιμήν.

145. Χάρτης καλλιεργείας της άμπελου.

5. "Άλλο σπουδαίον προϊὸν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ βάμβακος. Καὶ τὸ κλῖμα καὶ τὸ ἔδαφος πιολλῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι καταλληλότατα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος. Τὸν καλλιεργοῦν

προπάντων εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, καθώς εἰς τὴν Λῆμνον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ παραγωγὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ βάμβακος ηὔξησεν. Ἐνῷ τὸ 1931 οἱ γεωργοί μας ἐκαλλιέργησαν μὲ βάμβακα 180.000 στρέμματα, τὸ 1937 ἐκαλλιέργησαν 820.000 στρέμματα. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐδεκαπλασίασαν τὸ εἰσόδημά των καὶ ἡ βιομηχανία μας ἐχρησιμοποίησεν Ἑλληνικὸν βάμβακα (βλ. εἰκ. 142).

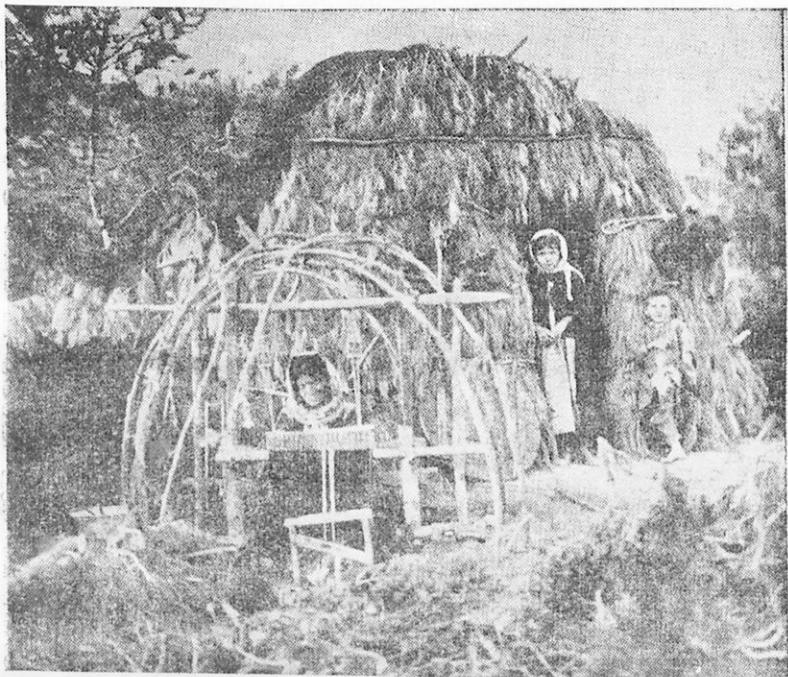
146. Συλλογὴ βάμβακος.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

6. Σπουδαῖα εἶναι καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς γεωργίας μας, καθώς τὸ σημιον, τὸ δποῖον παράγεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Θεσσαλίαν, τὰ ἐσπειδοειδῆ (πορτοκαλιά, λεμόνια, μανδαρίνια), τὰ σῦκα, τὰ κάστανα καὶ οἱ ἄλλοι ξηροὶ καρποὶ κλπ.

Τέλος ἡ καλλιέργεια τῆς μορέας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κρήτην. Ἐκεῖ τρέφουν μεταξοκώληκας καὶ παράγουν μέταξαν. Εἰς τὸ εἰδος αύτὸν ἡ πατρίς μας ἔρχεται τρίτη μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς Εύρωπης μετά τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν.

‘Η γεωργία λοιπὸν εἶναι ἡ κυριωτέρα πηγὴ πλούτου διὰ τὴν πατρίδα μας.

147. Καλύβα ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρὸς ὁ ἀργαλειός.
(Φωτογραφία N. Ζωγράφου)

2. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

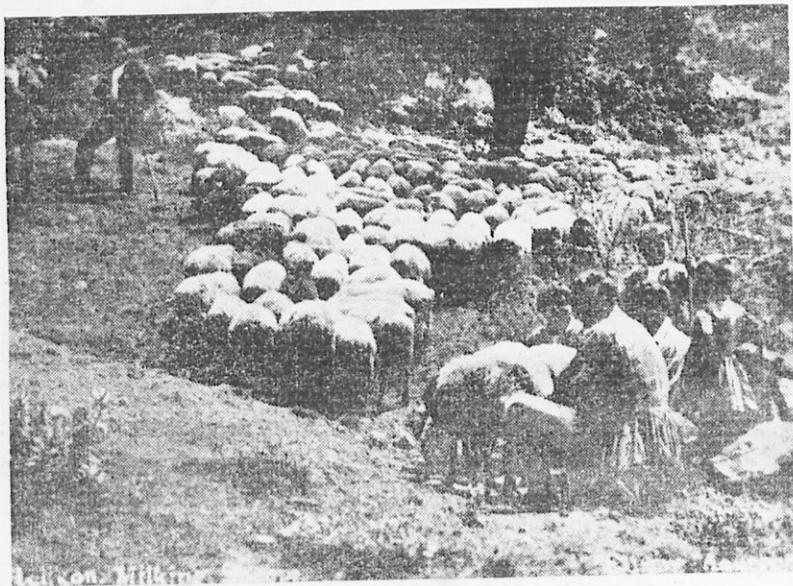
Λιβάδια καὶ βοσκαὶ ύπαρχουν προπάντων εἰς τὰ βουνά, καθὼς καὶ εἰς τὰ παραποτάμια καὶ τὰ βαλτώδη μέρη. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ χόρτον εἰς τὰ πεδινὰ μέρη μετὰ τὸν Μάιον ξηραίνεται τελείως, οἱ ποιμένες μας τὴν ἄνοιξιν μεταναστεύουν μὲ τὰ ποίμνιά των εἰς τὰ δρεινὰ μέρη (νομαδικὴ κτηνοτροφία).

‘Η Ἑλληνικὴ κτηνοτροφία δίδει εἰς τὸν λαόν μας : α) εἴδη διατροφῆς (κρέας, γάλα, τυρί, βούτυρον, αύγα), β) πρώτας ψλας διὰ

τὴν βιομηχανίαν (ἔρια, δέρματα) καὶ γ) ζῷα διὰ τὴν ἀροτρίασιν τῶν ὄγρῶν καὶ διὰ τὰς μεταφορὰς (βοῦς, ἵππους, ἤμιόνους, ὅνους).

Δυστυχῶς καὶ ἡ κτηνοτροφία μας δὲν ἐπαρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας μας· δι' αὐτὸν εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ πληρώνωμεν κατ' ἕτος εἰς τὸ ἔξωτερικὸν πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν, διὰ νὰ προμηθευόμεθα ζῷα, σφάγια, βούτυρον κλπ. Μόνον δι' ἀγελάδας καὶ βοῦς ἐπληρώσαμεν τὸ 1935 εἰς τὸ ἔξωτερικὸν 200 ἑκατομμύρια δραχμάς !

Αἱ περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος, αἱ περισσότερον κτηνοτροφικαί, εἶναι

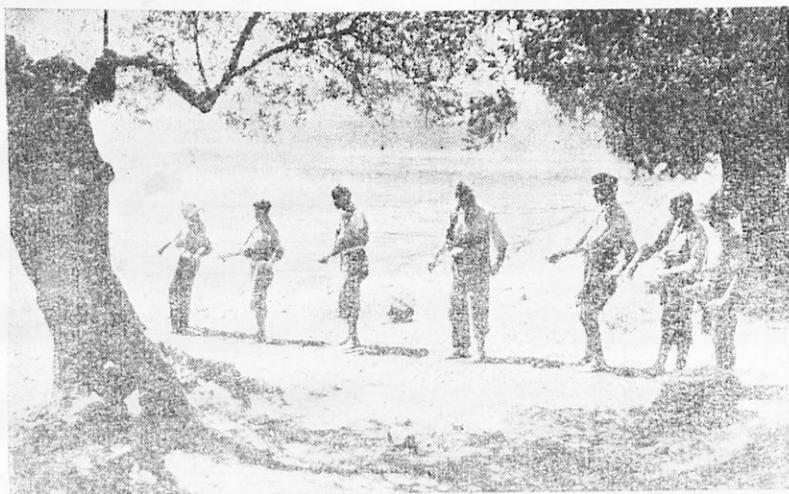
148. Τὸ ἀρμεγμα εἰς ἓνα μαντρὶ τῆς Μακεδονίας.

δ νομὸς Θεσσαλονίκης καὶ δ νομὸς Αἰτωλοακαρνανίας. Κατόπιν ἔρχονται κατὰ σειρὰν ἡ Θεσσαλία, ἡ Φθιώτις καὶ ἡ Φωκίς, ἡ Δυτικὴ Μακεδονία, ἡ Ἀρκαδία κ. ἄ.

"Ασκησις. — Εὗρε εἰς τὸν πίνακας τῆς κτηνοτροφίας τοῦ βιβλίου σου πόσα εἰλιαι ἐν δλῳ τὰ πρόβατα, αἱ αἶγες, οἱ βόες, οἱ ἵπποι καὶ οἱ ἵμελοι τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν.

Αἱ θάλασσαι τῆς Ἑλλάδος, ἴδιως οἱ κόλποι, ἔχουν πολλὰ καὶ νόστιμα ψάρια. Οἱ ψαράδες μᾶς εἶναι πολὺ ἐπιδέξιοι καὶ ψαρεύουν καὶ εἰς τὰ ἀνοικτὰ καὶ εἰς τοὺς κόλπους. Ἔτσι μᾶς προμηθεύουν καλὴν καὶ ἐκλεκτὴν τροφήν.

Πολὺ ψάρευμα γίνεται προπάντων εἰς τοὺς κλειστοὺς κόλπους (Εύβοϊκόν, Κορινθιακόν, Ἀμβρακικὸν) καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Θρά-

149. Ψάρευμα μὲ τὴν τράτα.

(Φωτογρ. Λ. Χαρισιάδη)

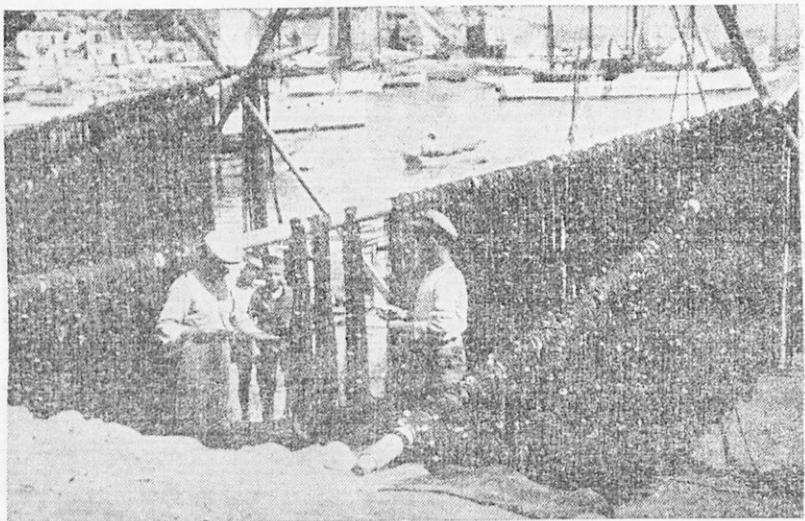
κης καὶ τῆς Μακεδονίας, τὰ ὅποια ἔχουν μικρὸν βάθος. Τὰ ψάρια τοῦ Σαρωνικοῦ εἶναι μὲν δλίγα, ἀλλὰ νοστιμώτατα (μπαρμπούνια, λιθρίνια, τσιποῦρες). Ἐπίσης μερικαὶ λίμναι, π.χ. τῆς Καστορίας, ή Βοιβητίς (Κάρλα), ή Πρέσπα κ.ἄ. ἔχουν μεγάλα καὶ νόστιμα ψάρια.

Τὰ προϊόντα τῆς ἀλιείας μᾶς δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν κατανάλωσιν. Δι’ αὐτὸν εἰσάγομεν ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν μεγάλα φορτία ἀπό παστὰ ψάρια. Μόνον διὰ βακαλάον, ρέγγες καὶ σαρδέλλες ἐπληρώναμεν κάθε χρόνον περίπου 70 ἑκατομμύρια δραχμάς !

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μεγάλην καταστροφήν είς τὴν ἴχθυοπαραγωγὴν φέρουν ὅσοι ψαρεύουν μὲ δυναμίτιδα. Αὔτοὶ εἰναι ἡ κυρία αἰτία, διὰ τὴν ὅποιαν δὲν ἔχομεν ἀρκετὰ ψάρια, ἐνῷ ἔχομεν γύρω μας τόσην θάλασσαν.

150. Τὸ στέγνωμα τῶν διγτῶν.
(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

Ἄρκετὸν εἰσόδημα φέρει εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἡ σπογγαλία. Οἱ "Ελληνες σπογγαλιεῖς" (Υδραῖοι, Αἴγινῆται, Δωδεκανήσιοι) ἀλιεύουν σπόγγους κυρίως εἰς τὰ παράλια τῆς βορείας Ἀφρικῆς. Ἡ Ελλάς εἶναι τὸ μεγαλύτερον σπογγαλιευτικὸν κέντρον τῆς Μεσογείου.

4. ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ

Πλούσιαι εἰς δάση εἶναι, ώς εἴδομεν, αἱ βόρειαι χῶραι τῆς Ἐλλάδος (Μακεδονία, Ἡπειρος, Θράκη), καθὼς καὶ μερικαὶ περιοχαὶ τῆς ἄλλης Ἐλλάδος (Πίνδος, Καλάβρυτα, Βυτίνα).

Ἄπὸ τὰ δάση τῆς ἐλάτης καὶ τῆς δέξινας παράγουν κυρίως^{την} ξυλείαν δι' οἰκοδομὰς καὶ δι' ἔπιπλα, ἀπὸ τὰ δάση δὲ τῆς δρυός, τῆς πεύκης κλπ. παράγουν ξυλάνθρακας καὶ καυσόξυλα. Ἄλλ' ἐνῷ καύσιμον

Ύλην τὰ δάση μᾶς δίδουν ἀρκετήν, ἀντιθέτως ἡ ξυλεία πού ἔξαγεται ἀπὸ τὰ δάση μας δὲν εἶναι ἀρκετή. Δι' αὐτὸν ἡ χώρα μας εἰσάγει μεγάλας ποσότητας ξένης ξυλείας.

Οἱ Ἑλληνες χωρικοί, οἱ ὅποιοι ἔχουν ως ἐπάγγελμα τὴν ύλοτομίαν, ἀνέρχονται εἰς 5.000.

5. ΟΡΥΚΤΩΡΥΧΙΑ

Τὰ ὄρυκτὰ προϊόντα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι : σίδηρος (Σέριφος, Κύθινος, Λαύρειον) καὶ σιδηροπυρίτης (Χαλκιδική, Ἐρμιόνη), μόλυβδος (Λαύρειον, Σίφνος), ψευδάργυρος (Θάσος, Λαύρειον), χρώμιον (Φάρσαλα, Δομοκός), λευκόλιθος (Εὔβοια), σμύρις (Νάξος), λιγνίτης (Κύμη καὶ Ἀλιβέριον τῆς Εύβοιας, Ὄρωπός, Μέγαρα, Σέρραι, Φλώρινα, Πτολεμαῖς, Καστερίνη).

“Ολα σχεδὸν τὰ προϊόντα τῶν μεταλλείων μας τὰ ἔξαγομεν εἰς τὸ ἔξωτερικόν· διότι ὁ τόπος μας δὲν ἔχει γαιάνθρακας, οἱ ὅποιοι χρειάζονται διὸ τὴν χώνευσιν τῶν μετάλλων.

Εἰς τὰ μεταλλεία μας ἀσχολοῦνται 8.000 ἐργάται, ὁ δὲ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ μεταλλεύματα περίπου 250 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Τέλος τὰ προϊόντα τῶν λατομείων μας εἶναι μάρμαρα καὶ πολύχρωμα (Πεντέλη, Πάρος, Θάσος, Σκύρος, Τήνος, Χίος κ.ἄ.), Θηραϊκὴ γῆ (Θήρα), γύψος (Αἴτωλικόν, Κρήτη, Ζάκυνθος, Κάσος) καὶ μυλόπετρες (Μῆλος).

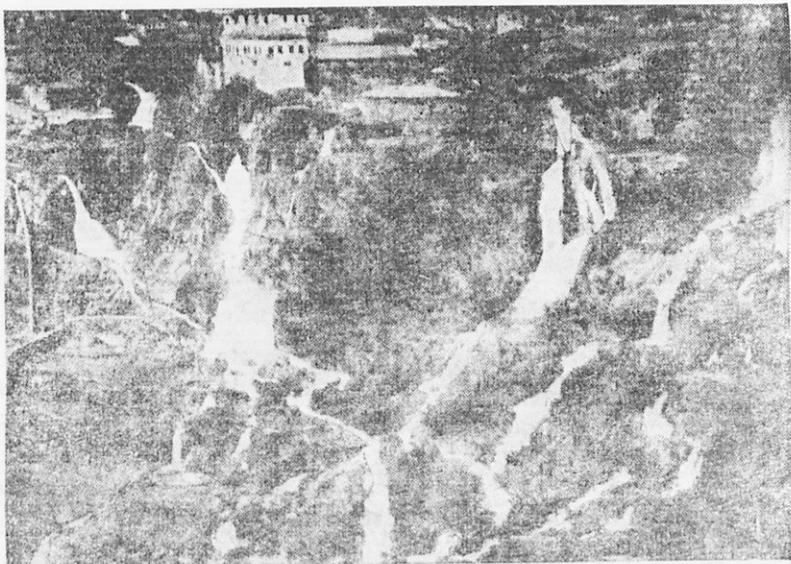
6. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ βιομηχανία εἰς ἓνα τόπον, χρειάζονται κυρίως πράται, δλαγή, δηλ. φυσικὰ προϊόντα καὶ ἄνθρακες διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν. Τοὺς ἄνθρακας ἡμπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ ἡ δύναμις, ἡ ὅποια παράγεται ἀπὸ τὴν πτῶσιν τῶν ὑδάτων (λευκὸς ἄνθραξ).

Ἡ Ἑλλάς πρώτας ὥλας ἔχει ἀρκετάς, ἀφοῦ παράγει ἄφθονα γεωργικὰ καὶ ὄρυκτὰ προϊόντα. Καὶ δὲν ἔχει μὲν λιθάνθρακας, ἔχει δῆμως πολλούς καὶ καλούς λιγνίτας, καθὼς καὶ πολλὰς πτώσι

σεις ύδρατων, ἀν καὶ ἀκόμη δὲν ἔγινεν ἀρκετὴ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν.

* Προσέτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει θέσιν παραλίαν καὶ ἡμπτορεῖ νὰ προμηθεύεται εύθηνὰ διὰ θαλάσσης μηχανάς, πρώτας ὑλας κλπ. Ἐπίσης ἔχει καὶ πολλὰς ἐργατικὰς χεῖρας. Οἱ Ἑλληνες ἐργάται εἰναι εὐφυεῖς καὶ ἐπιδέξιοι, ἀν δὲ μορφωθοῦν καὶ τεχνικῶς, θὰ γίνουν ἵσοι μὲ τοὺς

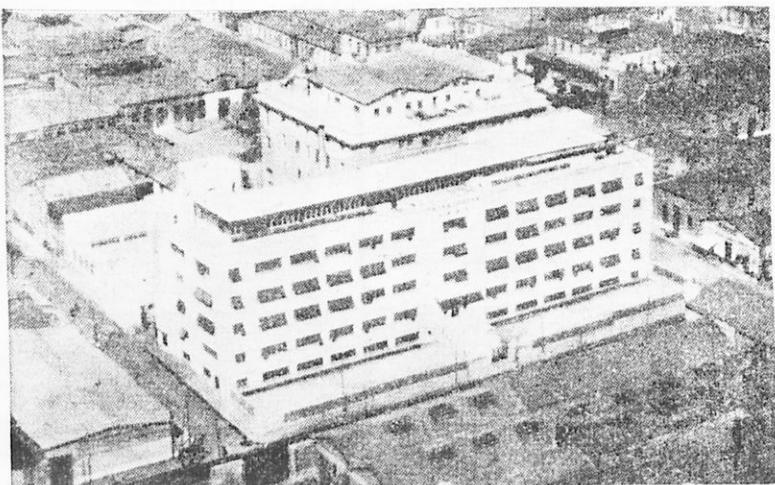

151. Καταρράκται τῆς Ἐδέσσης. Δύναμις κινητήριος ποὺ μένει
ἔως τώρα ἀχρησιμοποίητος.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

καλυτέρους ξένους τεχνίτας. Ἡ βιομηχανία μας ἀπασχολεῖ περίπου 300.000 ἐργάτας.

Τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς Ἑλληνικῆς βιομηχανίας είναι ο Πειραιές, αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ μεγαλύτεραι παράλιαι πόλεις (Θεσσαλονίκη, Πάτραι, Βόλος, Καλάμαι, Καβάλα), καθὼς καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ Βερμίου (Νάουσα, Ἐδεσσα, Βέροια).

Ἡ βιομηχανία μας ἐπεξεργάζεται κυρίως γεωργικὰ καὶ κτηνοτρο-

152. "Εν άπο τὰ μεγαλύτερα καπνοεργοστάσια τοῦ Ηειραιδίου,
εἰς τὸ δόποῖον ἐργάζονται 1500 ἐργάται.
(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ., Συγκομιδίας)

φικά προϊόντα. Τὰ περισσότερα ἔργοστάσια μας παράγουν εἴδη
διατροφῆς (ἀλευροβιομηχα-
νία, οίνοποιία, ἑλαιουργία κλπ.).

Δευτέρα είς σπουδαιότητα ἔρ-
χεται ἡ βιομηχανία κλωστικῆς
καὶ ύφαντουργίας (βαμ-
βακουργία, ἐριουργία, ταπητουρ-
γία, μεταξουργία). Τὰ προϊόντα
τῆς ὑφαντουργίας μας συναγωνί-
ζονται μὲ τὰ προϊόντα τοῦ ἔξωτερι-
κοῦ. Κατόπιν ἀκολουθοῦν ἡ βιρ-
σοδεψία, ἡ βιομηχανία χημικῶν λι-
πασμάτων, ἡ καπνοβιομη-
χανία, ἡ χαρτοποιία, ἡ σιδηρουργία κλπ.

153. 'Ο ἀργαλειός εἶναι μία ἀπὸ
τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν
γυναικῶν εἰς τὰς χωρία καὶ τὰς
κωμοπόλεις μας.

Οι διάφοροι τόποι του 'Ελληνικοῦ Κράτους δὲν παράγουν τὰ ίδια προϊόντα. Δι' αὐτὸ ὁ εἰς τόπος προμηθεύεται ἀπὸ τὸν ἄλλον τὰ προϊόντα, τὰ ὅποια δὲν ἔχει. Ἔτσι γίνεται μία ὀνταλλαγὴ προϊόντων μεταξὺ τῶν διαφόρων τόπων τῆς πατρίδος μας, ἀπὸ τὴν ὅποιαν

Εἰσαγωγὴ

Ἐξαγωγὴ

1926	9.967 ἑκατ. δράχ.	5.440 ἑκ. δρχ.
1927	12.600 ἑκ.	6.040 ἑκ.
1929	13.276 ἑκ.	6.960 ἑκ.
1930	10.524 ἑκ.	
1931	8.763 ἑκ.	4.200 ἑκ.
1932	7.870 ἑκ.	4.757 ἑκ.
1933	8.426 ἑκ.	5.154 ἑκ.
1934	8.792 ἑκ.	5.474 ἑκ.
1935	10.680 ἑκ.	7.100 ἑκ.

154. Τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

προέρχεται κίνησις ἐμπορικὴ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Κράτους μας (ἐσωτερικὸν ἐμπόριον).

'Αλλ' ὅπως εἴδομεν, ἡ παραγωγὴ μας δὲν ἡμπορεῖ ἀκόμη νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλας τὰς ὀνάργκας μας. Μᾶς λείπουν ἀρκετὰ εὖδη διατροφῆς, τὰ ὅποια ναγκαζόμεθα νὰ προμηθευώμεθα ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸν (σῖτον, ἄλευρα, ἀλιπάστους ἰχθῦς, ὅρυζαν, καφέν, τέιον,

41 %

Βιομηχανικά
προϊόντα.
4.420 έκατ.
δραχ.

Καπνά
3.570 έκατ.
δραχ.

29 %

Υλαι άκατέργαστοι
ή ήμικατ) σμέναι
3.000 έκατ.

Σταφίδες
1.233 έκ.

"Ελαιον 300 έκ.

Σῦκα, όπωραι 515 έκ

Οίνοι 147 έκ.

Δερματά 146 έκ.

25 %

Δημητριακοί
καρποί και ἄλευρα
1.650 έκατ.

ἄλλα εἰδη 1.190 έκ

Λειπά εἰδη διατροφῆς
950 έκατ.

Σύνολον 7.100 έκ. δραχ.

5 %

Ζωα Ζώντα 480 έκατ.

Σύνολον 10.680 έκ. δραχ.

155. Λέξια τῶν κυριωτέρων ειδῶν τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ ἔξαγωγικοῦ
ἐμπορίου μαζ.

ζάχαριν). Ἐπίστης μᾶς λείπουν πρῶται οὐλαὶ καὶ εῖδη βιομήχανικὰ (βάμβαξ καὶ ύφασματα, γαιάνθρακες καὶ πετρέλαιον, ξυλεία, μηχαναί, δέρματα κλπ.). Αύτὸς ἀποτελεῖ τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον.

Εύτυχῶς ἔχομεν καὶ προϊόντα, τὰ ὅποια χρειάζονται ἄλλοι λαοί, καθὼς καπνόν, σταφίδα καὶ οἶνος, ἔλαιον καὶ ἔλαίας, σπόγγους, μεταλλεύματα, ρητίνην, τάπητας κ.ἄ. Αύτὰς οἱ ἐμποροὶ μας τὰ ἔξαγουν εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Ἐτσι γίνεται τὸ ἔξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος.

Ἀσκησις. — Παρατήρησε τὴν σχηματογραφικὴν παράστασιν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 154). Ενδεικνύεται τὸ ἔξαγωγικόν μας ἐμπορίον ἀπὸ τὸ εἰσαγωγικόν δι' ἔκαστον τοῦ ἔτος. Κατὰ ποῖον ἔτος ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἦτο μικροτέρα ; Τί συνεπεράνεις ἀπὸ τὴν ἐλάττωσιν αὐτὴν τῆς διαφορᾶς ;

8. ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΤ

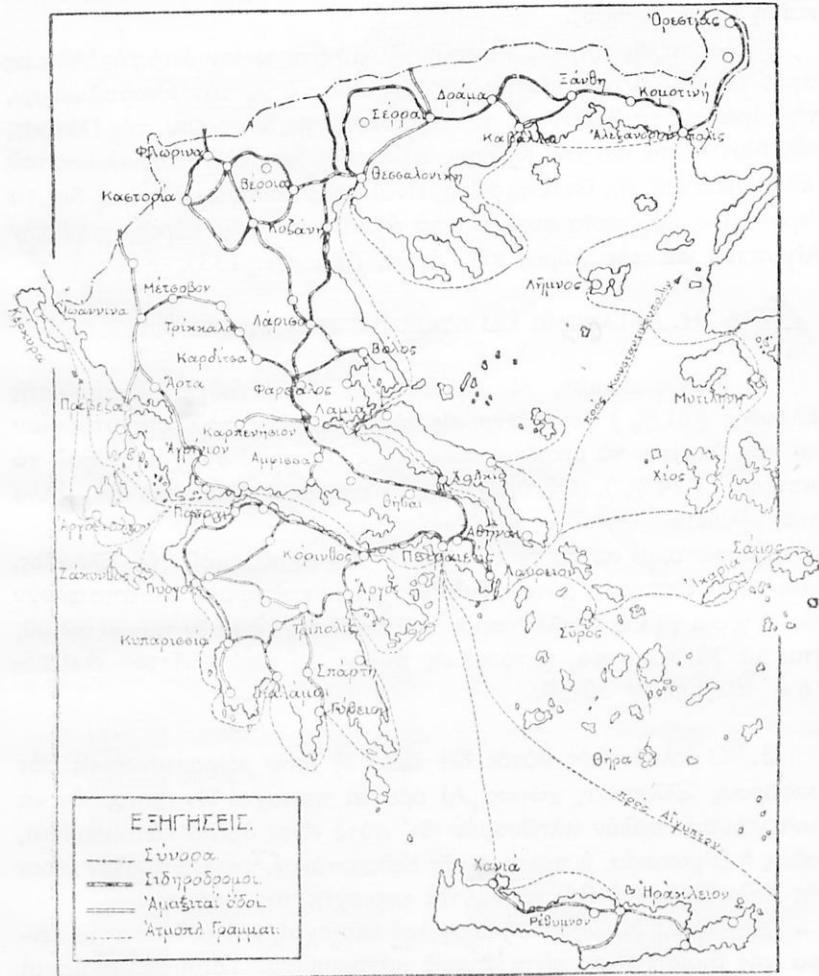
Ἡ Ἑλλάς, καθὼς εἴδομεν, ἔχει ἀνεπτυγμένον ἐμπόριον. Δι’ αὐτὸς ἔχει ἀνάγκην καὶ ἀπὸ πυκνὸν δίκτυον ὁδῶν καὶ ἀπὸ ἀφθονα μέσα συγκοινωνίας.

Ἡ Ἑλλάς βρέχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐτοιμάζεται εὔκολον τὴν θαλασσινὴν συγκοινωνίαν. Οἱ ἐμπορικός μας στόλος ἀποτελεῖται ἀπὸ 600 ἀτμόπλοια καὶ 700 ιστιοφόρα. Ἐρχεται δέκατος μεταξὺ τῶν ἐμπορικῶν στόλων ὅλου τοῦ κόσμου. Τὸ ἐμπορικόν ναυτικόν μας δὲν ἔχει πρετεῖ μόνον τὴν συγκοινωνίαν τῶν παραλίων καὶ τῶν νήσων μας, ἀλλὰ καὶ τὴν συγκοινωνίαν μας μὲ τὰς ξένας χώρας. Ἡ Ἑλληνικὴ σημαία διασχίζει μὲ τόλιμην τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὡκεανοὺς πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις.

Ἀντιθέτως, εἰς τὸ ἔξωτερικὸν τῆς χώρας δὲν ἔχομεν παντοῦ καλὴν συγκοινωνίαν. Τὸ δίκτυον τῶν Ἑλληνικῶν σιδηροδρόμων, καθόδις, καὶ οἱ δρόμοι μας, δὲν είναι ἀρκετοί, διὰ νὰ ἔχει πρετεῖσουν τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος μας κατεσκεύασεν εἰς πολλὰ μέρη καλοὺς δρόμους. Τώρα δὲ μὲ τὰ αὔτοκινητά τὰ μέρη αὐτὰ ἀπέκτησαν τακτικὴν συγκοινωνίαν.

Πυκνὸν δίκτυον σιδηρόμων ἔχει ἡ Πελοπόννησος,

ή Θεσσαλία και ή Κεντρική Μακεδονία. Άδικημένη άπο τὴν ἀποψιν αὐτήν είναι ή "Ηπειρος και ή δυτική Στερεά. Κέντρα τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν είναι ό Πειραιεύς και ή Θεσσαλονίκη.

156. Χάρτης τῶν συγκοινωνῶν τῆς Ἑλλάδος.

Μὲ τὸ δίκτυον τῶν κρατικῶν σιδηροδρόμων ἡ Ἑλλὰς ἐπικοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην. Δύο

ἐπιβατικαὶ ἀμαξοστοιχίαι καὶ τέσσαρες ἐμπορικαὶ ἀναχωροῦν καθ' ἑκάστην ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ διευθύνονται πρὸς τὴν Εύρώπην.

Τὸ πλουσιώτερον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν ἔχουν αἱ Ἰόνιοι νῆσοι καὶ ἡ Πελοπόννησος.

Τέλος τὰ ἀεροπλάνα ἐκτελοῦν τὴν συγκοινωνίαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς Ἑλλάδος, δηλ. τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Δράμαν, τὰ Ἰωάννινα, τὸ Ἀγρίνιον, τὴν Κέρκυραν, τὰς Πάτρας, τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν Κρήτην. Τὰ ἀεροδρόμια δὲ τῆς Δεκελείας, τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἰναι καὶ σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα, τὰ ὅποια συνδέουν τὰ ὅλα κράτη τῆς Εύρώπης μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς χώρας τῆς Ἀσίας (βλ. εἰκ. 133).

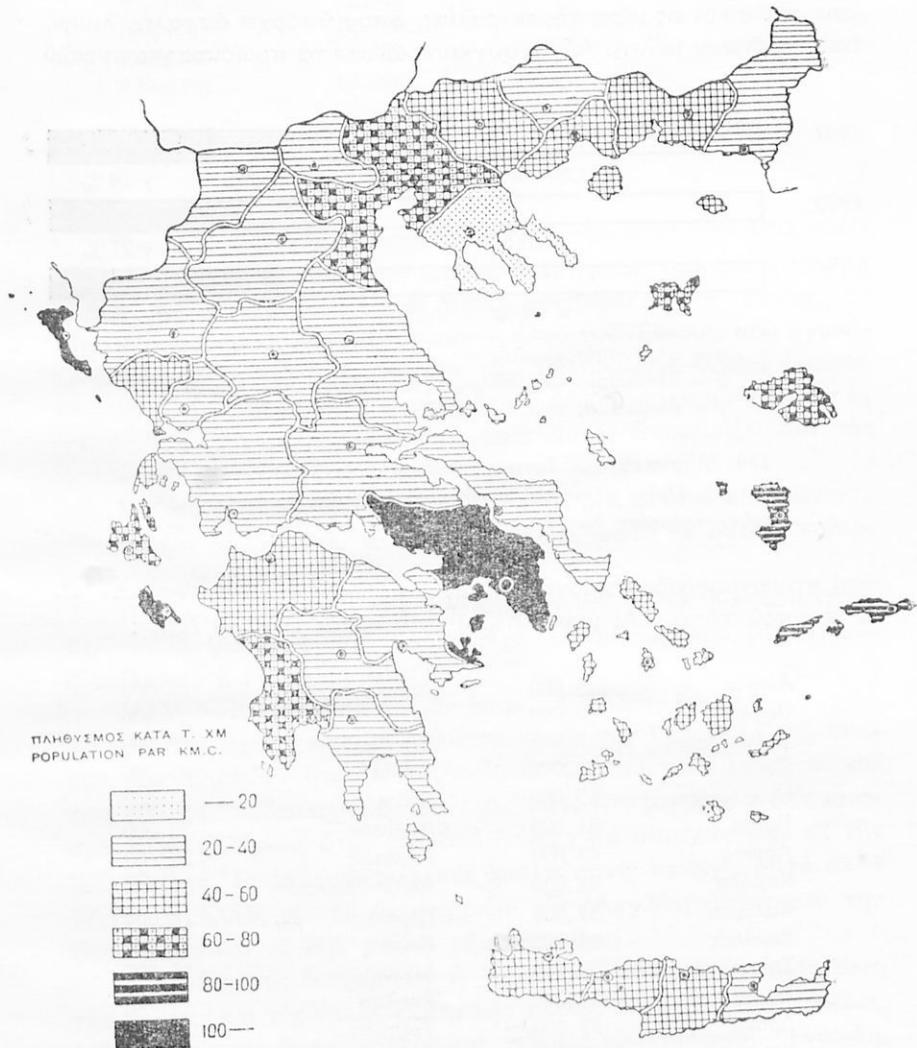
Η'. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΠΥΚΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

1. Καθὼς εἶδομεν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (61 %) ἀσχολεῖται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἀλιείαν, τὸ μικρότερον δὲ μέρος εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον (24 %). Οἱ ὑπόλοιποι κάτοικοι ἐπιδίδονται εἰς ὅλα ἐπαγγέλματα.

Σύμφωνα μὲ αὐτά, τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἦτοι τὰ 67 ἑκατοστὰ αὐτοῦ, ζοῦν εἰς χωρία καὶ κώμας καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τοῦ Κράτους, τὸ δὲ ἐν τρίτον αὐτοῦ, ἦτοι τὰ 33 ἑκατοστά, κατοικεῖ εἰς πόλεις καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἀστικὸν πληθυσμὸν αὐτοῦ.

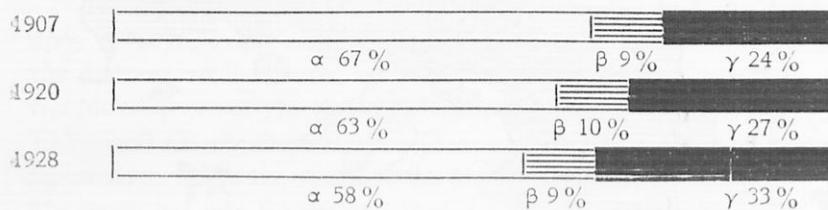
2. Ο πληθυσμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἐξ ἵσου μοιρασμένος εἰς τὰς διαφόρους Ἑλληνικὰς χώρας. Αἱ ὁρειναὶ περιοχαὶ δὲν ἡμποροῦν νὰ συντηρήσουν πολὺν πληθυσμόν· δι' αὐτὸν εἶναι ἀραιαὶ κατοικημέναι, καθὼς ἡ Εύρυτανία, ἡ περιοχὴ τῆς Καλαμπάκας, τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Χαλκιδικῆς, τὸ ΒΔ τμῆμα τῆς περιοχῆς τῆς Δράμας.

Ἀντιθέτως αἱ εὔφοροι γεωργικαὶ περιοχαί, καὶ μάλιστα τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας, εἶναι πυκνὰ κατοικημένα. Τοιαῦται περιοχαὶ εἰναι : ἡ Ἀττική, ἡ Κέρκυρα, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Σάμος, ἡ Μεσσηνία, ἡ Θήρα, αἱ περιοχαὶ Πατρῶν, Θεσσαλονίκης καὶ Βόλου. Πυκνὸν πληθυσμὸν ἔχουν σχετικῶς καὶ αἱ νῆσοι Λέσβος καὶ Χίος καὶ ὁ νομὸς Ἡρακλείου τῆς Κρήτης.

157. Χάρτης πυκνότητος του πληθυσμού της Ελλάδος.
(Κατά την Γεν. Στατιστικήν 'Υπηρεσίαν της Ελλάδος τοῦ ἔτους 1938.)

3. Είς σημεῖα, ὅπου διασταυρώνονται σπουδαῖαι ὁδοὶ τῶν συγκοινωνιῶν καὶ εἰς μέρη τῆς παραλίας, ὅπου ύπάρχει ἀσφαλής λιμήν, ἔκει ἴδρυθησαν πόλεις. Αὗται συγκεντρώνουν τὰ προϊόντα γεωργικῶν

α = πληθυσμὸς χωρίων

β = πληθυσμὸς κωμοπόλεων (ἀπὸ 2000 - 5000 κατοίκων)

γ = πληθυσμὸς πόλεων (5000 καὶ ἄνω)

158. Ἀγροτικὸς καὶ ἀστικὸς πληθυσμὸς κατὰ διαφόρους ἀποτραφάς. Ποῦνον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἐλαττώνεται συνεχῶς καὶ ποίκιλα σημασίαν ἔχει ἡ ἐλάττωσις αὐτὴ διὰ τὸν τόπον μας;

καὶ κτηνοτροφικῶν περιοχῶν ἢ τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν τοῦ τόπου. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς είναι αἱ ἔξης :

Αθῆναι	725.000	Χαλκίς	26.000
Πειραιεὺς	340.000	Χίος	25.000
Θεσσαλονίκη	217.000	Βέροια	25.000
Πάτραι	90.000	Λαμία	25.000
Ηράκλειον	55.000	Ρόδος	24.000
Βόλος	51.000	Αγρίνιον	22.000
Λάρισα	43.000	Γιανιτσά	20.000
Καβάλα	42.000	Αλεξανδρούπολις	19.000
Καλάμαι	39.000	Κόρινθος	18.000
Κέρκυρα	35.000	Κοζάνη	18.000
Σέρραι	35.000	Αἴγιον	15.000
Χανιά	34.000	Άμαλιάς	15.000
Δράμα	33.000	Τρίπολις	15.000
Κατερίνη	32.000	Αργος	15.000
Κομοτινὴ	32.000	Εδεσσα	15.000
Ιωάννινα	32.000	Μεσολόγγιον	14.000
Τρίκκαλα	28.000	Μέγαρα	14.000
Ξάνθη	27.000	Ρέθυμνον	14.000
Μυτιλήνη	27.000	Θῆραι	13.000

Νέα Όρεστιας	13.000	Σιδηρόκαστρον	11.000
Νάουσα	13.000	Αργοστόλιον	10.000
Φλώρινα	12.000	Σπάρτη	10.000
Πρέβεζα	12.000	Καστορία	10.000
Λεβαδεια	12.000	Καρδίτσα	9.000
Κάλυμνος	12.000	Κιλκίς	8.000

**Θ'. ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

“Οταν τὸ 1821 οἱ Ἑλληνες ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους καὶ ὁ ἵερος ἀγῶν των ἥρχισεν νὰ ἐπικρατῇ, ἔξελεξαν χωριστὰ κάθε τόπος ἀντιπροσώπους, οἱ ὅποιοι: συνηλθον εἰς τὴν Ἐπίδαυρον τῆς Πελοποννήσου. Αύτοι ἔξ ὀνόματος ὅλου τοῦ Ἐθνους, ποὺ ἡγωνίζετο, διεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔλαβον ἀποφάσεις διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις· αὐτὴ ἦτο ἡ Α' Ἔθνος νέα σις τῶν Ἑλλήνων. “Οταν ἔνας λαὸς μόνος ἀποφασίζει διὰ τὰς ὑποθέσεις του, ἀποτελεῖ ἐλευθέραν Πολιτείαν.

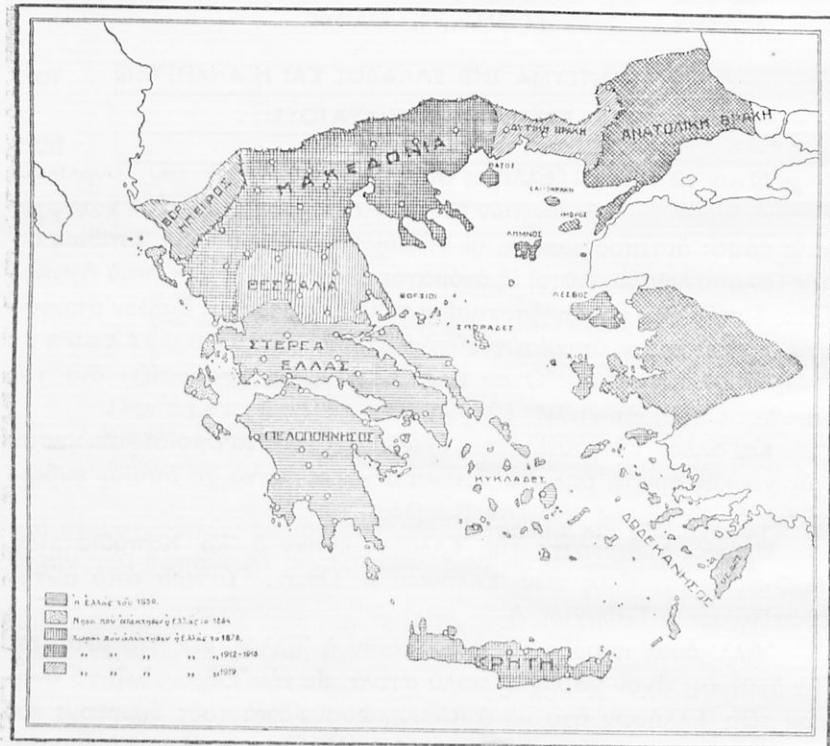
Καὶ ἄλλαι Ἐθνοσυνελεύσεις ἔγιναν κατόπιν, αἱ ὅποιαι καθώρισαν τὰς γενικὰς ἀρχάς, δηλ. τὸ Σύνταγμα, κατὰ τὸ ὅποιον κυβερνᾶται ὁ τόπος, καὶ ἔξελεξαν Βασιλέα.

Πρῶτος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἔγινεν ὁ Ἰω. Καποδίστριας, πρῶτος δὲ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὁ ὘θων. “Υστερα ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν ὁ Γεώργιος Α'.

‘Ἄλλ’ ὅσας προόδους καὶ ἀν ἔκαμεν ἡ Ἑλλάς, δὲν ἦτο εὔτυχής. Τὰ ὅριά της εἶχον χαραχθῆ πολὺ στενά, εἰς τὴν Ὀθρυν, ἐνῷ τὸ ὄνειρον τῶν Ἑλλήνων ἦτο νὰ ἀπελευθερώσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἄλλους ὑποδιούλους ἀδελφούς. Δι’ αὐτὸν μεγάλος ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τὸ 1864 ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ἰονίους νήσους, τὰς ὅποιας αὐτὴ κατεῖχε. Μετὰ ἄλλα 17 ἔτη ἡ Ἑλλάς μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας ἀπέκτησεν τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὸ ΝΑ μέρος τῆς Ἡπείρου.

Καὶ μόνη της ἐπεχείρησεν ἡ Ἑλλάς τὸ 1897 νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν Κρήτην καὶ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας. Ἀτυχῶς ἦτο ἀνέτοιμος, ἐνῷ οἱ Τούρκοι ἤσαν πολλοὶ καὶ τελείως ἔξωπλισμένοι. Ἐνικήθη, ὀλλὰ τὸ πάθημα τῆς ἐχρησίμευσεν ὡς μάθημα. ‘Ητοιμάσθη, ἐπῆρεν ὡς συμμάχους τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἔτσι τὸ 1912:

· ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἡλευθέρωσε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς νῆσους τοῦ Αἰγαίου. Τὴν νίκην τῆς αὐτῆς ἐστερέωσε μὲ δευτέραν νίκην ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι ἤθελαν νὰ ἀρπάσουν ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Τότε ἔνας δολοφόνος ἐφόνευ-

159. Πῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ἑλλάς.

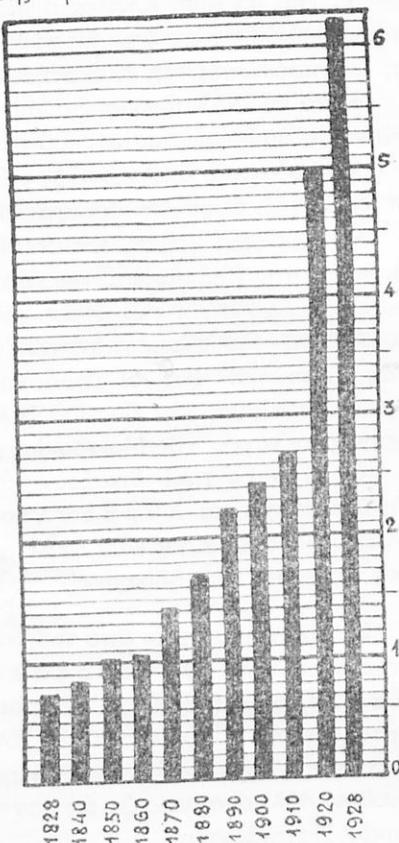
σεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Α'. Βασιλεὺς ἔγινεν ὁ Διάδοχος, ὁ Στρατηλάτης Κωνσταντῖνος (1913).

Διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ ἡ Ἑλλάς καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς της, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Εύρωπαϊκὸν πόλεμον (1916 - 1918) καὶ ἀφοῦ ἥγωνισθη πολύ, ἀπέκτησε τὴν Σμύρνην καὶ μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὴν Θράκην ἕως τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Συνθήκη Σεβρῶν 1919). Ἐτοι ἔξεπληρώνοντο σχεδὸν τὰ ὄνειρα τῆς

‘Ελληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ ‘Ελλὰς ἡ πλώνετο εἰς τὰς ἀκτὰς τεσσάρων θαλασσῶν, ἀπὸ τοῦ Ἰονίου μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης. Ἡ κυανόλευκος ἐκμάτιζεν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου.

‘Αλλ’ ἡ Τουρκία δὲν εἶχεν ὑποταχθῆ τελείως. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἔξηκολούθησε τὸν πόλεμον καὶ αὐτὸν ἡ ‘Ελλὰς τὸν ἀνέλαβε μόνη. Ἀτυχῶς, ὅν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς πεισματώδεις μάχας καὶ τοὺς κατεδίωξεν ἕως τὸν Σαγγάριον ποταμόν, δὲν ἦδυνήθη νὰ τοὺς καταβάλῃ τελείως καὶ τέλος ἔχασε τὴν νίκην. Δι’ αὐτὸν ἔγινε συνθήκη εἰς τὴν Λωζάνην τὸ 1923 καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὴν ἡ ἀνατολικὴ Θράκη μὲ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Σμύρνης ἐδόθησαν ὀπίσω εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐπίσης αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις παρεχώρησαν τὴν Βόρειον Ἕπειρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Τέλος ἡ ‘Ελλὰς τὸ 1940 ἐνίκησε τοὺς Ἰταλοὺς εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ ἀπηλευθέρωσε τὴν Δωδεκάνησον (Συνθήκη Παρισίων 1946).

Τὸ πολίτευμα τῆς ‘Ελλάδος εἶναι βασιλεία κληρονομική. Βασιλεὺς τῶν ‘Ελλήνων εἶναι Παῦλος δ Α’.

160. Πώς η έξησεν ὁ πληθυσμὸς τῆς ‘Ελλάδος ἐντὸς 100 ἑτῶν.

Ι'. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ. ΕΚΚΛΗΣΙΑ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

1. Διάλαντα είναι εύκολος ή διοίκησις του τόπου, ή 'Ελλάς είναι διηγημένη εἰς νομούς. Εἰς κάθε νομὸν ὑπάρχει εἰς νομάρχης, ως ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως.

Κατά τὸ 1953 οἱ νομοὶ ἔγιναν 49, ἐπὶ πλέον δὲ είναι καὶ ή Γενικὴ Διοίκησις Δωδεκάνησου μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρόδον.

'Η διοικητικὴ διαίρεσις τῆς χώρας μας φαίνεται εἰς τὸν χάρτην, ὑπ' ἀριθ. 161, ὅπου ἀναφέρονται αἱ ὄνομασίαι τῶν διαφόρων νομῶν.

Εἰς τὰς νέας χώρας, καθὼς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην, τὴν Ἡπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Δωδεκάνησον, ὑπῆρχον Γενικοὶ Διοίκηται μέχρι τοῦ ἔτους 1955. Αὐτοὶ ἐπέβλεπον τὴν διοίκησιν εἰς ὅλην τὴν περιφέρειάν των. Τώρα τὴν ἐπίβλεψιν τῆς διοικήσεως ἔχουν καὶ ἐκεὶ οἱ νομάρχαι. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὅμως ἔδρεύει 'Υπουργὸς τῆς Βορείου 'Ελλάδος, διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ τὴν διοίκησιν ὁλοκλήρου τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης.

Οἱ δικασταὶ δικάζουν τὰς ὑποθέσεις τῶν πολιτῶν. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχει καὶ Συμβούλιον Ἑπικρατείας. Εἰς τοῦτο δύναται νὰ προσφύγῃ κάθε πολίτης, ὁ δποῖος νομίζει, ὅτι μία κρατικὴ ὑπηρεσία τὸν ἥδικησεν.

2. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς 'Ελλάδος (τὰ 95 %) ἀνήκουν εἰς τὴν 'Ορθόδοξον Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ ὑπόλοιποι είναι 'Εβραῖοι, Μωαμεθανοί, Καθολικοὶ καὶ Διαμαρτυρόμενοι. 'Η Ἐκκλησία τῆς 'Ελλάδος δὲν ἔξαρτᾶται ἀπὸ ἄλλην Ἐκκλησίαν. Ἐχει ἴδικήν της διοίκησιν, διοικεῖται δὲ ἀπὸ τὴν 'Ιερὰν Σύνοδον, ἀλλ' ἀναγνωρίζει ως ἀρχηγὸν τῆς 'Ορθοδοξίας τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.

3. Τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν παρέχει τὸ Κράτος μας δωρεάν. 'Οπου ἡμποροῦν νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ 15 μαθηταί, ἐκεὶ ἰδρύει δημοτικὸν σχολεῖον. 'Υπάρχουν καθ' ὅλον τὸ Κράτος-περισσότερα ἀπὸ 9.000 δημοτικὰ σχολεῖα. 'Η φοίτησις είναι ὑποχρεωτική, ἀλλ' ἀτυχῶς ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὸν τόπον μας ἀναλφάβητοι.

Σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαίδευσεως είναι τὰ Γυμνάσια, τὰ λύκεια, τὰ ἀστικὰ σχολεῖα καὶ αἱ εἰδικαὶ σχολαὶ (ἐμπορικαί, ιερατικαί, γεωργικαί, κλπ.).

Διὰ τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουν : α) τὸ Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, β) τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, γ) τὸ ἐν Ἀθήναις Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον καὶ δ) Θεοφόροι ἀνώταται σχολαὶ (Ἀνωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν, Ἀνωτάτη Σχολὴ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν, Ἀνωτάτη Δασολογικὴ καὶ Γεωπονικὴ Σχολὴ, Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημίαι κλπ.).

Ἄπο ὅσα εἴπομεν, βλέπομεν, ὅτι ἡ πατρίς μας Ἑλλὰς εἶναι χώρα ὥραια μὲν εὔκρατον καὶ ύγιεινὸν κλῖμα. Ἐχει θέσιν εύνοϊκὴν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τόσας πηγὰς πλούτου, ώστε, ὅσοι ἔργαζονται μὲν ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν, ἡμποροῦν νὰ κερδίζουν εἰς αὐτήν, ὅσα χρειάζονται, διὰ νὰ ζήσουν μὲ ἀνεστιν. Ἐχει δὲ ἡ Πατρίς μας καὶ λαμπρὰν ιστορίαν, καθὼς μαρτυροῦν οἱ ιστορικοὶ τόποι, ὅπου οἱ πατέρες μας ἡγωνίσθησαν ἡρωϊκῶς διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

161. Χάρτης τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως τῆς Ἑλλάδος.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α *

Ἐκ τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ περιλαμβανομένων εἰκόνων αἱ κάτωθι 58 ἔληφθησαν ἐκ τῶν βραβευθεισῶν Γεωγραφιῶν τῆς Ἑλλάδος τῶν κ.κ. Παναγῆ ἔληφθησαν ἐκ τῶν βραβευθεισῶν Γεωγραφιῶν τῆς Ἑλλάδος τῶν κ.κ. Παναγῆ Δημητράτου, Ἰω. Σαρρῆ, Ἰω. Πετροχείλου καὶ Κ. Πολυζώη, ὡς ἀκολούθως : Δημητράτου, Ἰω. Σαρρῆ, Ἰω. Πετροχείλου καὶ Κ. Πολυζώη, ὡς ἀκολούθως :

1. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Παναγῆ Δημητράτου.

1. Τὸ Ζάππειον μὲ τὸν Δικαβητὴν εἰς τὸ βάθος (18).
2. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος (30).
3. Ἡ διώρυξ τῆς Κορινθίου (35).
4. "Απλωμα σταφίδος πρὸς ἀποζήρωσιν εἰς ἓνα ἀλόνι (41).
5. "Απλωμα σταφίδος κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα (42).
6. Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν (44).
7. Ἡ Μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας (50).
8. Μάνη (54).
9. Δρόμος εἰς τὸ Γύθειον (55).
10. Δελφοί. Ὁ θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων (60).
11. Τὸ σπίτι, ὃπου ἐγενήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος (65).
12. Ὁ ἀνδριάς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν (66).
13. Πολύμην γέφυρα πλησίον τῆς Κονίστης (76).
14. Τὰ γεφύρει τῆς Ἀρτας (80).
15. Τὰ Τέμπη (83).
16. Άι ἔκβολαι τοῦ Ἀξιοῦ (93).
17. Ἔδεσσα. Ὁ ποταμὸς Ἔδεσσαῖος (Βόδας) ρέει διὰ μέσου τῆς πόλεως (98).
18. Ὁ Λευκὸς Πύργος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (100).
19. Ἡ Ἀγία Σοφία, ἡ μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης (101).
20. "Αγιοι Ἀπόστολοι Θεσσαλονίκης (102).
21. Ὁ Νέστος (104).
22. Ἡ Χαλκίς καὶ τὸ στενόν τοῦ Εὔριπου μὲ κινητὴν γέφυραν (110).
23. Ἐσωτερικὸν Σκυριανοῦ σπιτιοῦ (113).
24. Ἡ Μύκονος μὲ τοὺς ὄρατους ἀνεμομώλους (115).
25. Ὁ λιμὴν τῆς Θήρας (119).
26. Ὁ ἀνδριάς τοῦ πυροπόλητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον (121).
27. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα (129).
28. Συγκομιδὴ ἐλαῖῶν εἰς τὴν Κέρκυραν (143).

* Ο ἐντὸς παρερθέσεων ἀριθμὸς δηλοῖ τὸν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐξοντα ἀριθμὸν τῆς εἰκόνος.

29. Τρυγητὸς (144).
 30. Καλύβα ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρόδε ό ἀργαλειδες (147).

II. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Σαρρῆ.

1. Ὁ Παρθενῶν (24).
2. Δημητρόπολις τῆς Ἀρκαδίας (38).
3. Ἐρείπια ἀπὸ ἔνα ναὸν τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου (46).
4. Τὸ Μέγα Σπήλαιον (48).
5. Ὁ Μυστρᾶς (52).
6. Μονεμβασία (56).
7. Μία πλαγιά τοῦ Ηφαίνασσοῦ εἰς ὅψις 1200 μ. μὲ δραῖα ἔλατα (63).
8. Ἡ κορυφὴ τοῦ Τυμφρηστοῦ (68).
9. Ἡ κορυφὴ τοῦ ὄρους Λάκηου (75).
10. Τὰ Μετέωρα (85).
11. Φλώρινα (89).
12. Καταρράκτης Ναούστης (96).
13. Μερικὴ ἀποφύις τῆς Εξάνθης (107).
14. Ἀποφύις τῆς Σκύρου (112).
15. Ἐρείπια τῆς Δήλου (114).
16. Σίφνος (118).
17. Ἡ Ἐρμούπολις (120).

III. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Κ. Πολυζώη.

1. Ἡ κοιλάς τοῦ Εύρωτα μὲ τὸν Ταύγετον χιονισμένον εἰς τὸ βάθος (54).
2. Ἡ Πλαντάνασσα (53).
3. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου χιονισμένη (84).
4. Ἡ Ἀγία Κυριακὴ τῆς Ζαγορᾶς (86).
5. Ὁ Ἀθως (103).
6. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἓν ὀροπέδιον τῆς νήσου (125).
7. Ὁ ἀργαλειός εἴναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν μας (153).

IV. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Πετροχείλου.

1. Ὁ ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρύτων (49).
2. Τὸ Ποντικοῦν καὶ τὸ νησάκι τῆς Μονῆς τῶν Βλαχερνῶν (128).
3. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἓν μαντρὶ τῆς Μακεδονίας (148).

Αἱ λοιπαὶ εἰκόνες καὶ τὰ σχέδια τοῦ βιβλίου τούτου ἀνήκουσιν εἰς τὴν τυχοῦσαν Α' βραβείου « Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος » τοῦ Γεωργίου Α. Μέγα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σελ.

1. Τι είναι γεωγραφία και πώς μανθάνουμεν αυτήν.....	9
2. Μετρήσεις	10
3. Εικόνες και χάρται (φωτο- γραφίαι, σχέδια, κληματ, χάρ- ται) 4. Ο χάρτης της Ελλάδος.....	11 20

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΗΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. — 'Η νοτία 'Ελλάς.

1. Αττική	24
2. Πελοπόννησος	49
3. Στερεά Ελλάς (έκτης της 'Αττικῆς)	77
α') Η ανατολική Στερεά 'Ελλάς	79
β') Η κεντρική και ή δυ- τική Στερεά Ελλάς ..	86

Β'. — 'Η βορεία 'Ελλάς.

1. Ήπειρος	96
2. Θεσσαλία	105
3. Μακεδονία	115
α') Η Δυτική Μακεδονία 117	122
β') Η Κεντρική Μακεδονία	122
γ') Η Ανατολική Μακεδο- νία	132
4. Θράκη	139

Γ'. — 'Η νησιωτική 'Ελλάς.

1. Αι νήσοι τοῦ Αιγαίου	144
2. Αι Ίονοι νήσοι	172
3. 'Ελληνικαὶ νῆσοι ὡπὸ ξένην κατοικήν	177

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Θέσις. "Ορια. "Εκτασίς	181
2. Μορφὴ τοῦ ἔδαφου	183
3. Ηπαρκοὶ καὶ λίμναι	188
4. Κλῖμα	189
5. Φυτὰ καὶ ζῷα τῆς Ελλάδος ..	192
6. Οἱ κάτοικοι τῆς Ελλάδος ..	196
7. Αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων ..	197
α') γεωργία	197
β') κτηνοτροφία	205
γ') ἄλιεια	207
δ') δασοκοινία	208
ε') ὁριστωρυχία	209
στ') βιομηχανία	209
ζ') ἐμπόριον	212
η') συρκοινικοῖς	214
8. Κατανομὴ καὶ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ	216
9. Τὸ πολίτευμα τῆς Ελλάδος καὶ ή ἀνάπτυξις τοῦ 'Ελλη- νικοῦ Κράτους	219
10. Διοίκησις. 'Εκκλησία. 'Εκ- παίδευσις	222

Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελίς
1. Γ'Αττικῆς	19
2. Έλλάδος	23
3. Αττικῆς	25
4. Πελοποννήσου.	50
5. Στερεᾶς Έλλάδος καὶ Εὐβοίας	78
6. Ἡπείρου καὶ Ιονίων νήσων.	97
7. Θεσσαλίας.	107
8. Μακεδονίας	116
9. Δυτικῆς Θράκης.	140
10. Κυκλαδών	152
11. Κρήτης	165
12. Θέσις τῆς Έλλάδος διὰ τὰς συγκοινωνίας	182
13. Άλι κυριώτεραι δροσειφαί καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Έλλάδος. .	185
14. Χάρτης τῶν βροχῶν	191
15. » Καλλιεργείας τῆς Ἑλλαίας	194
16. » Δασῶν τῆς Έλλάδος.	195
17. » Καλλιεργείας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος.	201
18. » Καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου	203
19. » Συγκοινωνῶν τῆς Έλλάδος	215
20. Πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Έλλάδος	217
21. Ηῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Έλλάς	220
22. Χάρτης τῆς νέας διοικητικῆς διαιρέσεως τῆς Έλλάδος (ἐκτὸς κειμένου).	

Πάντες οἱ γεωφυσικοὶ χάρται τοῦ παρόντος βιβλίου ἐσχεδιάσθησαν ἀπὸ τὸν
Ἀλέξανδρον Φαλτάϊτε.

*Επιμελητής ἐκδόσεως Θ. ΠΑΝΤΕΛΙΟΣ (ἀπ. Δ. Σ. ΟΕΣΒ 10909/1.3.57).

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

’Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψύτυπον.

’Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (’Εφ. Κυβ. 1946, Α 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Ι, 1957 (V) — ΛΝΤΙΤΥΠΑ 40.000

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ & ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : ΧΡΗΣΤΟΥ Β. ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ — ΚΑΠΝΟΚΟΠΤΗΡΙΟΥ 6

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

0020557402
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

